Machine Translated by Google

ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ Vivek Chadha

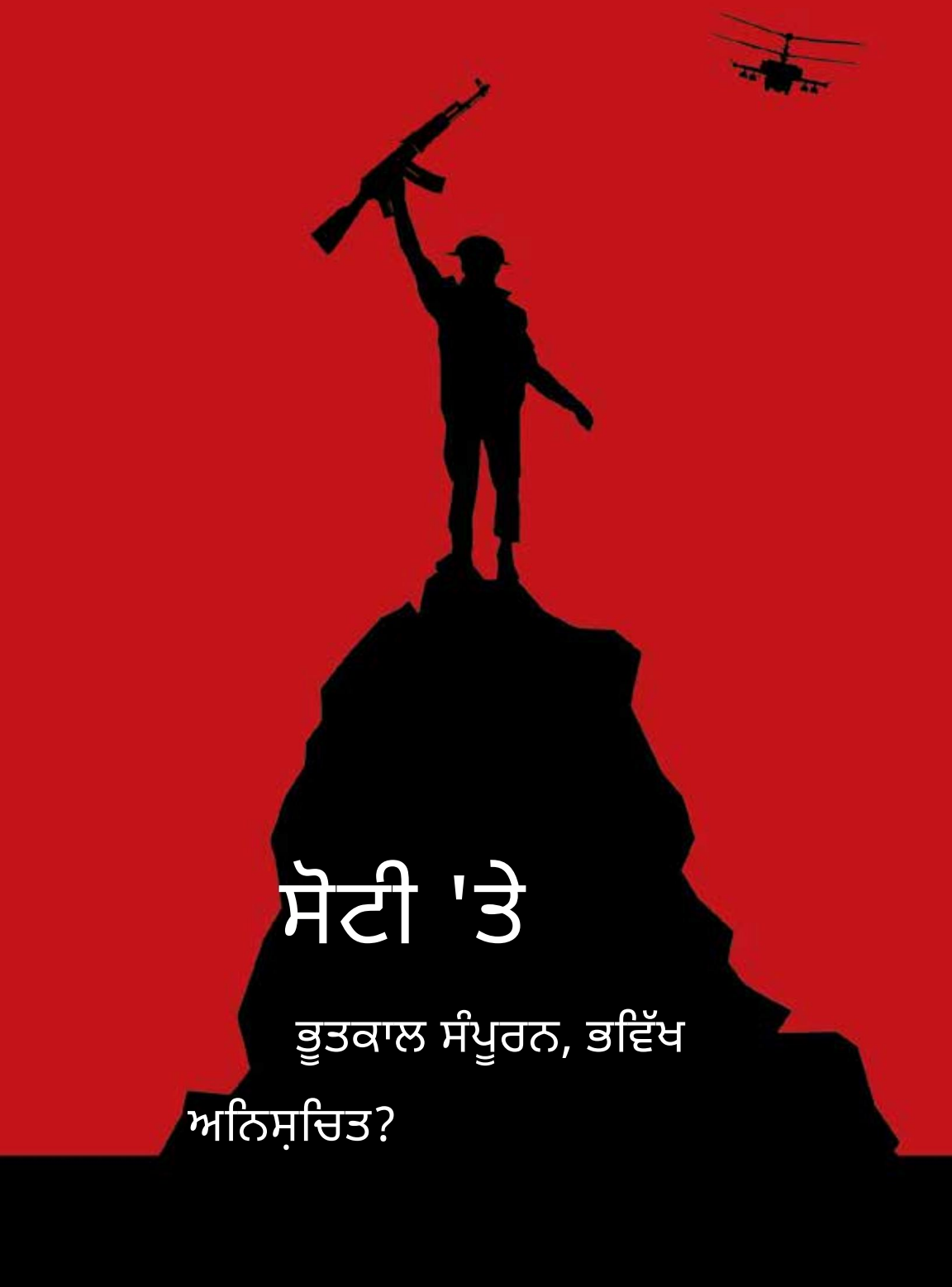

ਸੋਟੀ 'ਤੇ

ਭੂਤਕਾਲ ਸੰਪੂਰਨ, ਭਵਿੱਖ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ?

Machine Translated by Google

ਸੋਟੀ 'ਤੇ

ਭੂਤਕਾਲ ਸੰਪੂਰਨ, ਭਵਿੱਖ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ?

Machine Translated by Google

Machine Translated by Google

ਸੋਟੀ 'ਤੇ

ਭੂਤਕਾਲ ਸੰਪੂਰਨ, ਭਵਿੱਖ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ?

ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ

idsa
ਰੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ
ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ
ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ

KW
ਗਿਆਨ ਸੰਸਾਰ
ਕੇਡਬਲਯੂ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ
ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ

Machine Translated by Google

ਕਾਪੀਰਾਈਟ © 2019 ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ

ਸਾਰੇ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਮਾਲਕ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲਏ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ, ਮਕੈਨੀਕਲ, ਫੋਟੋਕਾਪੀ, ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸਟੋਰ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਾਂ ਸੰਚਾਰਿਤ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਬੇਦਾਅਵਾ: ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕ(ਲੇਖਕਾਂ) ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀ ਕਿ ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੰਸਥਾਨ, ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਦੇ ਹੋਣ।

ਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੰਸਥਾ
ਨੰਬਰ 1, ਡਿਫੈਂਸ ਪਲੇਸ ਐਨਕਲੇਵ, ਦਿੱਲੀ ਕੈਂਟ।
ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ-110010
ਫ਼ੋਨ: +91-11-26717983
ਵੈੱਬਸਾਈਟ: www.idsa.in

ISBN 978-93-89137-13-2 ਹਾਰਡਬੈਕ
ISBN 978-93-89137-14-9 ਈ-ਬੁੱਕ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਸੁਕਲਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ

ਕੇਡਬਲਯੂ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ
4676/21, ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਅੰਸਾਰੀ ਰੋਡ
ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ 110002
ਫ਼ੋਨ: +91 11 23263498/43528107
ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ: kw@kwpub.com ਸੰਪਾਦਕੀ: production@kwpub.com

ਵੈੱਬਸਾਈਟ: www.kwpub.com

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਅਤੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਇਕੱਲੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਅਤੇ ਰਾਏ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੇਖਕ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਏ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਿਤਾਬ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਜਾਂ ਵਾਰੰਟੀ ਨਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਜਾਂ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੋਈ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਪਾਰਕਤਾ ਜਾਂ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਵਾਰੰਟੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਪੀਰਾਈਟ/ਬੌਧਿਕ ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀ ਕਰਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ

ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਸੱਤਵਾਂ

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ix

1. ਮਾਮਲਾ ਪਲਟਣਾ: ਕਾਰਗਿਲ ਇੱਕ ਕੂਟਨੀਤਕ ਤਖ਼ਤਾ ਪਲਟ 1

2. ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ 41

3. ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ 81

4. ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ: ਕਾਰਗਿਲ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਰੇ 115

5. ਜਿੱਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ 119

6. ਚੀਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ 151

7. ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਭਵਿੱਖ 183

ਸਿੱਟਾ 211

ਇੰਡੈਕਸ 219

Machine Translated by Google

Machine Translated by Google

ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ

ਸੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਆਈ.ਡੀ.ਐਸ.ਏ. ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ
ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰੱਥਨ ਲਈ ਚੀਜਦੂਤ ਸੁਜਾਨ ਆਰ. ਚਿਨੋਏ। ਮੈਂ ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਰਾਜਦੂਤ ਜਯੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕੰਮ ਸੁਰੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਈਡੀਐਸਏ ਅਤੇ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ, ਮਿਲਟਰੀ ਅਫੇਅਰਜ਼ ਸੈਂਟਰ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਆਲੋਕ ਦੇਬ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ।

ਮੈਂ ਜਨਰਲ ਵੀਪੀ ਮਲਿਕ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਸੂਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵੀ ਸਨ।
ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸਵਰਗੀ ਰਾਜਦੂਤ ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਟੀਕ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਤਿੱਖੀ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਰਾਜਦੂਤ ਵਿਜੇ ਨੰਬਿਆਰ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਕੀਮਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਸਵਰਗੀ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਬੀਐਸ ਮਲਿਕ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1986-87 ਵਿੱਚ ਸੁਮਡੋਰੋਂਗ ਚੂ ਵਿਖੇ ਪੀਐਲਏ ਵਿਰੁੱਧ ਫੌਜੀ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉੱਤਰੀ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਕਮਾਂਡਰ ਸਨ।

IDSA ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਿਲਟਰੀ ਅਫੇਅਰਜ਼ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਛਾਲਣ, ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਕਲਪਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਦਾਰ ਰਹੇ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।

Machine Translated by Google

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਟਾਫ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ, ਆਪਣੇ ਸਮਰਥਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਹਵਾਲਾ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਮਦਦਗਾਰ ਹੱਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ।

ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਲਈ ਵਿਵੇਕ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ। ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰਿਯੰਕਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਰੜੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੰਮ ਲਈ। ਕੇਡਬਲਯੂ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਤਰਕਪੂਰਨ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪੇਸ਼ੇਵਰਤਾ ਦਿਖਾਈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਸੁਸ਼ਾਂਤਾ ਗਾਇਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੰਨਵਾਦ।

ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਲਗਭਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਉਹ ਢਲਾਣ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।
ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।

ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ

Machine Translated by Google

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖੀ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇਸਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ - ਇੱਕ ਔਸਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ ਅਤੇ ਡਿਊਟੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਰਸਵਾਰਥ ਸਮਰਪਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੇਖੇ ਗਏ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੇ ਯੁੱਧ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆਂਦਾ।

ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਅਮਰੀਕੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ:

> ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਰਾਜਦੂਤ, ਮੈਂ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਜੋ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਰੀਨ ਅਫਸਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਕਬਾਲ ਹੈ।
>
> ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਲਈ। ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਡਿੱਗਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ 75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੱਥੋ-ਹੱਥੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।1

ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ, ਭਾਵੇਂ ਲੜਾਈ ਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਣ, ਆਮ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਦੇਖੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋਏ। 1999 ਤੱਕ, 1971 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਜੰਗ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਦੂਰ ਦੀ ਯਾਦ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸਨੇ ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਆਦਮੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ।

ਇਸਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਨੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਵੀ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੱਤਵਾਦ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨੇ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਵਨਾ

Machine Translated by Google

ਕਾਰਗਿਲ ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸਨੇ ਉਸ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਖੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਲਈ, ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਾਰਗਿਲ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਾ ਏਜੰਟ ਬਣ ਗਿਆ। ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੁਣ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਨਹੀ ਰਹੀਆਂ, ਕਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਦੋਸਤਾਂ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: ਕਾਰਗਿਲ ਇੱਕ ਗੇਮ ਚੇਂਜਰ ਸੀ!

ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਚੋਣਵੇਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ।2 ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਦੇ ਉਲਟ ਕਾਰਨ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਤੱਤ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੁਆਰਾ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਨਿਯਮਤ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਇਸਦੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਨ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਜੰਗ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ, ਕਾਰਗਿਲ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇੱਕਜੁੱਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਅਨੁਮਾਨਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਅਤੇ ਬੇਬਸੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਲਈ, ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ। ਇੱਕ ਉਤਸੁਕ ਨਿਰੀਖਕ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੂਡ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ:

> ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਸੀ। ਸਿਵਲੀਅਨ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਫੌਜ ਨੇ ਸਿਵਲੀਅਨ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਜਨਰਲ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਡਿੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਅਸੰਭਵ ਸੀ।3

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਫੌਜੀ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਨਾ ਭਾਵੇਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਸੰਚਾਲਨ ਬਾਰੇ ਨਹੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਫਿਰ ਵੀ, ਇਸ ਸੁਰੂਆਤੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਦੋ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨਾਲ ਸੁਰੂ ਕਰਨਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਇੱਕ, ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਰਣਨੀਤਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਅਲੌਕਿਕ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਰ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਰਥਕ ਨਤੀਜੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕ ਹਰੇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੱਤ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪ੍ਰੇਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਦੂਜਾ, ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਰਵੱਈਏ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ, ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਉਸ ਵੱਡੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦਾ ਲੱਛਣ ਸੀ ਜੋ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਦੀਵੀ ਤੱਤ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਵਾਜਬ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੋ ਕਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਵਲ-ਫੌਜੀ ਸਬੰਧ ਸੱਤਾ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਕਾਰਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।4 ਦੂਜਾ, ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਧੋਖੇ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।5

ਕੂਟਨੀਤੀ, ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ, ਤਿੰਨ ਤੱਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ, ਇੱਕ ਸੁਮੇਲ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁਮੇਲ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ, ਇਹ ਸਭ ਸਿਵਲ-ਫੌਜੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਟੁੱਟਣ ਅਤੇ ਇਸ ਉਮੀਦ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧੋਖਾ ਸਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।6

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੁਝਾਨ ਕਾਰਗਿਲ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।
ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਿਰੀਖਕਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਉਪਲਬਧ ਅਟੱਲ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇਨਕਾਰ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ "ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ" ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਤੋਂ ਗੂੰਜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕਸਾਰ ਨੀਤੀ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਢੁਕਵੀ ਹੈ, ਵਿੱਚ

Machine Translated by Google

ਅਸਲੀਅਤਾਂ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵੀ ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਧੋਖੇ ਦੇ ਇੱਕ ਸਰਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਇਹ ਆਮ ਤੱਤ, ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤਰੀਵ ਸਿਧਾਂਤ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵਧੇਰੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਧੋਖਾਧੜੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਰੋਕਸੀਆਂ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਰੋਕਸੀਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ, ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 1971 ਤੱਕ ਵੇਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।7

ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਟਕਰਾਅ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜੀ ਹੱਲ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਖਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ। ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਉਭਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤਰੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਇੱਕ ਲਈ, ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਯੁੱਧ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਪੂਰੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਯੁੱਧ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਬਲ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਥੋਪਿਆ। ਕਾਰਗਿਲ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਘੁਸਪੈਠ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਲੀਵਰੇਜ ਵਜੋਂ ਸਥਾਨਕ ਫੌਜੀ ਲਾਭ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਕਾਰਗਿਲ ਇਸ ਫੌਜੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਵਿਕਲਪ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਚੋਣ ਤਿੰਨ ਕਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇੱਕ, ਇਹ ਅੱਤਵਾਦ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜਾ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਘੁਸਪੈਠ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਲਈ ਸਥਾਨ ਸੀ। ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਸਦਾ ਭੂਗੋਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਸ ਪੱਖ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ

Machine Translated by Google

ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਪੱਖੋ ਪਹਿਲਾ-ਮੂਵਰ ਫਾਇਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਮੌਕਾ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

1999 ਵਿੱਚ, ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪੀ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਸਾਧਾਰਨ ਘਟਨਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ

ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਮੁਹਿੰਮ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੀਮਤ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲੀ। ਇਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਧੁੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਮੁਜਾਹਿਦੀਨ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਚਲਾਕ ਧੋਖੇ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੁਆਰਾ ਭਰਪੂਰਤਾ ਮਿਲੀ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਜਾਹਿਦੀਨ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਸਵੈ-ਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲਚਕਤਾ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸਨੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ, ਕੂਟਨੀਤੀ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟਕਰਾਅ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਕਤ ਦੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ।

ਕਾਰਗਿਲ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸੀਮਤ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਲਈ ਜੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਪਰ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਘੱਟ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਉਦੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਾਕਤ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਦਿੱਤਾ।

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤਕ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਖੇਤਰੀ ਲਾਭ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਵੀ ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬਕ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਰਣਨੀਤਕ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਆਉਣ ਨੇ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਵਰਗੇ ਸੀਮਤ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀਮਾਵਾਂ ਸਨ ਜੋ ਇਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਜੰਗ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੰਗ ਛੇੜਨ ਲਈ ਰਵਾਇਤੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਬੇਅਸਰਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਰਣਨੀਤਕ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਹਥਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ?

ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ, ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਤਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੂਟਨੀਤੀ, ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ (sc) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗਿਲ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਕਿਸਮ ਲਈ ਓਨੀ ਹੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਨਿਰੰਤਰ ਸਾਰਥਕਤਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਈ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਵੀ ਤਾਕਤਾਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਉਭਰੀਆਂ ਹੋਣ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵਿਧੀਆਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਆਪਣੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਹਮਰੁਤਬਾ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸੀਨੀਅਰ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਅਸ਼ਰਫ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਾਜ਼ੀ, ਫੌਜ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨੀਮੂਨ ਪੀਰੀਅਡ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹਨ:

> ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਸਿਵਲ-ਫੌਜੀ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ

Machine Translated by Google

ਨਾਗਰਿਕ ਸਰਵਉੱਚਤਾ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਆਧਾਰ - ਇਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਫੌਜ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨੂੰ "ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਝੁਕਣਾ" ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਸਥਾਗਤ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ; ਇਹ ਫੌਜ ਦੇ ਇੱਕ ਪੱਕੇ ਝੁਕਾਅ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉੱਨਤੀ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪੱਤਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੁਝ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦੇਵੇ।8

ਫੌਜ ਮੁਖੀ ਕੋਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਅਤੇ ਦਰਜਾਬੰਦੀ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਗਿਲ ਦੌਰਾਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈਕ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਬੂਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਤਿੰਨ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੂਟਨੀਤੀ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੌਜ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕੂਟਨੀਤੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਫਲ ਹੋਈ। ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਰੂਆਤੀ ਝਟਕੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਕੂਟਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਲਾਹੌਰ ਬੱਸ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਉਮੀਦ ਦੀ ਕਿਰਨ ਲਿਆਂਦੀ।

ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸੀਨੀਅਰ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਮੂਹ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘੁਸਪੈਠ ਦੇ ਅਗਾਊ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਭਾਰਤੀ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਕੂਟਨੀਤਕ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸਫਲ ਗੱਲਬਾਤ ਵੀ ਹੋਈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਕੂਟਨੀਤਕ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਗਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਦਾਇਰਾ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਲਾਈਵ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਭ ਤੋਂ ਸਫਲ ਕੂਟਨੀਤਕ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਤੱਤ ਸਨ।

Machine Translated by Google

ਪਹਿਲਾਂ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ, ਤੁਰੰਤ ਫੌਜੀ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਕ ਅਨੁਕੂਲ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਜੋ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰੁਖ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਸਮਝੌਤਾਯੋਗ ਸੰਦਰਭ ਬਣ ਗਿਆ ਜੋ ਕੂਟਨੀਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਜੋ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਿਹਰਾ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਨਰਮ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਤੀਜਾ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਇੱਕ ਪਰਿਪੱਕ ਪਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਗੰਭੀਰ ਭੜਕਾਹਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਜਮ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜੀ ਸਾਹਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਕੰਡਿਆਲੀ ਚਾਲ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਫੌਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਦੋਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਫੌਜੀ ਜਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦਾ ਸੰਯੁਕਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਲੇਅਰ ਹਾਊਸ 'ਤੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਸਮਰਪਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਫੌਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਹਮਰੁਤਬਾ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਦੂਜੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤੱਤ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਫੌਜੀ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਸਨ। ਦਰਅਸਲ, 1971 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ 1999 ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਢਾਲਿਆ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਇੱਕ ਅਪੂਰਣ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕਿਤਾਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਰਹੀਆਂ, ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾਤਮਕ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜੀਵੰਤ ਸੀ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਆਪਣੀ ਬਿਹਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ

Machine Translated by Google

ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ, ਫਿਰ ਵੀ ਯੰਤਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ

ਬਾਹਰੀ ਸਾਂਝੇ ਖ਼ਤਰੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਫੌਜੀ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਵੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ, ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ।

ਇਹ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਨਾਲ।

ਅੰਤਿਮ ਤੱਤ ਜੋ ਇੱਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਉਹ ਸੀ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਪਣੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ (sc) ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ। ਇਹ ਕਾਰਕ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਸੰਪਰਕ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਨੇ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਤੋਂ

ਦੇਸ਼, ਘਰੇਲੂ ਆਬਾਦੀ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ, sc ਕੂਟਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਆਦਮੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਤਾਕਤ ਗੁਣਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ 24x7 ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ।

ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਗਤੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ ਜਿਸਦੀ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੁਨੀਆ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸਕ੍ਰਿਪਟਡ ਪ੍ਰੈਸ ਬ੍ਰੀਫ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚਕਾਰ ਪਤਲੀ ਰੇਖਾ ਅਕਸਰ ਪਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ ਸੱਚ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਮੀਡੀਆ ਜੰਗੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸਲ ਲੜਾਈ ਦੇ ਓਨੇ ਹੀ ਨੇੜੇ ਗਿਆ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਵਿਵਹਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਵ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਐੱਸਸੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਫਾਇਦਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਉਲਝਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਤੀਜੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹਾਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਰਨ ਸਨ।

ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਯੁੱਧ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਜਿੱਤ ਦੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਗਿਲ ਨੂੰ ਛਾਲ ਵਜੋਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ-

Machine Translated by Google

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਵਿਕਾਸਵਾਦੀ ਬਦਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਚੀਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਨ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ, ਸਗੋਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਸੂਝਵਾਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੱਲ ਰਹੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਵਰਣਨ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਯੁੱਧ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਜਿੰਨਾ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਯੁੱਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਬਦਲੀ ਹੈ, ਯੁੱਧ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਟਕਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਤੇ ਬਦਲਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਗੈਰ-ਰਾਜੀ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ। ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰਾਜ ਰਵਾਇਤੀ ਯੁੱਧਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ।9 ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਲੜੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਮਲਾਵਰ ਫੌਜੀ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭਾਰਤੀ ਉਦਾਹਰਣ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

1947-48 ਜਾਂ 1965 ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜ਼ੋਰ ਰਵਾਇਤੀ ਫੌਜੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਸੀ। ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਟਕਰਾਅ ਵੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਰਵਾਇਤੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੀ ਸੀਮਤ ਸਿੱਧੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਤਵਾਦ, ਵਿਨਾਸ਼, ਸਾਈਬਰ ਮੁਹਿੰਮਾਂ, ਫੰਡਿੰਗ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਇਸ ਲਈ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਜਦੋਂ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉੱਚੇ ਸਿਰੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਫੌਜੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਘੱਟਦੇ ਰਿਟਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਚੀਨ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਸੂਝਵਾਨ ਮਾਡਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ

Machine Translated by Google

ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਰਵਾਇਤੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਸਨੇ "ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ" ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਖ਼ਤਰੇ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਵਿਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, 2017 ਵਿੱਚ, ਸੂਖਮ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਡੋਕਲਾਮ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ, ਫੌਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰਕਪੂਰਨ ਤਰੀਕਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਫੌਜੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਉਪਲਬਧ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਸੰਖੇਪ, ਪਰ ਡੂੰਘੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਚੀਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਐਕਸਟਰਪੋਲੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ, ਕਿਤਾਬ ਜੇਮਜ਼ ਕਾਰਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ।10 ਲੇਖਕ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਖੇਡ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਈਮਨ ਸਿਨੇਕ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਵਧੇਰੇ ਤਾਜ਼ਾ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਨੇਕ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਆਗੂ।

ਦੋਵਾਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਂ ਵਿੱਚ, ਲੇਖਕ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਸੋਚ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਕਾਰਸੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਚੀਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਕਾਰਸੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਿਲਚਸਪ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ।

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਜਾਂ ਅਸਫਲਤਾ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦੁਆਰਾ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਹਿ- ਦੁਆਰਾ

Machine Translated by Google

ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਦੋਵਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ, ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਜੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ, ਸਗੋਂ ਕਈ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਵਧ ਰਹੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਕਿਤਾਬ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਯਤਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਨੰਤ ਪਹੁੰਚ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਸਫਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਸਪੇਸ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਤੱਤਾਂ, ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ SC ਨੂੰ ਇਸ ਬਦਲਦੀ ਹਕੀਕਤ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ।
ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਤੱਤ ਬਰਾਬਰ ਢੁਕਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਦੀ ਗੁੰਝਲਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਫਲ ਲਾਗੂਕਰਨ ਹੋਰ ਵੀ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਪਤਲੀ ਰੇਖਾ ਚੁਣੌਤੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਢਾਂਚਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟਸ

1. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜਦੂਤ ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨੇ 22 ਮਈ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, 2017।

2. ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਨਰਲ ਵੀਪੀ ਮਲਿਕ, ਕਾਰਗਿਲ: ਹੈਰਾਨੀ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਤੱਕ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਹਾਰਪਰਕੋਲਿਨਜ਼, 2006); ਹਰਿੰਦਰ ਬਾਵੇਜਾ ਅਤੇ ਜੀ.ਐਲ.
ਬੱਤਰਾ, ਏ ਸੋਲਜਰਜ਼ ਡਾਇਰੀ: ਕਾਰਗਿਲ ਦ ਇਨਸਾਈਡ ਸਟੋਰੀ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰੋਲੀ ਬੁੱਕਸ, 2018); ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਮੋਹਿੰਦਰ ਪੁਰੀ, ਕਾਰਗਿਲ: ਟਰਨਿੰਗ ਦ ਟਾਈਡ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਲੈਂਸਰ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, 2016); ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਏ ਰਿਜ ਟੂ ਫਾਰ: ਵਾਰ ਇਨ ਦ ਕਾਰਗਿਲ ਹਾਈਟਸ 1999 (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦ ਵੈਰਾਇਟੀ ਬੁੱਕ ਡਿਪੂ, 2017)।

3. ਜੀ. ਪਾਰਥਸਾਰਥੀ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਓ 'ਤੇ, https://www.youtube.com/watch?v=p CaNhB0,8vg, 28 ਜੁਲਾਈ, 2017 ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 19:45 ਤੋਂ 21:30 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਗਿਆ।

4. ਆਰਿਫਾ ਨੂਰ, "ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਵੱਧ," ਵੇਖੋ , ਡਾਨ, 11 ਦਸੰਬਰ, 2018, https://www.dawn.com/news/1450766/more-than-a-personality-clash, 12 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

5. ਇਹ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇ ਵਿੱਚ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਟਰੰਪ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੇਖੋ "ਡੋਨਾਲਡ ਟਰੰਪ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ 33 ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਬਦਲੇ ਝੂਠ ਅਤੇ ਧੋਖੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ," ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ, 1 ਜਨਵਰੀ, 2018, https://www.independent.co.uk/news/world/americas/donald-trump-pakistan-tweet-lies-deceit-aid-us-president-terrorism-aid-a8136516.html, 12 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

6. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਿਵਲ-ਮਿਲਟਰੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਵੇਖੋ, ਪਾਲ ਸਟੈਨੀਲੈਂਡ, "ਜਟਿਲ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ-ਮਿਲਟਰੀ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ: ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ," ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨ, ਭਾਗ 17, ਅੰਕ 2, ਪੰਨੇ 322-62; ਸੁਮਿਤ ਗਾਂਗੁਲੀ, "ਏ ਟੇਲ ਆਫ਼ ਟੂ ਟ੍ਰੈਜੈਕਟਰੀਜ਼: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਵਲ-ਮਿਲਟਰੀ ਸਬੰਧ," ਜਰਨਲ ਆਫ਼ ਸਟ੍ਰੈਟੇਜਿਕ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਭਾਗ 39, ਨੰਬਰ 1, 2016, ਪੰਨੇ 142-57।

7. ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਰਣਨ ਲਈ ਵਿਕਰਾਂਤ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿਬਾਨੀ ਮਹਿਤਾ, ਵਿਕਰਾਂਤ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ: ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਚਰਿੱਤਰ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪੈਂਟਾਗਨ ਪ੍ਰੈਸ, 2018), ਪੰਨੇ 25-35 ਵੇਖੋ।

8. ਅਸ਼ਰਫ਼ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਾਜ਼ੀ, "ਸਿਵਲ-ਫੌਜੀ ਸੰਬੰਧ," ਡਾਨ, 18 ਜਨਵਰੀ, 2019, https://www.dawn.com/news/1458276/civil-military-relations, 18 ਜਨਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

9. ਮੈਕਸ ਰੋਜ਼ਰ, "ਜੰਗ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ," ਸਾਡਾ ਸੰਸਾਰ ਡੇਟਾ ਵਿੱਚ, https://ourworldindata.org/war-and-peace, 13 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

10. ਜੇਮਜ਼ ਪੀ. ਕਾਰਸੇ, ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ: ਖੇਡ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ (ਨਿਊਯਾਰਕ: ਦ ਫ੍ਰੀ ਪ੍ਰੈਸ, 1988)।

Machine Translated by Google

Machine Translated by Google

1

ਮੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਲਟਣਾ

ਕਾਰਗਿਲ ਇੱਕ ਕੂਟਨੀਤਕ ਤਖ਼ਤਾ ਪਲਟ

1999 ਦਾ ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਸ਼ਰਮ ਤੋਂ ਜਾਸੂਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਫੌਜੀ ਰਸਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾਵਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਯਤਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਘੱਟ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਸੀਮਤ ਰਵਾਇਤੀ ਫੌਜੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਲਈ ਸਬਕ ਰੱਖੇਗੀ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਪਰੀਤ ਸਮੂਹ ਵੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਚਾਲਨ ਪਹਿਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸੁਰੂਆਤੀ ਫੌਜੀ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲਿਆ, ਕੂਟਨੀਤਕ ਹਾਲਾਤ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖੇਡੇ। ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਿਛਲੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਕਾਰਕ ਜੋ ਵੱਡੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਤੇ ਖੇਡਿਆ ਉਹ ਸੀ 1998 ਵਿੱਚ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚਿੰਤਾ ਬਣ ਗਈ ਜਿਸਨੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਦੋਵਾਂ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦਾ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਰਣਨੀਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਪਹੁੰਚ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ, ਕੂਟਨੀਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਇਸਦਾ ਫੌਜੀ ਸਾਹਸਵਾਦ ਉਸਦੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਲਬਾਟ੍ਰੋਸ ਬਣ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਫੌਜੀ ਜਵਾਬ

Machine Translated by Google

ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕੈਲੀਬਰੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੰਜਮ ਇਸਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸੁਰੂਆਤੀ ਫੌਜੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਆਉਣੀ ਪਈ।

ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਜਿਸ ਕੂਟਨੀਤਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਣਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਸਾਪੇਖਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ, ਕੂਟਨੀਤਕ ਧਮਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਫੌਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਫਲ ਕੂਟਨੀਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਹਰ ਕਦਮ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਚਾਲਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ, ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਡੀਸੀ ਅਤੇ ਬੀਜਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਉਲਟ ਸਨ।

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੂਟਨੀਤਕ ਘਟਨਾਵਾਂ

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਕ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਕੁਝ ਵੱਡੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਪਲ ਸੀ। 11 ਅਤੇ 13 ਮਈ, 1998 ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ "ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ 'ਫਟ ਗਈਆਂ'"। "ਲਗਭਗ 120 ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ।"1

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਘਬਰਾਹਟ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਲੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੀਨ ਤੋਂ ਖਤਰੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

Machine Translated by Google

ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਗੜਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਹੌਲ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ। ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਰਾਜ ਜਿਸਨੇ 1962 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਣਸੁਲਝੀ ਸਰਹੱਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਸਾਡੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੁਆਂਢੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਬਣਨ ਵਿੱਚ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।2

ਪਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਟੈਸਟ ਬੈਨ ਟ੍ਰੀਟੀ (CTBT) ਅਤੇ ਫਿਸਾਈਲ ਮਟੀਰੀਅਲ ਕੱਟ-ਆਫ ਟ੍ਰੀਟੀ (FMCT) ਵਰਗੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਰਮਾਣੂ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣਾ ਸੀ।3 ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਲਿੰਟਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ "20ਵੀ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ" ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੱਸਿਆ।4 ਅਮਰੀਕੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਈ ਦੇਸ਼ ਜਾਪਾਨ ਸਮੇਤ ਬੈਂਡਵਾਗਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1 ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਜ਼ੇ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ 26 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਰਮਨੀ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ, ਸਵੀਡਨ ਅਤੇ ਡੈਨਮਾਰਕ ਨੇ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ।5

ਆਰਥਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਡੈਨੀਅਲ ਮੋਰੋ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਕੈਰੀਰ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ

"ਆਪਣੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ IMF ਸ਼ੇਅਰਧਾਰਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਗੱਠਜੋੜ ਦੁਆਰਾ IMF ਵਿੱਤ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਵਾਹ 'ਤੇ ਇਸ ਵਾਪਸੀ ਦੇ ਅਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਸੀ।"6 ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, "ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ - ਪਰ ਮਾਮੂਲੀ ਨਹੀਂ - ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ।"7

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਘਟਨਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਗੂੰਜ ਅਪ੍ਰਸਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਯਾਤੁੱਲਾ ਦੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ "ਸਾਨੂੰ [ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ] ਦ੍ਰਿੜ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤਾਂ ਘਬਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਂ। ਭਾਰਤ ਲਈ ਪੂਰੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਜੋਖਮ ਲੈਣਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ" (ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)। 8 ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਅਹਿਮਦ ਦੇ ਇਸ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੇ 29 ਮਈ, 1999 ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਫਾਲੋ-ਅਪ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ।

"ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ, ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਅਹਿਮਦ, ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੌਰੇ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।"9

ਟਿਮੋਥੀ ਡੀ. ਹੋਇਟ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਪਰਮਾਣੂ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ।" ਅੱਗੇ ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਲਦੀ ਹੀ ਅਮਰੀਕੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਆਈ ਸੀ।10 ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੀੜਤ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪਹਿਲੂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਕ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਜਿਸਨੇ ਸੀਨੀਅਰ ਜਨਰਲਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ।

ਇਹਨਾਂ ਗਲਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅਗਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਕੂਟਨੀਤਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਦੌਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧੂਮਧਾਮ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲਾਹੌਰ ਐਲਾਨਨਾਮੇ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ "ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਅੱਖਰ-ਅੱਖਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ" ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ "ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ" ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।11 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਜੋ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਬੱਸ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਸੀ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕੀ। 20 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜੌਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸੱਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।12 ਉਮੀਦ

Machine Translated by Google

ਇਸ ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਭੜਕਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਚੋਗਰਾਮ ਇਸਦੇ ਆਯੋਜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਲਈ ਫੌਜੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੱਸ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਫੌਜ ਅਕਤੂਬਰ 1998 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰ ਗਈ ਸੀ, 13 ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਕੂਟਨੀਤਕ ਧੁੰਆਂਧਾਰ ਸਕਰੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਚਾਲ ਦਾ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਸਦੀ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਉਸਨੇ ਨਾਗਰਿਕ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ।

ਫਿਰ ਵੀ, ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਰਗਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਕ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਵਾਜਪਾਈ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਫੇਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਐਲਾਨਨਾਮੇ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾਇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਦਬਾਅ ਵਧਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਅੰਤਮ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ NPT, CTBT 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਦੇ ਟੈਸਟਿੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਵਿਖੰਡਨ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਮਤੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਜਮ ਵਰਤਣ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਕਾਇਆ ਮੁੱਦਿਆਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲਬਾਤ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤਣਾਅ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

Machine Translated by Google

> ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਮੇਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਣਾਅ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।14

ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸਨੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਗੰਭੀਰ ਹੈ।15

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਚਾਨਕ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਬਾਅ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ, ਭਾਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਇਸਨੇ ਇੱਕ ਵਿਵਾਦ ਵੱਲ ਬੇਲੋੜਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ ਸੀ ਜੋ ਦੁਵੱਲਾ ਸੀ। ਪਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਜੰਡੇ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। 53ਵੀ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਮਹਾਸਭਾ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਾਈਪ੍ਰਸ ਡੈੱਡਲਾਕ, ਸੁਡਾਨ ਘਰੇਲੂ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਰੁਕੀ ਹੋਈ ਪੱਛਮੀ ਏਸ਼ੀਆ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ "ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਕਾਸ" ਪਾਇਆ।16 3 ਜੂਨ, 1998 ਨੂੰ, ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਕਾਰਲ ਇੰਦਰਫਰਥ ਨੇ ਕਿਹਾ:

> ਖੈਰ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਇੱਕ ਤਣਾਅ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ 50 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤਣਾਅ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਅਤੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।17

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋਈ। ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ

Machine Translated by Google

NAM ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਨੇ 12ਵੇਂ NAM ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ ਕਿ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"18 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, "ਦੁਨੀਆ ਉੱਥੇ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ"।19

ਜੇਕਰ ਦੁਨੀਆ ਕੂਟਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉੱਥੇ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਤਾਂ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਗਿਲ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋਖਮ ਕਿਉਂ ਲੈਣਾ ਪਿਆ? ਅਤੇ ਕੀ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਕੂਟਨੀਤਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਇਸ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੂਏ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਜੂਆ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ? ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਭਾਰੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਯਤਨ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਦੋ ਸਿਰੇ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਫੌਜ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਭਾਈਚਾਰਾ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਭਾਰਤੀ ਪਿਛਲੀਆਂ ਅਣਗਹਿਲੀਆਂ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਖਿਆ, ਦੂਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਕੋਰ ਲਈ, ਕਾਰਗਿਲ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਸਥਿਤੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਨੇ "ਮੁਜਾਹਿਦੀਨਾਂ" ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਆੜ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਕੂਟਨੀਤਕਾਂ ਲਈ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਵੀ ਬਦਤਰ ਹੋ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਿਆ। ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

Machine Translated by Google

> ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ, ਕੂਟਨੀਤਕ ਲੜਾਈ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਏ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਸੁਰੂਆਤੀ ਦਾਅਵਾ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਨੇ ਐਲਓਸੀ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ ਕੁਝ ਖਾਲੀ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੇਨਕਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅਰਧ ਸੈਨਿਕ ਬਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੇ ਸਬੂਤ ਲੱਭੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ।20

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਐਨਐਲਆਈ ਦੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਜਾਹਿਦੀਨ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੂਟਨੀਤਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕਲੌਤੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਝੂਠ ਮਈ 1999 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ।21 ਇਹ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਸ਼ੱਕ ਤੋ ਪਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ, ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਟਰੀ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਅਤੇ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ।22 ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਵ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ, ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਕਟ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਡਗਮਗਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਸ ਤੋ ਬਾਅਦ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਰਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਮਲਾਵਰ ਗਸ਼ਤ ਵੱਲ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਿਆਚਿਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ, 23 ਐਲਓਸੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਨਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਐਲਓਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਝੜਪਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਐਲਓਸੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ। 24

ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸਟੈਂਡ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ, ਬਿਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚੇ-ਸਮਝੇ। ਇਹ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੀ ਭੋਲੀ ਸਮਝ, ਦੁਰਘਟਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਝੂਠੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰੁਖ਼ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਗੰਢਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਥਿਤੀ ਅਸਥਿਰ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਨੂੰ ਖੁਰਚਣ ਦੀ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਕਸਰਤ ਨੇ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

Machine Translated by Google

ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਆਧਾਰ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸੀ, 1972 ਵਿੱਚ ਚੋਰਬਟਲਾ, 1984 ਵਿੱਚ ਸਿਆਚਿਨ , 25 ਵਿੱਚ 1988 ਵਿੱਚ ਕਮਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਪਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ।26 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਵੇਂ ਇਸਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਖੌਤੀ ਮੁਜਾਹਿਦੀਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਚੌਕੀਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤਰਕਹੀਣ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ, ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਿਰਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਤੋਂ ਨੈਤਿਕ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾਪੂਰਨ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਸਮਝਦਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਇਲਾਕੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਨਿਯਮਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫੌਜ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੇ ਕਿ "ਮੁਜਾਹਿਦੀਨਾਂ" ਨੇ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰਾਜ 'ਤੇ ਸਵੈ-ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਲਗਾਈਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ।

ਸਾਬਕਾ ਜਨਰਲ ਮਜੀਦ ਮਲਿਕ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਯੋਜਨਾ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਤਾਇਆ।
'ਮੁਜਾਹਿਦੀਨ ਨੂੰ ਸਟਿੰਗਰ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਜੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ', ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਟਿੰਗਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ 'ਮੂਲ ਸਟੈਂਡ' ਦੇ ਵੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਕਿ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਸਵੈ-ਨਿਰਣੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ'।
27

ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਵਧਣ ਨਾਲ ਫਾਇਦਾ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ, "ਮੁਜਾਹਿਦੀਨ" ਸਿਰਫ਼ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਰਵਾਇਤੀ ਹਥਿਆਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ! ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪਾਸੇ ਭਾਰੀ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਨੌਰਦਰਨ ਲਾਈਟ ਇਨਫੈਂਟਰੀ (ਐਨਐਲਆਈ) ਨੂੰ "2,700 ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ, ਜੋ ਕਿ 1965 ਅਤੇ 1971 ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੈ"।28

ਅਸਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੂਟਨੀਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਅਸਲ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾਵਰ ਸੀ। ਕੂਟਨੀਤਕ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਇਹ ਲਾਈਨ ਅਕਸਰ ਦੁਹਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼, ਜਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜੀ-8 ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ "(LOC ਦੇ ਨਾਲ) ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਸੀ।"29 ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੱਕੇ ਸਹਿਯੋਗੀ, ਚੀਨ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰੁਖ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੋਵੇਂ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ 'ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ ਖਤਰਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ।"30 ਇੱਕ ਸੰਕੇਤ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸਦੀ ਉਹ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ "ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਏ"।31 ਜੇ.ਐਨ. ਦੀਕਸ਼ਿਤ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਤਿੱਬਤ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਚੀਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚਕਾਰ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗਮ ਸੀ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। "ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਕੂਟਨੀਤਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।"32 ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਈਆਂ ਜਦੋਂ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ

ਜੇਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਖ਼ਤਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।33

ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੀ ਚੀਨ ਫੇਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਹਮਰੁਤਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦਾ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸੰਖੇਪ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, "ਜੰਗਬੰਦੀ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਨਾ" ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, "ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕੌਣ

Machine Translated by Google

ਇਹ ਘੁਸਪੈਠੀਏ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਤਣਾਅ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

LOC 'ਤੇ"।34

ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦਾ ਰੁਖ਼, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਹਿੱਲਦੀ ਹੋਈ ਨੀਂਹ 'ਤੇ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੀ ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅਸਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਆਫ਼ ਸਟਾਫ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਟੇਪ ਕੀਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ। ਇਸਨੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਰਚੀ ਗਈ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਤਾਇਨਾਤੀ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਫੌਜ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ।35 ਇਸਨੇ ਉਸ ਰੁਖ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜੋ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਯਾਨੀ ਕਿ "ਫੌਜੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨਹੀਂ"। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੇ ਤਿੰਨ-ਪੜਾਵੀ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ:

(ਏ) ਤੁਰੰਤ ਜੰਗਬੰਦੀ, (ਬੀ) ਐਲਓਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਕਾਰਜ ਸਮੂਹ, ਅਤੇ

(ਸੀ) ਜੇ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਵਾਪਸੀ ਦੌਰਾ।36

ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਕੂਟਨੀਤਕ ਗੱਲਬਾਤ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸਦੀ ਰਸਮੀ ਗੱਠਜੋੜ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੀ।37

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਫੌਜੀ ਝਟਕਿਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਏ ਦੁਆਰਾ ਇਸਨੂੰ ਹਮਲਾਵਰ ਵਜੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਥਿਤੀ ਬਦਲ ਗਈ।
ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸੂਤਰਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਭਾਰਤੀ ਵਾਰਤਾਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੋਵਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੂਤਾਂ, ਨਿਆਜ਼ ਨਿਆਕ ਅਤੇ ਆਰਕੇ ਮਿਸ਼ਰਾ ਰਾਹੀਂ ਬੈਕ-ਚੈਨਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਕਤੂਬਰ 2000 ਤੱਕ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਸੀ।38

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਸਿਖਰ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਵੱਲੋਂ ਆਖਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਇਆ

Machine Translated by Google

ਇੱਕ ਚਿਹਰਾ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਫਾਰਮੂਲਾ। ਇਸਨੂੰ ਜੂਨ 1999 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ, ਚੀਨ ਨੇ ਐਲਓਸੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਮਰੀਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਹੋਰ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਸੀ, ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮਾਂਡ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਐਂਥਨੀ ਜ਼ਿੰਨੀ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਲਿੰਟਨ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ।39 ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਲਟੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ, ਜੋ ਕਿ ਟੋਲੋਲਿੰਗ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਨੇ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਕਿ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਕੂਟਨੀਤਕ ਚਿਹਰਾ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਕੂਟਨੀਤਕ ਭੱਜਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸ਼ੱਕ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜਦੂਤ ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਮਿਲਾਮ, ਉਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਆਪਣਾ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਉਹ ਜਾਣੂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ। ਉਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੀ ਅਮਰੀਕੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮਾਂਡ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਐਂਥਨੀ ਜ਼ਿੰਨੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। "ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ। ਉਹ ਚਿੰਤਤ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿੰਨੀ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਿਸਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੂਤਾਵਾਸ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।"40 ਮਿਲਾਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ਼ਰੀਫ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਝਿਜਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ਼ਾਇਦ ਲਾਹੌਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਇੱਕ ਬੈਕ-ਚੈਨਲ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਕੂਟਨੀਤਕ ਅਸਫਲਤਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੰਗੜੇ ਰਾਜਦੂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਭਗ ਬੇਢੰਗੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਪੋਸਟਿੰਗ ਅਧੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ, “ਉਹ (ਸਰਕਾਰ

Machine Translated by Google

(ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਨੇ ਸੰਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਸਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਰਣਨੀਤੀ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਲਾਈਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।''41 ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟਿਕ ਕੋਰ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, "ਸਾਨੂੰ ਏਪੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਮਤੇ [ਕਾਰਗਿਲ ਘੁਸਪੈਠ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਾਊਸ ਫਾਰੇਨ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਮਤੇ] ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ" (ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)।42

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਲਾਪਰਵਾਹ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਚਾਲਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਛੱਡੀ ਅਤੇ ਇਹ ਚੀਨ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਜੀ8 ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਸਟੈਂਡ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਵਧਣ ਦਾ ਡਰ ਸੀ। ਇਹ 12 ਜੂਨ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼, ਬੈਕ-ਚੈਨਲ ਗੱਲਬਾਤ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸੂਤਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 28 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 4 ਜੁਲਾਈ, 1999 ਨੂੰ ਬਲੇਅਰ ਹਾਊਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚਕਾਰ ਘਟਦੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਆਪਣੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਓਨੀ ਹੀ ਵੱਡੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਫੌਜੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਖੁਦ ਸੀ। ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਲਈ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦੁਆਰਾ ਰਚੀ ਗਈ ਵੱਡੀ ਮੂਰਖਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਥੋਪੇ ਗਏ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਦੋ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਕੂਟਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਲੀਵਰੇਜ ਨਾਲ ਵੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੂਟਨੀਤਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਉਭਰਿਆ, ਉਹ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਵਿੱਚ ਤਿੱਖਾ ਸੀ। ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਸਨੇ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਝਲਕ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ।

Machine Translated by Google

ਕਿ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਜਾਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਸਪਿਨ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਖੰਡਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਸਫਲ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ ਸੀ

ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਅਤੇ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੋਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ। ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ "ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਰਸਤੇ 'ਤੇ" ਸੀ। ਟਕਰਾਅ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਹਕੀਕਤਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਯਥਾਸਥਿਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ।43 ਇਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਸਵੀਕਾਰਨਯੋਗ ਰਿਹਾ ਉਹ ਯਥਾਸਥਿਤੀ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ, ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਣਉਲੰਘਣਯੋਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵੱਡਾ ਦੇਸ਼ ਇਸਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।44 ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਅਤੇ ੦8 ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ "ਐਲਓਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ"।45 ਇਹ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਟ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇਸਦੀ ਸੀਮਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਰਾਏ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਿਆ।

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਨ।
ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਸੀ ਜੋ "ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ" ਅਤੇ "ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸ਼ਕਤੀ" ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਜੋਂ ਵੀ। ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਜਿਸਨੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਾਹਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼, ਜਿਸਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੌਜੀ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵੈ-ਲਗਾਇਆ ਸੰਜਮ ਰੱਖਿਆ, ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੂਟਨੀਤਕ ਜਿੱਤ ਹੋਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ "ਸੰਜਮ" ਅਤੇ "ਪਰਿਪੱਕਤਾ" ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਪਿਛਲੇ ਅੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧੋ ਦਿੱਤਾ।46

Machine Translated by Google

ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਦਿਆਲੂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਦਲਦੀਆਂ ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਸੁਾਇਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਇੱਕ ਭਾਈਵਾਲ ਵਜੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧਾਇਆ। ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਲਿੰਟਨ ਦੇ ਦੌਰੇ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਰਗਿਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਜੇਹਾਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਜੋਂ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 4 ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, "ਮੁਜਾਹਿਦੀਨਾਂ" ਨੂੰ ਉਚਾਈਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਖਿੱਚਣ ਦੇ ਇਸਦੇ ਦਾਅਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਝੂਠੇ ਹੋਣ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇਗਾ। ਅਮੀਨਾ ਜਿਲਾਨੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਪੂਰੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਗੁਰੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਅੱਧੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਹਨ। ਪਰ ਸ਼ਰੀ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨੇ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਲਿੰਟਨ ਨਾਲ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।"47

ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਸਮਰਥਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸ਼ਰੀਫ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇਕਪਾਸੜ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਸਨ। ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਖੇ "ਧੋਖਾ" ਦਾ "ਮੁਕਤੀ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਪ੍ਰਭਾਵ" ਪਿਆ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ।48 ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਜਮਾਤ-ਏ-ਇਸਲਾਮੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਜੇਹਾਦ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸਨੂੰ "ਵੇਚ-ਵੇਚ" ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ।49

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਨੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਅਸਰ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਬੇਵੱਸ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਦਦਗਾਰ ਸਨ। ਮਲੀਹਾ ਲੋਧੀ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਵੱਖਵਾਦੀ ਨੇਤਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, "ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਫਿਰ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ" ।50

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਕਥਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਵੀ ਠੁੱਸ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਰਵਾਇਤੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਸਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਯਾਜ਼ ਅਮੀਰ ਨੇ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਿਆ:

> ਸ਼ਾਹੀਨ ਅਤੇ ਗੌਰੀ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਡਲਾਂ ਨਾਲ ਸੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਚਾਗਾਈ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ, ਅਰਬ ਸਾਗਰ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਸੰਕਟ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਮੂਰਖਤਾਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।51

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਜੁਕ ਰਾਜ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਟਕਰਾਅ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਸ਼-ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਟੋਲੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ।

ਫੌਜ। ਇਸ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਵਲ-ਫੌਜੀ ਦਰਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫੌਜੀ ਤਖ਼ਤਾ ਪਲਟ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਚੱਕਰ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟਿਕ ਫੈਸੀਲੀਟੇਟਰ

ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ 1998 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਬਰੂਸ ਰੀਡੇਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, “ਪਰਮਾਣੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੀ...

ਮਈ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਦੇ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਲਾਂਚ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਦੇ ਉਡਾਣ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।" ਰੀਡੇਲ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ

Machine Translated by Google

ਤਣਾਅ ਵਧਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"52 ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਲਈ ਸਾਬਕਾ ਅਮਰੀਕੀ ਸਹਾਇਕ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ, ਕਾਰਲ ਐਫ. ਇੰਦਰਫਰਥ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ ਰਾਜਦੂਤ ਚੰਦਰਾ ਨੇ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਅਮਰੀਕਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ 'ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤਿਕਥਨੀ' ਸੀ।"53

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਅਮਰੀਕੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਹਮਰੁਤਬਾ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਾਂਝੀ ਸਮਝ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ-ਟੈਲਬੋਟ ਗੱਲਬਾਤ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੁਧਾਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਭਾਵੇਂ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ "ਸਮਾਨਤਾ" 'ਤੇ ਸਨ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਗੁੱਸਾ ਸੀ। ਕਾਰਗਿਲ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

'ਤੇ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ

ਚੰਦਰਾ ਨੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ "ਵੱਲੋਂ ਤੈਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ"। ਉਦੇਸ਼ "ਮਜ਼ਬੂਤ ਲੋਕਾਂ, ਮੈਕਕੇਨ, ਸੈਨੇਟਰ ਸ਼ੈਲਬੀ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ" ਤੋਂ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ "ਸਖ਼ਤ ਨਟਸ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ" ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ "ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਤੈਰਨਾ" ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਮ ਨਤੀਜਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ "ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਜਨਤਕ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ।"54

Machine Translated by Google

ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤੀ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਯਤਨ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਸਮਝੀ ਗਈ ਪਰਮਾਣੂ ਚੁਣੌਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਲਿੰਟਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਲਾਗਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵੇ।55 ਇਸ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ 26 ਮਈ, 1999 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਹਵਾਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਿਆ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸਹਾਇਕ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਰਿਕ ਇੰਦਰਫਰਥ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ।56

ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਤੱਤ ਜਿਸਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰੀਕੀ ਸਮਰਥਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਸੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਆਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ।

ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਐਲਓਸੀ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਇਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ।57 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਿੱਧੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਵਚਨਬੱਧ ਰਿਹਾ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਪਿਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। "ਉਨ੍ਹਾਂ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਐਲਓਸੀ ਪਾਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਘੁਸਪੈਠ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਤਾਂ, ਨਵਾਂ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਪੀਓਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਨ।" ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕਿਹਾ, "ਸਾਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵੀ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ"। ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ "ਜਿਸਨੂੰ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਫੌਜ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਅਤੇ ਲੌਜਿਸਟਿਕਸ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ"। ਚੰਦਰ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ "ਇਸ ਅਫਵਾਹ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਿ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਹਨ, ਮੂਰਖਤਾਪੂਰਨ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜਨਰਲ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰੋ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਖਰੀਦੋਗੇ?" ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਰਾਜਦੂਤ ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਪਰਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ।

"ਇਹ ਕਲਪਨਾਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਸਮੂਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।"

Machine Translated by Google

ਅਤੇ ਫਿਰ ਲੜੋ।" ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਖੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਖੇਡ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਅਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਧੁੰਦ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਤਰਕਪੂਰਨ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ "ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਫੌਜ ਹੈ"।58

ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਦੀ ਲੇਖਕ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੰਟਰਵਿਊ ਹੋਰ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਚਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿਲਚਸਪ ਜਾਣਕਾਰੀ। ਖੁਫੀਆ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੁਆਰਾ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਚੰਦਰਾ ਦੇ ਉਕਸਾਉਣ 'ਤੇ, ਸੀਆਈਏ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੁਸਪੈਠ ਦੇ ਖਾਸ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਕੁਝ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਘੁਸਪੈਠ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਿਆ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਲਈ ਘਟਨਾ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਚੰਦਰਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇੱਕ ਮਹਾਂਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾਤਮਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਢੁਕਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। "ਜੇਕਰ ਅਮਰੀਕਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਯਕੀਨਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।" ਰਾਜਦੂਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਸੀ"। ਇਸ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰਾਜਦੂਤ ਰਿਆਜ਼ ਖੋਖਰ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਇਸਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਫੀਡਬੈਕ ਇਹ ਸੀ: "ਤੁਸੀਂ (ਰਾਜਦੂਤ ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ) ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਔਖਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਔਖਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ"। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਦੇਸ਼ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਖੋਖਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੇ ਸੀਮਤ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਮੈਡੇਲੀਨ ਅਲਬ੍ਰਾਈਟ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਵਧ ਗਈ। ਕਾਰਲ ਇੰਦਰਫਰਥ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਮੁੱਖ ਵਿਚੋਲੇ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਲਬ੍ਰਾਈਟ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਖੋਖਰ ਅਲਬ੍ਰਾਈਟ ਨੂੰ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀ ਸੀ।

ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਗਿਆ

Machine Translated by Google

ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜਦੂਤ, ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਮਿਲਾਮ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਓ। ਇਹ ਕਦਮ, ਭਾਵੇਂ ਆਮ ਕੂਟਨੀਤਕ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਆਮ ਕਿਉ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ।

ਅਲਬ੍ਰਾਈਟ ਨੇ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਨੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਇਹੀ ਰਾਏ ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੇਸ਼ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਜੋ ਸੰਕਟ ਦੇ ਹੱਲ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਪਈ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਲੋੜੀਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਹੋਰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ "ਅਮਰੀਕੀ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਬੇਢੰਗਾ" ਸਮਝਦਾ, ਚੰਦਰਾ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੋਵੇਂ ਸਹਿਯੋਗ ਨਹੀ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਵਾਅਦੇ ਨਹੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸੰਕੇਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਹਿਯੋਗ ਫਲਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਲੋੜੀਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨਹੀ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਚੰਦਰਾ ਨੇ ਐਨਐਸਏ, ਸੈਂਡੀ ਬਰਗਰ, ਨੂੰ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੂਨ ਦੇ ਤੀਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਲਿੰਟਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ।

ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਹਾਊਸ ਫਾਰੇਨ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀ ਹੋਰ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇੱਕ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ HR 227 ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੁਸਪੈਠ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਮਰਥਨ ਨੀਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰੋਂ "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ" ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਮਤੇ ਵਿੱਚ "ਨਿਯੰਤਰਣ ਰੇਖਾ ਲਈ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ" ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਸਗੋਂ ਇਸਦੀ ਅਟੱਲਤਾ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ।59

ਉਸ ਸਮੇ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਦਿਲਚਸਪ ਤੱਥ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸਾਉਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ, ਪਾਰਟੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਸਨ, ਨੇ ਮਤੇ ਨੂੰ "ਬੇਕਾਰ" ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਕਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਸੋਧ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ

Machine Translated by Google

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੰਡਾਂ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ ਕਟੌਤੀ।60 ਸੋਧ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਾਂਗਰਸਮੈਨ ਐਕਰਮੈਨ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਇਸਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਨ।61

ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਲਿੰਟਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ ਰਾਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। "ਉਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ ਸੀ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਵਾਕ ਸੀ। 'ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਹਾਂ' ... ਜੋ ਨੁਕਤਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹ ਕਰਾਂਗੇ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ... ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਜਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।"62 ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਜੂਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਢੁਕਵੇਂ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਬੇਦਖਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।63

ਸਮਝਾਉਣਾ ਅਮਰੀਕਾ ਕਾਰਵਾਈਆਂ

ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਪਹੁੰਚ ਦੱਸਿਆ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਲਈ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਯੁੱਧਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਹੀ ਵਿੱਚ ਸੀ।64 ਭਾਰਤੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵਿੱਚ ਕਲਿੰਟਨ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੇ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਤਾਇਆ, ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਸਿਖਰ 2000 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਭਾਰਤ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਾਲ ਵਾਜਪਾਈ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਕੂਟਨੀਤਕ ਬਾਰੀਕ ਰੇਖਾ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਕਟ ਦੇ ਹੱਲ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਬਣਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਅਗਲੀ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਪੱਖੀ, ਹਰ ਮੌਸਮ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤ-ਅਮਰੀਕਾ ਰਣਨੀਤਕ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਵੀ ਰੱਖੀ।

Machine Translated by Google

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਜੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ।

ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਭੋਲਾਪਣ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਸੀ।
ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਸਨ। ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਸ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਵਜੋਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਅਮਰੀਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਣੂ ਪਹਿਲੂ ਸਹੂਲਤ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਕ ਸੀ। ਬਰੂਸ ਰੀਡੇਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਮਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦੋ ਪਰਮਾਣੂ ਪਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਲਾਂਚ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਦੇ ਉਡਾਣ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ... ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਲਦੀ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।"65

ਪਰਮਾਣੂ ਖ਼ਤਰੇ ਬਾਰੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ।66

ਇਹ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਲਿੰਟਨ ਅਤੇ ਬੁਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੋਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਲਾਈਨਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਤਬਦੀਲੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਸਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਿਗੜਨ ਵੱਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸ਼ੀਤ ਯੁੱਧ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਰਣਨੀਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਜੋਂ ਉਭਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖਿਡਾਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਚੀਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਭਾਰ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਉਭਾਰ ਨੇ ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਕੌਂਡੋਲੀਜ਼ਾ ਰਾਈਸ ਨੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ

Machine Translated by Google

2000 ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ, ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਰਤ ਚੀਨ ਦੀ ਗਣਨਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੱਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅਜੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਭਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ।"67

ਚੀਨ ਜਿਵੇ ਦ ਹੈਰਾਨੀ ਪੈਕੇਜ

ਜਿਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਚੀਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸਦੀ ਸੂਤਰੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਸੁਆਦੀ ਸੀ, ਨੇ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਅਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿੱਤੀ।68 ਬੀਜਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਮਾਹੌਲ ਕੁਝ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਡੀ.ਸੀ. ਵਰਗਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਠੰਢ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਰਸਮੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੋ ਖਾਸ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ।

ਪਹਿਲੀ 1996 ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਿਆਂਗ ਜ਼ੇਮਿਨ ਦੀ ਭਾਰਤ ਫੇਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਰਾਜਦੂਤ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀ ਲੱਗਿਆ।69

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਜ਼ੇਮਿਨ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਭਾਰਤੀ ਰੁਖ਼ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸੈਨੇਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ: "ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਲਹਾਲ ਹੱਲ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਮ ਰਾਜ-ਦਰ-ਰਾਜ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨਾ ਕਰਨ।" ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ, ਚੀਨੀ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, "ਚੀਨ ਦੀ ਇਕਸਾਰ ਨੀਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਰਾਹੀ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ (ਭਾਵ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਰਾਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਥਿਤੀ ਬਦਲੀ ਨਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਦਾ (ਭਾਵ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ) ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ

Machine Translated by Google

ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਬਚੀ ਹੋਈ ਸਮੱਸਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਤਭੇਦ ਹਨ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮੁੱਦਾ ਹੈ।
ਇਹਨਾਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨੀਤੀਗਤ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚੀਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਝੂ ਰੋਂਗਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੀਨ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ।71

ਚੀਨ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਤੱਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਜਾਰਜ ਫਰਨਾਂਡਿਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੰਭਾਵੀ ਖ਼ਤਰਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਲਿੰਟਨ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਨ। ਰਾਜਦੂਤ ਵਿਜੇ ਨੰਬੀਆਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਵਰਣਨ ਨੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਇਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੀਨ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬਣਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਖ਼ਤਰੇ ਵਜੋਂ ਦੇਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੰਦੀ। "ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਪੂਰਤੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਵਜੋਂ ਨਾ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਚੀਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਾਂਗ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।"72

ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਬਿਆਨ ਸੀਮਤ ਜਨਤਕ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਖਾਸ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨਤਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੋਸੋਵੋ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਬੇਲਗ੍ਰੇਡ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਦੂਤਾਵਾਸ 'ਤੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੀਜਿੰਗ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਪੱਖ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬੇਲੋੜੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਬੀਜਿੰਗ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ।

Machine Translated by Google

ਪਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸੀਮਤ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਬੀਜਿੰਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਦੂਤਾਵਾਸ ਨੇ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਥਿੰਕ ਟੈਂਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਦ-ਅਧਿਕਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੱਤਾ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸਨੇ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਾਂਗ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਸਹੀ ਹਲਕਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁਆਂਗ ਹੂਆ, ਸਾਬਕਾ ਚੀਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜਦੂਤ, ਚੇਂਗ ਰੁਈਸ਼ੇਂਗ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਖੁਫੀਆ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਇਸਨੇ ਦੋ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ। ਪਹਿਲਾ, ਇਸਨੇ ਚੀਨੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਤੱਥਾਂ ਵਾਲਾ ਡੇਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜਾ, ਇਸਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੀਨੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ।

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਕੇ.ਆਰ. ਨਾਰਾਇਣਨ, ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਦੂਤ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਸਬੰਧ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਰਾਜਦੂਤ, ਝੌ ਗੈਂਗ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇੱਕ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੌਰਾਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਤਰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਫਰਨਾਂਡਿਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਲਈ ਅਫ਼ਸੋਸ ਵਜੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।73 ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਚੀਨ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਚੀਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਧੰਨਵਾਦ ਚੀਨ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੇ ਸੱਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 2000 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਆਮ ਹੋਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਚੀਨ ਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਵਾਇਤੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਭਾਲੇ ਗਏ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦੌਰਾ ਚੀਨ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਥਿਤੀ

Machine Translated by Google

ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਪਣੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੂਖਮਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਚੀਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ "ਚੀਨ-ਭਾਰਤੀ ਸਬੰਧ ਆਮ ਸਥਿਤੀ ਦੀਆਂ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਹਨ"।74 ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਤਾਂਗ ਜਿਆਕਸੁਆਨ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਨੂੰ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਉਲਟ, ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੀਨੀ ਹਮਰੁਤਬਾ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਾਵਧਾਨੀ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ, ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਟੁੱਟਣ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ।75

ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਝੂ ਰੋਂਗਜੀ ਦੀ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਦੁਵੱਲੇ ਹੱਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ

ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।76 ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸ਼ੱਕ ਰਹਿ ਗਿਆ

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਚੀਨ ਦੀ ਝਿਜਕ ਬਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮਨ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਰਣਨੀਤੀ

ਸਾਬਕਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ, "ਹਮਲਾਵਰ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣਾ," ਦੂਜਾ, "ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣਾ" ਅਤੇ ਤੀਜਾ, "ਹਮਲਾਵਰ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣਾ ਪਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਜਮ ਨਾਲ।"77

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸੀਆਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸੀਆਂ ਸਨ। ਮਈ 1999 ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਨਿਯਮਤ ਜਵਾਨ ਘੁਸਪੈਠ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਘੁਸਪੈਠ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਨਿਯਮਤ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ"।78 ਉਸਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ।

Machine Translated by Google

ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਸੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ, ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀ ਹੈ ਕਿ, ਕਾਰਵਾਈ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋ ਸੀਮਤ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਨਹੀ ਦਰਸਾਉਦੇ ਸਨ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ, ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਸੁਰੂਆਤ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਂਝੇ ਯਤਨਾਂ ਰਾਹੀ, ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਸਟਾਫ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਗਰਮ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਸੁਰੂਆਤੀ ਬਿਆਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀ ਦਰਸਾਉਦੇ ਸਨ।

MEA ਦੁਆਰਾ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰਸਮੀ ਬਿਆਨ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।79

ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ "ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ" ਸੀ। ਇਹ ਕਾਰਗਿਲ ਘੁਸਪੈਠ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਤਿੰਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਨ: 80

. ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਹਮਲਾਵਰਤਾ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
ਸਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਿਯਮਤ ਸੈਨਿਕਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਕਮਾਂਡ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਅਧੀਨ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ

ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਓ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ, ਸਾਡੀਆਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਸਾਰੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਗੀਆਂ।

. ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਘੁਸਪੈਠ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੀ ਅਟੱਲਤਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ।
. ਲਾਹੌਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਗੱਲਬਾਤ, ਜੋ ਕਿ ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਤਦ ਹੀ ਮੁੜ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਇਸ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ

ਦੋ ਥੰਮ੍ਹ। ਪਹਿਲਾ, ਇਹ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੰਜਮ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਜਾ, ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੋਈ ਹਮਲਾਵਰ ਜਾਂ ਵਿਸਥਾਰਵਾਦੀ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਫੌਜੀ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਜੋਂ ਜੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੂਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ

Machine Translated by Google

ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪਹਿਲੂ ਨੇ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੇ ਡਰ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਦੇ ਦੇਖਿਆ।

ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਯਤਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਤਣਾਅ ਹੇਠ ਇੱਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਝਲਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਮੀਡੀਆ ਪਹੁੰਚ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਯਤਨਾਂ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਕ ਜੋ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਫੌਜੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦਾ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਇਸਦੀ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਤ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਸਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਕ ਬਣਾਇਆ।

ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ?

ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣ ਗਿਆ।

ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਨੀਤੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਤੱਤ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਲਈ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਧਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਕੁਝ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 1999 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ, ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ, ਦੱਸਦੇ ਹਨ:

> ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤੇ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਮਲਾਵਰ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ

Machine Translated by Google

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ "ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੈਕਮੇਲ" ਦੀ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਭਾਸ਼ਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਸੁਣੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਵਧਦੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ।81

ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ

"ਇਹ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ (ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ)।" ਮਿਸ਼ਰਾ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਓਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਵੀ, [ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ] ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਉਡਾਣ ਭਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਾਂਗਾ।' ਤਾਂ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਉਡਾਣ ਭਰੋ।"

ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਮੂਲ ਤਰਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ "ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ... ਇਹ ਸਭ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਰੱਖੇਗੀ।"82

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਜੀ. ਪਾਰਥਸਾਰਥੀ ਇਸ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਨ ਕਿ ਜੰਗਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਲੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਇਹ ਫੌਜ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।83

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਜੇ ਨਾਂਬਿਆਰ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਖੋਹ ਲਿਆ ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਚੀਨ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਰ ਮੌਸਮ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਤਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ।84

Machine Translated by Google

ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਲਾਗਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਕ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। "ਸਾਡੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੀ, ਅਸੀਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੜ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ।"85 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਬਿਲ ਕਲਿੰਟਨ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਮੁਖੀ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਪਾਬੰਦੀ ਸਥਾਈ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਹਾਲਾਤ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਐਲਓਸੀ ਦੀ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ?

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣਾ ਕੂਟਨੀਤਕ ਕੇਸ ਲੜਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਮੁੱਖ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਐਲਓਸੀ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 17 ਮਈ, 1999 ਨੂੰ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਮੁਸ਼ੱਰਫ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਖਾਨ (ਸੀਜੀਐਸ), ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਮਹਿਮੂਦ ਅਹਿਮਦ (ਕਮਾਂਡਰ 10 ਕੋਰ), ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆਉਦੀਨ (ਡੀਜੀ ਆਈਐਸਆਈ), ਜਨਰਲ ਇਫਤਿਖਾਰ ਅਲੀ ਖਾਨ (ਸੈਕਟਰੀ ਡਿਫੈਂਸ), ਜਨਰਲ ਤੌਕੂਰ ਜ਼ਿਆ (ਡੀਜੀਐਮਓ), ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਜਾਵੇਦ ਹਸਨ (ਕਮਾਂਡੈਂਟ ਐਫਸੀਐਨਏ) ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਹੈ, "ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਅਣ-ਨਿਸ਼ਾਨਿਤ ਐਲਓਸੀ' ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸੈਕਟਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਧਦੇ ਘੁਸਪੈਠ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।"86 ਇਸ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਵੱਡੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਅਣ-ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਐਲਓਸੀ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਝੂਠ ਦਾ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 1971 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਜੰਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਾਰਥਸਾਰਥੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "1971 ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਠੀਕ ਬਾਅਦ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਲਗਭਗ 70 ਅਜੀਬ ਨਕਸ਼ੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਰੇਖਾਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।"87

Machine Translated by Google

ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 1992 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੇ ਪੂਰਨ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਕਾਰ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਰਿਸ਼ਤੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵਰਦਾਨ ਵਜੋਂ ਆਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ, ਆਪਣੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਰੁਖ਼ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੋਵਾਂ ਰਾਹੀਂ।

ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੀ।

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਵੱਲੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਮਰਥਨ ਮਿਲਿਆ ਜਦੋਂ ਇਸਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਐਲਓਸੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ"।88

ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਨੇ "11 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਘੱਟ ਲੈਸ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਰਹਿਤ ਹਵਾਈ ਵਾਹਨਾਂ (UAV) ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਖੁਦਾਈ ਕੀਤੀ।"89 ਇਸ ਵਿੱਚ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਮੋਰਟਾਰ ਬੰਬਾਂ ਅਤੇ ਲੇਜ਼ਰ ਗਾਈਡਡ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ।90 ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਪਿਛਲੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ 1998 ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਵਾਧੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਕਾਰਗਿਲ ਭਾਰਤ-ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਸਬੰਧਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮੋੜ ਬਣ ਗਿਆ।91

ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੌਜੀ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੋਵੇਂ ਸੀ। ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਦੁਰਲੱਭ ਉਦਾਹਰਣ ਏਅਰ ਚੀਫ ਮਾਰਸ਼ਲ ਐਨਏਕੇ ਬ੍ਰਾਊਨ, ਸਾਬਕਾ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਮੁਖੀ, ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ।92 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਨੇ 1997 ਵਿੱਚ ਮਿਰਾਜ ਅਤੇ ਜੈਗੁਆਰ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਲਾਈਟਨਿੰਗ ਪੋਡ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਦਿਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੋਵਾਂ ਸਮੇਂ ਲੇਜ਼ਰ ਗਾਈਡਡ ਬੰਬਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਨੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ 1998 ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਜ਼ਰਾਈਲੀਆਂ ਨੇ ਉਪਕਰਣਾਂ 'ਤੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਅਤੇ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਸੋਧਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ 15,000 ਅਤੇ 17,000 ਫੁੱਟ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਟੀਚਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ

Machine Translated by Google

30,000 ਫੁੱਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਉੱਡਦੇ ਹੋਏ, ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਮੈਨ-ਪੋਰਟੇਬਲ ਏਅਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ। ਭਾਰਤੀ ਬੰਬਾਰੀ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਕਿਹਾ, "16 ਜੂਨ ਤੱਕ, [ਆਈਏਐਫ] ਜੈਗੁਆਰ ਅਤੇ ਮਿਰਾਜ 2000 ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਲੇਜ਼ਰ ਗਾਈਡਡ ਬੰਬਾਰੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ ... ਮਿਰਾਜ 2000 ਨੇ ਫਾਰਵਰਡ ਡੰਪਿੰਗ ਸਾਈਟਾਂ ਅਤੇ ਪੋਸਟਾਂ 'ਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਸਫਲ ਲੇਜ਼ਰ-ਗਾਈਡਡ ਬੰਬ ਬਣਾਏ।"93 ਇਤਫਾਕਨ, ਆਈਏਐਫ ਨੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ?

ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਕਿਸੇ ਕੱਟੜ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਮੂਹ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਅਤੇ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਦੁਰਉਪਕਾਰ ਸੀ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਚੰਦਰਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਖੁਫੀਆ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਪਲਬਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਹੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਨ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ।

ਜਿਸ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ, ਉਸੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਜ਼ਮੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ, ਜੰਗਬੰਦੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਮਾਮਲਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਫਾਇਦੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ। ਜੰਗਬੰਦੀ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੱਦੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, 7 ਜੂਨ, 1999 ਨੂੰ, ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ:

> ਮੈਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ: ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਰਣਨੀਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।94

Machine Translated by Google

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨੂੰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹਮਲਾਵਰਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਫੌਜੀ ਜਾਂ ਕੂਟਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ"।95

ਇਹੀ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬਦਲੇ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਕੂਟਨੀਤਕ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਕਾਰਗਿਲ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ, ਇੱਕ ਠੋਸ ਗਾਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਜਪਾਈ ਵੱਲੋਂ ਕਲਿੰਟਨ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਸਨੂੰ "ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ" ਦੁਬਾਰਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਸੀ।

14 ਜੂਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ, ਕਲਿੰਟਨ ਨੇ ਵਾਜਪਾਈ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੱਲਬਾਤ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਜਨਰਲ ਜ਼ਿੰਨੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਮਝ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਮਲਾਵਰ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਛੁੱਟੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਸੀ।96 ਭਾਰਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤੀ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਬਲੇਅਰ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਫ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਪੈਡਵਰਕ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

"ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਵੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅੜੇ ਰਹੇ - ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਵਾਜਪਾਈ ਹਮਲੇ ਦੀ ਧਮਕੀ ਹੇਠ ਗੱਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।" ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਸ ਰੁਖ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, "ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਵਾਜਪਾਈ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਲਾਹੌਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਹਾਂ ..."97

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ?

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ 'ਤੇ ਅਕਸਰ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੁੱਦਾ। ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਸੀ

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ। ਇਹ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਉਸ ਕੂਟਨੀਤਕ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਸ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਪਣਾ ਇੱਛਤ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸੰਪਰਕ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਤਾਵਾਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੂਪ-ਰੇਖਾਬੱਧ ਰਣਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਈ ਗਈ ਸੀ।98 ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਸਬੰਧਤ ਰਾਜਦੂਤ ਸਮੁੱਚੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸਨ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰੁਖ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। 1998 ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੁੱਦਾ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਫੌਜੀ ਦੁਰਉਪਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾੜ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜੋ ਕੂਟਨੀਤਕ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਕਾਰਗਿਲ ਦੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਖਾਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਸ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਮਿਲੀ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਦੁਵੱਲੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਹੱਲ ਲਈ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੀ ਅਟੱਲਤਾ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੈਨਿਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਜਿੱਤ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਨਾਲ ਇੰਚ-ਬ-ਇੰਚ ਲੜਿਆ, ਇੱਕ ਜੰਗੀ ਮੈਦਾਨ ਜਿਸਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕੰਬਣਗੇ, ਸਗੋਂ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੂਟਨੀਤਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਜਿੱਤ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰੀ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਕੂਟਨੀਤਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ।

Machine Translated by Google

ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਸਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਹਮਲਾਵਰ ਵਜੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦੋਸ਼ ਲਗਾ ਕੇ ਦਬਾਅ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸਮਝੌਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਗੋਂ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਾਈਫਨ ਕਰਨ ਲਈ ਘਟਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ।

ਨੋਟਸ

1. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਏ ਕਾਲ ਟੂ ਆਨਰ: ਇਨ ਸਰਵਿਸ ਆਫ਼ ਐਮਰਜੈਂਟ ਇੰਡੀਆ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਰੂਪਾ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, 2006), ਪੰਨਾ 127।

2. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 136।

3. ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਲਈ Ibid., ਪੰਨੇ 392-93।

4. ਵਿਕੀਲੀਕਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਰੀ, "ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਜਵਾਬ," http://wikileaks.org/wiki/CRS-98-570, https://archive.org/stream/98-570-crs/98-570_djvu.txt, 26 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

5. ਇਬਿਡ।

6. ਡੈਨੀਅਲ ਮੋਰੋ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਕੈਰੀਰ, "ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ 1998 ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ," nonproliferation.org, https://www.nonproliferation.org/wp-content/uploads/npr/morrow64.pdf, 27 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨਾ 12।

7. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 10.

8. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੀਲ ਪੱਥਰ (ਕਰਾਚੀ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਰਾਜਾ ਜ਼ਫਰੁਲ ਹੱਕ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਪੰਨਾ 265।

9. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 264।

10. ਟਿਮੋਥੀ ਡੀ. ਹੋਇਟ, "ਕਾਰਗਿਲ: ਦ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਡਾਇਮੈਂਸ਼ਨ" ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਅਸਮਿਤ ਯੁੱਧ: ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 144।

11. "ਲਾਹੌਰ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਫਰਵਰੀ, 1999," ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, http://mea.gov.in/in-focus-article.htm?18997/ ਲਾਹੌਰ+ਘੋਸ਼ਣਾ+ਫਰਵਰੀ+1999, 24 ਜੁਲਾਈ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

12. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਨੋਟ 1, ਪੰਨਾ 199।

13. ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਘੁਸਪੈਠ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਫਰਾਮ ਕਾਰਗਿਲ ਟੂ ਦ ਕੂਪ: ਇਵੈਂਟਸ ਦੈਟ ਸ਼ੁੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ (ਲਾਹੌਰ: ਸੰਗ-ਏ-ਮੀਲ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, 2018), ਪੰਨਾ 87 ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਕਤੂਬਰ 1998 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰਨਲ ਅਸ਼ਫਾਕ ਹੁਸੈਨ, ਵਿਟਨੈਸ ਟੂ ਬਲੰਡਰ: ਕਾਰਗਿਲ ਸਟੋਰੀ ਅਨਫੋਲਡਜ਼ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਬੁੱਕਵਾਈਜ਼ (ਇੰਡੀਆ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ, 2013), ਪੰਨਾ 35 ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ ਦਸੰਬਰ 1998 ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਫਰਵਰੀ 1999 ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਲਾਹੌਰ ਸੰਮੇਲਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਸੀ।

Machine Translated by Google

14. “ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ,” 6 ਜੂਨ, 1999, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, http://www.un.org/press/en/1998/sc6528.doc.htm, 28 ਜੁਲਾਈ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

15. ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਓ 'ਤੇ ਜੀ. ਪਾਰਥਸਾਰਥੀ ਨੂੰ ਵੇਖੋ, https://www.youtube.com/watch?v=pCaNi8Ow0,8vg, 28 ਜੁਲਾਈ, 2017 ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 04:20 ਤੋਂ 04:45 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਗਿਆ।

16. “ਅੰਨਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਉੱਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ,” Rediff.com, 8 ਸਤੰਬਰ, 1998, http://www.rediff.com/news/1998/sep/08annan.htm, 29 ਜੂਨ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

17. ਕਾਰਲ ਇੰਦਰਫਰਥ, "ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਸੰਕਟ: ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ; ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ: ਅੱਗੇ ਕੀ?" ਨੇੜਲੇ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਣਵਾਈ, 13 ਮਈ, 3 ਜੂਨ ਅਤੇ 13 ਜੁਲਾਈ, 1998, https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/senprol.htm, 29 ਜੂਨ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

18. ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ, “ਡਰਬਨ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਗਠਜੋੜ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੇ 12ਵੇਂ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ ਦਾ ਸੰਬੋਧਨ,” ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ, 2 ਸਤੰਬਰ, 1998, http://www.mandela.gov.za/mandela_speeches/1998/980902_nam.htm, 29 ਜੂਨ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

19. ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਤਖ਼ਤਾਪਲਟ ਤੱਕ: ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ (ਲਾਹੌਰ: ਸੰਗ-ਏ-ਮੀਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, 2018), ਪੰਨਾ 58।

20. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਨੋਟ 8, ਪੀ. 262.

21. ਜੇ.ਐਨ. ਦੀਕਸ਼ਿਤ, ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਬੁੱਕਸ ਟੂਡੇ, 2002), ਪੰਨਾ 60।

22. ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਨੋਟ 19, ਪੀ. 169

23. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਸਿਆਚਿਨ ਦੇ ਸ਼ਯੋਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਾਰਵਰਡ ਪੋਸਟ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ "ਸਪਿਲ-ਓਵਰ" ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਰਗਿਲ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਫਰਾਮ ਕਾਰਗਿਲ ਟੂ ਦ ਕੂਪ: ਇਵੈਂਟਸ ਦੈਟ ਹਿਲਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ (ਲਾਹੌਰ: ਸੰਗ-ਏ-ਮੀਲ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, 2018), ਪੰਨਾ 151 ਵੇਖੋ।

24. ਜੇਐਨ ਦੀਕਸ਼ਿਤ, ਨੋਟ 21, ਪੰਨਾ 60-61।

25. ਫਿਰੋਜ਼ ਹਸਨ ਖਾਨ, ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਟੋਫਰ ਕਲੈਰੀ, "ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਅਤੇ ਗਣਨਾਵਾਂ", ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਅਸਮੈਟ੍ਰਿਕ ਯੁੱਧ: ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨੇ 74-75 ਵੇਖੋ।

26. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੀਲ ਪੱਥਰ (ਕਰਾਚੀ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 266 ਅਤੇ ਜ਼ਫਰ ਇਕਬਾਲ ਚੀਮਾ, "ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਦਰਭ," ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਅਸਮਿਤ ਯੁੱਧ: ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 49-55।

27. ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਨੋਟ 19, ਪੀ. 135.

28. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਨੋਟ 8, ਪੀ. 259.

29. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, "ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ" ਵਿੱਚ G8 ਬਿਆਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ :

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੀਲ ਪੱਥਰ (ਕਰਾਚੀ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 260।

30. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਨੋਟ 8, ਪੀ. 268

31. ਸਟ੍ਰੋਬ ਟੈਲਬੋਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕੀ ਦੂਤਾਵਾਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, " ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ: ਕੂਟਨੀਤੀ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਬੰਬ" (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਵਾਈਕਿੰਗ, 2004), ਪੰਨਾ 159।

32. ਜੇ.ਐਨ. ਦੀਕਸ਼ਿਤ, ਨੋਟ 21, ਪੰਨਾ 61।

33. ਇਬਿਡ।

34. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਨੋਟ 8, ਪੰਨਾ 266-67।

35. ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਤੀਲਿਪੀ ਲਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, 2006, ਪੰਨੇ 216-19 ਵੇਖੋ।

36. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਜੀ8 ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਨੋਟ 8 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪੰਨਾ 269।

37. “ਸਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤਾ 2 ਜੁਲਾਈ, 1972,” ਜਨਤਕ ਕੂਟਨੀਤੀ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, https://mea.gov.in/in-focus-article.htm?19005/Simla+Agreement+ ਜੁਲਾਈ+2+1972, 30 ਨਵੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

38. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੀਲ ਪੱਥਰ (ਕਰਾਚੀ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 274। ਇਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਕੂਪ ਤੱਕ: ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹਿੱਲ ਗਿਆ (ਲਾਹੌਰ: ਸੰਗ-ਏ-ਮੀਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, 2018), ਪੰਨਾ 224-27 ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

39. ਰੋਡਨੀ ਡਬਲਯੂ. ਜੋਨਸ ਅਤੇ ਜੋਸਫ਼ ਮੈਕਮਿਲਨ, "ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਕਟ: ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖੇ ਗਏ ਸਬਕ," ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ (ਸੰਪਾਦਕ), ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਅਸਮਿਤ ਯੁੱਧ: ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 369।

40. ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਮਿਲਾਮ, ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ: ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਫਲਰਟ ਕਰਨਾ ਏਸ਼ੀਆ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬੁੱਕਸ, 2009), ਪੰਨਾ 157।

41. ਹਸਨ ਅਲੀ ਸ਼ਾਹਜ਼ੇਬ, “ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿੱਚ ਬੇਵਕੂਫ਼,” ਨਿਊਜ਼ਲਾਈਨ (ਕਰਾਚੀ), ਜੁਲਾਈ 1999, ਰਣਨੀਤਕ ਡਾਇਜੈਸਟ ਤੋਂ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਸਤੰਬਰ 1999, ਪੰਨਾ 1454।

42. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 1454।

43. ਡਾ. ਮਲੀਹਾ ਲੋਧੀ, “ਐਨਾਟੋਮੀ ਆਫ਼ ਏ ਡੈਬੇਕਲ,” ਨਿਊਜ਼ਲਾਈਨ (ਕਰਾਚੀ), ਜੁਲਾਈ 1999, ਸਟ੍ਰੈਟੇਜਿਕ ਡਾਇਜੈਸਟ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਸਤੰਬਰ 1999, ਪੰਨਾ 1451 ਤੋਂ।

44. ਅਫਜ਼ਲ ਮਹਿਮੂਦ, ਡਾਨ, 18 ਜੁਲਾਈ, 1999, ਰਣਨੀਤਕ ਡਾਈਜੈਸਟ ਤੋਂ, ਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੰਸਥਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਸਤੰਬਰ 1999, ਪੰਨਾ 1463।

45. ਡਾ: ਮਲੀਹਾ ਲੋਧੀ, ਨੋਟ 43, ਪੰਨਾ. 1451

46. ਐਮ.ਪੀ. ਭੰਡਾਰਾ, ਡਾਨ, 21 ਜੁਲਾਈ, 1999, ਸਟ੍ਰੈਟੇਜਿਕ ਡਾਈਜੈਸਟ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਸਤੰਬਰ 1999, ਪੰਨਾ 1479 ਅਤੇ ਡਾ. ਮਲੀਹਾ ਲੋਧੀ, "ਐਨਾਟੋਮੀ ਆਫ਼ ਏ ਡੈਬੇਕਲ," ਨਿਊਜ਼ਲਾਈਨ (ਕਰਾਚੀ), ਜੁਲਾਈ 1999, ਸਟ੍ਰੈਟੇਜਿਕ ਡਾਈਜੈਸਟ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਸਤੰਬਰ 1999, ਪੰਨਾ 1451 ਤੋਂ।

47. ਅਮੀਨਾ ਜਿਲਾਨੀ, ਨੇਸ਼ਨ, 18 ਜੁਲਾਈ 1999, ਸਟ੍ਰੈਟੇਜਿਕ ਡਾਈਜੈਸਟ ਤੋਂ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਸਤੰਬਰ 1999, ਪੰਨਾ 1469 ਅਤੇ ਜ਼ਫ਼ਰ ਅੱਬਾਸ, “ਵੂਡਨਿਟ?” ਦ ਹੈਰਲਡ (ਕਰਾਚੀ), ਅਗਸਤ 1999, ਤੋਂ

Machine Translated by Google

ਰਣਨੀਤਕ ਡਾਈਜੈਸਟ, ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਸਤੰਬਰ 1999, ਪੰਨਾ 1457।

48. ਡਾ: ਮਲੀਹਾ ਲੋਧੀ, ਨੋਟ 43, ਪੰਨਾ. 1451

49. ਅਸ਼ੋਕ ਬੇਹੂਰੀਆ, "ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਾਰਗਿਲ: ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ,"
ਜਰਨਲ ਆਫ਼ ਪੀਸ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਭਾਗ 6, ਅੰਕ 3, ਮਈ-ਜੂਨ 1999, ਪੰਨਾ 17।

50. ਡਾ: ਮਲੀਹਾ ਲੋਧੀ, ਨੋਟ 43, ਪੰਨਾ. 1451

51. ਅਯਾਜ਼ ਅਮੀਰ, ਡਾਨ, 9 ਜੁਲਾਈ, 1999, ਰਣਨੀਤਕ ਡਾਈਜੈਸਟ ਤੋਂ, ਰੱਖਿਆ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੰਸਥਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਸਤੰਬਰ 1999, ਪੰਨਾ 1473।

52. ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਅਸਮੈਟਿਕ ਵਾਰਫੇਅਰ ਇਨ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਆ: ਦ ਕਾਜ਼ ਐਂਡ ਕਨਸੀਕਿਊਐਂਸਿਜ਼ ਆਫ਼ ਦ ਕਾਰਗਿਲ ਕਨਫਲਿਕਟ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 134 ਵਿੱਚ ਬਰੂਸ ਰੀਡੇਲ, "ਦ 1999 ਬਲੇਅਰ ਹਾਊਸ ਸਮਿਟ" ਦੇਖੋ।

53. "ਕਾਰਲ ਐੱਫ. ਇੰਦਰਫਰਥ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਆਫ਼ ਕਾਂਗਰਸ, 27 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2001, https://cdn.loc.gov/service/mss/mfdip/2004/2004ind01/2004ind01.pdf, 09 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

54. ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ
22 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ।

55. "ਕਾਰਗਿਲ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਵਾਜਪਾਈ ਦ੍ਰਿੜ ਰਹੇ: ਕਲਿੰਟਨ ਸਹਾਇਕ," ਦ ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, 19 ਮਈ, 2002, http://timesofindia.indiatimes.com/world/Vajpayee-stood-firm-during-Kargil-conflict-Clinton-aide/articleshow/10341644।

cms, 09 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

56. ਵੇਖੋ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਨੋਟ 1, ਪੰਨਾ 208।

57. ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ, ਨੋਟ 53।

58. ਇਬਿਡ।

59. "ਐੱਚ. ਰੈਜ਼. 227—"ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੁਸਪੈਠ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ," 29 ਜੂਨ, 1999, Congress.Gov, https://www.congress.gov/

ਬਿੱਲ/106ਵੀਂ-ਕਾਂਗਰਸ/ਹਾਊਸ-ਰੈਜ਼ੋਲੂਸ਼ਨ/227/ਟੈਕਸਟ, 2 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

60. ਕੇਪੀ ਨਾਇਰ ਵੇਖੋ, "ਅਮਰੀਕੀ ਖੁਦਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਮਤਾ ਲੱਭਿਆ—'HR 227' ਅਤੇ ਮੋਦੀ ਕਨੈਕਸ਼ਨ," ਦ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ, 22 ਸਤੰਬਰ, 2014, https://www.telegraphindia.com/1140922/jsp/frontpage/story_18859867.jsp, 2 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

61. "ਅਮਰੀਕਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਸੋਧ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ," ਦ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ, 1 ਜੁਲਾਈ, 1999, http://www.tribuneindia.com/1999/99jul02/world।
htm#1, 2 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

62. ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਲਿਆਣੀ ਸ਼ੰਕਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ, ਨਿਊਜ਼ਐਕਸ: ਦ ਇਨਸਾਈਡਰਜ਼, https://www.youtube.com/watch?v=as8jOIje93s, ਘੱਟੋ ਘੱਟ 42 ਤੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 42:38 ਤੱਕ।

63. ਜਨਰਲ ਵੀ.ਪੀ. ਮਲਿਕ, ਕਾਰਗਿਲ: ਹੈਰਾਨੀ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਤੱਕ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਹਾਰਪਰ ਕੋਲਿਨਜ਼, 2006), ਪੰਨੇ 146-47।

64. ਬਰੂਸ ਰੀਡੇਲ, ਨੋਟ 52, ਪੰਨੇ 134-35 ਵੇਖੋ।

65. ਬਰੂਸ ਰੀਡੇਲ, "ਅਮਰੀਕੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਅਤੇ 1999 ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਮੇਲਨ ਬਲੇਅਰ ਹਾਊਸ ਵਿਖੇ," ਨੀਤੀ ਪੇਪਰ ਸੀਰੀਜ਼, ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਐਡਵਾਂਸਡ ਸਟੱਡੀ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ, ਫਿਲਾਡੇਲਫੀਆ, ਪੰਨਾ 4।

Machine Translated by Google

66. ਰੋਡਨੀ ਡਬਲਯੂ. ਜੋਨਸ ਅਤੇ ਜੋਸਫ਼ ਮੈਕਮਿਲਨ, "ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਕਟ: ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖੇ ਗਏ ਸਬਕ," ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ (ਸੰਪਾਦਕ), ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਅਸਮਿਤ ਯੁੱਧ: ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 353।

67. ਕੌਂਡੋਲੀਜ਼ਾ ਰਾਈਸ, "ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ," ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲੇ, ਜਨਵਰੀ-ਫਰਵਰੀ 2000, https://www.foreignaffairs.com/ ਲੇਖ/2000-01-01/campaign-2000-promoting-national-interest, 3 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

68. ਪਿਛਲੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੇਖੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਚੀਨ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ "ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ: ਚੀਨ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦਾ ਕਿਉ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ", IDSA, https://www.idsa-india.org/ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। an-oct9-3.html, 29 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

69. "ਭਾਰਤ ਚੀਨ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦੀ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਹੱਲ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ," ਰੈਡਿਫ ਆਨ ਦ ਨੈੱਟ, http://www.rediff.com/news/1996/2811chin। htm, 25 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

70. ਜੈਰਾਮ ਰਮੇਸ਼, ਚਿੰਦੀਆ ਦੀ ਸਮਝ ਬਣਾਉਣਾ: ਚੀਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਇੰਡੀਆ ਰਿਸਰਚ ਪ੍ਰੈਸ, 2005), ਪੰਨੇ 36-37।

71. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 37।

72. 24 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਵਿਜੇ ਨੰਬਿਆਰ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ।

73. ਇਬਿਡ।

74. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਨੋਟ 1, ਪੰਨਾ 222।

75. ਵਿਜੇ ਨਾਂਬੀਆਰ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ, ਨੋਟ 72।

76. ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਨੋਟ 19, ਪੀ. 273.

77. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, "ਕਾਰਗਿਲ ਐਂਡ ਬਿਓਂਡ—ਗੱਲਬਾਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਈਏਐਮ) ਦੁਆਰਾ 20 ਜੁਲਾਈ, 1999, " ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, http://mea.gov.in/in-focus-article.htm?18995/kargil+and+beyond+talk+by+jaswant+ ਸਿੰਘ+ਈਐਮ+ਜੁਲਾਈ+20+1999, 18 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

78. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਨੋਟ 1, ਪੰਨਾ 205।

79. ਇਬਿਡ।

80. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਨੋਟ 77।

81. ਐਲ.ਕੇ. ਅਡਵਾਨੀ, ਮਾਈ ਕੰਟਰੀ ਮਾਈ ਲਾਈਫ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰੂਪਾ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, 2008), ਪੰਨੇ. 566-67।

82. ਬ੍ਰਿਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ ਕਲਿਆਣੀ ਸ਼ੰਕਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ, ਨਿਊਜ਼ਐਕਸ: ਦ ਇਨਸਾਈਡਰਜ਼, https://www.youtube.com/watch?v=p8joJg93v, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 31:30 ਤੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 34 ਤੱਕ।

83. ਜੀ. ਪਾਰਥਸਾਰਥੀ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਓ 'ਤੇ, https://www.youtube.com/watch?v=p caNhB0y 8vg, 28 ਜੁਲਾਈ, 2017 ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 12:30 ਤੋਂ 13:10 ਵਜੇ ਤੱਕ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

84. ਵਿਜੇ ਨਾਂਬੀਆਰ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ, ਨੋਟ 72।

85. ਕਲਿਆਣੀ ਸ਼ੰਕਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਨੋਟ 62, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 40:45 ਤੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 41:03 ਤੱਕ।

Machine Translated by Google

86. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, "ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੀਲ ਪੱਥਰ" (ਕਰਾਚੀ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 257 ਵਿੱਚ ¤8 ਬਿਆਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ।

87. ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਓ 'ਤੇ ਜੀ. ਪਾਰਥਸਾਰਥੀ, ਨੋਟ 83, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 11:50 ਤੋਂ 12:30 ਤੱਕ।

88. ਕਪਿਲ ਕਾਕ, "ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ," ਏਅਰ ਕਮੋਡੋਰ ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾਦਕ), ਕਾਰਗਿਲ 1999: ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਚੌਥੀ ਜੰਗ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਨਾਲੇਜ ਵਰਲਡ, 1999) ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ।

89. ਰਾਹੁਲ ਬੇਦੀ, "ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਣਾ," ਫਰੰਟਲਾਈਨ, ਭਾਗ 20, ਅੰਕ 4, ਫਰਵਰੀ 15-28, 2003, http://www.frontline.in/static/html/fl2004/stories/20030228002005500.htm, 1 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

90. ਨਿਕੋਲਸ ਬਲੇਰੇਲ, "ਜਹਾਜ਼, ਡਰੋਨ, ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ: ਕਾਰਗਿਲ ਨੇ ਭਾਰਤ-ਇਜ਼ਰਾਈਲੀ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲਿਆ," ਦ ਕੈਰਾਵੈਨ, 18 ਜਨਵਰੀ, 2015, http://www.caravanmagazine.in/vantage/plane-drones-missiles-kargil-indo-israeli-relations, 1 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

91. ਹਰਬ ਕੀਨਨ ਨੇ 1 ਜੁਲਾਈ, 2017 ਨੂੰ "ਇਜ਼ਰਾਈਲ-ਭਾਰਤ ਸਬੰਧ ਨਵੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ" ਵਿੱਚ ਨਿਕੋਲਸ ਬਲੇਰੇਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਰਥਨ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ, ਦ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਪੋਸਟ, http://www.jpost.com/Israel-News/Politics-And-Diplomacy/Israeli-Indian-ties-reach-new-heights-498376, 1 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ-ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਰਾਜਦੂਤ ਚਿਨਮਾਇਆ ਗੌਰੇਖਾਨ ਨੇ ਸੁਹਾਸਿਨੀ ਹੈਦਰ, "ਕਾਰਗਿਲ ਦੌਰਾਨ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਰਾਡਾਈਮ ਸ਼ਿਫਟ," ਦ ਹਿੰਦੂ, 21 ਜੁਲਾਈ, 2014, http://www.thehindu.com/news/national/paradigm-shift-after-israels-aid-during-kargil/article6234801.ece ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ, 1 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

92. ਐਨਏਕੇ ਬ੍ਰਾਊਨ, "ਭਾਰਤ-ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਰੱਖਿਆ ਸਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ" ਵੇਖੋ। ਰਣਨੀਤਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਭਾਗ 41, ਨੰ. 4, ਪੰਨੇ 325-35।

93. ਐਨਏਕੇ ਬ੍ਰਾਊਨ, "ਭਾਰਤ-ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਰੱਖਿਆ ਸਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ," ਰਣਨੀਤਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਭਾਗ 41, ਨੰਬਰ 4, ਪੰਨੇ 325-35, ਗਰੁੱਪ ਕੈਪਟਨ ਕੈਸਰ ਤੁਫੈਲ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, "ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ," 28 ਜਨਵਰੀ, 2009, http:// 'ਤੇ kaiser-aeronaut.blogspot.in/2009/01/kargil-conflict-and-pakistan-air-force.html, 3 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

94. ਵੀਪੀ ਮਲਿਕ, "ਕਾਰਗਿਲ: ਜਿੱਥੇ ਰੱਖਿਆ ਕੂਟਨੀਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ," ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, 25 ਜੁਲਾਈ, 2002, https://mea.gov.in/articles-in-indian-media.htm?dtl/14821/ਕਾਰਗਿਲ+ਜਿੱਥੇ+ਰੱਖਿਆ+ਮਿਲੀ+ਕੂਟਨੀਤੀ, 4 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ।

95. ਇਬਿਡ।

96. ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ, "ਕਾਰਗਿਲ ਨੇ ਇੱਕ ਆਮ ਯੁੱਧ ਕਿਉ ਨਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਸੰਕਟ-ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਰਣਨੀਤੀਆਂ," ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ (ਸੰਪਾਦਕ), ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਅਸਮਿਤ ਯੁੱਧ: ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 200 ਵਿੱਚ।

97. ਬਰੂਸ ਰੀਡੇਲ, "ਦਿ 1999 ਬਲੇਅਰ ਹਾਊਸ ਸਮਿਟ," ਪੀਟਰ ਆਰ. ਲਾਵੋਏ (ਸੰਪਾਦਕ), ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਅਸਮਿਤ ਯੁੱਧ: ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਕੈਂਬਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 136।

98. 22 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ, ਵਿਜੇ ਨੰਬਿਆਰ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ, ਨੋਟ 72 ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ।

Machine Translated by Google

2

ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ

ਇਹ ਅਧਿਆਇ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼, ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਦੋਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਜਾਂਚਿਆ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚਿਆਂ, ਇਹਨਾਂ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ 1999 ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਸਿਖਲਾਈ, ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਯੁੱਧ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਯੁੱਧ ਦੇ ਅਸਲ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ, ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, 1971 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਅਣਉਚਿਤ ਜਿੱਤ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ 1977 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬਦਲਾਅ ਦੇਖੇ, ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਹਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੁੱਧ ਲੜਨ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਟਕਰਾਅ ਨੇ ਇਸ ਅਸੰਗਤੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੱਦਾਂ ਵਿੱਚ।

ਇਹ ਅਧਿਆਇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਢਾਂਚੇ ਸਿਰਫ਼ ਨੰਗੇ-ਹੱਡੀ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਉਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ

Machine Translated by Google

ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਤੱਤ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਇੱਛਾਵਾਂ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀ ਕਰਦੀਆਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਪੂਰਣ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪ ਸੂਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਲਈ ਢਾਂਚੇ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਲਈ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, 1971 ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਉਹ 1999 ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਨੇ 29 ਦਸੰਬਰ, 1971 ਨੂੰ, ਇਸਦੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ, ਅੱਠ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਪੱਛਮੀ ਥੀਏਟਰ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸੀ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇੱਕ

ਪੱਛਮੀ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਘਾਤਕ ਦੇਰੀ। "ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਰਾਡਬੈਂਡ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੂਰਬੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।"1 ਇਹ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਸ਼ੁਖਸੀਅਤ-ਮੁਖੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ, ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ।2

ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀਮਾ 1965 ਦੀ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਨੁਕਸਦਾਰ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਈਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ 1965 ਵਿੱਚ ਓਨੀ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ, ਜਿੰਨੀ ਕਿ 1971 ਅਤੇ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ।3 ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਪਤਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਧਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸਮੂਹ। ਇਹ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਚਲਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਯੁੱਧਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜੰਗੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ ਅਤੇ ਡਾਈ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਜੰਗ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ। 1965 ਵਿੱਚ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਯੋਜਨਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਚੇਤਾਵਨੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ। 1999 ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਮਾਨਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਵੇਚਣ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜੰਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਟੋ ਨੇ ਤਾਸ਼ਕੰਦ ਵਿੱਚ ਅਯੂਬ ਖਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਸੀ।4

ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਨੂੰ 1976 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵ੍ਹਾਈਟ ਪੇਪਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੈਬਨਿਟ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀ (ਡੀਸੀਸੀ) ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀਆਂ ਖਾਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ: ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ; ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਪੁਨਰਗਠਨ; ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦਾ ਉਭਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ; ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨਾ।5

ਡੀਸੀਸੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ

ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਖਿਆ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜੁਆਇੰਟ ਚੀਫ਼ਸ ਆਫ਼ ਸਟਾਫ ਕਮੇਟੀ (cjcsc), ਅਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਖੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ "ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕੁੱਲ ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੇ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ/ਰੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰੇ, ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰੇ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੇ"।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ/ਰਣਨੀਤੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀ ਢੁਕਵੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ "ਬਚਾਅ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ" ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ

ਡੀਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਫੌਜੀ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਨੀਤੀ। ਇਸਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ, ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਜਾਂਚ, ਸਮੀਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਡੀਸੀਸੀ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਉਤਪਾਦਨ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਸੁਰੂਆਤ ਜਾਂ ਖਰੀਦ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਨਿਰਯਾਤ ਦਾ ਚੰਗਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ।

ਜੁਆਇੰਟ ਚੀਫ਼ਸ ਆਫ਼ ਸਟਾਫ਼ ਕਮੇਟੀ (JCSC), ਜਿਸ ਵਿੱਚ CJCSC ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਫੌਜੀ ਸਲਾਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, CJCSC ਕੋਲ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀਟੋ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਏ ਦੇ ਮਤਭੇਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।8

ਇਹ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚਾ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ 1976 ਦੇ ਵ੍ਹਾਈਟ ਪੇਪਰਾਂ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਤੋਂ ਉੱਭਰਿਆ ਹੈ, ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਰਿਹਾ। ਇਹ 1971 ਵਿੱਚ ਵੀ ਓਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਸਨ, ਜਿੰਨੇ 1999 ਵਿੱਚ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਜਾਰੀ ਹਨ।

ਇੱਕ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਂਦਰ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ, ਫੌਜ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਅਕਸਰ ਇਸ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਦੁਵੱਲੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸਲ ਸ਼ਕਤੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ 1976 ਦਾ ਆਦੇਸ਼, ਜਿਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਰੂਪਰੇਖਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਫੌਜ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ੀ ਅਭਿਆਸ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਜੁਬਾਨੀ ਸੇਵਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਕ ਹੀ ਬਣੀਆਂ। ਜਨਰਲ ਅਹਿਸਾਨ ਉਲ

Machine Translated by Google

ਹੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡੀਸੀਸੀ ਸੰਸਦ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੈਰ-ਜਵਾਬਦੇਹ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਮਰਪਿਤ ਸਟਾਫ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਥਿੰਕ ਟੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਮਾਹਰ ਸਲਾਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਨਪੁਟ ਦੀ ਵੀ ਘਾਟ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸੰਕਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਬੇਅਸਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਲ ਇਸਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਸੇਵਾ ਮੁਖੀਆਂ ਕੋਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੱਕ ਸਿੱਧੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀ; ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸੀ।9

ਜੇਸੀਐਸਸੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਇਸਦੇ ਹਰੇਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਬੇਅਸਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੀਜੇਸੀਐਸਸੀ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤਾਲਮੇਲ ਏਜੰਟ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੇਵਾ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਉਸਨੂੰ ਬਾਈਪਾਸ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅਸਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੱਕ, ਜੋ ਕਿ ਖੁਦ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਸੀਜੇਸੀਐਸਸੀ ਹੈ, ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੁੱਧ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, "ਉਸ ਕੋਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਬਜਟ, ਸਿਖਲਾਈ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਾਰਜਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਇਹ ਸੰਯੁਕਤਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 1976 ਦੇ ਵ੍ਹਾਈਟ ਪੇਪਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਇਰਾਦਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਂਝੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਉਸ ਢਾਂਚੇ ਦੁਆਰਾ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ।

ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਨੀਤੀ-ਨਿਰਮਾਣ 'ਤੇ ਅਸਲ-ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਨੇ ਜੇਸੀਐਸਸੀ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਬੇਲੋੜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੇਵਾ ਮੁਖੀ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੇਵਾ ਏਜੰਡੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ।10

ਇਹ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਕੌੜੀ ਹਕੀਕਤ ਸੀ। 2007 ਵਿੱਚ ਉੱਤਰੀ, ਦੱਖਣੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮਾਂਡ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕਮਾਂਡ-ਅਧਾਰਤ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵੀ ਅੱਧਾ-ਮਾਪ ਹੀ ਰਹੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਮਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਫੈਂਸ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਧਿਐਨ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ।

Machine Translated by Google

ਹੁਕਮ, ਜੋ ਕਿ ਯੁੱਧ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ।
ਇਸ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਮਾਂਡ ਸੌਂਪਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਆਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਜ਼ੀਰੋ-ਐਰਰ ਸਿੰਡਰੋਮ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ, ਜਿਸਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ।11

ਭਾਰਤ

ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਤਜਰਬੇ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਿੱਥੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੇ ਫੌਜੀ ਹਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾਇਆ, 1971 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ, ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਜੈਕਬ ਨੇ 1971 ਦੀ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਤਾਲਮੇਲ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਲਈ ਕੋਈ ਢੁਕਵੀਂ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।"12 1965 ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਆਤਮਕਥਾ ਵਿੱਚ ਏਅਰ ਚੀਫ ਮਾਰਸ਼ਲ ਪੀਸੀ ਲਾਲ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਉਭਰਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਰਮੀ ਸਟਾਫ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਜਨਰਲ ਜੇ.ਐਨ. ਚੌਧਰੀ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਜੰਗ ਨੂੰ ਆਪਣਾ "ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਫੌਜ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਕਿਰਿਆ ਦਰਸ਼ਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲ ਸੈਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।"13 1971 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਦੇਖੀ ਗਈ ਸਾਂਝੀਦਾਰੀ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਸਬਕਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਤਿੰਨਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਤਾਲਮੇਲ ਕਾਰਨ ਸੀ।14

ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਢਾਂਚੇ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ।
ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਮਾਪਦੰਡ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਕੈਬਨਿਟ ਕਮੇਟੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

Machine Translated by Google

(ccs), ਪਿਰਾਮਿਡ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ, ਵਿਦੇਸ਼, ਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਮੇਟੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਸ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ: 15

. ਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ;
.ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ, ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ
ਸੁਰੱਖਿਆ;
. ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨੀਤੀਗਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ;

. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ;

. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੇ ਤਨਖਾਹ ਸਕੇਲ ਜਾਂ ਤਨਖਾਹ ਬੈਂਡ ਪਲੱਸ ਗ੍ਰੇਡ ਪੇ ਵਾਲੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ;

.ਪਰਮਾਣੂ ਊਰਜਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ; ਅਤੇ
. ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਉਤਪਾਦਨ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਖਰੀਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ।

ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਜਿਸਦੀ ਕਮਾਨ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਵੱਲੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। "ਮੰਤਰਾਲੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ, ਅੰਤਰ-ਸੇਵਾ ਸੰਗਠਨਾਂ, ਉਤਪਾਦਨ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।"16

ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਰਣਨੀਤਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।17

Machine Translated by Google

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦੋ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਰੱਖਿਆ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਕਾਰਕ ਸੀ, ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਰਣਨੀਤਕ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਪੇਖਿਕ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਭਰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖਾਲੀਪਣ ਜੋ ਇੱਕ ਆਮ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਸੀਮਤ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਦੂਜਾ, ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਨਾਮਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦਾ ਵਾਧੂ ਅਗੇਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸੇਵਾ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਨਹੀ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੁੜੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਹ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਜੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ।18 ਦੋਵਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਚੁਣੌਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਿੱਥੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਅਣਚਾਹੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਿਹਤਮੰਦ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਦੋਂ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਫੌਜੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼, ਜੋ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਲ-ਲਾਈਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ!

ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਚੀਫ਼ਸ ਆਫ਼ ਸਟਾਫ਼ ਕਮੇਟੀ (cosc) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਸੇਵਾ ਮੁਖੀ ਆਪਣੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। "ਚੀਫ਼ਸ ਆਫ਼ ਸਟਾਫ਼ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੈਬਨਿਟ ਕਮੇਟੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੰਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"19

ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕਜੁੱਟ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਸਲਾਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਕੁਝ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਐਡਮਿਰਲ ਅਰੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਕਮਾਂਡ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਅਧਿਕਾਰ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਛੋਟੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੇ ਉਸਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।20 ਇਹ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਉਸਦੀ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਸੇਵਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੀ ਬਾਕੀ ਸੇਵਾ ਸੀ।

ਦੂਜਾ, ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਢੰਗ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸਨੂੰ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਵੀ, ਆਪਣੇ ਉੱਚੇ ਰੁਤਬੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ, ਸਿਧਾਂਤ, ਲੌਜਿਸਟਿਕਸ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕੀਕਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲਸੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਲਾਹ ਅਕਸਰ ਸੇਵਾ ਲਾਈਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਹਿੱਤ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਨੇ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਸੰਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਤਾਲਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ

ਖਰੀਦ ਵੀ।

ਤੀਜਾ, cosc ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੋ ਟੋਪੀਆਂ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਵਾਇਤੀ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਉਸਦੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨੂੰ ਵੰਡਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਚੇਅਰਮੈਨ ਲਈ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਹਨ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਭਰੋਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਰਾਏ ਦੇ ਮਤਭੇਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਫੈਸਲੇ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਧੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਹਰੇਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਅਨੌਡਾਈਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਨ।

ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ 2017 ਵਿੱਚ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਇੰਟੀਗ੍ਰੇਟਿਡ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟਾਫ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਾਂਝਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੀ। ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਇਸ ਲਈ ਆਇਆ

Machine Translated by Google

ਸਖ਼ਤ ਆਲੋਚਨਾ, ਇਸਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਉਸ ਲਈ ਓਨੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਲਈ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਹਰੇਕ ਸੇਵਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਧਾਂਤ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਰਚਿਤ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ।21 ਇਹ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਲੱਛਣ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਾਂਝੇ ਭਾਜ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੀਓਐਸਸੀ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਰੱਖਿਆ-ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਸੀਮਤ ਸਮਝ, ਢੁਕਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੋ ਕਿ ਰੱਖਿਆ-ਸਬੰਧਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦਰਜਾਬੰਦੀ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਸਤੇ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦੋਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਫੌਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਢਾਂਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਨਿਯਮਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਕਸਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਸੰਚਾਲਨ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲਗਭਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਫੌਜੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਸਮਝ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਖਾਲੀਪਣ ਹੈ।

ਇਹ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਪੇਖਿਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਵਜੋਂ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ, ਜੋ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਜ਼ਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਪਿਛੋਕੜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕਈ ਮਾਪਦੰਡ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਇਹ ਭਾਗ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਲਈ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇਗਾ।

Machine Translated by Google

ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੁਬਿਧਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇੱਕ ਗਲਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉੱਚੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਯੁੱਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ, ਉੱਤਮ ਰਣਨੀਤਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੌਰਾਨ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸੰਕਟਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਜਨੇਤਾ ਦੀ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਜੰਗ ਲੜੇ ਬਿਨਾਂ ਜਿੱਤਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਹੀ ਬੇਕਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।22 ਇਸ ਲਈ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸਦੇ ਘਰੇਲੂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ।23

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਾਲਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ। ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਹਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਇਨਪੁਟਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਫ਼ਤਰ, ਫੌਜ, ਵਿੱਤ, ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਏਜੰਸੀਆਂ ਕੋਲ ਮੁਹਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਮੁਹਾਰਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੂਚਿਤ ਇਨਪੁਟਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜੋ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫੈਸਲਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਇਨਪੁਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਯੁੱਧ ਛੇੜਨ ਜਿੰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ। ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਸਥਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਬੇਅਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤ, ਚੀਨ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਰਗੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਫੌਜੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਿਸ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੈ ਉਹ ਫੌਜ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤਰਕਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਹਾਰਤ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀ ਹੈ ਕਿ 1965, 1971 ਅਤੇ ਕਾਰਗਿਲ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ "ਰਣਨੀਤਕ" ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਲਈ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਰਣਨੀਤਕ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਲੜਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੀਮਾ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਪਾਹਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਹਾਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਹ 1947-48 ਅਤੇ 1965 ਦੇ ਸਬਕਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇੱਕ ਗਲਤ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ 1971 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਵੰਡ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸੋਚ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਨੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 1999 ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ 1999 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਮਾਮਲੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। 1996 ਵਿੱਚ, ਜਨਰਲ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਰਾਮਤ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਯੋਜਨਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਯੋਜਨਾ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ, ਜਿੱਥੋਂ ਇਹ ਆਈਐਸਆਈ ਕੋਲ ਗਈ। ਫਿਰ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪੈਨਲ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1999 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਉਲਟਾਵਾਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਤੱਤ ਨੂੰ 1996 ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ, ਹਵਾਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ, ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਣਾ, ਮੁਜਾਹਿਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਵਿਵਹਾਰਕਤਾ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। "ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਯੋਜਨਾ ਰਣਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਵ ਸੀ, ਰਣਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਸੁਪਨਾ ਸੀ"।24 ਫਿਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ, ਫਿਰ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਕਿਉ ਵਧਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਇੱਕ ਢਾਂਚਾਗਤ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਕ ਤਬਾਹੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ?

Machine Translated by Google

ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ? ਚੰਗੇ ਕਾਰਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਹ ਕਾਰਨ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਹੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਰੀਖਕ ਪੰਜ ਫਿਕਸੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜੀ ਗਈ ਹਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਫੌਜੀ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ, ਇਹ ਕਾਰਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਧਾਏਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧਾ ਸਕਦਾ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਤਰਕਪੂਰਨ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਸ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਨੇ ਇਸਦੀ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਝੂਠੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਣਜਾਣ ਸਾਹਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨੁਕੂਲ ਲੜਾਈ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਵਾਇਤੀ ਉੱਤਮਤਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਾਇਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਲਤ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ 1965 ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਨੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ (ib) ਦੇ ਪਾਰ ਇੱਕ ਜਵਾਬੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ।25 ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ 1999 ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਥਿਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ 1999 ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਸਥਿਤੀ ਅਜਿਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਲ ਲੈ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਫੌਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਵਾ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਮਲਾਵਰ ਰੁਖ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਮਲਾਵਰ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀ ਵਿਕਲਪ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੱਖੇ ਸਨ।26 ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਇਸ ਲਈ, ਮੇਰੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਅਤੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਛੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਮਿਲਣ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ ਜਾਂ ਐਲਓਸੀ ਦੇ ਪਾਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕੀਏ।"27

ਮਲਿਕ ਇਹ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲੀ ਲਈ ਸਤੰਬਰ 1999 ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਸਨ।28 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਰ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਸਨ।

Machine Translated by Google

ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਧਨ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਣ।

ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ, ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕੀਤੀ ... ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਨਿਯਮਤ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ, ਨਾਲ ਹੀ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦੀ ਭਾਰੀ ਇਕਾਗਰਤਾ।"29 ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਟੀਮ

ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਹਵਾਈ ਫੌਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸਦੀ ਅਚਨਚੇਤੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵੇ, ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਅਸਥਿਰ ਸਮਝ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਵਿੱਚ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਫੌਜੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੋਲੀ-ਭਾਲੀ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਅਯੂਬ ਖਾਨ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਜੋ ਸਮਾਨ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਦੂਜਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਏ ਦੀ ਸਮਝ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਕਾਰਗਿਲ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੂੰਜਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਪ੍ਰਤੀ ਚੀਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗਲਤ ਹਿਸਾਬ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਲਈ ਚੈਰੀ-ਪਿਕਿੰਗ ਮੁਲਾਂਕਣਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ। ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ

Machine Translated by Google

ਇਹ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕਦਰ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇਤਾ ਵਜੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਦਾ ਲਾਲਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਕਰਸ਼ਕ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਫੌਜੀ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਕਤੀਦਾਤਾ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਚਿੱਤਰਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਦੀ ਪੋਸਟ-ਫੈਕਟੋ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 17 ਮਈ, 1999 ਨੂੰ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦੌਰਾਨ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ,

> ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਾਇਦ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਅੱਲ੍ਹਾ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।30

ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਮੂਲ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਫਤਹਿ-ਏ-ਕਸ਼ਮੀਰ" ਵਜੋਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਤਰਕਹੀਣ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਰੁਖ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਜਦੋਂ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਆਈ ਸੀ। ਇਹ 1971 ਦੀ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਦਬਾਅ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਆਪਣੇ ਸੁਰੂਆਤੀ ਫੌਜੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਉਹ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਨੁਕਸਦਾਰ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੇ ਫਿਰ ਤੋਂ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ।

ਤੀਜਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਮੂਰਖ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਲੋੜੀਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।31 ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਤਾਇਨਾਤੀ ਨੇ ਖਾਲੀਪਣ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।

Machine Translated by Google

ਕਾਊਂਟਰਇਨਸਰਜੈਂਸੀ ਗਰਿੱਡ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਸਥਿਰਤਾ ਆਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੈਂਡਲਰਾਂ ਦੀ ਭਾਰਤ ਲਈ ਦੂਜਾ ਮੋਰਚਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਇੱਕ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾ ਬਣੀ ਰਹੀ ਜੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹੈ ਕਿ 1999 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਸ਼ਕਰ-ਏ-ਤੋਇਬਾ (LeT) ਅਤੇ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ (JeM) ਦੇ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। 1999 ਤੋਂ 2002 ਤੱਕ ਅਜਿਹੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ।32

ਇਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਚੌਥਾ, ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇੱਕੋ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅੰਤਰ-ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਜਾਤ-ਅਧਾਰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦਰਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ, ਬਿਨਾਂ ਇੱਕਜੁੱਟ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ। ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸੈਨਿਕਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਸਗੋਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਏਕਤਾ ਵੀ ਵੇਖੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੋ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਬਗਾਵਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ। ਇੱਕ ਸ਼ਹੀਦ ਨਾਇਕ ਦੀ ਨਸਲੀ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਏ ਗਏ। ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਘੱਟ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਘੁਸਪੈਠ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ।

ਇਹ ਇੱਕ ਅਸਫਲਤਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਇਸਦੀ ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਫੋਰਸ ਦੇ ਰੈਂਕ ਅਤੇ ਫਾਈਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਨਾਇਕਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।33

ਪੰਜਵਾਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹਿੰਦੂ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਹੈ, ਜਾਤ-ਅਧਾਰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ। ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਲਾਕ ਅਤੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਜੋ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਇਸ ਤੱਥ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਗਲਤ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਦੇਸ਼ ਨਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਹਨ। 1971 ਦੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਇਸ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸੀਨੀਅਰ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਫੌਜੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ।

ਫੌਜ ਮੁਖੀ, ਜਨਰਲ ਸੈਮ ਮਾਨੇਕਸ਼ਾ ਇੱਕ ਪਾਰਸੀ ਸਨ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਜੇ.ਐਸ. ਅਰੋੜਾ, ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਕਮਾਂਡ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਆਫ਼ ਸਟਾਫ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਜੇ.ਐਫ.ਆਰ. ਜੈਕਬ, ਇੱਕ ਯਹੂਦੀ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁੱਧ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਡੂੰਘਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ। ਨਾ ਹੀ ਇਸਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਨੇਕਸ਼ਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫੀਲਡ ਮਾਰਸ਼ਲ ਬਣੇ, ਜੈਕਬ ਦੋ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਾਂ, ਗੋਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸਨ। ਮਿੱਥਾਂ ਅਕਸਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ "ਮਾਰਸ਼ਲ ਰੇਸ" ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ, ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਨੈਤਿਕ ਉੱਚਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਮੁਸਲਿਮ ਲੜਾਕੂ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।34 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮਾਪ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਜਨਤਕ ਹਸਤੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸੱਚਾਈ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਤਾ ਨਹੀ ਲੱਗ ਸਕੀ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸਮਾਵੇਸ਼ਤਾ ਬਾਰੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਦਾਅਵੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਲਈ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਨਾਲ ਸਹਿ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇਕਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਢਾਂਚਾ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਆਤਮਕਥਾ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਮਿੱਥ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਕਮਾਂਡਰ, ਯਾਨੀ ਕਿ ਫੋਰਸ ਕਮਾਂਡ ਨੌਰਦਰਨ ਏਰੀਆਜ਼ (FCNA) ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ, ਉਸਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਨੇ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਫੀਆ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੁਧਾਰ ਨੂੰ ਕੋਰ ਅਤੇ ਫੌਜ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ 29 ਜਨਵਰੀ, 5 ਫਰਵਰੀ, 12 ਮਾਰਚ, 17 ਮਈ, 2 ਜੂਨ ਅਤੇ 22 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੇਰਵਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।35

ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਸੱਚਮੁੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਦਲੀਲ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਣਨੀਤਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣਾ ਸਥਾਨਕ ਕਮਾਂਡਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਘੁਸਪੈਠ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ "ਰਣਨੀਤਕ" ਕਹਿਣਾ ਇੱਕ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖੀਆ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦੇ ਇਸ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਵੀ ਚੱਲੇ ਕਿ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨੂੰ 29 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨਲ ਥੀਏਟਰ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਆਵਾਜਾਈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਲੌਜਿਸਟਿਕ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਡੰਪਿੰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਫੌਜਾਂ। ਇਹ ਇੱਕ ਨੇੜਿਓਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਯੋਜਨਾ ਸੀ। "ਜਨਰਲ ਜਾਵੇਦ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਯੋਜਨਾ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਲੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਉਹ ਉੱਪਰੋਂ ਲੀਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।' COAS ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਤਾਇਨਾਤੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੱਕ ਕੋਰ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਕੋਰ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਿਵਲ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਜਨਰਲਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।"36 ਹੁਸੈਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਖੋਜ ਪਾਰਟੀਆਂ 18 ਦਸੰਬਰ, 1998 ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ 1 ਜਨਵਰੀ, 1999 ਤੱਕ, ਲੌਜਿਸਟਿਕ ਸਟੋਰਾਂ ਦੀ ਡੰਪਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।37 ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਸ਼ੌਕਤ ਕਾਦਿਰ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਕੋਰ ਕਮਾਂਡਰ 10 ਕੋਰ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਮਹਿਮੂਦ ਅਹਿਮਦ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਜਾਵੇਦ ਹਸਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀਜੀਐਸ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਮੁਹੰਮਦ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਤਿਆਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।38

ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ ਨੇ ਇੱਕ ਹਾਲੀਆ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਦੌਰਾਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਘੁਸਪੈਠ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਹੋਰ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਤਰਕ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।

> ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਕਮਾਂਡਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਫਤਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਫੌਜੀ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਮਲਾ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਟੜੀ ਤੋਂ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਕਮਾਂਡਰ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜਿਹੇ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੰਨੇ ਵਿਆਪਕ ਕੂਟਨੀਤਕ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਨ।39

Machine Translated by Google

ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਖੇ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਫ਼ਤਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਅਤੇ ਡੀ.ਸੀ.ਸੀ. ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।40 ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਸਬ-ਲੂਪ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਮਾਹਰ ਸਲਾਹ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਤਭੇਦ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। 13 ਜੂਨ, 1999 ਨੂੰ, ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਜਲ ਸੈਨਾ ਮੁਖੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਟਾਲਣਾ ਪਿਆ। ਐਡਮਿਰਲ ਫਸੀਹੁਦੀਨ ਬੁਖਾਰੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਦੂਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਕੀ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਾਮਬੰਦੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹਨ? ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸੁੰਨਸਾਨ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਜੰਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?"41

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ (ਪੀਏਐਫ) ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਜਲ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਤੱਤਾਂ ਵਾਂਗ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਏਅਰ ਕਮੋਡੋਰ ਐਮ. ਕੈਸਰ ਤੌਫੈਲ, ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਲੇਖ ਵਿੱਚ,

ਨੋਟ:

ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਫੌਜ ਦੀ ਤਿੱਕੜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀ ਲਿਆ, ਨਾ ਹੀ ਇਸਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ। ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਬੰਦ-ਲੂਪ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ;

. ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਰਣਨੀਤਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ
ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਣਨੀਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ।

Machine Translated by Google

. ਇੱਕ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ
ਸੈਕਟਰ।

. ਫੀਲਡ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੱਸਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਲਾਕੇ 'ਤੇ ਬੇਲੋੜਾ 'ਕਬਜ਼ਾ' ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਬੇਕਾਬੂ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

. ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ।
.ਤਿੰਨ-ਸੇਵਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸੰਕਟਕਾਲੀਨ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ।
ਪੱਧਰ.42

ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਸ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕ ਸੀ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਰਗ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਟੋਲੀ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਗਿਲ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਨੇ ਡੀਸੀਸੀ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਵਿਚਾਰ-ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਬੇਅਸਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਪੋਸਟ-ਫੈਕਟੋ ਮੋਹਰ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਸਨ ਬਲਕਿ ਲਾਗੂ ਵੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਫੌਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸ਼ਰੀਫ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਡੀਸੀਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰਸੋਈ ਕੈਬਨਿਟ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ 4 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕਲਿੰਟਨ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਰ ਰਾਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸੀ। ਡੀਸੀਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ 5 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਤੈਅ ਸੀ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਫ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਚਲੇ ਗਏ।43

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ

Machine Translated by Google

ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ। ਜਾਵੇਦ ਹਸਨ, ਇੱਕ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ, ਰੱਖਿਆ ਅਟੈਚੀ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਟਕਣ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਭਾਰਤ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਦੀ ਨਾਪਸੰਦ ਅਤੇ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਰੰਗੀਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੁਆਰਾ ਟਿਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।44 ਉਸਦੀ ਕਿਤਾਬ ਇੰਡੀਆ: ਏ ਸਟੱਡੀ ਇਨ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ, 1990 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਬਾਰੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਕਰਨਲ ਅਸ਼ਰਫ ਹੁਸੈਨ ਹਸਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਬਾਰੇ ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਲਿਖਤ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਸਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ 'ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਅਰਾਜਕਤਾ' ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮਾਜਵਾਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਡੂੰਘਾ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈ ... ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨਾਲੋਂ ਇੱਕ ਗਾਂ ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਹੈ ...।" ਉਹ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, "ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਫੌਜੀ ਹਾਰ ਦਾ ਪੈਟਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। 712-1206 ਈਸਵੀ ਤੱਕ ਅਰਬ , ਅਫਗਾਨ ਅਤੇ ਤੁਰਕੀ ਮੂਲ ਦੀਆਂ ਮੁਸਲਿਮ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਲੈਸ ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ।"45 ਰੂੜ੍ਹੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਇਹ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਫੌਜੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਜੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ।

ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਡੂੰਘੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਜੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ। ਹਸਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹਵਾਲੇ ਜੋ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਧੁੰਦਲੀ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ। ਮਹਿਮੂਦ ਅਹਿਮਦ ਦੀ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਕੱਟੜ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਸੀ। "ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਸ਼ਾਇਦ, ਉਹ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ 'ਗਲਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਯੋਗ' ਹਨ।"46 ਜਿਸ ਮਸੀਹਾ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੁਆਰਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਫੌਜੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਇਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਉੱਦਮ ਵੱਲ ਵਧਣ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ।

ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਰੰਗੀਨ ਰਾਏ। ਸਟੀਫਨ ਕੋਹੇਨ, 47 ਕ੍ਰਿਸਟੀਨ ਫੇਅਰ 48 ਅਤੇ ਹੁਸੈਨ ਹੱਕਾਨੀ ਕੁਝ ਲੇਖਕ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੁਜਾ ਨਵਾਜ਼, ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ, ਕਰਾਸਡ ਸਵੋਰਡਜ਼: ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਇਟਸ ਆਰਮੀ, ਐਂਡ ਦ ਵਾਰਜ਼ ਵਿਦਿਨ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਐਫਸੀਐਨਏ ਕਮਾਂਡਰ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਇਰਸ਼ਾਦੁੱਲਾ ਤਰਾਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਿਆਵਾਦੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੇ 1990 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫੌਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਲੜੇਗੀ।49 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਸੇ ਦੀ ਭਾਲ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਚੌਕੀ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਫੌਜੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਬਣਾਇਆ। ਸੁਰੂਆਤੀ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਅੰਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦੁਆਰਾ ਝੱਲੇ ਗਏ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਢਾਂਚੇ ਜੋ ਸ਼ਾਰਟ-ਸਰਕਟ ਸਨ, ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਵਲ-ਮਿਲਟਰੀ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਘੁਸਪੈਠ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਕਲਪ ਦੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਭੈਣ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਸ਼ਾਹਿਦ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ਼ ਆਫ਼ ਜਨਰਲ ਸਟਾਫ਼, ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਇੰਟਰ-ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (ਆਈਐਸਆਈ) ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੰਗ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ"।50 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ਼ ਆਫ਼ ਆਰਮੀ ਸਟਾਫ ਜਨਰਲ ਕਰਮਤ ਨੇ ਸੰਯੁਕਤ ਮੁਖੀਆਂ ਦੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੇ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਦੋ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਲੌਜਿਸਟਿਕਸ ਨਿਰਮਾਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਸਫਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਆਵਾਜਾਈ ਸਰੋਤ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਗਲੀ ਸਰਦੀਆਂ ਤੱਕ ਕਾਫ਼ੀ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਰੋਕ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਵਧਦਾ। ਕਰਮਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਫੌਜੀ ਉੱਦਮ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ।51

ਭਾਰਤ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੱਖਿਆ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੱਖਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੰਤਰੀ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਜੋ ਬਦਲਾਅ ਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਸੰਗਠਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਰੱਖਿਆ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਢਾਂਚਾਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਜੋ ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਕਰਣ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਏਕੀਕਰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।52 ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਅਣਸੁਲਝਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਐਲ.ਕੇ. ਅਡਵਾਨੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਮੰਤਰੀ ਸਮੂਹ (ਜੀਓਐਮ) ਰਿਪੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਨ।53

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਨੇ ਕਈ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਸਰੋਤ ਵੰਡ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ; ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕ; ਟੀਚੇ 'ਤੇ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਗਤ ਅੰਤਰ। ਇਹ ਮੁੱਦੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਢਾਂਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸੁਰੂਆਤੀ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਬਹਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਨਿਆਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਇਕਜੁੱਟ ਕਾਰਵਾਈ, ਸਗੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਸਬਕ ਲਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਅੰਤਰਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਝਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢਾਂਚਾਗਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ, ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਕਾਲਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ

ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਬਣੇ ਰਹੋ।

3 ਮਈ, 1999 ਨੂੰ, ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਟਾਲਿਕ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਸ਼ਤ ਭੇਜੀ ਗਈ।

ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ 7.54 ਮਈ ਤੱਕ ਇਨਪੁੱਟ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ , ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦਰਾਸ, ਮਸ਼ਕੋਹ, ਕਾਕਸਰ, ਤੁਰਤੁਕ ਅਤੇ ਚੋਰਬਤ ਲਾ ਸੈਕਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗਸ਼ਤ ਨੇ ਵੀ ਘੁਸਪੈਠ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ।

ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਸੂਚਨਾ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਫੌਜ ਕੋਲ ਸੀਮਤ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 8 ਮਈ, 1999 ਨੂੰ, ਉੱਤਰੀ ਕਮਾਂਡ ਨੇ ਏਅਰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਨਾਰਾਇਣ ਮੈਨਨ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਏਅਰ ਅਫਸਰ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਸਨ, ਨੂੰ "ਬਟਾਲਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਰਜਨ ਭਰ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ" ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਹਮਲਾਵਰ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। "ਹਿੱਤ ਦੇ ਇੱਛਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਏਐਚ ਦੀ ਅਣਉਚਿਤਤਾ" ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੈਨਨ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਐਲਓਸੀ ਦੇ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।55

13 ਮਈ, 1999 ਨੂੰ, ਜਾਰਜ ਫਰਨਾਂਡਿਸ ਨੇ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਤਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਐਚਐਮ ਖੰਨਾ ਅਤੇ ਕੋਰ ਕਮਾਂਡਰ 15 ਕੋਰ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਲ ਸਨ, ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਟਾਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਸੀ।56

Machine Translated by Google

14 ਮਈ ਨੂੰ, ਸੈਨਾ ਦੇ ਉਪ ਮੁਖੀ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਨੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਮੁਖੀ, ਏਅਰ ਚੀਫ ਮਾਰਸ਼ਲ, ਏਵਾਈ ਟਿਪਨਿਸ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸੀ। ਟਿਪਨਿਸ ਨੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਰੁਖ਼ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਅਤੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 16 ਮਈ ਨੂੰ ਸੀਓਐਸਸੀ ਦੀ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ, ਜਿੱਥੇ ਇਹੀ ਮੁੱਦਾ ਚਰਚਾ ਲਈ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟਿਪਨਿਸ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਰੁਖ਼ ਅਪਣਾਇਆ। ਸੀਓਐਸਸੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਐਡਮਿਰਲ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਨਤੀਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ।57

ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ, 17 ਮਈ, 1999 ਨੂੰ, ਫੌਜ ਦੇ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨਾਂ ਮੁਖੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਾਰਜ ਫਰਨਾਂਡਿਸ, ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਰੱਖਿਆ, ਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇੱਥੇ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ, ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਦੁਆਰਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟਿਪਨਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ ਨੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਇੱਕ ਸੀਸੀਐਸ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਗਈ।

ਇਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਸੀਸੀਐਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸੀ। ਇਸ ਫੋਰਮ 'ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਵਾਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੇ 23 ਮਈ ਨੂੰ ਇੱਕ cosc ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ। ਇੱਥੇ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਉਸਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਰਣਨੀਤਕ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਤਣਾਅ ਵਧਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ।58

24 ਮਈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੀਸੀਐਸ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਲਿਕ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: ਸ੍ਰੀਨਗਰ-ਲੇਹ ਸੜਕ ਨੂੰ ਕੱਟਣਾ; ਐਲਓਸੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ; ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਹਟਾਉਣਾ; ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ

Machine Translated by Google

ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਬਗਾਵਤ; ਤੁਰਤੁਕ ਅਤੇ ਕੇਦਰੀ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ।
ਉਸਨੇ ਚੌਕੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ, ਸੜਕੀ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਣ, ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ, ਰੋਕਣ, ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਚਨਚੇਤੀ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸਨੇ ਇਹਨਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹਵਾਈ ਅਤੇ ਜਲ ਸੈਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ।59 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੰਯੋਜਨ ਮਿਆਦ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਫੌਜੀ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਕਈ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ।

ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸਰੋਤ ਵੰਡ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਬੰਧੀ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚਿਆਂ ਨੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਰਵਉੱਚ ਅਥਾਰਟੀ, ਸੀਸੀਐਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਸੁਵਿਧਾ ਦਿੱਤੀ। 8 ਮਈ ਅਤੇ 25 ਮਈ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਜੰਗੀ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਹੋਈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਫਰਨਾਂਡਿਸ ਨੇ 13 ਮਈ ਨੂੰ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 18 ਮਈ ਨੂੰ ਸੀਸੀਐਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਫਿਰ 24 ਅਤੇ 25 ਮਈ ਨੂੰ, 26 ਮਈ, 1999 ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਕਾਰਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਉਠਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਲਈ, ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲੜਾਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਬਹਿਸ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ, ਫੌਜ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ, ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ 25 ਮਈ, 1999 ਤੱਕ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਈ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ।

Machine Translated by Google

ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਇੱਕ ਯੋਗ, ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਆਰਬਿਟਰ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਕੇ, ਜਾਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਲਾਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ। ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਮੌਜੂਦ ਸਿਸਟਮ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਵੀਟੋ ਪਾਵਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਧੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਅਥਾਰਟੀ, ਲੋੜੀਦੇ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਦੇ ਨਾਲ, ਤੇਜ਼ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੁਰੂਆਤੀ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸੀਮਤ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਆਰਬਿਟਰ ਦੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੱਲ ਮੁੜਨ ਕਾਰਨ ਦੇਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਜੋਂ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨੇੜੇ ਫੌਜੀ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਲੇਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਲੈਣ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਕੋਈ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਇਹ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੱਲ ਵੀ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਫੌਜ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸੀਮਤ ਵਿਕਲਪ ਜੋ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜੇਕਰ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਟਿਪਨਿਸ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

> ਫੌਜ-ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸਟਾਫ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਘਾਟ ਸੀ।
> ਜਦੋਂ ਫੌਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ, ਜਾਣਕਾਰੀ/
> ਫੌਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਵਾਈ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ
> ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ, ਸਾਂਝੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਕਮਾਂਡ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ; ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ। ਏਅਰ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਕੋਲ WAC ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ।60

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਿਰਫ਼ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਮਲਾਵਰ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਫੌਜ ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਕਲਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਉੱਠ ਰਹੇ ਹਤਾਸ਼ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਫੌਜ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ, ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੀਤ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੰਦਭਾਗੀ ਗੂੰਜ ਹਨ, ਜਿਸਨੇ ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਤਿੱਖੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਹਨ।

ਸੀਸੀਐਸ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲਾ ਫੌਜ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੌਰਾਨ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਠੋਸ ਤਰਕ ਸੁਝਾਉਦੇ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਇਸਦਾ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨਨ ਹਮਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਹਵਾਈ ਉਡਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਇਸ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਸੀਮਾ ਨੇ "ਹਵਾਈ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ" ਅਤੇ "ਘੱਟ-ਅਨੁਕੂਲ ਹਮਲੇ ਦੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ" ਅਪਣਾਉਣ ਵੱਲ ਲੈ ਗਈ।61 ਮੈਨਨ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਜੇਕਰ ਫੌਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸੀ।"62

ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਐਲਓਸੀ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਕੋਈ ਫੌਜੀ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ"।63 ਹਾਲਾਂਕਿ,

Machine Translated by Google

ਮਲਿਕ ਅਤੇ ਟਿਪਨਿਸ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਘੱਟ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਲਿਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ।64

ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। 18 ਮਈ ਦੀ ਸੀਸੀਐਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਹਵਾਈ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 24 ਮਈ ਨੂੰ, ਐਲਓਸੀ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਲਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤਰੀਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਨੀਅਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਟਿਪਨਿਸ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਜਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ, ਮਲਿਕ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਲਓਸੀ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ 24 ਮਈ, 1999 ਦੀ ਸੀਸੀਐਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।65

ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜੋ ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭ ਹੋਏ, ਉਹ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਚਾਲਨ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਟਕਰਾਅ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੇਕਰ ਅਮਰੀਕਾ, ਜੀ8 ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਚੀਨ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ।

ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ। ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ, ਜਦੋਂ ਮਲਿਕ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦਿਖਾਈ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਜੇ ਅਸੀਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਅਕਸਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮਲਾਵਰ ਕੌਣ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ—

ਉਹ ਜਾਂ ਅਸੀਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਵਧੀਏ—ਕਿ

Machine Translated by Google

" ਇਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਫੌਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਸੁਰੂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ ਵਧੇਰੇ ਉਚਿਤ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਕਦਮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੂਚਿਤ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਅਸਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਫੌਜੀ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਵਾਲੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ।

ਟਕਰਾਅ ਸੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ, ਬੇਦਖਲੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ। ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੌਰਾਨ ਇਸਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਸ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਕਿਉਂਕਿ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ ਵੀ।67 ਇਸ ਨੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਗੁਆਚੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ।

ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਦੇ ਦਖਲ ਨੇ ਫਿਰ ਤੋਂ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਚੀਫ਼ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ-ਸਮਝਿਆ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਵੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਜੋ ਡੋਮੇਨ ਮਾਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਿਧਾਂਤਾਂ, ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਮੁੱਦਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਵਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ। ਇੱਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਏਕੀਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ, ਜੋ ਕਿ ਉਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੌਰਾਨ ਵੀ, ਜਦੋਂ ਨੀਤੀਗਤ ਵਿਕਲਪ, ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਕਸਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਹਵਾਈ ਫੌਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਤਭੇਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਸੀਸੀਐਸ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਯੁੱਧ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਇਕਜੁੱਟ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਨੇ, ਐਲਓਸੀ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਵੇਖੇ ਗਏ ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰ ਬਣਾਇਆ। ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ ਵੀ, ਇੱਕ ਸੰਮਲਿਤ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਨਪੁਟ ਆਏ ਅਤੇ ਸੀਸੀਐਸ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਕੂਟਨੀਤਕ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਤੋਲਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵੱਡੀ ਰਣਨੀਤੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸ਼ਤਰੰਜ ਬੋਰਡ ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਸੰਗਤ, ਵਿਚਾਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਜੇਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ, ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗਲਤ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਭਾਰਤ ਅਣਕਿਆਸੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਤੱਥ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਕਾਰਨ ਵਜੋਂ ਤਿੰਨ ਕਾਰਕ ਉੱਭਰਦੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾ, ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਭਿਆਨਕ ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 1947 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦੁਰਉਪਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਨਾਕਾਮ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ-48 ਅਤੇ 1965 ਵਿੱਚ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਮਲਾ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 1971 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ 3 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਿਸ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਦਾਇਰਾ ਪੂਰਬੀ ਥੀਏਟਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿਆਚਿਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਈ, ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਇੱਕ ਅਨੁਕੂਲ ਸਥਿਤੀ ਮਿਲੀ, ਨੇ ਇਸ ਸੋਚ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ।

ਵਿੱਚ ਰਾਜਕੀ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਚੁਣੌਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

Machine Translated by Google

1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਅਤੇ 1990 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਦੌਰਾਨ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਉੱਥੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀ ਸਾਹਸਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰੋਤਾਂ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਬਾਅ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਕਸਰ ਇਸਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਜੋੜ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸਦੀ ਵਿਆਪਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਹੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੀਮਾ ਲਈ ਕਈ ਕਾਰਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਢਾਂਚਾਗਤ ਕਮੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿਵਲ-ਫੌਜੀ ਸੰਤੁਲਨ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ। ਇਹ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਸਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਰੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੁਧਾਰ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਸੀਮਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ।

ਇਹਨਾਂ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬਾਹਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਹਨ, ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਪਾੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਕਰਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲੋੜੀਂਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਘਾਟ, ਖਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੂਪਰੇਖਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਫੌਜੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਹੁੰਚ ਵੱਲ ਲੈ ਗਈ ਹੈ, ਢਾਈ ਫਰੰਟ ਖ਼ਤਰਾ ਰੱਖਿਆ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਮੁੱਖ ਲਾਈਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਫੌਜ ਅਣਗਿਣਤ ਤਰਜੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਤਲੀ ਫੈਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤਰਜੀਹੀ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਢਾਂਚਾਗਤ ਖੋਖਲੀਪਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਤੀਜਾ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਜੰਗੀ ਤਿਆਰੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਤਿਆਰੀ ਪੜਾਅ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ

Machine Translated by Google

ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ "ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਸੂਚਕ" ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਇੱਕ ਤੱਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋ ਕਿ ਵੱਡੀ ਜੰਗੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਪਿਛਾਖੜੀ ਲੜਾਈ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬੇਖਬਰ ਫੌਜਾਂ 'ਤੇ ਥੋਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਅਸਮਰੱਥਾ ਰਾਜ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀਮਾ ਵਜੋਂ ਉਭਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇਹ ਅਸਮਰੱਥਾ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧੀ ਹੋਈ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਕਤ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜੋ ਘੱਟ ਤੀਬਰਤਾ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਖਤਰੇ ਤੱਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਤੀਬਰ ਮਾਡਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਚੁਣੌਤੀ ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਣਸੁਲਝੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਢਾਈ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੀ ਜੰਗ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਇੱਛਾ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੇਸ਼। ਫੌਜ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਬਿਪਿਨ ਰਾਵਤ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਢਾਈ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਜੰਗ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਹੈ"।68 ਇਸ ਸਮਰੱਥਾ 'ਤੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਪੱਛਮੀ ਕਮਾਂਡ ਦੇ ਜੀਓਸੀ-ਇਨ-ਸੀ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਮਤਭੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਲੜਨਾ ਕੋਈ "ਸਮਾਰਟ ਵਿਚਾਰ" ਨਹੀ ਹੈ।69 ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।70 ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਤਰਜੀਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਵੇਗਾ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਲ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾੜੇ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਫੌਜ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰੇ ਗਏ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਵਧੀ ਹੋਈ ਰਣਨੀਤਕ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦਾ ਅਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਰਣਨੀਤਕ ਹੈਰਾਨੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਕ ਹੈ ਜੋ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਭਾਰ ਪਾਉਦਾ ਰਹੇਗਾ।

Machine Translated by Google

ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਜੋ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਾਏ ਗਏ ਸਬਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਗਵਾਹ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕੇ. ਸੁਬ੍ਰਾਹਮਣੀਅਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਕਾਰਗਿਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾਗਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ, ਸਗੋਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਝਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ, ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਸ ਆਤਮ-ਨਿਰੀਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਸਨ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਸੀ।

ਨੋਟਸ

1. ਗੁਪਤ "ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਯੁੱਧ [19]71 'ਤੇ GHQ ਰਿਪੋਰਟ," ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਰਮੀ ਆਰਕਾਈਵਜ਼, ਸੁਜਾ ਨਵਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਕਰਾਸਡ ਸਵੋਰਡਜ਼: ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਇਟਸ ਆਰਮੀ, ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਅੰਦਰ (ਕਰਾਚੀ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2008), ਪੰਨਾ 311।
2. ਇਬਿਡ., ਪੰਨੇ 311-13।
3. ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਤਖ਼ਤਾਪਲਟ ਤੱਕ: ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ (ਲਾਹੌਰ: ਸੰਗ-ਏ-ਮੀਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, 2018), ਪੰਨਾ 30, 167, 168।
4. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 422।
5. ਜਨਰਲ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਅਹਿਸਾਨ ਉਲ ਹੱਕ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ," ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਐਂਡ ਟਰਾਂਸਪੇਰੈਂਸੀ, ਅਗਸਤ 2013, ਪੰਨਾ 19।
6. ਇਬਿਡ।
7. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 20।
8. ਇਬਿਡ।
9. ਇਬਿਡ।
10. ਸੁਜਾ ਨਵਾਜ਼, ਨੋਟ 1, ਪੰਨਾ 581।
11. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 570।
12. ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਜੇ.ਐਫ.ਆਰ. ਜੈਕਬ, ਢਾਕਾ ਵਿਖੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ: ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਜਨਮ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਮਨੋਹਰ, 1997), ਪੰਨਾ 160।
13. ਏਅਰ ਚੀਫ ਮਾਰਸ਼ਲ ਪੀ.ਸੀ. ਲਾਲ, ਆਈ.ਏ.ਐਫ. ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਸਾਲ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਲੈਂਸਰ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ, 1986), ਪੰਨੇ 161-62।

Machine Translated by Google

14. ਵਿਨੋਦ ਆਨੰਦ, "ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀਦਾਰੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ," ਹਰਸ਼ ਵੀ. ਪੰਤ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਦੀ ਹੈਂਡਬੁੱਕ: ਥੀਮ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਰੂਟਲੇਜ, 2015), ਪੰਨੇ 174-75 ਵਿੱਚ।

15. “ਕੈਬਨਿਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜ,” ਕੈਬਨਿਟ ਸਕੱਤਰੇਤ, https://cabsec.gov.in/writereaddata/cabinetcommittees/english/1_Upload_805.pdf, 14 ਸਤੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨਾ 7।

16. ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ 2016-17, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, http://mod.nic.in/dod/sites/default/files/AnnualReport1617.pdf, 18 ਸਤੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨਾ 8।

17. ਦੇਖੋ ਸਟੀਫਨ ਪੀ. ਕੋਹੇਨ ਅਤੇ ਸੁਨੀਲ ਦਾਸਗੁਪਤਾ, ਆਰਮਿੰਗ ਵਿਦਾਊਟ ਏਮਿੰਗ: ਇੰਡੀਆਜ਼ ਮਿਲਟਰੀ ਮਾਡਰਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਪੈਂਗੁਇਨ, 2010), ਪੰਨੇ 39-41; ਐਡਮਿਰਲ ਅਰੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), “ਰੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰ: ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਸਮਕਾਲੀ ਬਹਿਸਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਦੇ: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਨ,” IDSA, ਜੁਲਾਈ 2012, http://www.idsa.in/system/files/Monograph6।

ਪੀਡੀਐਫ, 18 ਸਤੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨੇ 23-24; ਜਨਰਲ ਵੀਪੀ ਮਲਿਕ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), “ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦਾ ਉੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧਨ: ਬਿਹਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵੱਲ, “ਬਦਲਾਅ ਲਈ ਸੱਦਾ: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਨ,” ਆਈਡੀਐਸਏ, ਜੁਲਾਈ 2012, http://www.idsa.in/system/files/Monograph6.pdf, 18 ਸਤੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨੇ 39-40।

18. ਭਾਵੇਂ ਫੌਜ ਅਤੇ ਜਲ ਸੈਨਾ ਨੇ ਨਾਮਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ, ਹਵਾਈ ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

19. “ਚੀਫ਼ਜ਼ ਆਫ਼ ਸਟਾਫ਼ ਕਮੇਟੀ,” ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਰੱਖਿਆ ਸਟਾਫ਼, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ, http://ids.nic.in/cosc.htm, 18 ਸਤੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

20. ਐਡਮਿਰਲ ਅਰੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), "ਰੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰ: ਸਮਕਾਲੀ ਬਹਿਸਾਂ ਅਤੇ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦੇ: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਨ," IDSA, ਜੁਲਾਈ 2012, http://www.idsa.in/system/files/Monograph6.pdf, 18 ਸਤੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨਾ 25।

21. “ਸੰਯੁਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਰਤੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ,” ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਰੱਖਿਆ ਸਟਾਫ, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਅਪ੍ਰੈਲ 2017, ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ, https://bharatshakti.in/wp-content/uploads/2015/09/Joint_Doctrine_Indian_Armed_Forces.pdf, 22 ਜਨਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

22. ਸਨ ਤਜ਼ੂ ਦੁਆਰਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਯੁੱਧ ਰਣਨੀਤੀ ਉਦੇਸ਼। "ਸਟ੍ਰੈਟੇਜਮ ਦੁਆਰਾ ਹਮਲਾ," ਸਨ ਤਜ਼ੂ ਦੀ ਯੁੱਧ ਦੀ ਕਲਾ, https://suntzusaid.com/book/3/6/, 4 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵੇਖੋ।

23. ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਉਖਾੜ ਕੇ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਵਜੋਂ ਸੱਤਾ ਸੰਭਾਲੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਾਜਪਾਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ, ਨੇ ਅਗਲੀ ਚੋਣ ਜਿੱਤ ਕੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ।

24. ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਨੋਟ 3, ਪੰਨਾ 45-46.

25. “ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਨੇ '65 ਵਿੱਚ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ; ਅਯੂਬ ਖਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਦਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਗੌਹਰ ਅਯੂਬ ਖਾਨ,” ਦ ਲਾਹੌਰ ਟਾਈਮਜ਼, http://www.lhrtimes.com/, 4 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

26. ਜਨਰਲ ਵੀ.ਪੀ. ਮਲਿਕ, ਕਾਰਗਿਲ: ਹੈਰਾਨੀ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਤੱਕ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਹਾਰਪਰ ਕੋਲਿਨਜ਼, 2006), ਪੰਨਾ 128।

27. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 140।

28. ਜਨਰਲ ਵੀਪੀ ਮਲਿਕ ਨਾਲ 9 ਜਨਵਰੀ, 2018 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਪੰਚਕੂਲਾ।

29. ਪਰਵੇਜ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼, ਇਨ ਦ ਲਾਈਨ ਆਫ਼ ਫਾਇਰ: ਏ ਮੈਮੋਇਰ (ਲੰਡਨ: ਸਾਈਮਨ ਐਂਡ ਸ਼ੂਸਟਰ, 2006), ਪੰਨਾ 91।

30. ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਨੋਟ 3, ਪੀ. 161.

31. ਇਬਿਡ., ਪੰਨੇ 159-60। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲੇਹ, ਲੱਦਾਖ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਗਾਵਤ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਣਤਰ।

32. ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ, "ਫਿਦਾਇਨ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ," ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, 15 ਦਸੰਬਰ, 2016, https://idsa.in/policybrief/countering-fidayeen-attacks_vchadha_151216, 4 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

33. ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਨੋਟ 3, ਪੰਨਾ 350-53.

34. ਸੀ. ਕ੍ਰਿਸਟੀਨ ਫੇਅਰ, ਅੰਤ ਤੱਕ ਲੜਾਈ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫੌਜ ਦਾ ਯੁੱਧ ਦਾ ਤਰੀਕਾ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2014), ਪੰਨੇ 161-65।

35. ਪਰਵੇਜ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼, ਨੋਟ 29, ਪੰਨੇ 95-96।

36. ਕਰਨਲ ਅਸ਼ਫਾਕ ਹੁਸੈਨ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਗਲਤੀ ਦਾ ਗਵਾਹ: ਕਾਰਗਿਲ ਕਹਾਣੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਬੁੱਕਵਾਈਜ਼ (ਇੰਡੀਆ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ, 2013), ਪੰਨਾ 62। ਇਸ ਸਮੇਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ ਜਨਰਲ ਪਰਵੇਜ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਖਾਨ, ਚੀਫ਼ ਆਫ਼ ਜਨਰਲ ਸਟਾਫ਼, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਮਹਿਮੂਦ, ਕੋਰ ਕਮਾਂਡਰ, 10 ਕੋਰ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਜਾਵੇਦ ਹਸਨ, ਐਫਸੀਐਨਏ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ।

37. ਇਬਿਡ., ਪੰਨੇ 69-71।

38. ਸ਼ੌਕਤ ਕਾਦਿਰ, "1999 ਦੇ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ," RUSI ਜਰਨਲ, 1999; ਅਪ੍ਰੈਲ 2002, ਪੰਨਾ 25।

39. ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼, ਸੁਪਨਿਆਂ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੀਲ ਪੱਥਰ (ਕਰਾਚੀ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2009), ਪੰਨਾ 283।

40. ਇਬਿਡ., ਪੰਨਾ 254।

41. ਇਬਿਡ., ਪੰਨਾ 273।

42. ਏਅਰ ਕਮੋਡੋਰ ਐਮ. ਕੈਸਰ ਤੌਫੈਲ, "ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ," ਕਲਾਜ਼ ਜਰਨਲ, ਗਰਮੀਆਂ 2009, http://www.claws.in/images/journals_doc/1400825199_M%20Kaiser%20Tufail%20Article%20Summer%202009.pdf, 18 ਅਕਤੂਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨੇ 110-11।

43. ਨਸੀਮ ਜ਼ੇਹਰਾ, ਨੋਟ 3, ਪੰਨਾ 289-93.

44. ਕਰਨਲ ਅਸ਼ਫਾਕ ਹੁਸੈਨ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਨੋਟ 36, ਪੰਨੇ 53-61।

45. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 56 ਅਤੇ ਪੰਨਾ 59।

46. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 26।

47. ਸਟੀਫਨ ਕੋਹੇਨ, ਦ ਆਈਡੀਆ ਆਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ (ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਡੀ.ਸੀ., ਬਰੂਕਿੰਗਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਪ੍ਰੈਸ, 2004)।

Machine Translated by Google

48. ਸੀ. ਕ੍ਰਿਸਟੀਨ ਫੇਅਰ, ਨੋਟ 34, ਪੰਨੇ 66-102।

49. ਸੁਜਾ ਨਵਾਜ਼, ਨੋਟ 1, ਪੰਨਾ 510।

50. ਖਾਲੀਕ ਕਿਆਨੀ, "ਕਾਰਗਿਲ ਐਡਵੈਂਚਰ ਵਾਜ਼ ਫੋਰ-ਮੈਨ ਸ਼ੋਅ: ਜਨਰਲ," ਡਾਨ, 28 ਜਨਵਰੀ, 2013, https://www.dawn.com/news/782010, ਅਕਤੂਬਰ 17, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

51. ਸੁਜਾ ਨਵਾਜ਼, ਨੋਟ 1, ਪੰਨੇ 513-14।

52. ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦੌਰਾਨ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰੱਖਿਆ ਯੋਜਨਾ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਚਾਰਟਰ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

53. "ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਸਮੂਹ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ," ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, http://www.vifindia.org/sites/default/files/GoM%20Report%20on%20National%20Security.pdf, 6 ਨਵੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨੇ 97-98.

54. "ਹੈਰਾਨੀ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ ਤੱਕ: ਕਾਰਗਿਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ,"
ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਸਕੱਤਰੇਤ, ਸੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 2000, ਪੰਨਾ 98।

55. ਏਅਰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਨਾਰਾਇਣ ਮੈਨਨ, "ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਵਾਦ: ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਭੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ," ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਸਮੀਖਿਆ, ਭਾਗ 25.3, ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ 2010, 22 ਜੁਲਾਈ, 2016, http://www.indiandefencereview.com/spotlights/kargil-controversy-iaf-on-the-ghosts-of-kargil/, 15 ਨਵੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

56. ਜਨਰਲ ਵੀ.ਪੀ. ਮਲਿਕ, ਨੋਟ 26, ਪੰਨਾ 106।

57. ਏਅਰ ਚੀਫ਼ ਮਾਰਸ਼ਲ ਏ.ਵਾਈ. ਟਿਪਨਿਸ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਫੋਰਸ, ਅਕਤੂਬਰ 2006, ਪੰਨਾ 10।

58. ਜਨਰਲ ਵੀ.ਪੀ. ਮਲਿਕ, ਨੋਟ 26, ਪੰਨੇ 121-22।

59. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 124।

60. ਏਅਰ ਚੀਫ਼ ਮਾਰਸ਼ਲ ਏ.ਵਾਈ. ਟਿਪਨਿਸ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਨੋਟ 57, ਪੰਨਾ 12।

61. ਏਅਰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਨਾਰਾਇਣ ਮੈਨਨ, ਨੋਟ 55।

62. ਇਬਿਡ।

63. ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ, "ਕਾਰਗਿਲ—ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ," http://generalchandrashekhar.blogspot.in/2012/07/kargil-war-overview.html, 16 ਨਵੰਬਰ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

64. ਜਨਰਲ ਵੀ.ਪੀ. ਮਲਿਕ, ਨੋਟ 26, ਪੰਨਾ 126।

65. ਜਨਰਲ ਵੀਪੀ ਮਲਿਕ ਨਾਲ 9 ਜਨਵਰੀ, 2018 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊ
ਪੰਚਕੂਲਾ।

66. "ਸੰਜਮ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ: ਅਡਵਾਨੀ," ਰੈਡਿਫ ਆਨ ਦ ਨੈੱਟ, 27 ਜੂਨ, 1999, https://www.rediff.com/news/1999/jun/26kash10.htm, 7 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

67. ਜਨਰਲ ਵੀ.ਪੀ. ਮਲਿਕ, ਨੋਟ 26, ਪੰਨਾ 146।

68. "ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਢਾਈ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੀ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰ: ਫੌਜ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਬਿਪਿਨ ਰਾਵਤ," ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, 8 ਜੂਨ, 2017, https://indianexpress।

Machine Translated by Google

com/article/india/indian-army-prepared-for-a-two-and-a-front-war-army-chief-general-bipin-rawat-4694292/, 9 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

69. "ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਸਿਖਰਲੇ ਜਨਰਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੋ-ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੀ ਜੰਗ 'ਸਮਾਰਟ ਵਿਚਾਰ' ਨਹੀ ਹੈ, ਫੌਜੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਲਈ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ," ਫਾਈਨੈਂਸ਼ੀਅਲ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, 1 ਮਾਰਚ, 2018, https://www.financialexpress.com/india-news/top-general-of-indian-army-says-two-front-war-not-a-smart-idea-seeks-greater-role-for-milliatry-diplomacy/1084422/, 9 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

70. ਸੁਸ਼ਾਂਤ ਸਿੰਘ, "ਰੱਖਿਆ ਫੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਪੈਨਲ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ: ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਝੰਡੇ ਉਠਾਉਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ," ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, 16 ਮਾਰਚ, 2018, https://indianexpress.com/article/explained/house-panels-view-of-defence-funds-what-flags-it-raises-how-those-affect-the-forces-5099438/, 9 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

Machine Translated by Google

3

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ

ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵੱਡੀ ਫੌਜੀ ਝੜਪ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚਮਕੀ ਗਈ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਚਿੱਤਰਣ ਵਿਕਸਤ ਹੋਇਆ, ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਰਾਹੀ, ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਰਣਨੀਤਕ ਤਸਵੀਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਗਈ, ਸੰਦੇਸ਼ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪਾਸੇ ਇਸਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਕਾਰਨ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੀਨੀਅਰ ਫੌਜੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ (sc) ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਖਾਮੀਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ। ਇਹ ਉਸ ਤਰਕਹੀਣ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਝੂਠ ਫੈਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਦਰਅਸਲ, ਇਹ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਨਾਟਕੀ ਹਾਰ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਨਹੀ ਹੋਇਆ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮੂੰਹ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ, ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਨੇ ਝੂਠ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਅਸਫਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਨਾਹ ਲਈ।

ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਵਰਗ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਤਪ੍ਰੇਰਕ ਵਜੋਂ ਇਸਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਗਲਤ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਫੜ ਲਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਇਕਸੁਰ ਜਨਤਕ ਸੰਪਰਕ ਢਾਂਚਾ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

ਇਹ ਅਧਿਆਇ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ sc ਇੱਕ ਸੁਮੇਲ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

Machine Translated by Google

ਤਰਕ ਜੋ ਇੱਛਤ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੰਪਰਕ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਸਮਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਧਮਾਕੇ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1992 ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ 12 ਲੱਖ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀ, ਪਰ 1996 ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਕੇ 14.2 ਮਿਲੀਅਨ ਹੋ ਗਈ। ਭਾਰਤੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਪ ਓਪੇਰਾ ਦੇ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸਾਰ 24x7 ਖ਼ਬਰਾਂ ਦਾ ਸੀ।

ਐਨਡੀਟੀਵੀ, ਇੱਕ ਚੈਨਲ ਜਿਸਨੇ 1999 ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ, ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 1998 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।1
ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਭਰੇ ਹੋਰ ਨੈੱਟਵਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ੀ ਟੀਵੀ ਅਤੇ ਆਜ ਤੱਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਚੈਨਲਾਂ ਨਾਲ ਯਤਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਸਿਰਫ 2002 ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਇਆ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ।2 ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਸੁਤੰਤਰ ਨਿੱਜੀ ਚੈਨਲਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਪੀਟੀਵੀ 1999 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਘਰਾਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਊਜ਼ ਚੈਨਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਹੁੰਚਿਆ।3 ਇਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਘਰਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅੰਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ। ਪੀਟੀਵੀ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਫੌਜ ਦੀ ਐਸਸੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਟਰ-ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ (ਆਈਐਸਪੀਆਰ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਫੌਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਗਿਣਤੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਰਾਜ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਏ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਸਮਰਥਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ।

ਦਰਅਸਲ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪੀਟੀਵੀ ਨੂੰ ਇਸਦੀ "ਮਾੜੀ" ਕਵਰੇਜ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ "ਇਸਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ" ਇੱਕ ਕੈਬਨਿਟ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ।4

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਨੇ 1999 ਦੇ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਬਕ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਜਲਦੀ ਹੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ। ਇਹ 2002 ਵਿੱਚ ਮੀਡੀਆ ਸਪੇਸ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਆਇਸ਼ਾ ਸਿੱਦੀਕਾ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, "ਇਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੌਜੀ-ਰਣਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨਾਲ 'ਮੀਡੀਆ ਯੁੱਧ' ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਬਣਾਉਣਾ। 1999 ਦੇ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸਬਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਮੀਡੀਆ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਰਾਏ।"5 ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਹਿੱਸੇ ਦਾ, ਕਾਰਗਿਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।6 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੰਤਰੀ ਸਮੂਹ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਆਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੌਰਾਨ ਉਠਾਏ ਗਏ ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਰਗਿਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ:7

. ਊਧਮਪੁਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਵਰਗੇ ਫੌਜੀ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਮੀਡੀਆ ਸੈੱਲਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ।

. ਜੰਗੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਰਸ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ।
. ਸੂਚਨਾ ਕਾਰਜਾਂ 'ਤੇ ਮਾਡਿਊਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋ ਅਤੇ
ਕੋਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ।
. ਸਮਰਪਿਤ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀਵੀ ਚੈਨਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ
ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

. ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨੀਆਂ
ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।
.ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ।

ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ, ਸਗੋਂ ਇਸਨੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਡੂੰਘੀ ਆਤਮ-ਨਿਰੀਖਣ ਨੂੰ ਵੀ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਇਸਨੇ ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੀਡੀਆ ਸਪੇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੰਰਚਿਤ ਕੀਤਾ।

Machine Translated by Google

ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੂਝਵਾਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਾਹੀਂ ਜੋ ਕਿ ਵਿਭਿੰਨ ਡਿਜੀਟਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, sc ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਸਮਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, sc ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਸਮਝਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ, ਇਹ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ ਤੱਕ, ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਸੂਖਮ, ਪਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸਟੋਫਰ ਪੌਲ sc ਨੂੰ "ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ, ਤਸਵੀਰਾਂ, ਅਤੇ ਸੰਕੇਤ ਜਾਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਮਨਾਉਣਾ ਹੈ।"8

ਉਹ ਕਈ ਹੋਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕੀ ਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਲਈ ਇੱਕ ਆਲੋਚਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸਾਹਿਤ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਸ ਪੇਪਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇੱਕ ਆਮ ਸਮਝ ਹੈ: ਲੋੜੀਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੰਚਾਰ। ਇਹ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਸੁਨੇਹਾ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਇਰਾਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਲੋੜੀਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਕਸਰ ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, sc ਦਾ ਅੰਤਮ ਨਤੀਜਾ ਇਸਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜਾਂ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ sc ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: ਜਨਤਕ ਕੂਟਨੀਤੀ, ਜਨਤਕ ਮਾਮਲੇ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ

Machine Translated by Google

ਓਪਰੇਸ਼ਨ।9 ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ SC ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਨੇ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਅਧਿਆਇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸੋਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਸੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੀਡੀਆ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਚਾਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨੈਤਿਕ ਉੱਚਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੰਚਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਦੁਰਉਪਕਾਰ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਘਰੇਲੂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

ਭਾਰਤ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ

ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਜੋ ਢਾਂਚੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਰਣਨੀਤੀ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਲਾਕ ਬਣ ਗਏ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 25 ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ (PRO) ਅਤੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਇਕਾਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਹਨ। 10 ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਫੌਜ, ਜਲ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ PRO ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਉਹ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ PRO ਦਾ ਇੱਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਅਤੇ ਊਧਮਪੁਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦੋ ਸਥਾਨ ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ। PRO ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (DPR) ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੂਚਨਾ ਸੇਵਾ ਦੇ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ DPR ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ ਜੋ MoD ਦਾ ਬੁਲਾਰਾ ਹੈ (ਵਧੀਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰੀ [APIO] ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਅੱਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ)।11 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਭੂਮਿਕਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰੁਟੀਨ ਕੰਮਕਾਜ ਦੌਰਾਨ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਬੁਲਾਰੇ DPR ਲੜੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਸਨ।

Machine Translated by Google

ਆਰਮੀ ਲਾਈਜ਼ਨ ਸੈੱਲ (ALC) ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਸੰਗਠਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੁੜ੍ਹੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ MI 24 ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਮਿਲਟਰੀ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਮਿਲਟਰੀ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ALC ਨੇ ਇਸ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਐਡਹਾਕ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਰਿਆ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਹੋਰ ਰਸਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਗਠਨ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੀਡੀਆ ਤੱਕ ਫੌਜ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸਦੀਆਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਹੈ। ADGPI ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਜੋ ਇਸਦਾ ਮੁਖੀ ਹੈ, ਸੰਗਠਨ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਈ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਆਊਟਰੀਚ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਵਜੋਂ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ।

ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ, ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਅਰਜੁਨ ਰੇਅ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਟੀਮ ਨੂੰ ALC 'ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਵਧੇ ਹੋਏ ਭਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਰਨਲ (ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ) ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਆਰ.ਈ. ਵਿਲੀਅਮਜ਼, ਜੋ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਰੇਅ ਮਈ 1999 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਨ, ਬਾਕੀ ਉਸੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।12 ਦੂਜਾ, ਇੱਕ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਪੱਤਰਕਾਰ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਟੈਰੀਟੋਰੀਅਲ ਆਰਮੀ ਅਫਸਰ, ਮਾਨਵੇਂਦਰ ਸਿੰਘ, ਵੀ ਏਐਲਸੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਮੀਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਫੌਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਇਨਪੁਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ।13 ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਊਧਮਪੁਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਪੀਆਰਓਜ਼ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਪਡੇਟਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਗੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ।

ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਜਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸੰਗਠਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੀਆਰਓ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੰਚਾਲਨ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਝਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਸਰਗਰਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

Machine Translated by Google

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ। ਦਰਅਸਲ, ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਸੀ-ਇਨ-ਸੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।14

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ (MEA) ਕੋਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢਾਂਚਾ ਸੀ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਸਕੱਤਰ ਵਿਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਚਾਰ JS (XP) ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਰਾਹੀ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਢਾਂਚਾ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪਰਿਪੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਆਈਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ। MEA ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੂਤਾਵਾਸਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਊਟਰੀਚ ਯਤਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ, ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਤਿੰਨ-ਮੈਂਬਰੀ ਇੰਟਰਫੇਸ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫੌਜ, ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਜੰਗੀ ਮੈਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਅਤੇ ਸੁਮੇਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਨੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅੱਪਡੇਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਡੀਪੀਆਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪੀਆਰਓ ਇਸ ਐਡਹਾਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਸਰਗਰਮ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀ ਸੀ ਜੋ ਸੰਚਾਲਨ ਲੋੜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਘੁਸਪੈਠ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂਦ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਲਦੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ। ALC ਵਿੱਚ ਅਨੁਕੂਲਤਾਵਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰੋਫੋਫਾਈਲ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ, ਇੱਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਟੀਮ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਕੁਝ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਸਨ। ਇਸਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ

ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸੈੱਟ-ਅੱਪ ਟਕਰਾਅ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚੁਣੌਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਅਨੁਕੂਲਨ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਸੀ ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਵਰਗੀ ਸੰਕਟ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਜੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਲਈ ਸਬਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ।

ਐਡਹਾਕ ਪੁਨਰਗਠਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ 'ਤੇ ALC ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੋਲ ਸੀਮਤ ਸਿਖਲਾਈ ਸੀ, ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ALC ਨੇ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਅਪਣਾਈ। ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀਨੀਅਰ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਤੱਕ ਆਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਭਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਫੌਜ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਕਮਾਂਡ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ALC ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਇਸਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਨੇੜਿਓਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਇਸਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ 'ਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਆਸਾਨ ਵੰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ, ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ-ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਇਆ। ਇਹ DPR ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਰੱਖਿਆ PROs ਦੀ ਪੂਰੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਨਿਯਮਤ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਜਨਤਕ ਸੰਪਰਕਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸਦੀਆਂ ਢਾਂਚਾਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ, ਜਿਸਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚੁਣੌਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ।

ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਲੜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁੱਖ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ, ਨਾ ਕਿ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨਾਲ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਲੜੀ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਇੱਕ ਪੱਤਰਕਾਰ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ, ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, "ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ, ਉਸਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਗੁਪਤ ਰਿਪੋਰਟ ਪੀਆਈਓ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰੈਸ ਸੂਚਨਾ ਬਿਊਰੋ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਅਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਸੰਸਥਾਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।"15

Machine Translated by Google

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਫੌਜ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਸੇਵਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਪੀਆਰਓਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਬ੍ਰੀਫ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਖਾਸ ਸਮਾਗਮਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਪਹੁੰਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਜਾਂ ਟੁੱਟਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੌਲੀ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਆਪਣੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ, ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਇਹਨਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਨਵੀ ਬਣੀ ALC ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ DPR, ਜਿਸ ਵਿੱਚ PRO ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸੀਮਤ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਹ ਇਕਲੌਤਾ ਢਾਂਚਾਗਤ ਵਿਗਾੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ALC ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਵੇਂ ਨਿਯੁਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੀਮਤ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੰਮ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਿੱਖੇ, ਜਿਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।

ਐਸਸੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ

ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੁਰੂਆਤੀ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮਝ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਯੋਜਨਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਖੇ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਫੌਜ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖੇ ਗਏ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ SC ਲਈ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖੇ ਗਏ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਘੁਸਪੈਠ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਇਸਦੀ ਹੱਦ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਬਾਰੇ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਘੱਟ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ,

Machine Translated by Google

ਫੌਜ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਬੇਦਖਲੀ ਇੱਕ ਆਮ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਹੋਏ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ, ਜਦੋਂ ਮੀਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘਬਰਾਹਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲ ਚੁਣੌਤੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਲਾਮਬੰਦੀ, ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇਖੀ ਗਈ।

ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ, ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਚੋਟੀਆਂ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਣਨੀਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਵਜੋਂ ਸੀ।

ਚੁਣੌਤੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇਣਾ

ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ, ਫੌਜ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਕਾਫ਼ੀ ਨਾ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ "ਘੁਸਪੈਠ" ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੋਣ ਤੱਕ ਝੁਕ ਗਿਆ।16 ਜਨਰਲ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਆਫ਼ ਜਨਰਲ ਸਟਾਫ਼, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਮੁਹੰਮਦ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗੱਲਬਾਤ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਪਾਸੇ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਇਸ ਗਲਤ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਦੋ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਡੀਜੀਐਮਓ "ਵਾਰ-ਵਾਰ ਤਿੰਨ ਨੁਕਤੇ ਰੱਖਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ) ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਮਰਥਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਵਾਂਗੇ।"17 ਇਹ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ 'ਤੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਲਝਣ, ਜੋ ਕਿ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਸੀ, ਮੀਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਤੋਂ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਸ਼ੇਖਰ ਗੁਪਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇ. ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਕਾਰਗਿਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗੱਲਬਾਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਨਪੁਟਸ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਣਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਟ੍ਰਾਂਸਕ੍ਰਿਪਟ ਦੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਸੰਸਕਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੁਧਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜੋ ਉਸਨੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਕ੍ਰਿਪਟ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਉਸਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 26/27 ਮਈ ਤੱਕ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ 'ਵੱਡੀ ਗੱਲ' ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ (ਡੀਜੀਐਮਓ) ਨੇ ਵੀ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ 3 ਛੋਟੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਐਮਈਏ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਘੁਸਪੈਠ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।18

ਸ਼ੇਖਰ ਗੁਪਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰੈਸ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ (ਪੀਆਈਬੀ), ਡਿਫੈਂਸ ਵਿੰਗ ਦੁਆਰਾ 18 ਮਈ, 1999 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰੈਸ ਰਿਲੀਜ਼, ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ, "ਘੁਸਪੈਠੀਏ ਭੱਜ ਰਹੇ ਹਨ" ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰੀ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਚੌਕੀਆਂ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪਲਾਈ ਲਾਈਨਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।19 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਲਈ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਜੋ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੀਡੀਆ ਲਈ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦਿਖਾਈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਿੱਖਾਪਨ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ।

ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ ਦੌਰਾਨ ਸੀ। ਗੌਰਵ ਸਾਵੰਤ ਘੱਟੇ-ਘੱਟ ਦੋ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ

Machine Translated by Google

ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਲਗਭਗ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ "ਨਿਰਪੱਖ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਝਟਕਿਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਕੁਝ

ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ 2-3 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜ ਨੂੰ ਅਸਲ ਘੁਸਪੈਠ ਦੀ ਹੱਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਨੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫੌਜੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੀ ਸਮਝ ਵੀ ਆਈ। ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਹਮਲਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਲਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਫੌਜ ਇੱਕ ਸੁਮੇਲ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਨੇ ਉਸ ਦਰਦ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕੁਝ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। "ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਸੱਚਾਈ ਫੌਜ ਲਈ ਦੁਖਦਾਈ ਸੀ - ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ।"20

4 ਜੂਨ, 1999 ਨੂੰ, ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ।21 ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਅਤੇ ਫੌਜ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ੱਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਨ, ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਸੰਚਾਲਨ ਹਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਕਵਰੇਜ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਫੌਜ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫੌਜ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਵਿਰੋਧੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ।22

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਜੰਗੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫੌਜ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਸਥਿਤ 15 ਕੋਰ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ, ਊਧਮਪੁਰ ਵਿਖੇ ਕਮਾਂਡ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ (MoD) ਅਤੇ ਤਿੰਨ-ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਜਨ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਵੇਂ ਸਥਾਪਿਤ ਆਰਮੀ ਸੰਪਰਕ ਸੈੱਲ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚ 'ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ। ਇੱਕ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਜਿੱਥੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ, ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਦੀ ਰਸਮੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਰੋਕੇ ਜਾਣ ਤੱਕ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਮੀਡੀਆ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਅਕਸਰ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਚੋਣਵੇਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਮਾਮਲਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ।23 ਇਹ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਵੱਡੇ ਥੀਏਟਰ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਸੀਮਤ ਤਾਲਮੇਲ ਵਿਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਿਆ। ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਖੇ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ-ਅਨੁਕੂਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਸੀ।24 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਢਾਂਚਾਗਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਵਿਧੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ

ਕਾਰਗਿਲ, ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਤਾਲਮੇਲ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਗਿਆ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਲੜਾਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਚੈਨਲ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਫੀਡ ਲੈਣ ਲਈ ਬੇਤਾਬ ਹੋ ਗਏ।

ਜ਼ੋਨ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਵੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਆ ਗਏ। ਇਹ ਇਸ ਤਣਾਅ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ। ਕੁਝ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਿਆਨਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ। ਚਿੰਦੂ ਸ੍ਰੀਧਰਨ ਨੇ ਇੱਕ ਮੀਡੀਆ ਸੰਖੇਪ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: "ਅਸੀਂ ਘੁਸਪੈਠ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ"।25 ਸ੍ਰੀਧਰਨ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਇਨਪੁਟ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। "ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਲਈ, ਯੁੱਧ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿੱਚ, ਦਿੱਲੀ ਜਨਤਕ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਗਲਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ।"26

ਜੰਗੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਅਸਲ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ, ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਗਾੜੀ ਤਸਵੀਰ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਸੀਮਤ ਸਮਝ ਸੀ।27 ਇਹ ਸੀਮਾ

ਇਸਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਲੜਾਈ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ, ਅਕਸਰ ਗੈਰ-ਪੁਸ਼ਟੀਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਇਨਪੁਟਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਝੂਠੇ ਅਲਾਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਉੱਚਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕੰਕਰੀਟ ਬੰਕਰਾਂ 'ਤੇ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਹਿਲਾ ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ।

Machine Translated by Google

ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਅਤੇ ਅਤਿਕਥਨੀ ਵਾਲੀਆਂ ਇਨਪੁਟਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਨ।28 ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਪਰਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਖੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸਾਰ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ। ALC ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪਾਇਆ, ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨਪੁਟਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਅੰਤਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਪੁਸ਼ਟੀਕਰਨਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ, "ਸੈਨੀਟਾਈਜ਼ਡ" ਸੰਸਕਰਣ ਨੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਫੀਡਾਂ ਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫੈਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਨੂੰ ਬਟਾਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ "ਸਿੱਧੇ ਐਲਓਸੀ ਤੱਕ" ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਫੌਜ ਦੇ ਇਨਪੁਟ ਹੋਰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।29

ਇਸ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਨੇ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। "ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਫੌਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਤਜਰਬਾ ਸੀ। ਉਹ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੀਡੀਆ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਸਨ।" ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਾਰ ਚੁਣੌਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੀਮਤ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਕਹਾਣੀ ਕੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

> ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਸੰਚਾਲਨ ਸੰਬੰਧੀ ਰਾਜ਼ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਭੱਜ ਕੇ ਆਉਣ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹਾਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਸੁਝਾਅ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਜੋ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਵੇਚਣਗੀਆਂ - ਅਤੇ, ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਹੈ!30

ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਦਾ ਇੱਕ "ਪੂਲ ਸਿਸਟਮ" ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ, ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਦੌਰੇ ਅਤੇ

Machine Translated by Google

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਢਾਂਚਾਗਤ ਫਾਰਮੈਟ, ਸੀਮਤ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਫਾਰਮੈਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਿਆ।31 ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸਿਸਟਮ ਪ੍ਰਤੀ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਤੋਂ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਫੌਜ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਚੱਲੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇੱਕਜੁੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉਹ ਸਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਈਆਂ, ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਇੱਕ ਖੂਨੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ 'ਤੇ। ਇਸਨੇ ਜੰਗ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਅਤੇ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ, ਇੱਕ ਦੂਰ ਦੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸਬੰਧ ਬਣਾਇਆ, ਜੋ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਦ, ਖੁਸ਼ੀ, ਹਾਸੇ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਬਣ ਗਏ। ਇਸਨੇ ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਯੋਜਨਾਕਾਰਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲੜੀਵਾਰ ਸੰਗਠਨ ਲਈ, ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਉਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਲਗਭਗ ਤੁਰੰਤ" ਜੰਗ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ "ਯੁੱਧ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਲਈ ਜਨਤਕ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ" ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸੀ।32

ਧੱਕਾ-ਧੱਕਾ—ਇੱਕ ਐਸਸੀ ਹਮਲਾ

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਵਾਈ ਸੰਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜੰਗੀ ਸਮਰੱਥਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਲ ਸੈਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਨੂੰ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੋੜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੋੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਪੜਾਅ ਵੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।

7 ਜੂਨ, 1999 ਤੱਕ, ਫੌਜ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਸਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫੌਜ ਸੀ।33 "ਮੁਜਾਹਿਦੀਨ" ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਝੂਠ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭ ਦੇਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਨੀਤੀ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ

Machine Translated by Google

MEA ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।34 ਇਹ
ਸਨ:

1. ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਹਮਲਾਵਰਤਾ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਿਯਮਤ ਸੈਨਿਕਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਕਮਾਂਡ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਅਧੀਨ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ

   ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਓ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ, ਸਾਡੀਆਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਗੀਆਂ।
2. ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਘੁਸਪੈਠ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਐਲਓਸੀ ਦੀ ਅਟੱਲਤਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਏਗੀ।
3. ਗੱਲਬਾਤ, ਲਾਹੌਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ, ਜੋ ਕਿ ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਸੀ
   ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੀ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ, ਇਹਨਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇੱਕ ਤਰਕਪੂਰਨ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕੋਰਸ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ (MEA), ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ SC ਰਣਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ।35

. ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨਾ।
. ਸੰਜਮ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਓ।
. ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਸਮਰੱਥਾ, ਬਹਾਦਰੀ, ਮਨੋਬਲ, ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਓ।

. ਸੱਚਾਈ 'ਤੇ ਡਟੇ ਰਹੋ। ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸਿਰਫ਼ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੰਘ ਦੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ, ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦਾ "ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਖਿਡਾਰੀ" ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਅਗਲੀ SC ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ "ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ"।36

ਇਹਨਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਅਤੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਪ੍ਰੈਸ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ

Machine Translated by Google

ਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਦੋਂ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਹੀ ਸੰਦੇਸ਼, ਸਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਪਹੁੰਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਯੁੱਧ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।37

ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਂਝੀਆਂ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਵੱਡਾ ਮੀਡੀਆ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਇਆ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦਾ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਪਰਿਪੱਕਤਾ, ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ, ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚੀ ਗਈ ਸੀ, ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕੈਲੀਬਰੇਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਗਲਤੀ ਜੋ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਜਾਰਜ ਫਰਨਾਂਡਿਸ ਦਾ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫ਼ਤ ਰਸਤੇ ਦੇਣ ਸੰਬੰਧੀ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।38

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਸਨੇ ਇਸਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।39

ਸਫਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।
ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਅਤੇ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰੈਂਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿੱਚ ਲੀਕ ਹੋਣ ਅਤੇ ALC ਦੇ ਠੋਸ ਯਤਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਬਜ਼ੇ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ALC ਦੁਆਰਾ ਫੜੇ ਗਏ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵੀ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਅਟੱਲ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ,

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਪਣੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।
ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਵਿਲੀਅਮਜ਼ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਉਦੋਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੈਨਿਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਦਬਾਅ ਵਧਿਆ।40

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ 'ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਟੈਂਡ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਰਿਹਾ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਵੈ-ਲਗਾਏ ਗਏ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਰਕ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਬਰਖਾ ਦੱਤ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਕਲਿੰਟਨ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ "ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ (ਐਲਓਸੀ) ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ"।41

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਘਰੇਲੂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੀਡੀਆ ਕਰਮੀਆਂ ਨੇ ਵੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖਿਆ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇਖੀ। ਦਵੈਪਾਯਨ ਨਿਊਜ਼ਵੀਕ ਦੇ ਟੋਨੀ ਕਲਿਫਟਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 1971 ਦੇ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਯੁੱਧ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਸੀ: "ਮੈਂ ਨਿਯਮਤ ਭਾਰਤੀ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗਾਂ, ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ, ਤਾਬੂਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਾਂ - ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਜਨਤਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ 180 ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।"42

ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਓਨਾ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਿਆ। ਸੂਚਨਾ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਤ ਜਿਸਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਪਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ ਆਫ-ਰਿਕਾਰਡ ਪਿਛੋਕੜ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦਾ ਸੰਕਲਪ। ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਰੱਖਿਆ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੋਕੜ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਸਮਝ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਵਾਲਾ ਸਮਰਥਨ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।43 ਇਹ ਇੱਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਰਗਿਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।44 ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ।45

ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਤਿਮਾਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਦਾਇਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

ਆਤਮ-ਨਿਰੀਖਣ

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੇ ਮਿਸ਼ਰਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਕਦਾਰ ਜਿੱਤ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸਿਹਰਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਬਦਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ। ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਆਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਨੁਕਸ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁਫੀਆ ਅਸਫਲਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, ਅੰਤਰ-ਸੇਵਾ ਅੰਤਰ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਫੌਜ ਵਿਚਕਾਰ, 46 ਖਰੀਦ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਲਈ ਸਿਹਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ।

ਇਹਨਾਂ ਬਹਿਸਾਂ ਨੇ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਢਾਂਚਾਗਤ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਣੇ।

ਮਤਭੇਦ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ। ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇੱਕ ਟਾਲਣਯੋਗ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਬਹਿਸਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟ ਗਈਆਂ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਚਣ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਢਾਂਚਾਗਤ ਦਰਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੰਗਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਇੱਕ ਸਬਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਹੀ ਹੋਇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਇੱਕ ਸਬਕ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਵਧੇ ਹੋਏ ਏਕੀਕਰਨ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਏਕਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀ ਬਿਹਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਮਾਲਕੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੰਟਰ-ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼

Machine Translated by Google

(ISPR) ਵਿਭਾਗ, ਜੋ ਕਿ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪੱਤਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਜਨਸੰਪਰਕ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ SC ਨਾਲ ਵੀ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ।
1949 ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ISPR, ਸਾਰੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ, ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਸਗੋਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਡੂੰਘੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਅਤਾ ਹਸਨੈਨ ISPR ਨੂੰ "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ-ਯੁੱਧ ਕੇਂਦਰ" ਅਤੇ "ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ੇਵਰ PR ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ" ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।47

ਆਈਐਸਪੀਆਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾਗਤ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਸੰਗਠਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਲਈ ਜਨਤਕ ਸੰਪਰਕ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹੈ।
ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਫੌਜੀ ਪਹਿਲੂ ISI ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੂਚਨਾ ਸੰਚਾਲਨ (IO) ਅਤੇ ਖੁਫੀਆ-ਅਧਾਰਤ ਯੁੱਧ (IBW) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ISI ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਇਕੱਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ, ISI ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੂਚਨਾ ਯੁੱਧ (IW) ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਚਾਰਟਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ISPR ਇਸਦੇ ਲਈ ਜਨਤਕ ਸੰਪਰਕ ਚਿਹਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ISI ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਖਾਤਿਆਂ 'ਤੇ ਖੋਜ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ISI ਦੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ IW ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ਹਨ। "ਦਿ ਬੀਅਰ ਟ੍ਰੈਪ", ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਆਈਐਸਆਈ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਟੀਵ ਕੋਲ, ਇੱਕ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜੋ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਮਾਹਰ ਹੈ, ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ, ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਐਸ. 48 ਵਿੱਚ , ਸਾਬਕਾ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਰਾਣਾ ਬੈਨਰਜੀ, ਆਈਐਸਆਈ ਅਤੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸਦੀ ਵਿਕਾਸਵਾਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।49 ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ-ਅਧਾਰਤ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਈਐਸਆਈ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਵਧੇਰੇ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਇਕਜੁੱਟ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਢਾਂਚਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਕਾਰਵਾਈ ਕਿਉਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਕੋਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੀਡੀਆ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੁਰੂਆਤੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੇ ਦੌਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਆਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਈਐਸਪੀਆਰ, ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪੀੜਤਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਧਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਰਗਿਲ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿਆਚਿਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਐਲਓਸੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਰਗੀਆਂ ਮਨਘੜਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਈਐਸਪੀਆਰ ਇਸਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੰਧਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫੌਜ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ, ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਆਈਐਸਪੀਆਰ ਇਸਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਜਾਹਿਦੀਨਾਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸੁਰੂਆਤੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਲੀਅਮ ਮਿਲਾਮ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਫੌਜੀ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਫੌਜੀ ਅਟੈਚੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰੀ ਲਾਈਟ ਇਨਫੈਂਟਰੀ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।50

ਦਵੈਪਾਯਨ ਬੋਸ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।51 ਉਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਮੀਡੀਆ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਬਿਹਤਰ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਜਾਹਿਦੀਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਝੂਠ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਫੌਜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੰਗੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ, ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਇੱਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ ਹਮਰੁਤਬਾ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਈਰਖਾ ਕੀਤੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸੇ ਸਮੇਂ, "ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮੀਡੀਆ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਨ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੂੰ ...

Machine Translated by Google

ਹਨੇਰਾ”। 52 ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।
ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ "ਪ੍ਰੈਸ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਈ"।53 ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਿੱਟੇ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਦਰਸਾਇਆ।

> ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਫੌਜ ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਘੁਸਪੈਠ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਚੌਕੀਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਮਲ ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਸਨ, ਪ੍ਰੈਸ ਅੱਤਵਾਦੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਸ਼ੇਖੀ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਵਿੱਚ 'ਮੇਰੋਕੋ ਤੋਂ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਤੱਕ' ਦੇ ਆਦਮੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।54

ਫੌਜ ਨਾਲ ਇਹ ਨਾਤਾ ਇੱਕ ਸੁਮੇਲ ਵਾਲੀ SC ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਚੋਥੇ ਸਮੂਹ ਨੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਰਣਨੀਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹੋਏ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ISPR ਅਤੇ ISI ਵਰਗੇ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਸੰਗਠਨ ਵੀ ਅਸਫਲ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ।

ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਵਿਕਲਪ

ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਸਾਬਕਾ ਬੁਲਾਰਾ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ, ਨਿਰੂਪਮਾ ਰਾਓ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਰਾਓ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਨੀਤੀਗਤ ਟੀਚਿਆਂ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੰਗਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ -

ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ। ਇਹ ਉੱਨਤ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਰਤੋਂ' ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਸਬੰਧਤ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ।"55 ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਸਾਦਗੀ, ਇਕਸਾਰਤਾ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਸੁਭਾਅ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਰਾਓ ਆਪਣੇ ਇੱਕ-ਵਾਰੀ ਪ੍ਰੈਸ ਰਿਲੀਜ਼-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਇੰਟਰਐਕਟਿਵ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ-ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇੰਟਰਐਕਟਿਵ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ 'ਤੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ, ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ sc ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਾਇਨਾਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰਕਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੈਕਟਰ ਪ੍ਰੋਫੋਈਲ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਰੁਟੀਨ ਪੋਸਟਿੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸੀਮਤ ਸ਼ਬਦ-ਮੂੰਹ ਦੀ ਸਾਖ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਫੋਈਲ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਆਮ ਚੋਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ sc ਗੁਣ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਉਹ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ sc ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸੀਮਤ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਭ ਹੋਰ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਿੱਥੇ ਸੀਮਤ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸੰਖੇਪਾਂ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮੌਕੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਇਹ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ sc ਵਰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਧੇਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਕਸਰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਥਿੰਕ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਓਰੀਐਂਟੇਸ਼ਨ ਕੈਪਸੂਲ ਦੇ ਕੋਰਸ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ,

Machine Translated by Google

ਇੱਕ ਹੱਦ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇੱਕ ਸਿੱਧੀ-ਜੈਕਟਿਡ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸੀਮਤ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ sc ਉੱਤਮਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।56 ਇਸ ਲਈ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਲੱਭਣਾ ਨਿਯਮ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ sc ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਇੱਕ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਮੀਡੀਆ ਜਾਂ ਸੰਚਾਰ ਮਾਹਰ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਨੂੰ sc ਸੈੱਟ-ਅੱਪ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਮੈਨਿੰਗ ਨੀਤੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਹਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਵਧੇਰੇ ਲਚਕਦਾਰ ਅਤੇ ਸਮਤਲ ਲੜੀਵਾਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, sc ਨੂੰ ਮਾਹਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ sc ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ, ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਛਤ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਰਣਨੀਤਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਓਨਾ ਹੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਇਹ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਜਗਤ ਲਈ ਹੈ।57 ਤੀਜਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਯੁੱਗ ਮੀਡੀਆ ਸਪੇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸਲ-ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਅਗਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀਆਂ ਆਮ ਹਨ। ਚੌਥਾ, ADGPI (ਪਹਿਲਾਂ ALC), ਕੋਲ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।58 ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਇਹ ਘਾਟ ਇਸਨੂੰ PRO ਅਧਾਰਤ ਸੈੱਟ-ਅੱਪ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੂਚਨਾ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਆਰਮੀ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਵਾਰਫੇਅਰ (IW) ਸੈੱਟ-ਅੱਪ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਰਤ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤਾਲਮੇਲ ਵਿਧੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਪੰਜਵਾਂ, ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨੋਡਲ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਸੰਯੁਕਤ ਖੁਫੀਆ ਕਮੇਟੀ (JIC) ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਤਾਲਮੇਲ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸੀਮਾਵਾਂ sc ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਮੌਜੂਦ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

Machine Translated by Google

ਇਹ ਸੰਗਠਨਾਂ ਕੋਲ ਕੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ (MEA) ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ SC ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜਨ ਲਈ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਤੁਲਨਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਤਾਂ, ਦੋਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਗਠਨ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਰਣਨੀਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੋੜ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਯੁਕਤ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਕੂਟਨੀਤੀ ਵਿਭਾਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
MEA ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, XP ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਇਨਪੁਟਸ ਫੀਡ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਇਹ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਨਪੁਟਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੁਆਰਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨਪੁਟਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, MEA, ਜੇਕਰ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, XP ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਾਫਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਸਟਮ ਇੱਕ ਹੱਬ ਅਤੇ ਬੁਲਾਰੇ ਮਾਡਲ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਇਨਪੁਟਸ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਲਈ ਚੈਨਲ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, XPD ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। XPD ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਸੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਜਨਤਕ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਏਡੀਜੀਪੀਆਈ ਨੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਲੋੜੀਦੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪੀਆਰਓ ਚੇਨ ਕੋਲ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਜੇ ਵੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪਦ-ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ ਕੋਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਸੀਮਤ ਸਮਝ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਏਐਲਸੀ (ਹੁਣ ਏਡੀਜੀਪੀਆਈ) ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਪੂਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

ਪਹਿਲਾਂ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਕਸਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੰਗਠਨ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਟੋਵ ਪਾਈਪਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ, ਅਕਸਰ ਅੰਤਰ-ਉਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ।

ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਰੱਖਿਆ ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਿਯਮ 2004 ਮੀਡੀਆ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ PROs ਨੂੰ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਬੁਲਾਰੇ ਵਜੋਂ ਮਨੋਨੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪੱਧਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪੱਧਰ ਜਿਸ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ

Machine Translated by Google

ਮੀਡੀਆ ਇੱਕ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸਨੂੰ ਮਿਲਟਰੀ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।59

ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਨਤਕ ਕੂਟਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਸੰਚਾਲਨ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਫ਼ਦ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਨ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਏਡੀਜੀਪੀਆਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਰਗਰਮ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

SC ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਢਾਂਚਾਗਤ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਦੋਵੇਂ ਮੁੱਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉੱਭਰਨ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜਲਾ ਵਿਕਲਪ ਇਸਨੂੰ MEA ਵਿੱਚ XPD ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਹ ਤੁਲਨਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ MoD, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸੋਚ, ਢਾਂਚਾਗਤ ਇਕਸੁਰਤਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਏਕਤਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਇਹ ਫੌਜ ਵਿੱਚ PRO ਚੇਨ, ADGPI ਅਤੇ IW ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਤੱਤ, ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਦੋਵੇਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਫੌਜੀ ਕਾਰਜ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ IW ਦੇ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਈਬਰਵਾਰਫੇਅਰ (CW) ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਯੁੱਧ (EW) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਇੰਟੀਗ੍ਰੇਟਿਡ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟਾਫ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਤਾਲਮੇਲ ਏਜੰਸੀ ਨੇਵੀ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਢਾਂਚਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਪੁਲ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਦਮ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਆਪਣੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ (ਰਣਨੀਤੀ) ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਵਾਰਫੇਅਰ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਦੇ ਅਧੀਨ ADG(PI) ਅਤੇ ADG(IW) ਦੋਵੇਂ ਹੋਣ, ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਦਮ ਹੈ।
60

Machine Translated by Google

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਘੱਟ ਹੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਮੁਹਾਰਤ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪੱਤਰਕਾਰੀ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ, ਡਿਜੀਟਲ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਡੋਮੇਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਖੇਤਰੀ ਫੌਜ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ sc ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੂਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਮਾਨਵੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਰੱਖਿਆ ਫੌਜਾਂ ਅਕਸਰ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ

ਫੌਜੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਅਣਜਾਣ ਹੋਣ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਰਜਾਬੰਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਖੇਤਰ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਵੋਟਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ। sc ਇੱਕ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੇਤਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਮੁੱਚੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ sc ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਢੁਕਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਖੇਤਰ ਵੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਰਗ ਫਾਲੋ-ਅੱਪ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਹੱਥੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਐੱਸਸੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇਪਨ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਅਦਾਕਾਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਹਨ।

ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਵਰਦੀਧਾਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੁਨੀਆ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਬਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹਨ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੁਰਾਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਨੀਤੀ, ਇੱਕ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਫੌਜੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ, ਆਮ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨਾ, ਕੁਝ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ। ਅਕਸਰ, ਕੇਡਰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੇ ਡੋਮੇਨ ਮੁਹਾਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਮਾਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਐੱਸਸੀ ਦਾ ਖੇਤਰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਖੇਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਚਾਰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਨੁਭਵ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਵਾਲੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ sc ਵਿੱਚ ਤਜਰਬੇ, ਐਕਸਪੋਜ਼ਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੋਵੇ।

ਭਵਿੱਖ

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼, ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, sc ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੇਸ ਸਟੱਡੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸਨੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਮੇਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜੋ sc ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁਮੇਲ ਯਤਨ ਦਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਜੋ ਜਾਂਚਣ ਯੋਗ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ sc ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਣਦੇਖਾ ਕਰਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਕੰਪਾਰਟਮੈਂਟਲਾਈਜ਼ਡ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾ ਕੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕੇ।

sc ਬਹੁਤ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਮੀਡੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ TA ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਓਨੇ ਹੀ ਹਨ, ਜਿੰਨੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬਣੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਹਨ। ਅਕਸਰ, ਇਹ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਉਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਦੀ ਗਤੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉੱਥੇ sc ਨੂੰ ਉਹ ਮਹੱਤਵ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਇਹ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਨੋਟਸ

1. ਐਨਡੀਟੀਵੀ, "ਕੰਪਨੀ ਬਾਰੇ," https://www.ndtv.com/convergence/ndtv/corporatepage/index.aspx?pfrom=home-footer, 12 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
2. "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਆਰਡੀਨੈਂਸ 2002," http://www.moib.gov.pk/MediaLaws/Ordinance_2002.pdf, 12 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
3. ਪ੍ਰਿਆ ਝਿੰਗਨ, "ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀ: ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਜੰਗੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਸੰਚਾਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ" ਵੇਖੋ, https://web.stanford.edu/.../War%20Rhetoric%20in%20India%20and%20Pakistan.doc, 12 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
4. ਨਮਰਤਾ ਜੋਸ਼ੀ, "ਟੇਲਿੰਗ ਸ਼ਾਟਸ," ਇੰਡੀਆ ਟੂਡੇ, 26 ਜੁਲਾਈ, 1999, https://www.indiatoday.in/magazine/society-the-arts/media/story/19990726-tv-coverage-of-kargil-war-becomes-indian-army-biggest-ally-moulds-public-opinion-824507-1999-07-26, 3 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
5. ਆਇਸ਼ਾ ਸਿੱਦੀਕਾ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ," ਦ ਵਾਇਰ, https://thewire.in/books/managing-media-pakistan-military, 13 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤੀ ਗਈ।
6. ਹੈਰਾਨੀ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ ਤੱਕ ਵੇਖੋ : ਕਾਰਗਿਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੇਜ, 2000), ਪੰਨੇ 260-62।
7. ਇਬਿਡ।
8. ਕ੍ਰਿਸਟੋਫਰ ਪੌਲ, ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ: ਉਤਪਤੀ, ਸੰਕਲਪ, ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬਹਿਸਾਂ (ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ: ਪ੍ਰੇਗਰ, 2011), ਪੰਨਾ 3।
9. sc ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਏਕਾਟੇਰੀਨਾ ਵਿਨੋਗਰਾਡੋਵਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੀ ਹੈ ਕਿ sc ਦੇ ਵਰਣਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।
   ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ: ਜਨਤਕ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਪਰਕ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਨਤਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸੂਚਨਾ ਕਾਰਜ ਮਨੁੱਖੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ, ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਏਕਾਟੇਰੀਨਾ ਵਿਨੋਗ੍ਰਾਡੋਵਾ, "ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ," ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਮਲੇ, ਭਾਗ 60, ਨੰਬਰ 4, 2014, ਪੰਨਾ 169 ਵੇਖੋ।
10. ਕਰਨਲ ਅਨਿਲ ਸ਼ੋਰੀ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), "ਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਡੀਆ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਦਾ ਰਾਹ," ਭਾਰਤ ਦਾ ਯੂਐਸਆਈ, http://usiofindia.org/Article/?pub=ਜਰਨਲ&pubno=573&ano=330, 6 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
11. ਇਬਿਡ।
12. 29 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਸਾਬਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਏਐਲਸੀ ਵਿਖੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਆਰਈ ਵਿਲੀਅਮਜ਼ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ।

Machine Translated by Google

13. ਕਰਨਲ ਐਸ.ਸੀ. ਤਿਆਗੀ, ਦ ਫੋਰਥ ਅਸਟੇਟ: ਏ ਫੋਰਸ ਮਲਟੀਪਲਾਇਰ ਫਾਰ ਦ ਆਰਮੀ
(ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਗਿਆਨ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, 2005), ਪੰਨਾ 75।

14. ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਸੋਲਜਰਜ਼ ਐਂਡ ਸਕ੍ਰਿਬਲਰਜ਼—ਮੀਡੀਆ ਇਨ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਵਾਰਫੇਅਰ: ਏ ਕੇਸ ਸਟੱਡੀ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, ਆਈਡੀਐਸਏ ਔਕਸੀਜ਼ਨਲ
ਪੇਪਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 2001, ਪੰਨਾ 30।

15. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 23।

16. ਕਰਨਲ ਐਸ.ਸੀ. ਤਿਆਗੀ, ਨੋਟ 13, ਪੰਨਾ 70, ਕੋਰ ਕਮਾਂਡਰ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ।

17. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਏ ਕਾਲ ਟੂ ਆਨਰ: ਇਨ ਸਰਵਿਸ ਆਫ਼ ਐਮਰਜੈਂਟ ਇੰਡੀਆ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰੂਪਾ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, 2006), ਪੰਨਾ 215।

18. ਸ਼ੇਖਰ ਗੁਪਤਾ, "ਕਾਰਗਿਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ," ਇੰਡੀਆ ਟੂਡੇ, 31 ਜੁਲਾਈ, 2014, https://www.indiatoday.in/magazine/national~interest/story/20140811-shekhar~gupta~kargil~war-anniversary~atal~bihari~vajpayee~nawaz~sharif-804780-2014-07-31, 12 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

19. ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਨੋਟ 14, ਪੰਨਾ 26 ਵੇਖੋ।

20. ਗੌਰਵ ਸਾਵੰਤ, ਡੇਟਲਾਈਨ ਕਾਰਗਿਲ: ਇੱਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਾ ਨੌ-ਹਫ਼ਤੇ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਬੈਟਲਫਰੰਟ ਤੋਂ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਮੈਕਮਿਲਨ, 2000), ਪੰਨਾ 9।

21. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 22 ਅਤੇ ਪੰਨਾ 36।

22. ਸਥਾਨਕ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੇ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ
ਵੇਖੋ, ਗੌਰਵ ਸਾਵੰਤ, ਨੋਟ 20, ਪੰਨੇ 35-37।

23. ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਨੋਟ 14, ਪੰਨੇ 27-28।

24. ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ
18 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ।

25. ਚਿੰਦੂ ਸ੍ਰੀਧਰਨ, "ਭਾਰਤ ਕਿਵੇਂ ਪੀਆਰ ਯੁੱਧ ਹਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ," ਰੈਡਿਫ ਆਨ ਦ ਨੈੱਟ, 5 ਜੂਨ, 1999, https://www.rediff.com/news/1999/jun/04chi.htm,
6 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

26. ਇਬਿਡ।

27. ਕਰਨਲ ਐਸ.ਸੀ. ਤਿਆਗੀ, ਨੋਟ 13, ਪੰਨਾ 80, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਸਤੀਸ਼ ਨੰਬਿਆਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਸੂਝਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਵਰੇਜ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਸੀਮਤ ਸਾਹਮਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਜੰਗੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

28. 18 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਗੌਰਵ ਸਾਵੰਤ ਨਾਲ ਇੱਕ ਟੈਲੀਫੋਨ ਇੰਟਰਵਿਊ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ।

29. ਚੀਨੂ ਸ੍ਰੀਧਰਨ, ਨੋਟ 25।

30. ਇਬਿਡ।

31. ਜਨਰਲ ਵੀ.ਪੀ. ਮਲਿਕ, ਹੈਰਾਨੀ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਤੱਕ (ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਹਾਰਪਰ ਕੋਲਿਨਜ਼, 2006), ਪੰਨਾ 327।

32. ਇਬਿਡ., ਪੰਨਾ 330।

33. ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਨੋਟ 14, ਪੰਨਾ 26।

34. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, "ਕਾਰਗਿਲ ਐਂਡ ਬਿਓਂਡ—ਗੱਲਬਾਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਈਏਐਮ) ਦੁਆਰਾ
20 ਜੁਲਾਈ, 1999, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, http://mea.gov.in/in-

Machine Translated by Google

ਫੋਕਸ-ਆਰਟੀਕਲ.htm?18995/ਕਾਰਗਿਲ+ਅਤੇ+ਪਰੇ+ਗੱਲਬਾਤ+ਬਾਏ+ਜਸਵੰਤ+
ਸਿੰਘ+ਈਐਮ+ਜੁਲਾਈ+20+1999, 18 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

35. ਜਨਰਲ ਵੀ.ਪੀ. ਮਲਿਕ, ਨੋਟ 31, ਪੰਨਾ 328।

36. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਨੋਟ 17, ਪੰਨਾ 207।

37. ਇਬਿਡ।

38. ਵੇਖੋ "ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਕਾਰਗਿਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਸਤੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ," ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ, 2 ਜੂਨ, 1999, https://
www.telegraphindia.com/990603/national.htm#head7, 6 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਰਜ ਆਇਪੇ, "ਅਡਵਾਨੀ,
ਜਸਵੰਤ 'ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਸਤੇ' ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ," ਰੈਡਿਫ ਆਨ ਦ ਨੈੱਟ, 3 ਜੂਨ, 1999, https://www.rediff।
com/news/1999/jun/02ype.htm, 6 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

39. "ਫਰਨਾਂਡਿਸ ਨੇ 'ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਾਹ' ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ", ਰੈਡਿਫ ਔਨ ਦ ਨੈੱਟ, 3 ਜੂਨ, 1999, https://www.rediff.com/news/
1999/jun/03kash7.htm, 6 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

40. ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਆਰਈ ਵਿਲੀਅਮਜ਼ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) 29 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ।

41. "ਭਾਰਤ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕਰਨ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ,"
ਬਿਜ਼ਨਸ ਸਟੈਂਡਰਡ, 4 ਦਸੰਬਰ, 2015, https://www.business-standard.
com/article/current-affairs/india-was-ready-to-cross-loc-use-nuclear-weapons-in-kargil-war-115120300518_1.html, 6 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

42. ਦਵੈਪਾਯਨ ਬੋਸ, "ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਤੰਗ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਵਿੱਚ ਫਸੀ: ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੀਡੀਆ ਯੁੱਧ," ਰਾਇਟਰਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ
ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਪੇਪਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਆਕਸਫੋਰਡ, 2011, https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/
files/2017-10/Journalism_Caught_in_Narrow_Nationalism_The_India-Pakistan_Media_War.pdf, 3 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

43. ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਨੋਟ 14, ਪੰਨਾ 29।

44. ਹੈਰਾਨੀ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ ਤੱਕ: ਕਾਰਗਿਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ, ਨੋਟ
6, ਪੰਨਾ 216।

45. ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਆਰ.ਈ. ਵਿਲੀਅਮਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜੀ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ
ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

46. ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਬਹਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਲੜੀ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਹਿਸ ਦੀ ਪੜਚੋਲ
ਕੀਤੀ। ਵੇਖੋ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ, "ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਵਾਦ: ਉੱਚ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ," ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਸਮੀਖਿਆ, ਅਕਤੂਬਰ-ਦਸੰਬਰ 2009, http://
www.indiandefencereview.com/spotlights/kargil-controversy-mismanagement-of-higher-defence/, 10 ਜੂਨ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਏਅਰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਆਰ.ਐਸ. ਬੇਦੀ,
"ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਵਾਦ: ਇੱਕ ਆਈਏਐਫ ਜਵਾਬ," ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਸਮੀਖਿਆ, ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ 2010, http://www.indiandefencereview.
com/spotlights/kargil-controversy-an-iaf-response/, 23 ਜੂਨ, 2018; ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ, "ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਵਾਦ: ਫੌਜ IAF
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਰੱਦੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਦੀ ਹੈ,"
ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਸਮੀਖਿਆ, ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ 2010, http://www.indiandefencereview।
com/spotlights/kargil-controversy-army-trashes-iaf-perspective/, 7 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਅਤੇ ਏਅਰ ਮਾਰਸ਼ਲ
ਨਾਰਾਇਣ ਮੈਨਨ, "ਕਾਰਗਿਲ ਵਿਵਾਦ:

Machine Translated by Google

"ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਭੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ," ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਫੈਂਸ ਰਿਵਿਊ, ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ 2010, http://www.indiandefencereview.com/spotlights/kargil-controversy-iaf-on-the-ghosts-of-kargil/, 15 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

47. ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਸਈਦ ਅਤਾ ਹਸਨੈਨ, "ਭਾਰਤੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਲਈ ਚਿੱਤਰ ਚੁਣੌਤੀ: ਇਸਨੂੰ ਸਿੰਗਾਂ ਨਾਲ ਲਓ," 15 ਮਾਰਚ, 2016, ਨਿਊਜ਼18, https://www.news18.com/blogs/india/lt-gen-syed-ata-hasnain/image-challenge-for-the-indian-armed-forces-take-it-by-the-horns-14405-1216269.html, 13 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

48. ਮੁਹੰਮਦ ਯੂਸਫ਼ ਅਤੇ ਮਾਰਕ ਐਡਕਿਨ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ: ਦ ਬੀਅਰ ਟ੍ਰੈਪ: ਦ ਡੈਫੀਟ ਆਫ਼ ਏ ਸੁਪਰਪਾਵਰ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਵੈਰਾਇਟੀ ਬੁੱਕ ਡਿਪੂ, 2006), ਅਤੇ ਸਟੀਵ ਕੋਲ, ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਐਸ: ਦ ਸੀਆਈਏ ਐਂਡ ਅਮਰੀਕਾਜ਼ ਸੀਕ੍ਰੇਟ ਵਾਰਜ਼ ਇਨ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਐਂਡ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, 2001-2016 (ਨਿਊਯਾਰਕ: ਪੈਂਗੁਇਨ ਬੁੱਕਸ, 2018)।

49. ਰਾਣਾ ਬੈਨਰਜੀ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨ: ਇੰਟਰ-ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ.): ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ," ਜਰਨਲ ਆਫ਼ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਭਾਗ 5, ਨੰਬਰ 4, ਅਕਤੂਬਰ 2011, https://idsa.in/system/files/jds_5_4_rbanerji.pdf, 13 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

50. ਵਿਲੀਅਮ ਮਿਲਮ, "ਕਾਰਗਿਲ ਮਿਸਾਡਵੈਂਚਰ ਦੀ ਮੁੜ-ਵਿਜ਼ਿਟਿੰਗ," ਕਸ਼ਮੀਰ ਆਬਜ਼ਰਵਰ, 12 ਜੂਨ, 2018, https://kashmirobserver.net/2018/feature/revisiting-kargil-misadventure-32921, 13 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

51. ਦਵੈਪਾਯਨ ਬੋਸ, "ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਤੰਗ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਵਿੱਚ ਫਸੀ: ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੀਡੀਆ ਯੁੱਧ," ਰਾਇਟਰਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਪੇਪਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਆਕਸਫੋਰਡ, 2011, https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-10/Journalism_Caught_in_Narrow_Nationalism_The_India-Pakistan_Media_War.pdf, 3 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

52. "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੀਡੀਆ ਮੌਕਾ ਗੁਆਉਣ ਦਾ ਦੁੱਖ ਮਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ," ਰੈਡਿਫ਼ ਔਨ ਦ ਨੈੱਟ, 19 ਜੁਲਾਈ, 1999, https://www.rediff.com/news/1999/jul/20media.htm, 7 ਸਤੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

53. ਇਬਿਡ।

54. ਇਬਿਡ।

55. ਨਿਰੂਪਮਾ ਰਾਓ, "ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ ਦੀ ਨਹੀਂ," ਦ ਵਾਇਰ, 31 ਅਕਤੂਬਰ, 2016, https://thewire.in/external-affairs/india-must-consider-strategic-communication-to-achieve-national-goals, 20 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

56. ਇੱਕ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਜਿਸਨੇ 20 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੀ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

57. ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੁਆਰਾ 2012 ਵਿੱਚ 19 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਦਿਵਸ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਫਲ ਰਣਨੀਤਕ ਮੁਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਦਿਨ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫ੍ਰੋਰੇਗਾ5 ਦੁਆਰਾ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਬਿਓਂਸ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਗੀਤ, "ਆਈ ਵਾਜ਼ ਹੇਅਰ" ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਲੇਡੀ ਗਾਗਾ, ਮਿਸ਼ੇਲ ਓਬਾਮਾ ਅਤੇ ਓਪਰਾ ਵਿਨਫ੍ਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਸਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

Machine Translated by Google

24 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਕਾਰਡ ਅਰਬ ਕੰਮ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜੋ ਕਿ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੇਖੋ "ਵਿਸ਼ਵ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਦਿਵਸ ਮੁਹਿੰਮ ਇੱਕ ਅਰਬ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਸੁਨੇਹੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ," ਫਾਸਟਕੰਪਨੀ, 21 ਜੁਲਾਈ, 2012, https://www.fastcompany.com/1681483/world-humanitarian-day-campaign-generates-one-billion-social-media-messages, 29 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਵੇਖੋ "ਸਿਖਰਲੇ 10 ਪੀਆਰ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ," ਔਗੁਰ, 12 ਜੁਲਾਈ, 2017, https://augure.launchmetrics.com/resources/blog/communication-campaign-examples, 29 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

58. ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਸਈਅਦ ਅਤਾ ਹਸਨੈਨ, ਨੋਟ 47।

59. ਕਰਨਲ ਅਨਿਲ ਸ਼ੋਰੇ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਨੋਟ 10।

60. "ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਫੌਜ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ, ਨਵਾਂ ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ," aninews.in, 7 ਮਾਰਚ, 2019, https://www.aninews.in/news/ਰਾਸ਼ਟਰੀ/ਜਨਰਲ-ਖ਼ਬਰਾਂ/ਰੱਖਿਆ-ਮੰਤਰੀ-ਨੇ-ਨਵਾਂ-ਡਿਪਟੀ-ਚੀਫ਼-ਲਈ-ਸੈਨਾ-ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ-ਸੁਧਾਰ-ਬਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ20190307224005/, 8 ਮਈ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

Machine Translated by Google

4

ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ

ਕਾਰਗਿਲ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਰੇ

ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਸੀ

ਰੋਲਰ-ਕੋਸਟਰ ਟਾਈਮਲਾਈਨ। ਇਹ ਟਕਰਾਅ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਲੜੀ ਗਈ ਸਭ ਤੋਂ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ 28 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 1971 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਗਿਲ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਇੱਕ, 1971 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਜੰਗ ਦੇ ਉਲਟ, ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਜੰਗੀ ਮੈਦਾਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਚੇਤ ਫੈਸਲਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਪਲਬਧ ਸੀ।

ਦੂਜਾ, ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਣਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਕਲਪਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ।

ਤੀਜਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਜਦੋਂ ਉਸਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੱਦਾ ਸੀ, ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਕੀਕਤ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗਈ। ਇਸਨੇ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਯੁੱਧ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ, ਇਸਦੇ ਸੀਮਤ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਕ ਅਸੁਭ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਓਵਰਹੈਂਗ ਦੇ ਅਧੀਨ। ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਰਣਨੀਤਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਚੌਥਾ, ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਸੀਮਤ ਕੈਨਵਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਤਰਕਹੀਣਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਨੇ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਲਈ ਫੌਜੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਪੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਹੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਜਨਰਲ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਘੱਟ ਹੀ ਲੱਗਿਆ,

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਨੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਕੀ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸੀ ਜਾਂ ਯੁੱਧ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਹਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਪਤਲੀ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਵਧਦੀ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ? ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਲੰਬੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਾਜੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਫੌਜੀ ਜਿੱਤ ਜਾਂ ਹਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਯੁੱਧ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਚਰਿੱਤਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵੱਧ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨਤੀਜੇ, ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘੱਟਦੇ ਰਿਟਰਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਰਵਾਇਤੀ ਯੁੱਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਫਾਇਦਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੱਖ ਨੂੰ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਦੀ ਭਵਿੱਖੀ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਅਜੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲੜਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਹੈ।

ਜੰਗ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਮਲਾਵਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਕਈ ਰਣਨੀਤਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।1 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਤ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਸਬੰਧ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਮਲਾਵਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਈਬਰ ਹਮਲੇ, ਆਰਥਿਕ ਉਪਾਅ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਚੈਨਲ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਗੜਬੜ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਕੁਝ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ। ਕੋਈ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਯੰਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਪਲਬਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਵਧਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ

Machine Translated by Google

ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਤੱਤ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ, ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਰਵਾਇਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ। ਕ੍ਰੀਮੀਆ ਅਤੇ ਯੂਕਰੇਨ ਵਿੱਚ ਰੂਸ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਸੀਰੀਆ ਅਤੇ ਇਰਾਕ ਵਿੱਚ ਈਰਾਨੀ, ਰੂਸੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀ ਵਧਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ।

1999 ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਇੱਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਕੇਸ ਸਟੱਡੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਵਾਲੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸਨੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਮੋੜਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ ਤੰਗ ਅਤੇ ਮਨਘੜਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣ ਲਈ। ਕੀ ਇਹ ਯੁੱਧਾਂ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਈ ਵਾਰ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰ ਦੇਣਗੇ? ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਅਗਲਾ ਟਕਰਾਅ ਵੀ ਕੁਝ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ?

ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ ਸਬਕ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੈ?

ਅਗਲੇ ਅਧਿਆਇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਖੋਜ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਵਜੋਂ ਰੱਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਪਿਛਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ, ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੀਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਭਾਵੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਨੋਟ

1. ਗੁਰਮੀਤ ਕੰਵਲ, "ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਚਰਿੱਤਰ: ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਜੰਗਾਂ," ਡੈੱਕਨ ਹੈਰਲਡ, 31 ਅਕਤੂਬਰ, 2018, https://www.deccanherald.com/content/640248/changing-characher-conflict-wars-come.html, 15 ਮਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰੌਬਰਟ ਐਚ. ਸਕੇਲਸ, "ਯੁੱਧ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ," ਰੌਕਸ ਉੱਤੇ ਜੰਗ, 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018, https://warontherocks.com/2018/04/forecasting-the-future-of-warfare/, 15 ਮਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

Machine Translated by Google

5

ਜਿੱਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ

1999 ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਜਿੱਤਿਆ?

ਭਵਿੱਖ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਿਰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਤੇ ਹਾਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ।

ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਜਿੱਤ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਨਿਰੀਖਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਉਭਰਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਘੜਨ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਪਰਵੇਜ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ, ਸਾਬਕਾ ਫੌਜ ਮੁਖੀ, ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਜਿੱਤ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ। ਸਿਪਾਹੀ ਤੋਂ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਬਣੇ ਇਸ ਫੌਜੀ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਆਤਮਕਥਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ: "ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀ ਪੱਖੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ, ਕਾਰਗਿਲ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਸਨ...

ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜੋ ਵੀ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ।"1 ਇਹ ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੜੇ ਗਏ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਵੱਲੋਂ ਆਇਆ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਨਿਰੀਖਣ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਨੇ ਜਾਇਜ਼ ਚਿੰਤਾ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਕਾਰਗਿਲ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੰਨੀ ਗਈ ਜਿੱਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀ ਜਾਂਚ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਬਿਆਨ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ-ਸਿੱਧੀ ਬਣ ਗਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ,

Machine Translated by Google

ਕਈ ਵਾਰ, ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਹਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਇਸਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਤੱਤ ਨਾਲੋਂ ਇਸਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿੱਤ, ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਫੌਜੀ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਰਥ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੋ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖੇਡੀ ਗਈ ਕ੍ਰਿਕਟ ਲੜੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਿਛਲਾ ਰਿਕਾਰਡ। ਇੱਕ ਲੜੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੱਤ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਦੇਖਣ 'ਤੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਬੱਲੇਬਾਜ਼ ਜਾਂ ਇੱਕ ਬੱਲੇਬਾਜ਼ ਤੀਹਰਾ ਸੈਂਕੜਾ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਬੁੱਕ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਦੀ ਟੀਮ ਹਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ 'ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਤੀਹਰਾ ਸੈਂਕੜਾ ਸੀਮਤ ਨਿੱਜੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜੇਤੂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਮੈਨ ਆਫ ਦਿ ਮੈਚ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਜਿੱਤ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇੱਕ ਟੀਮ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੰਡਰਡੌਗ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ 20 ਓਵਰਾਂ ਦਾ ਮੈਚ ਜਿੱਤ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਲੜੀ ਹਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿੱਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ, ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਮੈਚ ਜਾਂ ਵੀਹ ਓਵਰਾਂ ਦੇ ਮੈਚ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਿੱਤ ਨੂੰ, ਕਾਲਪਨਿਕ ਟੀਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਨੈਤਿਕ ਜਿੱਤ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਸਬੰਧਤ ਹੈ? ਤੀਹਰੀ ਸੈਂਕੜਾ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲਈ, ਲੜੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਸਫਲਤਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਟੀਮ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ 20 ਓਵਰਾਂ ਦੇ ਮੈਚ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਜਿੱਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਟੀਮ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਲਪਨਿਕ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਅੰਡਰਡੌਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਤਬਦੀਲੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਹਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਵਧੀ ਅਤੇ ਖੇਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੈਚਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੁਆਰਾ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ, ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਜਿਸਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਸਮੇਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਰਵੱਈਆ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਇਆ ਹੈ

Machine Translated by Google

ਸਮਾਂ। ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਅਚਾਨਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਤਮ ਵਿਰੋਧੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜੀਦੇ ਰਣਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਖਲਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।
ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਸਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਖਲਾਅ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਅੱਤਵਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਭਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਫੌਜੀ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਕਲਾ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਜੰਗ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਮਹੱਤਵ, ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਜੋ ਵਿਕਸਤ ਹੋਇਆ ਉਹ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਾਲ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਫੌਜੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। 1947-48 ਅਤੇ 1965 ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਫੌਜੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀਸ਼ੀਆ ਦੀ ਅਸਫਲ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਮੇਜ਼ ਬਦਲੇ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 1971 ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੋਬਲ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ

ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਖੇਤਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਪੜਾਅ ਲੈ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਤਰਕਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਵਿੱਚੋਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਇੱਕ ਅਣਐਲਾਨੀ ਜੰਗ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਅੱਤਵਾਦ 'ਤੇ ਵੱਧਦਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ।

1971 ਦੀ ਹਾਰ, ਜਿੱਥੇ ਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ੱਕ ਸੀ, ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਥੇ, 1971 ਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਉਲਟ, ਕੋਈ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕੋਈ ਲੜਾਈ ਜਿੱਤੀ ਜਾਂ ਹਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ ਹਵਾਈ, ਜਲ ਸੈਨਾ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲੜਾਈ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੱਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖੂਨ ਵਹਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜਿੱਤ ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਸੀ।2 ਇਸ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਲੰਮਾ ਆਚਰਣ, ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਦਲੀਲਯੋਗ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣਾ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਤੱਤ ਸਨ। ਸ਼ਾਸਕ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਲਈ, ਇਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਖੌਤੀ ਧਮਕੀਆਂ ਅਤੇ ਸਤਾਏ ਗਏ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਾਹਰੀ ਖ਼ਤਰੇ ਵੱਲ ਮੁੜ ਕੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਘਰੇਲੂ ਕੁਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।

ਇਸਨੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਭਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖੇ ਸਬਕਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਫੁੱਟ-ਪ੍ਰਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਨਕਲੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਰਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਅਸਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਫੌਜ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ। ਜਨਰਲਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਹੋਂਦ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਫੌਜ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਇਸ ਕਲਪਿਤ ਡਰ ਨੇ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ।3 ਭੂਤ ਖ਼ਤਰੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਫਜ਼ੂਲਖਰਚੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਫੰਡਿੰਗ ਨੂੰ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ। ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ "ਹਿੰਦੂ ਭਾਰਤ" ਨੂੰ ਕੁੱਟਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਏਜੰਡੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਇਸ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਇਹ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਫਾਲਟਲਾਈਨਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਰੱਖੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੀਤੀ ਨੇ ਸੀਮਤ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਘਰੇਲੂ ਅੱਗਾਂ ਨੇ ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਵਿਚਕਾਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਹਲਕੇ ਨੇ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੌੜੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ। ਸੱਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ, ਬੁਰੇ ਗੋਲਿਅਥ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਡੇਵਿਡ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਯੂਟੋਪੀਅਨ ਵਿਚਾਰ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਤ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਅੰਤਮ ਨਤੀਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਛੇੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਇਸਦੇ ਲੰਬੇ ਸੁਭਾਅ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛਾਣਨ ਯੋਗ ਨਤੀਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਨ।

ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਤ ਦੀ ਪੁਨਰ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਬਣ ਗਈ।

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀਮਤ ਜੰਗ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜੀ ਗਈ ਅਨੰਤ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਮੈਚ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਸਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਰ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਨੇਤਾ ਆਪਣੀ ਅਗਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜਿੱਤ ਦੀ ਬਲਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਣਨੀਤੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸਫਲ ਰਹੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਸ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਲਈ ਸਮਰਥਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਿਸਕਦਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਥਕਾਵਟ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਅਤੇ

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਰਵਾਇਤੀ ਰੋਕਥਾਮ ਜੋ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਕਾਰਗਿਲ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਰਾਹੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੇਚੈਨੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦ ਧਾਰਨਾ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜਿੱਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਕਾਰਗਿਲ ਰਾਹੀਂ ਇਸਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਦੁਰਘਟਨਾ ਅਤੇ 9/11 ਦੇ ਸੰਯੁਕਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਘਾਤਕ ਸੁਮੇਲ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਲਈ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨੁਸਖਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬਲੈਕਮੇਲ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਲਈ ਪਿਛੋਕੜ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਜਿਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਐਕਰੋਬੈਟਿਕ ਉੱਤਮਤਾ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੀ ਬੇਸਬਰੀ ਵਾਲੀ ਇੱਛਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਰਣਨੀਤਕ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਮਾਮਲੇ ਦੁਆਰਾ ਜਿੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਤੁਰੰਤ ਸੀਮਤ ਫੌਜੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਛੋਟੀ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲੀ ਇੱਛਾ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਡੂੰਘੇ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਨੰਤ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ।

ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਹਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿੱਤ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਨੇ ਟ੍ਰਿਪਲ ਸੈਚੁਰੀਅਨ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅੱਧੀ ਪੱਕੀ ਫੌਜ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾੜਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।

Machine Translated by Google

ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਅਸਫਲਤਾ।
ਉਸਨੇ ਰਣਨੀਤਕ ਚਾਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸੀਮਤ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਿਸਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ "ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਹਮਲੇ" ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਬਹਾਨਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ।4 ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਝਟਕਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਸਨੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧੁੰਦਲੀ ਧਾਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਸੀ ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਵਰਗੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਫੌਜੀ ਤਾਇਨਾਤੀ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਨੋਨੀਤ ਜਾਂ, ਬਦਤਰ, ਅਣ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਦੋਲਨ, ਕਾਰਗਿਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ।5 ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਣਨੀਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਲਈ। ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਹੋਏ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਲ ਹੋਰ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਣ ਦਾ ਗਲਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ।6 ਇਹਨਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ।

ਇਸਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਅੰਤਮ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਅੰਸ਼ਕ ਜਾਂ ਸੰਪੂਰਨ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁਸ਼ੱਰਫ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਫੋਰਸ-ਪੱਧਰ ਦੀ ਲਗਭਗ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।7

ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦੁਆਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਰਣਨੀਤਕ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਦੱਸੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਅਭਿਆਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਇੱਕ ਉੱਨਤ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਸੀ।
ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰੋਤ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਕਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਖਾਤਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਥਿਤ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ।

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ 20 ਸਾਲ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਬੋਗੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਇੱਕ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਘੜਨ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਇੱਕ ਧੁੰਦੋਂ ਦੀ ਪਰਦਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ

ਦੁਰਘਟਨਾ।

ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਹੀਂ।

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜਿੱਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਹਾਰ ਵਾਲੀ ਦਲੀਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਕਾਰਗਿਲ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਵਾਰਤਾਕਾਰ ਲਈ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲਾਹੌਰ ਸਮਝੌਤਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਬਕ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਭੁੱਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦਾ ਰਵਾਇਤੀ ਫੌਜੀ ਸੰਤੁਲਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਝਾਂਸਾ ਉਦੋਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਨੇ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨੋਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤੀ ਜਲ ਸੈਨਾ ਦੁਆਰਾ ਕਰਾਚੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ।8

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਸਬਕਾਂ ਨੇ ਸੀਮਤ ਯੁੱਧ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਨੇ 2000 ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ 2004 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ।9 ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਲਾਕੋਟ ਵਿਖੇ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਂਪ 'ਤੇ ਹਵਾਈ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ, ਭਾਵੇਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਥਿਤ ਫੌਜੀ ਸੰਤੁਲਨ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨਾ ਸੀ।10 ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਨ।

ਭਾਰਤ ਵਧੇਰੇ ਪਰਿਪੱਕ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ, ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਲਟ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਣਚਾਹੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੇਖੀਆਂ।

Machine Translated by Google

ਗੱਲਬਾਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ। ਜੋ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਕ ਭਾਈਵਾਲੀ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ "ਕੁਦਰਤੀ ਸਹਿਯੋਗੀ" ਦੱਸਿਆ।11

ਇਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਥਿਤੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਕਾਫ਼ੀ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਸੀ।
ਕਸ਼ਮੀਰ, ਜਿਸਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ, ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਾਰਗਿਲ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਪਿਆ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ 1998 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਗਭਗ ਗੁਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਇਰਾਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਭਾਰਤ ਵੱਡੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਲਾਭਾਂ ਨਾਲ ਉਭਰਿਆ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਲਟ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ।

ਜੇਕਰ ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਦੱਸੇ ਗਏ ਟੀਚੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਜਿੱਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਲਚਕਦਾਰ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜੇਤੂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸ਼ੱਕ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਲਈ ਇਸ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਉਹ ਕੀਮਤ ਸੀ ਜੋ ਚੁਕਾਉਣੀ ਪਈ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਉੱਚੀ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਧਾਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸੀਮਤ ਰਣਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ ਘੱਟ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਰਣਨੀਤੀ ਸੀਮਤ ਟਕਰਾਅ

ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਹਾਰ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਖਾਸ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਸੀ।

1989 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਇੱਕ ਸਰਗਰਮ ਰਣਨੀਤੀ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਇਸ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਘੱਟਦੇ ਫਾਇਦੇ,

Machine Translated by Google

1998 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕਾਰਗਿਲ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੋੜੀਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ, ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਫੌਜੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। 1998 ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ ਦੇ ਵਾਧੂ ਬੀਮਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਧਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੂਚਨਾ ਯੁੱਧ ਛੇੜਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆਇਆ। ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੋ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਖੇਡੀ ਗਈ ਉਹ ਅਨੁਮਾਨਤ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਨਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦ ਦੀ ਇੱਕ ਕੈਲੀਬ੍ਰੇਟਡ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਵਰਗੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਟੀਚਿਆਂ 'ਤੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਅਪਵਾਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਦੌਰਾਨ ਸਰਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਹੋਈ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਉਸ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸੀਮਾ ਰੱਖੀ ਜੋ ਫੌਜੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਭੜਕਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2008 ਦੇ ਮੁੰਬਈ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਪਰਖ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਸਤਾ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਟੀਚਿਆਂ 'ਤੇ ਉੱਚ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ। ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਫੌਜੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੁਆਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ, ਇੱਕ ਕਲਾਸੀਕਲ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਰੂਪਾਂਤਰਣ, ਅੱਤਵਾਦ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸੇ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਗਿਆ।

ਇਸਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ 2012-13 ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ, ਸਗੋਂ ਇਸਨੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।12 ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਥਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਸੀ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਬਰ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ।

ਅਜਿਹੀ ਜੰਗ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਾਂ ਵਾਪਸੀ, ਫੌਜੀ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਜਾਂ ਵਾਪਸੀ, ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਫੈਲ ਗਈ। ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਤੋਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੱਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਤ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪੱਖ

Machine Translated by Google

ਜਿਸਨੇ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਦੇ ਜੇਤੂ ਵਜੋਂ ਉਭਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਗਲਾ ਦੌਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਇਆ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਤੀਜੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਣਨੀਤੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਯੁੱਧ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਰਵਾਇਤੀ ਫੌਜੀ ਰੂਪਾਂ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ, ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਧਾਰਨਾ ਸਾਲਾਂ ਜਾਂ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਤੈਅ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਬਣ ਗਈਆਂ।

ਇਹ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬੇਵਸੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ। 2016 ਵਿੱਚ ਉੜੀ ਅਤੇ 2019 ਵਿੱਚ ਪੁਲਵਾਮਾ ਵਿਖੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਦੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

17 ਸਤੰਬਰ, 2016 ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਉੜੀ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 17 ਘਾਤਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ। 13 ਕਈ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਉਹ ਟੈਂਟ ਵਾਲੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਮਲੇ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਪੈਮਾਨੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਹਮਲਾ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਝਟਕਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ, ਜੋ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਸਾਧਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਜੰਗ ਛੇੜਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਜਿੱਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਦਲਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਰਣਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੂਨ ਵਹਾਉਣ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਫਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸੀ। ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਨੁਮਾਨਤ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਬੰਧ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਆਈਐਸਪੀਆਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ "ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਸ਼" ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ "ਕਾਰਵਾਈਯੋਗ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ" ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। 14

Machine Translated by Google

ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਰਦੂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।15 ਲਈ

ਦੂਸਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅੱਤਵਾਦ, ਭਾਵੇਂ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਭੜਕਾਹਟਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅੱਤਵਾਦ ਵੱਲ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।16 ਹਮਲੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਠਿਕਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ, ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਭਰਤੀ ਅਧਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਰੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ।

14 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਨਸਨੀਖੇਜ਼ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਇੱਕ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਮਲਾਵਰ ਨੇ ਵਿਸਫੋਟਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ (CRPF) ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੀ ਇੱਕ ਬੱਸ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਨਿਯਮਤ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਜੰਮੂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੱਤਵਾਦੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਹਿਲਾ ਅਜਿਹਾ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਮਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਬਣ ਰਹੇ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਚਲਾਈ ਗਈ ਮੁਹਿੰਮ ਵੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ, ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦੇ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕੋਰੀਓਗ੍ਰਾਫ ਕੀਤੇ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ "ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਸਬੂਤ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"। ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ "ਕਾਰਵਾਈਯੋਗ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ" ਸਾਂਝੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਚੇਤਾਵਨੀ ਵੀ ਸੀ। "ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਕਰੋਗੇ, ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚੇਗਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗਾ।"17

26 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ, ਬਾਲਾਕੋਟ ਵਿਖੇ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਂਪ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਮਲੇ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ। ਖਾਨ ਨੇ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ 'ਤੇ ਕੀ ਬੀਤਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ

Machine Translated by Google

ਪੁਲਵਾਮਾ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ।
ਉਸਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹਮਲਿਆਂ ਲਈ ਵਰਤੇ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਨੇ ਗਲਤ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਦੋ ਭਾਰਤੀ ਮਿਗ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਇਲਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਹਨ।18 ਇਹ ਇੱਕ ਤੱਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗਲਤ ਬਿਆਨ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ।19

ਇਮਰਾਨ ਵੱਲੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਨੇ "ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ" ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ 26/11 ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੰਬਿਤ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਪੁਲਵਾਮਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਤੋਂ "ਕਾਰਵਾਈਯੋਗ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ" ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋੜ ਸੀ।20 ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਧੋਖੇ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਢਾਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ ਦੇ ਇੱਕ ਤੱਤ ਵਜੋਂ ਹਰ ਵੱਡੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਆਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਐਪੀਸੋਡਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਉੱਤਮਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕਤਾ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਡੂੰਘਾ ਟਕਰਾਅ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਨਕਲੀ ਰਚਨਾ ਮੁਸਲਿਮ ਰਾਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਫੌਜੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰਾਜ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮਨਘੜਤ ਪਾਠ ਰਾਹੀਂ ਘਰੇਲੂ ਲੋਕ ਰਾਏ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ "ਹਿੰਦੂ" ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਅੰਗ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਮਤਭੇਦ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਦੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਰਾਜ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ, ਅੱਧ-ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖੇ ਗਏ "ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਨਕਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਦੁਸ਼ਮਣੀ" ਤੋਂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ।21 ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਨੇ ਉੱਤਮਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮੁਸਲਿਮ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਵਾਰਸ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ

Machine Translated by Google

ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਡੂੰਘੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਪਣੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ, ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਡੂੰਘੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਪੁਨਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਿਮ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੌਰੀ, ਗਜ਼ਨਵੀ, ਬਾਬਰ ਅਤੇ ਅਬਦਾਲੀ ਵਰਗੇ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਅਫਗਾਨ ਸਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਫੈਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਨੂੰ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ "ਹਿੰਦੂ" ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਜਿੱਤਾਂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।22 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਅਫਗਾਨ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਧੇਰੇ ਜਸ਼ਨ ਹੈ

ਇੱਕ ਮੁਸਲਿਮ ਸ਼ਾਸਕ ਦੁਆਰਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੁੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਿੱਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਇਸਮਾਈਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੱਥੋਂ ਆਏ ਹੋਣ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਲਾਭ ਲਈ ਧਰਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਫੌਜੀ ਉੱਤਮਤਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਫਗਾਨ ਫੌਜੀ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਲਾਭ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਕ ਵਿਦਰੋਹ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਫਗਾਨ ਬਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ, ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰਬ-ਏ-ਅਜ਼ਬ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਪੈਗੰਬਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਇੱਕ ਹਮਲੇ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਫਗਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚੰਗੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਜੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਸਨ।23

ਭਾਰਤ ਇਕੱਲਾ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੀ ਵਰਤੋਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਫਗਾਨ ਰਾਜ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਇਸਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਬਣੇ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪੈਸਿਵ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ

Machine Translated by Google

ਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਵਧੇਰੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਲਿਬਾਨ ਅਤੇ ਹੱਕਾਨੀ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲਾਂ, ਅਮਰੀਕੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਲ ਕਾਇਦਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਨ। ਹੱਕਾਨੀ ਨੈੱਟਵਰਕ ਰਾਹੀਂ ਸੀਆਈਏ ਏਜੰਟਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਇਸ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।24 ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਚੋਣਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਤੁਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ, ਭਾਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਥਾਈ ਨੀਤੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਬਣ ਗਈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਤੱਤ ਵੀ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ, ਅਮਰੀਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੀ ਕੱਟੜ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਰੰਤਰ ਲੜਾਈ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ, ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਰਾਜ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ।
ਇਹਨਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਮਰੀਕਾ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।25 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ, ਅਲ ਕਾਇਦਾ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਸਮਰਥਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਚੁੱਪ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਫਾਇਦਾ ਸੀ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਹਲਕਾ ਵੀ ਸੀ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਵਿੱਖੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਤਾਲਿਬਾਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਨਾਲ ਨਾਜੁਕ ਸੰਤੁਲਨ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਵਿੱਖੀ ਅਫਗਾਨ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਢਾਂਚੇ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਅਲ ਕਾਇਦਾ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਓਸਾਮਾ ਬਿਨ ਲਾਦੇਨ ਦੀ ਅੰਤਮ ਮੌਤ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਬੋਨਸ ਵਜੋਂ ਆਇਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਤਾਲਿਬਾਨ ਇਸ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੱਲੇ ਮਹਾਨ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ ਜੋ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖਿਡਾਰੀ ਵਜੋਂ ਖੇਡਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਦਾਹਰਣ। ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ, ਆਈਐਸਆਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਦੋਗਲੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਸੀ। "ਇਹ ਸੂਖਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਈਐਸਆਈ ਸੀ: ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਜੋ ਸੀਆਈਏ ਅਤੇ ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੀ ਸੀ।"26 ਕੋਲ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ

Machine Translated by Google

ਆਈਐਸਆਈ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਨਕਦੀ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਥਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਬੁਲ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ..."27

ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਵਾਂਗ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਝਟਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਤਾਲਿਬਾਨ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਤਾਲਿਬਾਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ, ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਰਣਨੀਤਕ ਦੂਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਥਕਾਵਟ ਨੇ ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਰੋਕਸੀ, ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੇ ਗੁਆਚੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ, ਜਿਸਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਇਸ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਫਗਾਨ ਕੰਧ 'ਤੇ ਲਿਖਤ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਅਮਰੀਕੀ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਤਾ ਫਿਰ ਤੋਂ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ। "ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਪਨਾਹ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਸੰਗਠਿਤ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਅਫਗਾਨ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ: ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਕਿ ਆਈਐਸਆਈ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਚਾਲਾਂ 'ਤੇ ਖਰਾ ਉਤਰਿਆ ਹੈ?"28

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੇ ਘਰੇਲੂ ਝਟਕੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਿੱਤ ਦੀ ਉਸਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਅਫਗਾਨ ਰਾਜ ਲਈ, ਕਾਬੁਲ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਅਪੂਰਣ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਲਿਬਾਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਿੱਤ ਵਜੋਂ ਵੀ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਦਾਅ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਪਣੇ ਅਫਗਾਨ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਰਣਨੀਤੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸੀ।
ਇੱਥੇ ਇਸਦਾ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਮਤਲਬ ਅਫਗਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ, ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਰੱਖਣ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੇ, ਆਈਐਸਆਈ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਮਰਥਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ, ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਉੱਪਰਲਾ ਹੱਥ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਲਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਖੇਤਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਅਨੁਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣਾ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਸੀ। ਸਟੀਵ ਕੋਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਹੈ, "ਕਾਬੁਲ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ 'ਇੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ ... ਸਰਕਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਅਫਗਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ।"29 ਕਾਬੁਲ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕਈ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਪੱਖਪਾਤ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਾਬੁਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਸ਼ਤੂਨ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਸੀਮਤ ਭੂਮਿਕਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ। ਤਾਲਿਬਾਨ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਾਬੁਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸ਼ਰੀਆ-ਅਧਾਰਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਨ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਾਰਤੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲਾਲ ਹੇਰਿੰਗ ਸੀ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੂਟਨੀਤਕ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕੰਟਰੋਲ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਸਲਾਮ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਥਾਨਕ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕਾਬੁਲ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।30 ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ, ਸਗੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅਸ਼ਾਂਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫੰਡਿੰਗ ਅਤੇ ਭਰਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਜਵਾਬ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਜਵਾਬ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਰਣਨੀਤੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕੂਟਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ 9/11 ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿੱਥੇ ਅੱਤਵਾਦ, ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ, ਅਸਵੀਕਾਰਨਯੋਗ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਈ ਸਮੂਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਸ਼ਕਰ ਅਤੇ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਾਫਿਜ਼ ਸਈਦ ਵਰਗੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਗਈ।
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ 9/11 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

ਫੌਜੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਘੁਸਪੈਠ ਵਿਰੋਧੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾੜ, ਸੈਂਸਰ ਅਤੇ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।31 ਇਹ

Machine Translated by Google

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ-ਅਧਾਰਤ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਈਫਲਜ਼ (RR), ਫੌਜ, ਕੇਂਦਰੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ (CRPF) ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਫੋਰਸ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਫੌਜ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲੀ ਗਈ, ਇਸਦੀ ਬਜਾਏ ਪੈਰੀਫਿਰਲ ਪੇਂਡੂ ਪੱਟੀ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ CRPF ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਦੇਖੀ ਗਈ। RR ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਈ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ

2012-13 ਤੱਕ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਿਰਫ਼ ਫੌਜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਪੰਜ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫੌਜੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪੈਟਰਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਰਵੱਈਏ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਸਖ਼ਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਖਾਸ ਤੀਬਰਤਾ ਦੇ ਕਰਾਸ-ਐਲਓਸੀ ਹਮਲੇ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸਵੈ-ਲਗਾਏ ਗਏ ਪਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇੱਕ ਵਧਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਤਵਾਦ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤਾਕਤਵਰ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ। ਇਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹਵਾਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਐਲਓਸੀ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਖੇਤਰ। ਦਰਅਸਲ, 2019 ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰ (ਪੀਓਕੇ) ਵਿੱਚ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਨਰਮ ਰਾਜ ਹੋਣ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘੋਸ਼ਣਾਤਮਕ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਦੇਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ।

ਹਰੇਕ ਦਾ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇਸ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਕਾਰਗਿਲ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਤਾਕਤ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਘਟਨਾ 2001 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਥਿਤ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਇਸ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੋਸ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਨਾਲ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸ਼ਾਇਦ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Machine Translated by Google

ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ।32 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾ ਲਈਆਂ।
ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਠੋਸ ਕਮੀ ਨਾ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰੋਸੇਆਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ।

ਕਾਰਗਿਲ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫੌਜੀ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਆਮ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਏਅਰ ਚੀਫ ਮਾਰਸ਼ਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਸਵਾਮੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ 2001 ਤੋਂ 2004 ਤੱਕ ਏਅਰ ਚੀਫ਼ ਆਫ਼ ਏਅਰ ਸਟਾਫ਼ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਆਰਮੀ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਮੁਖੀ (COAS) ਵੱਲੋਂ "ਇੱਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਸਾਡੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ" ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1999 ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਉਲਟ, COAS ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇ ਅਤੇ ਬੇਦਖਲੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ। ਫਿਰ ਵੀ, 1999 ਦੇ ਉਲਟ, ਦੋਵੇਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇੱਕ ਸਫਲ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

> ਇਸ ਹਮਲੇ ਲਈ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਜੋ 1,500 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸਥਿਤ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੇਸ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰ, ਹੜਤਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਬੇਸ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੇਸ 'ਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਸੀਨੀਅਰ ਪਾਇਲਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਤੋਂ ਹਰ ਸੁਨੇਹੇ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।33

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਸਵਾਮੀ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਠ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਬੇਸ 'ਤੇ ਇੱਕ ਚੱਕਰੀ ਰਸਤੇ ਰਾਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਲੋਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਮਲੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਰਗਿਲ ਵਰਗੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਘੁਸਪੈਠੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਦੋ ਵਾਰ ਹਵਾਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਪਹਿਲਾ 1999 ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਦੂਜਾ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮੇਂ ਲਈ ਗੁਪਤ ਰਿਹਾ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੜਤਾਲ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਖੇਤਰੀ ਘੁਸਪੈਠ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਲਾਗਤ-ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀਤਾ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਲੋੜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਨੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਹਵਾਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਨੈਤਿਕ ਉੱਚਾ ਆਧਾਰ ਜਿਸਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬੀਮਾ ਬਣ ਗਿਆ।

ਅਗਲੀ ਘਟਨਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਉਹ ਹਾਲੀਆ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ 26/11 ਹੈ। ਲਸ਼ਕਰ-ਏ-ਤੋਇਬਾ ਦਾ ਹਮਲਾ, ਗੁੰਝਲਤਾ, ਲੋੜੀਂਦੇ ਲੌਜਿਸਟਿਕ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਖੁਫੀਆ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।34 ਇਹ ਡੇਵਿਡ ਹੈਡਲੀ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉਭਰਿਆ।35 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਘਟਨਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬਦਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਬਿਆਨ ਸਾਬਕਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ NSA, ਸ਼ਿਵਸ਼ੰਕਰ ਮੈਨਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹੈ ਕਿ, ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੁਰੰਤ ਫੌਜੀ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸੀ।36 ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਵਿਕਲਪ ਨੂੰ ਢੁਕਵਾਂ ਨਹੀ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਬਕਾ NSA ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੂਟਨੀਤਕ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਨੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਅਸੰਭਵ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਕਿ 2008 ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਉਪਾਅ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਮਤਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮਾਂ ਦਾ ਉਸਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਸੱਚ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਈ ਸਥਾਨਕ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ।37 ਇਹ ਅਕਸਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਪਹਿਲ ਨੂੰ ਹਥਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ।

Machine Translated by Google

ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼, ਕਲੀਨਿਕਲ ਅਤੇ ਮਿਸਾਲੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ 2016 ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਿਰਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦੋ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਿੱਥੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਰਣਨੀਤਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਫੌਜੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਤ ਸਨ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਣਨੀਤਕ ਮੁਦਰਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਣਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਸਰਜੀਕਲ ਸਟ੍ਰਾਈਕ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਉੜੀ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਕੈਂਪਾਂ 'ਤੇ ਫੌਜ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ।38 ਇੱਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ, 14 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਪੁਲਵਾਮਾ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਮਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਨੇ 26 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਬਾਲਾਕੋਟ ਵਿਖੇ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਇੱਕ ਕੈਂਪ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ।39

ਇਹ ਹਮਲੇ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਫਾਇਦੇ ਸਨ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਨਵੀਂ ਨੀਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਨ। ਇੱਕ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਰਹੱਦ ਨੂੰ ਵੀ। ਫੌਜੀ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਆਇਆ ਰਣਨੀਤਕ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ ਉਨਾ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਹਮਲੇ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ, ਇਸਨੇ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਲਈ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਤੀਜਾ, ਇਸਨੇ ਭਾਰਤ ਲਈ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਇੱਕ ਪਹਿਲ ਰੱਖੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵੀ ਕੀਮਤ ਵਧ ਗਈ। ਚੌਥਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਿਆਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਦੰਡਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇਖੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਕਸਰ "ਨਰਮ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੰਜ,

Machine Translated by Google

ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਨਤਕ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਆਪਣੀ ਤਿਆਰੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਇਸਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਲਾਂਚ ਪੈਡਾਂ ਜਾਂ ਕੈਂਪਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਧ ਗਈ। ਇਸਨੇ ਇਸਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ 'ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਦਬਾਅ ਵੀ ਵਧਾਇਆ। ਛੇ, ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨੇ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਦੂਜੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਜਿੱਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਨਿਰੰਤਰ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ sc ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਅਰਥ ਉੱਚ-ਡੈਸੀਬਲ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ, ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਤਿੱਖਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਨਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਨਤੀਜੇ ਬਾਰੇ ਉਮੀਦਾਂ ਵਧਾ ਕੇ ਫੌਜ ਦੀ ਅਸਲ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਲੀਆ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 2016-2019 ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਹਿਲਾ ਮਿਆਂਮਾਰ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਹੜਤਾਲ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਪਾਰ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਅਤੇ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਰਜੀਕਲ ਸਟ੍ਰਾਈਕ, ਤੀਜਾ ਡੋਕਲਾਮ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਰੁਕਾਵਟ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਬਾਲਾਕੋਟ ਵਿੱਚ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਂਪ ਵਿਰੁੱਧ ਹਵਾਈ ਹਮਲੇ। ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਫੌਜੀ ਹਕੀਕਤ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ sc ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਕੇਸ ਅਧਿਐਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਰੇ ਚਾਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ।

ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਲਾਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਭੜਕਾਹਟ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਭਰੀ।40 ਪੁਲਵਾਮਾ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮਰਥਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰੋਕਥਾਮ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ।41 ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਘਰੇਲੂ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ

Machine Translated by Google

ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਢੁਕਵੀ ਕਾਰਵਾਈ। ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਫੜੇ ਗਏ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਪਾਇਲਟ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਮੰਗ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬਾਲਾਕੋਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਸੀਮਾਵਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਜੋ ਕਿ 2016 ਦੇ ਸਰਜੀਕਲ ਸਟ੍ਰਾਈਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਮਾਨ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਯੂਟੋਪੀਅਨ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।42 ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚਾਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੱਧ ਰਹੇ ਬੋਲ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਲਾਕੋਟ ਸਟ੍ਰਾਈਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਬਹਿਸ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੀਮੋਏ ਤਾਲੁਕਦਾਰ ਮਾਈਕਲ ਕੁਗਲਮੈਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੇ ਟਵੀਟ ਕੀਤਾ, "ਅੱਜ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ, ਮੈਂ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸੰਕਟ 'ਤੇ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਟੀਵੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਮਹਿਮਾਨ ਵੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਮਫ਼ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵਿਚਕਾਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੌਲਾ-ਰੱਪਾ ਸੀ।"43

ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਸੰਤੁਲਿਤ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਵਾਲਾ ਵੇਰਵਾ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰੈਸ ਰਿਲੀਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਜਿਸਨੂੰ 2016 ਦੇ ਸਰਜੀਕਲ ਸਟ੍ਰਾਈਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਮਿਲਟਰੀ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ।44 ਉਸਨੇ ਘਟਨਾ ਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਨਪੁਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ, ਘਟਨਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ, ਇਸਦੇ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼। ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁੰਛ ਅਤੇ ਉੜੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਹਮਲੇ, ਘੁਸਪੈਠ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮ ਕਰਨਾ, ਪੀਓਕੇ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਅਤੇ ਜਨਵਰੀ 2004 ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਅੱਤਵਾਦ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇਨਪੁਟ ਆਏ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ "ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਲਾਂਚ ਪੈਡਾਂ 'ਤੇ ਸਰਜੀਕਲ ਸਟ੍ਰਾਈਕ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ" ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ। ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ "ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ" ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ "ਬੰਦ" ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਇਸਦੇ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਸਟੀਕ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਬਾਲਾਕੋਟ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਵਿਜੇ ਗੋਖਲੇ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇਖੀ ਗਈ ਸੀ। 45 ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਪੁਲਵਾਮਾ ਦੀ ਘਟਨਾ ਅਤੇ ਸੀਆਰਪੀਐਫ ਦੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਏ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸਨੇ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਦੱਸਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਿਛਲੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਕੈਂਪ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਹਮਲੇ ਦੇ ਖੁਫੀਆ ਇਨਪੁਟ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੈਂਪ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਤਵਾਦੀ ਕੈਡਰਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਿਆਨ ਨੇ "ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਖਤਰੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਉਪਾਅ ਕਰਨ" ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਇਹ "ਜੇਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਕੈਂਪ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਗੈਰ-ਫੌਜੀ ਪ੍ਰੀ-ਐਂਪਟਿਵ ਕਾਰਵਾਈ" ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। "ਨਾਗਰਿਕ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ" ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਚੋਣ।

ਹਮਲੇ ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਖਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਫਿਰ ਤੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਫੋਕਸ ਅਤੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2016 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਡੋਕਲਾਮ ਟਕਰਾਅ ਕੋਈ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਦ੍ਰਿੜ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀ sc ਮੁਹਿੰਮ ਸੂਖਮ, ਸੂਝਵਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।46

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬਾਲਾਕੋਟ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ MEA ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੇ ਕੁਝ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ, ਇਸਨੇ ਦੋ ਵਾਰ ਫਿਦਾਇਨ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ , ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਇਹ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਆਤਮਘਾਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।47 ਉਸੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦੀ ਨੂੰ ਜੇਹਾਦੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ,

Machine Translated by Google

ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ, ਫਿਰ, ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕ sc ਮੁਹਿੰਮ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਉਦਾਹਰਣ ਫੌਜੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਡਿਗਰੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ sc ਰਣਨੀਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜੀ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੀਂਹ ਰਹਿਣਗੀਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦੇ ਨਾਲ sc ਮੁਹਿੰਮ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਪੈਕੇਜਿੰਗ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਨਾਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ sc ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅੰਤਮ ਰਣਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ, ਸਗੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਫੌਜੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਮਨੋਬਲ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਦੰਡਕਾਰੀ ਉਪਾਅ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਬਾਦੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਰੁਖ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਕਾਬਲਾਤਮਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੀ ਰਾਜ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਇਨਪੁਟਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ, ਆਪਣੀ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਰਗ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ sc ਮੁਹਿੰਮ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਲੜਨ ਲਈ ਇੱਕ ਯੋਗ ਕਾਰਨ ਵਜੋਂ ਮਨੋਨੀਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਅਕਸਰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫੌਜੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਇੱਕ ਤੱਤ ਵਜੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਹੈ ਇੱਕ ਚੱਲ ਰਹੇ ਫੌਜੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ 'ਤੇ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ, ਕੀ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਹਰਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਲੋੜੀਦੇ ਹਨ? ਕੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਅਤੇ ਜਾਰਜਟਾਊਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਸਾਈਰਾਕਿਊਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਫੈਕਲਟੀ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਤੌਕੀਰ ਹੁਸੈਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਉਸਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੁਆਰਾ "ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵਜੋਂ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਖ਼ਤਰੇ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਝਲਕਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਬਦਲਦੀ ਦੁਨੀਆ ਦੁਆਰਾ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਵਜੋਂ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਜੇ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ ਦੇ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।"48 ਉਹ ਚੀਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ 2017 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅੰਤਰਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਦੁਵੱਲੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ $84.44 ਬਿਲੀਅਨ ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਸਫਲਤਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰੁਝਾਨ ਨੇ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ $85 ਬਿਲੀਅਨ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਐਕਸ਼ਨ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ (FATF) ਦੁਆਰਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਗ੍ਰੇ ਲਿਸਟਿੰਗ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਨੀਤੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਜਿੱਤ ਵਜੋਂ ਦੇਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਭਾਰਤ ਲਈ ਇੱਕ ਜਿੱਤ ਵਜੋਂ ਦੇਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। "ਇਹੀ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ, ਅਕਸਰ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ, ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ, ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ।"49

ਕੀ ਤੌਕੀਰ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਬੈਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉੱਥੇ

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੀਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵੱਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੁੜ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚੀ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਬਕਾਇਆ ਮੁੱਦਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਕਾਲੀ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਸਮਰਥਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਨੀਤੀ ਜੋ ਚੀਨ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟਿੱਪਣੀਕਾਰ ਖੁਦ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਜਿਸਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇਹ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨੁਕਸਦਾਰ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ, ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਪਾਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸਫਲ ਨੀਤੀ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੁਝ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਇੱਕ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਜੇਹਾਦੀ ਕਾਟੇਜ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਝਟਕਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।50 ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਜੇਕਰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਘਰੇਲੂ ਜੇਹਾਦੀ ਅੱਤਵਾਦ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਮੌਤ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਜੋ ISI ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਗਲਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਨੀਤੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖ ਕੇ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵੀ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਸਮਝਦਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਗਲਤ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਝੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਝਟਕਿਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਜੋ ਕੂਟਨੀਤਕ ਝਟਕੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਲੰਕ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰੇ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਫਰਵਰੀ 2018 ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਐਕਸ਼ਨ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ (FATF) ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ FATF ਜਾਂ ਏਸ਼ੀਆ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਸਮੂਹ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰੀਖਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਖੇਤਰੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ

Machine Translated by Google

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਫੰਡਿੰਗ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ।
ਖੁਰਮ ਹੁਸੈਨ, ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ

> ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮਾਣ ਨਹੀ ਕਰਦਾ।
> ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਖੇਡ ਵਰਗੀਆਂ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀ ਪਨਾਹ ਦਿੰਦਾ। ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਦੇ FATF ਗ੍ਰੇ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਗਤ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅੱਤਵਾਦੀ ਵਿੱਤ ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਮਨੀ ਲਾਂਡਰਿੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਲਈ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇ ਤੋਂ ਅੱਤਵਾਦੀ ਵਜੋ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।51

ਡਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਪਾਦਕੀ ਦੁਆਰਾ ਮੌਜੂਦਾ ਨੀਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਤਿੱਖੀ ਹਕੀਕਤ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਕੂਟਨੀਤਕ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ, ਦੋ ਦੇਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ "ਭਰਾ" ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। "ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਉੱਚਾ, ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ" ਵਜੋ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਜਾਂਚ ਦੁਆਰਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।52 ਦ ਡਾਨ

ਲਿਖਿਆ, "ਇਹ ਹੁਣ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਜੋ ਨਾਮਜ਼ਦ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਜੋ ਵਰਤਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਨ।"53

> ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਕਲੰਕ FATF ਵਰਗੇ ਮੰਚਾਂ ਵਿੱਚ ਰਸਮੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਇਸਦੇ ਜਨਤਕ ਅਕਸ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। 2013 ਵਿੱਚ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਘਰੇਲੂ ਅੱਤਵਾਦੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨੇ 2016 ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਦੇਖਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ $19.4 ਬਿਲੀਅਨ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਿਆ, ਜਾਂ GDP ਦਾ 6.9 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ। 54 ਅੱਗੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯਾਤਰਾ ਅਤੇ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ

Machine Translated by Google

ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਧ ਕੇ $36.1 ਬਿਲੀਅਨ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਅੱਤਵਾਦ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਤਰਾ ਸਲਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਯਾਤਰਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਪੱਧਰ 3 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।55

ਯੂਰਪੀਅਨ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ "ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਚੋ", "ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਚੋ" ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ "ਕੁਝ ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਚੋ" ਤੱਕ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।56 ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ ਜਦੋਂ 2013 ਤੋਂ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਕਾਫ਼ੀ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਗੜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਯਾਤਰਾ ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਵਿਘਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਆਕਰਸ਼ਣ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਖਰੀਦ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਾਨਤਾ (PPP) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, 1990 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਮੌਜੂਦਾ ਕੀਮਤਾਂ (2011) ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ $1,974.517 ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤ $1,134.222 ਸੀ। 2010 ਤੱਕ, ਭਾਰਤ ਨੇ PPP ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ GDP $4,315.596 ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ $4,196.956 ਸਨ। 2016 ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਭਾਰਤ ਲਈ $6,570.616 ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ $5,235.478 ਸੀ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਆਕਾਰ ਤੁਲਨਾ ਦੇ ਯੋਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਹ ਛੋਟਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਰਣਨੀਤਕ ਫਾਇਦੇ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਨੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਇੱਕ ਵਧੇਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਆਈ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਤ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਅਮੂਰਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਤ ਦੀ ਉਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੰਤਮ ਜਿੱਤ ਇੱਕ ਦੂਰ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਿਉਂ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਨੁਕਸਦਾਰ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਨੋਟਸ

1. ਪਰਵੇਜ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼, ਇਨ ਦ ਲਾਈਨ ਆਫ਼ ਫਾਇਰ: ਏ ਮੈਮੋਇਰ (ਲੰਡਨ: ਸਾਈਮਨ ਐਂਡ ਸ਼ੂਸਟਰ, 2006), ਪੰਨੇ 93 ਅਤੇ 98।

2. ਕ੍ਰਿਸਟੀਨ ਸੀ. ਫੇਅਰ, ਅੰਤ ਤੱਕ ਲੜਾਈ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫੌਜ ਦਾ ਯੁੱਧ ਦਾ ਤਰੀਕਾ
(ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2014), ਪੰਨਾ 6।

3. ਆਇਸ਼ਾ ਸਿੱਦੀਕਾ, ਮਿਲਟਰੀ ਇੰਕ.: ਇਨਸਾਈਡ ਪਾਕਿਸਤਾਨਜ਼ ਮਿਲਟਰੀ ਇਕਾਨਮੀ (ਲੰਡਨ: ਪਲੂਟੋ ਪ੍ਰੈਸ, 2016)।

4. ਪਰਵੇਜ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼, ਨੋਟ 1, ਪੰਨਾ 98।

5. ਇਬਿਡ।

6. ਇਬਿਡ।

7. ਇਬਿਡ।

8. ਜਨਰਲ ਵੀਪੀ ਮਲਿਕ ਨਾਲ 9 ਜਨਵਰੀ, 2018 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊ
ਪੰਚਕੂਲਾ।

9. ਉਦਾਹਰਣ: ਇਹ ਦਲੀਲ IDSA ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਪਰਸਪੈਕਟਿਵ ਪਲੈਨਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਨੇ ਜਨਰਲ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਣ ਪੜ੍ਹਿਆ।

10. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, "ਕਾਰਗਿਲ ਐਂਡ ਬਿਓਂਡ—ਗੱਲਬਾਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਈਏਐਮ) ਦੁਆਰਾ
20 ਜੁਲਾਈ, 1999, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, http://mea.gov.in/in-focus-article.htm?18995/kargil+and+beyond+talk+by+jaswant+singh+eam+july

+20+1999, 18 ਮਈ, 2017 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

11. ਮਾਲਿਨੀ ਪਾਰਥਸਾਰਥੀ, "ਭਾਰਤ ਅਮਰੀਕਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸਹਿਯੋਗੀ: ਵਾਜਪਾਈ," ਦ ਹਿੰਦੂ, http://www.thehindu.com/2000/09/09/stories/01090005.htm,
8 ਸਤੰਬਰ, 2000, 9 ਫਰਵਰੀ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

12. "ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ 2017-18," ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ, https://mha.gov.in/ ਵੇਖੋ।
ਸਾਈਟਾਂ/ਡਿਫਾਲਟ/ਫਾਈਲਾਂ/ਮੰਤਰਾਲਾ%20OF%20ਘਰ%20ਕਾਰਜਕਾਲ%20AR%20
2017-18%20FOR%20WEB.pdf, 25 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨਾ 15।

13. "ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ '17 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ'," ਬੀਬੀਸੀ ਨਿਊਜ਼, 18 ਸਤੰਬਰ, 2018, https://www.bbc.com/
news/world-asia-india-37399969, 7 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

14. "ਉੜੀ ਹਮਲਾ: ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇੱਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਤੋਪਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ," ਆਰਐਸ ਟੀਵੀ, 19 ਸਤੰਬਰ, 2016, https://rstv.nic.in/uri-attack-india-pak-
train-guns.html, 16 ਜਨਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

15. ਗੁਲਾਮ ਰਸੂਲ ਦੇਹਲਵੀ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਉਰਦੂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਉੜੀ ਹਮਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ," ਨਿਊਜ਼ਲਾਉਡਰੀ, 21 ਸਤੰਬਰ, 2016, https://
www.newslaundry.com/2016/09/21/how-the-pakistani-urdu-press-reported-the-uri-attack, 16 ਜਨਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

16. ਮਦੀਹਾ ਅਫਜ਼ਲ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਭਾਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਮੂਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ,"
ਬਰੂਕਿੰਗਜ਼, 29 ਮਾਰਚ, 2019, https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/03/29/what-do-pakistanis-think-of-anti-india-terrorist-groups/,
16 ਜਨਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

17. "ਪੁਲਵਾਮਾ ਹਮਲਾ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਰੁੱਧ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ," ਬੀਬੀਸੀ।
com, 19 ਫਰਵਰੀ, 2019, https://www.bbc.com/news/world-asia-india-47290107, 5 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

18. "'ਸਾਨੂੰ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ': ਪਾਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਾਠ," ਦ ਨਿਊਜ਼ ਮਿੰਟ, 27 ਫਰਵਰੀ, 2019, https://www.thenewsminute.com/article/we-should-sit-down-talk-about-problems-full-text-pak-pm-imran-khans-statement-97455, 6 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

19. "ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ 2 ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਪਾਇਲਟ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ 'ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ' ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕੀਤਾ," NDTV, 27 ਫਰਵਰੀ, 2019, https://www.ndtv.com/india-news/after-saying-2-iaf-pilots-captured-pakistan-corrects-claim-to-only-one-2000290, 6 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

20. "ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਆਤਮਘਾਤੀ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਬਾਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦਾ ਪ੍ਰੈਸ ਬਿਆਨ," ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ, 21 ਫਰਵਰੀ, 2019, https://www.un.org/press/en/2019/sc13712.doc.htm, 25 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

21. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਏ ਕਾਲ ਟੂ ਆਨਰ: ਇਨ ਸਰਵਿਸ ਆਫ਼ ਇਮਰਜੈਂਟ ਇੰਡੀਆ (ਨਵਾਂ) ਦਿੱਲੀ: ਰੂਪਾ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, 2006), ਪੀ. 70.

22. "HistoryPak.com," https://historypak.com/mahmood-ghaznavi/, 8 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

23. ਡਾ. ਆਦਿਲ ਰਸ਼ੀਦ, ਰਿਸਰਚ ਫੈਲੋ, ਆਈਡੀਐਸਏ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ।

24. "ਹੱਕਾਨੀ ਨੈੱਟਵਰਕ," ਮੈਪਿੰਗ ਮਿਲਿਟੈਂਟ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਟੈਨਫੋਰਡ http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਗਰੁੱਪ/ਵਿਊ/363#ਨੋਟ81, 14 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

25. ਆਮਿਰ ਮਧਾਨੀ, "ਟਰੰਪ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 2018 ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਟਵਿੱਟਰ ਸਲੈਮ ਭੇਜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਾਨਾ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ," ਯੂਐਸਏ ਟੂਡੇ, 1 ਜਨਵਰੀ, 2018, https://www.usatoday.com/ਕਹਾਣੀ/ਖ਼ਬਰਾਂ/ਰਾਜਨੀਤੀ/ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਤੇ/2018/01/01/trump-lashes-out-against-pakistan-first-tweet-2018/994066001/, 14 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

26. ਸਟੀਵ ਕੋਲ, ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਐਸ: ਸੀਆਈਏ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਗੁਪਤ ਯੁੱਧ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, 2001-2016 (ਨਿਊਯਾਰਕ: ਪੈਂਗੁਇਨ ਪ੍ਰੈਸ, 2018), ਪੰਨਾ 64।

27. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 153।

28. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 145।

29. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 56।

30. ਗ੍ਰੇਗ ਬਰੂਨੋ, "ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸੂਚਨਾ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤਣਾ," ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਕੌਂਸਲ, 6 ਮਾਰਚ, 2009, https://www.cfr.org/backgrounder/winning-information-war-afghanistan-and-pakistan, 1 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

31. ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਸਈਦ ਅਤਾ ਹਸਨੈਨ, "ਕੰਟਰੋਲ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਵਾੜ ਕਿਉਂ," ਸੈਲਿਊਟ, 19 ਦਸੰਬਰ, 2014, https://salute.co.in/why-the-fence-on-the-line-of-control/, 8 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

32. ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਅਸ਼ੋਕ ਕੇ. ਮਹਿਰਾ, "ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜੰਗ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜੋ ਨਹੀਂ ਸੀ," Rediff.com, https://www.rediff.com/news/2002/nov/01ashok.htm, 15 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

33. ਐਸ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਸਵਾਮੀ, "ਥੀਏਟਰ ਕਮਾਂਡ ਇੱਕ ਬੇਲੋੜਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਉਂ ਹੈ," ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, 16 ਅਗਸਤ, 2018, https://indianexpress.com/article/ਰਾਏ/ਕਾਲਮ/ਕਿਉਂ-ਮਿਲਟਰੀ-ਥੀਏਟਰ-ਕਮਾਂਡ-ਇੱਕ-ਬੇਲੋੜਾ-ਵਿਚਾਰ ਹੈ-5308890/, 2 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

34. “26/11 ਹਮਲੇ: ਭਾਰਤ ਨੇ 11ਵਾਂ ਡੋਜ਼ੀਅਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ,” ਨਿਊਜ਼ 18, 18 ਜੂਨ, https://www.news18.com/news/india/2611-2010, attacks-india-hands-
ਓਵਰ-11ਵਾਂ-ਡੋਜ਼ੀਅਰ-ਟੂ-ਪੈਕ-342202.html, 14 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

35. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ, “26/11 ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲਾ: ਡੇਵਿਡ ਹੈਡਲੀ ਨੇ ਦੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਰਨਲਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਏ, ਉਜਵਲ ਨਿਕਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,” ਦ ਇਕਨਾਮਿਕ ਟਾਈਮਜ਼, 14 ਜੁਲਾਈ, 2018, https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/26/11-terror-attack-david-headley-names-two-pakistan-colonels-says-ujjwal-nikam/
articleshow/50924133.cms?from=mdr, 14 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

36. ਸ਼ਿਵਸ਼ੰਕਰ ਮੈਨਨ, “ਅੰਦਰੂਨੀ ਖਾਤਾ: 26/11 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਿਉ ਨਹੀ ਕੀਤਾ,” Scroll.in, https://scroll.in/article/916259/insider-account-why-india-didnt-attack-pakistan-after-26-11, 14 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

37. "ਦੋ ਫੌਜ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਰਜੀਕਲ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ," ਦ ਵੀਕ, 6 ਦਸੰਬਰ, 2016, https://www.theweek.in/content/archival/news/india/surgical-strikes-carried-out-in-past-too-say-two-army-ex-chiefs.html, 11 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

38. “ਐਮਈਏ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੀ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਲਿਪੀ (29 ਸਤੰਬਰ, 2016),”
ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, 29 ਸਤੰਬਰ, 2016, https://www.mea.gov.in/media-briefings.htm?dtl/27446/transcript+of+
ਸੰਯੁਕਤ+ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ+by+mea+and+mod+september+29+2016, 28 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

39. “26 ਫਰਵਰੀ 2019 ਨੂੰ ਬਾਲਾਕੋਟ ਵਿਖੇ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੈਂਪ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਬਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਦਾ ਬਿਆਨ,” 26 ਫਰਵਰੀ, 2019, ਮੀਡੀਆ ਸੈਂਟਰ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, https://
www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/31091/Statement_by_
ਵਿਦੇਸ਼_ਸਿੱਧੀ_26_ਫਰਵਰੀ_2019 ਨੂੰ_ਜੇਈਐਮ_ਤੇ_ਹੜਤਾਲ_ਤੇ
ਬਾਲਕੋਟ ਵਿਖੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੈਂਪ, 28 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

40. ਇਬਿਡ।

41. "48 ਦੇਸ਼ ਪੁਲਵਾਮਾ ਹਮਲੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ," ਦ
ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, 16 ਫਰਵਰੀ, 2019, https://timesofindia.indiatimes.
com/india/world-condemns-pulwama-terror-attack-who-said-what/
articleshow/68019116.cms, 13 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

42. ਅਰਵਿੰਦ ਗੁਪਤਾ, “ਭਾਰਤ ਲਈ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰਣਨੀਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼,” IDSA, 20 ਅਕਤੂਬਰ, 2011, https://idsa.in/idsacomments/ANationalSecurityStrategy
ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲਈ ਭਾਰਤ_ਅਰਵਿੰਦਗੁਪਤ_201011, 13 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
ਲੇਖਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

43. ਸ਼ੁਰੀਮੋਏ ਤਾਲੁਕਦਾਰ, “ਡੋਕਾ ਲਾ ਸਟੈਂਡਆਫ ਅਤੇ ਬਾਲਾਕੋਟ ਸਟ੍ਰਾਈਕ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਇੱਥੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਚਾਰ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਪਲਾਟ ਕਿਵੇਂ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ,” ਫਸਟਪੋਸਟ, 11 ਮਾਰਚ, 2019, https://www.firstpost.com/india/between-doka-la-standoff-and-balakot-strikes-heres-how-india-lost-the-plot-in-its-communication-strategy-6222751.html, 13 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

44. “ਡੀਜੀਐਮਓ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੈਸ ਬਿਆਨ,” ਪ੍ਰੈਸ ਸੂਚਨਾ ਬਿਊਰੋ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ, 29 ਸਤੰਬਰ, 2019, http://pib.nic.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=151242, 13 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

45. “26 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਬਾਲਾਕੋਟ ਵਿਖੇ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੈਂਪ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਬਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਦਾ ਬਿਆਨ,” ਮੀਡੀਆ ਸੈਂਟਰ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, 26 ਫਰਵਰੀ, 2019, https://mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/31089/tatement+by+Foreign+Secretary+on+26+ਫਰਵਰੀ+2019+ਬਾਲਾਕੋਟ ਵਿਖੇ+ਜੇਈਐਮ+ਦੀ+ਹੜਤਾਲ+'ਤੇ+ਸਿਖਲਾਈ+ਕੈਂਪ, 13 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

46. ਡੋਕਲਾਮ ਕੇਸ ਸਟੱਡੀ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੱਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

47. ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ, “ਪੁਲਵਾਮਾ ਹਮਲਾ: ਸੁਨੇਹਾ ਸਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ,” ਦੇਖੋ, IDSA, https://idsa.in/policybrief/pulwama-attack-time-to-get-the-messaging-right-vchadha-200219, 14 ਮਾਰਚ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

48. ਤੌਕੀਰ ਹੁਸੈਨ, “ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਨੀਤੀ,” ਡਾਨ, 14 ਮਾਰਚ, 2018, https://www.dawn.com/news/1395164/an-obsolete-policy, 14 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

49. ਇਬਿਡ।

50. ਅਕੀਲ ਸ਼ਾਹ, “ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਮੌਤ,” ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਮਲੇ, 30 ਮਾਰਚ, 2016, https://www.foreignaffairs.com/articles/pakistan/2016-03-30/life-and-death-lahore, 25 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

51. ਖੁਰਮ ਹੁਸੈਨ, “FATF ਅਤੇ GSP ਪਲੱਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ,” ਡਾਨ, 22 ਫਰਵਰੀ, 2018, https://www.dawn.com/news/1390857, 15 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

52. “ਪਾਕਿਸਤਾਨ-ਚੀਨ ਦੋਸਤੀ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ, ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀ ਹੈ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ,” ਦ ਨੇਸ਼ਨ, 19 ਦਸੰਬਰ, 2010, https://nation.com.pk/19-Dec-2010/pakchina-friendship-is-higher-than-mountains-deeper-than-ocean-and-sweeter-than-honey-pm, 15 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

53. “FATF 'ਤੇ ਇਕੱਲੇ,” ਡਾਨ, 25 ਫਰਵਰੀ, 2018, https://www.dawn.com/news/1391593, 15 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

54. ਕ੍ਰਿਸ ਕੇ, "ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਘੱਟਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਵਧਣ-ਫੁੱਲਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ," ਬਲੂਮਬਰਗ, 28 ਸਤੰਬਰ, 2017, https://www.bloomberg.com/news/ਲੇਖ/2017-09-27/as-terror-attacks-recede-tourism-in-pakistan-starts-to-full, 15 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

55. “ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਯਾਤਰਾ ਸਲਾਹਕਾਰ” ਵੇਖੋ, ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ, 10 ਜਨਵਰੀ, 2018, https://travel.state.gov/content/travel/en/traveladvisories/traveladvisories/pakistan-travel-advisory.html, 15 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

56. “ਯਾਤਰਾ ਸਲਾਹ,” ਯੂਰਪੀਅਨ ਕਮਿਸ਼ਨ: ਕੌਂਸਲਰ ਸੁਰੱਖਿਆ, https://ec.europa.eu/consularprotection/traveladvice/search_en?f%5B0%5D=im_ਫੀਲਡ_ਕੰਟਰੀ_ਆਫ_ਮੂਲ%3A%5B*+TO+*%5D&f%5B1%5D=im_ਫੀਲਡ_ਟਾਰਗੇਟ_ਕੰਟਰੀ%3A189&solrsort=ss_ms_country+asc&ਫਾਰਮ_ਬਿਲਡ_ਆਈਡੀ=ਫਾਰਮ-2kk_jcCsWhkQI6UomY8KfntP0CnUegJ2InT1EnAIFgs&ਫਾਰਮ_id=just_cp_core_form, 15 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

6

ਚੀਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ

ਚੀਨ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।
ਆਈ
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ। 1962 ਦਾ ਸੀਮਤ ਟਕਰਾਅ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੜਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਯੁੱਧ ਸੀ। ਅਤੇ 1967 ਵਿੱਚ ਸਰਹੱਦੀ ਝੜਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ (LAC) ਦੇ ਨਾਲ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਂਗ, ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਚੀਨ ਦੇ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਫਾਇਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਆਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸਨੇ ਅਕਸਰ ਬਿਨਾਂ ਲੜੇ ਜੰਗਾਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਗੈਰ-ਫੌਜੀ ਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਆਇ ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਦਰਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਚੀਨ ਤੋਂ ਉਭਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦੇਸ਼ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਿਨੋਫਾਈਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।1

1962 ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਜੇਤੂ ਸੀ। ਇਸ ਜੰਗ ਨੇ, ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੌਜੀ ਬੜ੍ਹਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਫਾਇਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਜੰਗ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਾਰਨਾਂ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਨਜੀਤ ਪਰਦੇਸੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਮੁੱਦਾ, ਸਰਹੱਦੀ ਵਿਵਾਦ ਅਤੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਜੋਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।2 ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਦਿਸ਼ਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ "ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਨੀਤੀ" ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਧੁੰਦਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਵੱਲ ਧੱਕਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪੰਜ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਰੁਖ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਭਾਰਤ

Machine Translated by Google

ਤਿੱਬਤ ਨੂੰ ਚੀਨ ਦੇ ਅਨਿੱਖੜਵੇਂ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।3 ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸਰਹੱਦੀ ਵਿਵਾਦ ਭਾਵੇਂ ਅਣਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਚੀਨ ਨੇ 1960 ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 1980-81 ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਆਪਣੇ ਗੱਲਬਾਤ ਵਾਲੇ ਰੁਖ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।4 ਉਦੋਂ ਤੋਂ, ਚੀਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਅਰੁਣਾਚਲ ਸਰਹੱਦ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਤਵਾਂਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੱਲਬਾਤ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਵਜੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।5

ਜੇਕਰ ਚੀਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ, ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਇਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਸਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਸਮਰੱਥਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਲੱਗ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੂੰ LAC ਦੇ ਨਾਲ ਚੀਨ ਦੇ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਲਾਭ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। 1962 ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਜੇਤੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਫੌਜੀ ਹਾਰ ਅਤੇ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਇਹ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਲੜਨ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਬਜਾਏ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਤਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿੜ ਫੌਜੀ ਵਿਰੋਧ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਲਟ ਲੱਦਾਖ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਨੇ ਸਰਹੱਦ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਿਆ ਦੇਖੀ, ਜੋ ਰਣਨੀਤਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਫੌਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੀਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਉੱਚ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਹਾਰ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਮਾੜੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਢਾਈ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖੀ ਗਈ, ਜੋ ਅਸਲ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਫੌਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਬੇਵੱਸੀ ਨਾਲ ਪਤਨ ਦੇਖਿਆ।

1962 ਦੀ ਫੌਜੀ ਹਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਨੇ 1967 ਅਤੇ 1987 ਵਿੱਚ ਦੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਛੁਡਾਇਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤ ਚੀਨੀਆਂ ਨਾਲ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਵਿੱਚ ਬਿਹਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। 1967 ਦੀ ਘਟਨਾ 1965 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਨੇ ਝੂਠੇ ਧਮਕੀ ਭਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਵਧਾਇਆ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ।7 ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਅਣਸੁਖਾਵੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ, ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤੀ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕੇ. ਰਘੂਨਾਥ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਬਣੇ, 'ਤੇ ਜਾਸੂਸੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਰਘੂਨਾਥ ਨੂੰ ਆਖਰਕਾਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। 1967 ਦੀ ਖਾਸ ਫੌਜੀ ਘਟਨਾ ਨਾਥੂ ਲਾ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੀ, ਜਦੋਂ ਪੀਐਲਏ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾੜ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਸਰੀਰਕ ਟੱਕਰ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਚੀਨੀ ਪੱਖ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਬੇਖਬਰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ 'ਤੇ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਈ ਭਾਰਤੀ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਈ, ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪੀਐਲਏ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਏ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 200 (65 ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ 135 ਜ਼ਖਮੀ) ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਸੀ, ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ 300 ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ।8

ਸਰਹੱਦੀ ਝੜਪ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ 1962 ਦੇ ਉਲਟ, ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਦੀ ਸੀਮਤ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਐਕਸਚੇਂਜ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ, ਚੀਨ ਇੱਕ ਸਖ਼ਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ।

ਦੂਜਾ, 1962 ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਨਾਥੂ ਲਾ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਚੀਨੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਅਜਿੱਤਤਾ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਤੀਜਾ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸਗਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਇੱਕ ਹਮਲਾਵਰ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਿਸਦੀ 1962 ਦੀ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਪੂਰਬੀ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਸੀ। ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਸਨੇ ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ।

1962 ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1967 ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ।

ਜੰਗ ਜਿਸਨੇ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ LAC 'ਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ। ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ 1986-87 ਵਿੱਚ ਨਾਮਕਾ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਸੁਮਡੋਰੋਂਗ ਚੂ ਘਾਟੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀ।

Machine Translated by Google

ਚੂ ਘਾਟੀ। ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਗਸਤ 1986 ਤੱਕ ਇੱਕ ਹੈਲੀਪੈਡ ਬਣਾਇਆ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਆਪਸੀ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ, ਅਕਤੂਬਰ 1986 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਮਿਥਾਂਗ ਵਿਖੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜਲੇ ਹੈਲੀਪੈਡ 'ਤੇ ਇੱਕ ਬ੍ਰਿਗੇਡ-ਆਕਾਰ ਦੀ ਫੋਰਸ ਉਤਾਰੀ ਗਈ। 9 ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਫਾਲਕਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੌਜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨੇ ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀ ਸਰਗਰਮੀ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ 1962 ਦੇ ਦੁਹਰਾਓ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ 1987 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਨਿਰਮਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੁੰਦਰਜੀ ਨੇ ਅਭਿਆਸ ਚੈਕਰਬੋਰਡ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਚੀਨੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਮਈ 1987 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਚੀਨ ਦੌਰੇ ਨਾਲ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਪਮਾਨ ਘੱਟ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1988 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਚੀਨ ਫੇਰੀ ਹੋਈ, ਜੋ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਬਣ ਗਈ।10

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਬੀਐਸ ਮਲਿਕ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ, ਜੋ 1986-87 ਦੇ ਸੰਕਟ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸੁਮਡੋਰੋਂਗ ਚੂ ਵਿਖੇ ਤਾਇਨਾਤ ਫਾਰਮੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਕਮਾਂਡਰ ਸਨ, ਇਸਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। 11 ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਮਲਿਕ, ਜੋ ਕਿ ਫੌਜ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੇ ਮਿਲਟਰੀ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ, ਨੂੰ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ 'ਤੇ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਕਮਾਂਡਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਮਲਿਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਰਨਲ ਦਾ ਰੈਂਕ ਪਹਿਨਦਾ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਮਿਲਟਰੀ ਆਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਹੋਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਪਲਬਧ ਸਮੇਂ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਮਲਿਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਉਸਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਲਾਭ ਹੋਇਆ। ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਉਸਦੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜੋ ਕਦੇ 1962 ਵਿੱਚ ਨਾਮਕਾ ਚੂ ਵਿਖੇ ਖੂਨੀ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੋ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ

Machine Translated by Google

ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ LAC 'ਤੇ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਸਨ। ਮਲਿਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਉਹੀ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਰਟਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1962 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਰਾਦਾ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੋ ਸਰਹੱਦੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਪਹਿਲੀ, ਚੀਨੀ ਸਥਾਨਕ ਕਮਾਂਡਰ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ, ਕੋਈ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੂਜੀ, ਬੁਮਲਾ ਵਿਖੇ ਹੋਈ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾਮਕਾ ਚੂ ਨਦੀ ਇਸਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਗਈ। ਘਟਨਾ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ 'ਤੇ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਮਲਿਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੌਜੀ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੀਨ ਦੀ ਅੰਤਮ ਵਾਪਸੀ 1962 ਦੇ ਉਲਟ, ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਫੌਜੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ।

1986-87 ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 1967 ਦੀ ਦੁਹਰਾਓ ਸਨ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਚਾਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ। ਚੀਨ 1962 ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੰਕੇਤਕ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, 1962 ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਰਹੀਆਂ। ਇਹ ਅਚਾਨਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਰਹੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੋਵਾਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਰੁਖ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ। ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ, ਸੈਨਿਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜ਼ਿਕਰ ਜਾਂ ਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸਪੇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰੀਆਂ ਜਿੱਥੇ 1962 ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਥਿਆਰਬੰਦਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਘਿਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼। 1962 ਦੀ ਹਾਰ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹੈ

Machine Translated by Google

1967 ਅਤੇ 1986-87 ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਫੌਜੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਸਨ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਨੰਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਜਿਸਦਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਸਰਹੱਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਬਲ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦਾ ਪੱਧਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ, LAC ਦੇ ਨਾਲ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ LAC ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਸਥਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ-ਤੋ-ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਬੰਧਾਂ, ਦੁਵੱਲੇ ਫੌਜੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਅਤੇ ਦੁਵੱਲੇ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਰਾਹੀਂ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਂਝੇ ਰੁਖ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਰਗੇ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।12

ਹਾਲੀਆ ਫੌਜੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ: ਚੀਨੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

ਚੀਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਕਾਰ ਖਾਸ ਸਰਹੱਦੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਚੀਨ ਦੇ ਫੌਜੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਏ ਚੀਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਰਣਨੀਤਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਧਦੀ ਫੌਜੀ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਸਮਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤਕ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ 2015 ਦੇ ਵ੍ਹਾਈਟ ਪੇਪਰ ਤੋਂ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। 13 ਚੀਨੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

Machine Translated by Google

"ਵਿਸ਼ਵ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਏਸ਼ੀਆ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ" ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ।14 ਇਸ ਨਿਰੀਖਣ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ, ਜਾਪਾਨ ਦੀਆਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਵਿਵਾਦ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਤਾਈਵਾਨ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਏਕੀਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਤੁਰਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਵੱਖਵਾਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਚੀਨ "ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨਕ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤਣ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਫੌਜੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਫੌਜੀ ਤਿਆਰੀ (PMS) ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ" 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ, ਚੀਨ "ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਲੜਾਈ ਬਲਾਂ" 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ "ਸਿਸਟਮ-ਬਨਾਮ-ਸਿਸਟਮ ਓਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਦਬਦਬਾ, ਸੁੱਧਤਾ ਹਮਲੇ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ"।15 ਜ਼ਮੀਨੀ ਓਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵੇਲੇ ਅੰਤਰ-ਥੀਏਟਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ, ਮਾਡਿਊਲਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਓਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤਬਦੀਲੀ ਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਲ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੋਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਹਵਾਈ-ਸਪੇਸ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਵੱਡਾ ਚੀਨੀ ਫੌਜੀ ਰੁਝਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਭਾਗ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ

ਚੀਨ ਦੀ ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ।

ਭਾਰਤ-ਚੀਨ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਲਤਫਹਿਮੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਾਭਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ LAC ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਮਹਾਸਾਗਰ ਖੇਤਰ (IOR) ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। 2013 ਤੋਂ 2017 ਤੱਕ LAC ਦੇ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਫੌਜੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 2013 ਵਿੱਚ ਡੇਪਸਾਂਗ ਘਟਨਾ, 2014 ਵਿੱਚ ਚੁਮਾਰ ਅਤੇ 2017 ਵਿੱਚ ਡੋਕਲਾਮ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੱਲਿਆ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਰੁਕਾਵਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।16

ਡੇਪਸਾਂਗ ਘਟਨਾ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2013 ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ।17 ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ 30-40 ਚੀਨੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੌਲਤ ਬੇਗ ਓਲਡੀ ਦੇ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਡੇਪਸਾਂਗ ਬਲਜ ਵਿੱਚ 3-4 ਤੰਬੂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ LAC ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਗਭਗ 19 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੰਦਰ ਹੈ।18 ਘਟਨਾ

Machine Translated by Google

ਚੀਨੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਅਰਧ-ਸਥਾਈ ਕੈਂਪ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਗਸ਼ਤ ਝੜਪਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਟਕਰਾਅ ਬਣ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਚੀਨੀ ਪੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੱਦ ਵਿੱਚ ਖੋਦਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਕਟ ਲੰਮਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੈਰਾਨ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੇ 2005 ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਿਰਮਾਣ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 4 ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਜੇਕਰ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸਰਹੱਦੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਸਲ ਰੇਖਾ 'ਤੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਕਾਰਨ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ

ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਹ ਸਵੈ-ਸੰਜਮ ਵਰਤਣਗੇ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਗੇ।"19 ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਚੀਨੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਧੂ ਟੈਂਟ ਲਗਾਏ ਗਏ, 5 ਮਈ, 2013 ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੇ ਆਪਸੀ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਮੁੜ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ।20 ਇਹ ਘਟਨਾ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੀਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਲੀ ਕਿਕਿਆਂਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰੀ। ਚੀਨੀ ਮੀਡੀਆ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਫ਼ਤਰ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਗੁਪਤ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਈ। ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

> ਮੈਂ ਇਹ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਚੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ LAC ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਧੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੀਨ ਸਰਹੱਦੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਸਰਹੱਦੀ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾਲ ਹੱਲ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ...
>
> ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।21

ਭਾਰਤ-ਚੀਨ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਸਤੰਬਰ 2014 ਵਿੱਚ ਚੁਮਾਰ ਵਿਖੇ ਵੀ ਘੁਸਪੈਠ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਖੇਤਰ, 2013 ਵਿੱਚ ਡੇਪਸਾਂਗ ਦੇ ਉਲਟ, ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ।22 ਚੀਨੀ

ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ

Machine Translated by Google

ਮਨਰੇਗਾ ਅਧੀਨ ਖੇਤਰ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿੱਥੇ ਗਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਚੁਮਾਰ ਵਿੱਚ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਟੱਕਰ ਹੋਈ।
ਇਸ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਚੀਨੀ ਸੈਨਿਕ ਸਿੰਚਾਈ ਚੈਨਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਡੇਪਸਾਂਗ ਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵਧੇਰੇ ਸਖ਼ਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ ਚੀਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ਼ੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਦੱਸੀ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਸਨ।23

ਅਖੀਰ, ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦਤ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਈਆਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਰੁਕਾਵਟ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਡੇਪਸਾਂਗ ਦੇ ਉਲਟ, ਚੁਮਾਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼ ਨੇ ਚੀਨੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਫਾਇਦਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ।24 ਹਾਲਾਂਕਿ, LAC ਦੇ ਨਾਲ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅੰਤਰਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਤਿੱਖੀ, ਤਿੱਖੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਇਹ ਡੋਕਲਾਮ ਸੀ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਬਣ ਗਿਆ, ਚੀਨ ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਮਲਾਵਰ ਰੁਖ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਟਕਰਾਅ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਝੜਪ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਡੋਕਲਾਮ ਵਿਖੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੌਰਾਨ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਰੁਖ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾਤਮਕ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖੇਡੇ ਗਏ ਸਨ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ। ਡੇਪਸਾਂਗ ਅਤੇ ਚੁਮਾਰ ਦੋਵੇਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਣਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਦਬਦਬਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਚੀਨ ਦੇ ਰਣਨੀਤਕ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਡੋਕਲਾਮ ਘਟਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਥਿਤੀਗਤ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਹੱਲ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, 1986-87 ਦੀ ਸੁਮਡੋਰੋਂਗ ਚੂ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਇਸਦੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਖੇਤਰ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸੀਮਾ ਦਾਅਵਿਆਂ ਅਤੇ ਜਵਾਬੀ-ਦਾਅਵਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ, ਡੋਕਲਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ,

Machine Translated by Google

ਭੂਟਾਨ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਡੋਕਲਾਮ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਰਣਨੀਤਕ ਤੰਗ ਜ਼ਮੀਨੀ ਗਲਿਆਰੇ ਤੋਂ ਇਸਦੀ ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਡੋਕਲਾਮ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ, ਇਹ 1987 ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਤਰਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਚੀਨੀ ਘੁਸਪੈਠ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ, ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ, ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਠੰਢੇ ਹੋਣ ਨੇ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਚਾਲ ਅਪਣਾਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਪਿਚ ਅਪਣਾਈ।

ਡੋਕਲਾਮ ਰੁਕਾਵਟ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਡੇਪਸਾਂਗ ਅਤੇ ਚੁਮਾਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਰਣਨੀਤਕ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਰਹੱਦੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਚੀਨ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਅਤੇ LAC ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਡੁੱਬਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਨਾਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਡੋਕਲਾਮ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਜਾਂਚ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੀ ਗੂੰਜ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਰੁਕਾਵਟ ਜੋ ਕਿ ਚੀਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਣਨੀਤਕ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਕਈ ਛੋਟੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ, ਸਗੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਪੱਛਮੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਜੋ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਵਰਗੇ ਛੋਟੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। "ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਸਾਲਸੀ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬੀਜਿੰਗ ਦਾ ਜਵਾਬ

ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ, 'ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ' (□□) ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਯੁੱਧ (□) ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਬਹਿਸ), ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਧ, ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਯੁੱਧ
□), ਤਿੰਨੋਂ ਯੁੱਧ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਚੀਨ ਦੇ ਰਣਨੀਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸੇ ਰਹੇ ਹਨ।

Machine Translated by Google

ਡੋਕਲਾਮ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਚੀਨ ਦੇ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜਾਂ ਨੀਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 200326 ਵਿੱਚ "ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ" ਨੀਤੀ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਦੀ ਰਸਮੀ ਗੋਦ, ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਰਣਨੀਤਕ ਚਾਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਦੌਰਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਵਿਵਾਦ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਜ਼ਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਰਫ ਡੋਕਲਾਮ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਟਿਸ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ ਰਣਨੀਤੀ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਹਵਾਲੇ 1963 ਤੋਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਇਸਦੇ ਤਿੰਨ ਤੱਤ: ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਯੁੱਧ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕੰਮ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲੜਾਈ ਤੱਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।27 ਉਹ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀਐਲਏ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਮੁੱਖ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੀਐਲਏ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਡੋਕਲਾਮ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਚੀਨ ਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਚੁਕਵੀ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਵਿਧੀ ਦੀ ਵਿਵਹਾਰਕਤਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ PLA ਇਕੱਲਾ, ਸੰਭਾਵੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹਨਾਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ "ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ" ਦੀ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਣਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ" 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ 2010 ਤੱਕ PLA ਦੀ ਯੁੱਧ ਲੜਾਈ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਮਾਡਿਊਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, PLA ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ "ਰਵਾਇਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ"।28 ਡੋਕਲਾਮ ਰੁਕਾਵਟ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸਮਝ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

Machine Translated by Google

ਕਾਨੂੰਨੀ ਯੁੱਧ

ਚੀਨ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਦੋਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਤੱਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਦੁਆਰਾ 27 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਦੋ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਚੀਨੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ "ਚੀਨੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ"। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ "ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਅਤੇ ਹਿੱਤਾਂ" ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਚੀਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਚੀਨ-ਭਾਰਤ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਸਿੱਕਮ ਭਾਗ ਦੀ ਸੀਮਾਬੰਦੀ" ਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਚੀਨ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ, 1890 ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹਿਰੂ ਨਾਲ ਪੱਤਰਾਂ ਦੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ। 29 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ:

> ਚੀਨ-ਭਾਰਤ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਸਿੱਕਮ ਭਾਗ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਗ੍ਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ ਇੱਕ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ
>
> ਚੀਨ ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ (1890) ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, 'ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਪਹਾੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਚੋਟੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਸਿੱਕਮ ਤੀਸਤਾ ਵਿੱਚ ਵਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਮੋਚੂ ਵਿੱਚ ਵਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਤਿੱਬਤ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਨਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਲਾਈਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
>
> ਭੂਟਾਨ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਮਾਊਂਟ ਗਿਪਮੋਚੀ 'ਤੇ, ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਪਾਣੀ-ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਬਿੰਦੂ ਤੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਨਿਪਾਲ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।' ਇਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਡੋਕਲਾਮ ਚੀਨ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ-ਵੰਡ ਜਿੱਥੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਘੁਸਪੈਠ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਚੀਨੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੀਮਾ ਸੰਮੇਲਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।29

Machine Translated by Google

ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਸਾਰ ਚੀਨੀ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰੁਕਾਵਟ ਦੌਰਾਨ ਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਲੀਲ ਸੀ ਅਤੇ ਰਹੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਝੌ ਐਨਲਾਈ ਅਤੇ ਨਹਿਰੂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਚੋਣਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅੰਸ਼ ਇਹ ਸੀ:

> 22 ਮਾਰਚ, 1959 ਨੂੰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਝੌ ਐਨਲਾਈ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਾਜ ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਸ਼ੀ ਜ਼ਾਂਗ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾ 1890 ਦੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ 1895 ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਮਾਬੱਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।'
>
> ਉਸੇ ਸਾਲ 26 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਝੌ ਐਨਲਾਈ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਪੱਤਰ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਸਿਕਿੱਮ ਅਤੇ ਸ਼ੀ ਜ਼ਾਂਗ, ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾ 1890 ਦੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸੀਮਾ 1895 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।"
>
> ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਸ਼ੀ ਜ਼ਾਂਗ, ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।'30

ਇਸ ਰੁਕਾਵਟ ਦੌਰਾਨ, ਚੀਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ 1890 ਦੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ 17 ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੀਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ।31 ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੰਧੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਖੇਤਰ ਉੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਭੌਤਿਕ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 30 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੋਕਲਾਮ "ਯਾਡੋਂਗ, ਸ਼ੀ ਜ਼ਾਂਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਰਹੱਦੀ ਵਸਨੀਕਾਂ ਲਈ ਰਵਾਇਤੀ ਚਰਾਗਾਹ ਸੀ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਚੀਨ ਇਸ ਖੇਤਰ ਉੱਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ" ਅਤੇ ਭੂਟਾਨੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਚਰਾਉਣ ਲਈ ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ "ਘਾਹ ਟੈਕਸ" ਅਦਾ ਕੀਤਾ।

Machine Translated by Google

ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਚੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਗਸ਼ਤ ਰਾਹੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ, ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂ ਚਰਾਉਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉੱਥੇ "ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ" ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।32

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਧ

60 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੌਰਾਨ ਚੀਨ ਨੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਕਲਾਮ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ "ਗਸ਼ਤ" ਅਤੇ "ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ" ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ "ਖੇਤਰੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ" ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਤਾਕਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਦੇ ਚੀਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। 28 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਵਾਪਸੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੁਰਾਣੀ ਦਲੀਲ ਦੀ ਗੂੰਜ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹੀ।33

ਚੀਨ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਰਸਮੀ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਧਮਕੀ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤਕ ਧਮਕੀ ਵਧੇਰੇ ਸੂਝਵਾਨ ਸੀ। ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, "ਰੇਨ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੇਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਭਰਮ ਛੱਡਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।"34 ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ-ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਮੀਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਮੁਦਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੀ। ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਓਪ-ਐਡ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਚੀਨ ਅਸਲ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ (LAC) ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਜਵਾਬੀ ਉਪਾਅ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਟਕਰਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਪੂਰੇ LAC ਦੇ ਨਾਲ ਚੀਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।"35

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਇਸ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਜਾਰੀ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1962 ਦੀ ਜੰਗ, ਪੀਐਲਏ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ, ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਧਮਕੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜੇਕਰ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ।

> ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਖੀ ਮਾਰੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਫੌਜਾਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੀਐਲਏ ਦੀ ਫੌਜਾਂ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਮਰੱਥਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਪੀਐਲਏ ਦੀ ਲੰਬੀ ਦੂਰੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੀਨ ਦਾ ਫੌਜੀ ਖਰਚ ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਚਾਰ ਗੁਣਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਸਦਾ ਜੀਡੀਪੀ ਵਾਲੀਅਮ ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਪੰਜ ਗੁਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡਾ ਪਾੜਾ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਤੁਲਨ ਦੇ ਅਸਲ ਪੈਟਰਨ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਵੇਗਾ।

1962 ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਚੀਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਘੱਟ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇਹ ਗਲਤੀ ਨਹੀ ਦੁਹਰਾਏਗਾ।

ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਜਾਪਾਨ ਤੋਂ ਸਮਰਥਨ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਭਰਮ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਰਤ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਹਿੰਦ ਮਹਾਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਖੇਡਣ ਲਈ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਕ ਕਾਰਡ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਭੋਲਾਪਣ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਚੀਨ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਡ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੱਡੀ 'ਤੇ ਹਮਲਾ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਚੀਨ ਨਾਲ ਰਣਨੀਤਕ ਟਕਰਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀ ਹੈ।36

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼ ਨੇ ਭੂਟਾਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਜੇਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਤੀਜੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਫੌਜ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਵਾਦਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ-ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।"37

ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਯੁੱਧ

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਯੁੱਧ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਭੂਟਾਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨੇਪਾਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾੜਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਭੂਟਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਭੂਟਾਨ ਅਤੇ ਨੇਪਾਲ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤੀ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਸਿੱਕਮ ਵਾਂਗ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਰਾਜ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਸੀ।38 ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੂਟਾਨ ਦੇ ਕਾਰਕ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ।

28 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ, ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ "ਭੂਟਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ" ਲਈ ਕੋਈ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ।39 ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਚੀਨ ਅਤੇ ਭੂਟਾਨ, 24 ਦੌਰ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਸਰਹੱਦੀ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਨ, ਜਿਸਦੀ ਅਜੇ "ਸੀਮਾਬੰਦੀ" ਹੋਣੀ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ, ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਇੱਕ ਸਹਿਮਤੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਡੋਕਲਾਮ ਚੀਨ ਦਾ ਹੈ!40 ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋ ਦੇਸ਼ ਡੋਕਲਾਮ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਬਿਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਹੱਦ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ। ਇਹ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੈਸ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੂਟਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਬਿਆਨ ਨੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਫ਼ਤਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ: "ਕੱਲ੍ਹ (29 ਜੂਨ, 2017), ਭੂਟਾਨ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭੂਟਾਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੜਕ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਭੂਟਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ 1988 ਅਤੇ 1998 ਦੇ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 16 ਜੂਨ 2017 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।"41

ਚੀਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਬਿਆਨਾਂ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ। ਇਹ ਚੋਣਵੇਂ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਰਾਹੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਚੀਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਉੱਚ ਨੈਤਿਕ ਆਧਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ

ਡੋਕਲਾਮ ਟਕਰਾਅ ਦੌਰਾਨ ਚੀਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੇ "ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ" ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਤਿੰਨਾਂ ਤੱਤਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਚੀਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਸਬੂਤ, 28 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਦੋਂ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਗਤੀਰੋਧ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਹੋਣ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਚੀਨੀ ਬੁਲਾਰੇ, ਚੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਮੰਗਣ ਦੀਆਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵਰਣਨ ਵਿੱਚ ਅਸਪਸ਼ਟ ਰਿਹਾ, "ਖੇਤਰੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ" 'ਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।42 ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਚੀਨ ਨੇ "ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਰਥਪੂਰਨ ਗੱਲਬਾਤ" ਲਈ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ 1890 ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।43 29 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਇਹ ਸਟੈਂਡ, ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਚੀਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਰੁਖ਼ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਹੋਈ, ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਦੋਸਤਾਨਾ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ।

ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਲਾਈਨ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।44 ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਟੈਂਡ ਚੀਨ ਵੱਲੋਂ ਟ੍ਰਾਈ-ਜੰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਬਣਾ ਕੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਵਾਦਤ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਨੇ 2012 ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਭਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਲਈ ਤਿੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ - ਭਾਰਤ, ਭੂਟਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ - ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਸੜਕ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਪੂਰਵ ਸ਼ਰਤ ਸੀ। ਇਹ 28 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2017 ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ ਹੋਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸੰਸਦ ਦੇ ਫਲੋਰ 'ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸੁਸ਼ਮਾ ਸਵਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।45

ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਭੂਟਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾੜਾ ਪਾਉਣਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਯਤਨ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ।46 ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਭੂਟਾਨ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਟੈਂਡਾਂ 'ਤੇ ਅੜੇ ਰਹੇ, ਜਿਸਨੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ

Machine Translated by Google

ਵਿਵਾਦਤ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਚੀਨ 'ਤੇ ਯਥਾਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ। ਚੀਨ ਵੱਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਇਹ ਭੂਟਾਨ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਚੀਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰਹੱਦੀ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੂਟਨੀਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਪਾਇਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰਤ ਭੂਟਾਨੀ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸੂਖਮ ਸੁਰ ਨੇ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸਰਹੱਦੀ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸਨੇ ਚੀਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਉਲਟ, "ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ ਹੋਣ" ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ। ਦੂਜਾ, ਇਸਨੇ "ਯਥਾਸਥਿਤੀ" ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹੀ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਇਸਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਯਥਾਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੀਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।47 ਕੀ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰਾਈ-ਜੰਕਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ 2012 ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸਾਰੇ ਭਵਿੱਖੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਭੂਟਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ?

ਚੀਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਮਾਪੇ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ, ਪਰ ਗੈਰ-ਵਧਾਊ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਨਾ ਦੇਖਣ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਨੇ ਸਿਰਫ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਜੋ ਚੀਨ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਛੂਹ ਲਿਆ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸਤੰਬਰ 2017 ਦੀ ਬ੍ਰਿਕਸ ਮੀਟਿੰਗ ਅਤੇ 19 ਵੀਂ

ਅਕਤੂਬਰ 2017 ਵਿੱਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ, ਉਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੋਕਲਾਮ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਢੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। 48

ਚੀਨ ਦਾ ਭੂਟਾਨ ਅਤੇ ਖੁਦ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਦੁਵੱਲੇ ਮੁੱਦੇ ਵਜੋਂ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦਾ ਸਟੈਂਡ ਵੀ ਸਟੈਂਡ-ਆਫ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਬਹਿਸ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਚੀਨ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਫਿਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ, ਜਦੋਂ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਚੀਨ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸੜਕ ਨਿਰਮਾਣ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਚੀਨੀ

Machine Translated by Google

ਜੇਕਰ ਚੀਨ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਰਹੱਦ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਪੱਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਕੇ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਉਲਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੂਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਵਾਬ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਪੱਤਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੋ ਵਾਰ 18 ਮਈ ਅਤੇ 8 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਸੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਿਰਫ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਜੇਕਰ ਚੀਨ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ, ਭੂਟਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਤਿੰਨ-ਪੱਖੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। 49 ਦੂਜਾ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਚੀਨ ਗਲਤਫਹਿਮੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਤਰ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੂੰ "ਸੂਚਿਤ" ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਸੜਕ ਨਿਰਮਾਣ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਚੀਨ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 50 ਇਹ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ 1890 ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਚੋਣਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ 2012 ਵਿੱਚ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਤਿੰਨ-ਪੱਖੀ ਸਮਝੌਤਾ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਚੀਨੀ ਰਣਨੀਤੀ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ। ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਫੌਜ ਆਪਣੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਬਣੀ ਰਹੀ, ਨਾ ਤਾਂ ਚੀਨੀਆਂ 'ਤੇ ਹਾਰੀ, ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਸ਼ਵ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ 'ਤੇ।51 ਇੱਕ ਵਾਰ ਲਈ, ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਸੀ ਜੋ ਇੱਕ ਖੇਤਰੀ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਧਮਕਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਮਰੀਕੀ ਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਗੈਰੀ ਰੌਸ ਨੇ ਚੀਨ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਤਣਾਅ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ" ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ।52 ਜਾਪਾਨੀ ਜਵਾਬ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਪਾਨੀ ਰਾਜਦੂਤ, ਕੇਂਜੀ ਹੀਰਾਮਾਤਸੂ ਨੇ ਡੋਕਲਾਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ "ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕਪਾਸੜ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਲੈਣ" ਲਈ ਕਿਹਾ।53

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਚੀਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ 'ਤੇ ਥੋਪਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2016 ਵਿੱਚ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਵਿਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਰੋਧ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਦੁਆਰਾ, ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੈਤਿਕ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

Machine Translated by Google

ਏਸ਼ੀਆਈ ਰਣਨੀਤਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ 'ਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਦਬਦਬੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣਾ, ਜੋ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਇਕੱਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਣਦੇਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਚੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਮਲਾਵਰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੂਟਨੀਤਕ ਚੈਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਨਪੁਟ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੇ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਖੁਸ਼ੀ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛੋਟੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਚੀਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸਹਿਜ ਸਨ।54

ਮੁੱਖ ਗੱਲਾਂ

ਡੋਕਲਾਮ ਰੁਕਾਵਟ, ਚੀਨ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੀਮਾ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ, ਮੈਕਮੋਹਨ ਲਾਈਨ ਦੁਆਰਾ ਵੰਡੇ ਗਏ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਚੀਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ 1890 ਦੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਯੁੱਗ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਚੁਣਿਆ।

ਇਹ ਚੀਨੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਸਨੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸੰਧੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜੋ "ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਹਮਲਾਵਰ ਨੀਤੀ" ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਸਨ।55 ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਉਲਟ, ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਮਿਆਂਮਾਰ ਨਾਲ ਉਸੇ ਮੈਕਮੋਹਨ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦੀ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹੀ ਤਰਕ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।56 ਇਸ ਲਈ, "ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ" ਦੀ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੱਤ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਟੈਂਡ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿੜ ਤਰਜੀਹ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੇਸ ਅਧਿਐਨ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਲੀਲਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਲਈ ਚੋਣਵੇਂ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਚੀਨ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸਮਝੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਮੈਕਮੋਹਨ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਆਂਮਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਚੋਣਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤ, 1984 ਦੇ ਚੀਨ-ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਯੁਕਤ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਲਓ। ਸਮਝੌਤੇ ਨੇ "ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੇ ਲੋਕ ਗਣਰਾਜ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੀਤੀਆਂ" ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ: ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ; ਸਿਰਫ਼ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਮਲੇ ਚੀਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣਗੇ; ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਵਿਧਾਨਕ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਥਾਨਕਕਰਨ; ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ; ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ; ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੁਫ਼ਤ ਬੰਦਰਗਾਹ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਸਟਮ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ; ਖੇਤਰ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿੱਤੀ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ; ਸੁਤੰਤਰ ਵਿੱਤ ਹੋਵੇਗਾ; ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੁਤੰਤਰ ਸਬੰਧ ਬਣਾਈ ਰੱਖੇਗਾ; ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ 1984 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ।57 ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਉਲਟ, 30 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ, ਚੀਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਬੁਲਾਰੇ, ਲੂ ਕਾਂਗ ਨੇ ਕਿਹਾ:

> ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਚੀਨ ਦਾ ਐੱਸਏਆਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਚੀਨ ਦੇ ਘਰੇਲੂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਚੀਨ-ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਯੁਕਤ ਐਲਾਨ (1984) ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੀਨ ਤੋਂ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਦੀ ਮਾਤ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸੀ ਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਚੀਨ-ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਯੁਕਤ ਐਲਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੁਣ ਇਤਿਹਾਸ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਿਹਾਰਕ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਐੱਸਏਆਰ ਦੇ ਚੀਨੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪੱਖ ਕੋਲ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰਾਜ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਲੋਕ ਇਸ ਵੱਲ ਆਉਣਗੇ।58

Machine Translated by Google

ਹੋਰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਡੋਕਲਾਮ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ 1890 ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹਿਰੂ ਨਾਲ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ, ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਿੱਕਮ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੀਨੀ ਬੁਲਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਉਸਦਾ ਹਵਾਲਾ ਚੋਣਵਾਂ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਉਦੇਸ਼ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਚੋਣਵਾਂ ਟੈਕਸਟ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

> 22 ਮਾਰਚ, 1959 ਨੂੰ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਝੌ ਐਨਲਾਈ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਾਜ ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਜ਼ਾਂਗ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾ 1890 ਦੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ 1895 ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਮਾਬੱਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ'।
>
> ਉਸੇ ਸਾਲ 26 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਝੌ ਐਨਲਾਈ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਪੱਤਰ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਸਿਕਿੱਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜ਼ਾਂਗ, ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾ 1890 ਦੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸੀਮਾ 1895 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।'
>
> ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜ਼ਾਂਗ, ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।'59

ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਪੱਤਰ ਦੇ ਅਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਪਾਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਟ੍ਰਾਈ-ਜੰਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਤ੍ਰਿਪੱਖੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭੂਟਾਨ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦ ਅਜੇ ਵੀ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀ।

ਪੜ੍ਹੋ:

> 1890 ਦੇ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਨੇ ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ; ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, 1895 ਵਿੱਚ, ਸੀਮਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੱਬਤ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਿੱਕਮ ਦੀ ਸੀਮਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਤਰੀ ਸਿੱਕਮ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਟ੍ਰਾਈ-ਜੰਕਸ਼ਨ ਦਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਭੂਟਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਕਮ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਅੱਜ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਖੇਤਰ। ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ 1890 ਦੀ ਸੰਧੀ ਇੱਕ ਅਸਮਾਨ ਸੰਧੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤਿੱਬਤ, ਸਿੱਕਮ ਅਤੇ ਭੂਟਾਨ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ...60

1959 ਵਿੱਚ ਵੀ, ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਚੀਨੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭੂਟਾਨ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਹੱਦੀ ਚਰਚਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭੂਟਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਭੂਟਾਨ ਨਾਲ ਚੀਨ ਦਾ ਸਰਹੱਦੀ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਦਲੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਬਣਾ ਕੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ, ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਸਨ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਰੁਕਾਵਟ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਗਈਆਂ।

ਦੂਜਾ, ਚੀਨ ਦੀ ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਮੁਹਿੰਮ ਡੋਕਲਾਮ ਵਿਖੇ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ, ਅਭਿਆਸ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਇਹ ਇੱਕ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਵਿਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੀਨੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਸੀ ਜੋ ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਧਮਾਕੇ ਨੂੰ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਸੁਰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ "ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ" ਦੀਆਂ ਸੀਮਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੀ "ਸ਼ਾਰਪ ਪਾਵਰ" ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਪੇਪਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਅਰਬਾਂ ਡਾਲਰ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।61 ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਖਰਚ 2011 ਵਿੱਚ ₹30 ਬਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 2018 ਦੇ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ₹60 ਬਿਲੀਅਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ 15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਰੱਖਿਆ ਬਜਟ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁੱਗਣਾ ਵਾਧਾ ਹੈ।62 ਇਸ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਉਲਟ, ਚੀਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਨੂੰ "ਨਰਮ ਸ਼ਕਤੀ", ਜਾਂ ਰੁਆਨ ਸ਼ਿਲੀ ਕਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨਗੇ, ਇੱਕ

Machine Translated by Google

ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸ਼ਬਦ।63 ਟਾਈਮਜ਼ ਸਕੁਏਅਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਨਹੂਆ ਬਿਲਬੋਰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ "ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਿਤ ਚੱਟਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਲਈ ਦਿਨ ਵਿੱਚ 120 ਵਾਰ ਇੱਕ ਵੀਡੀਓ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ", ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।64 ਡੇਵਿਡ ਸ਼ੈਂਬਾਗ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਆਪਣੀ ਨਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ $10 ਬਿਲੀਅਨ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੁਆਰਾ $670 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।65 ਇਸ ਲਈ ਚੀਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜਾਂ ਰਣਨੀਤਕ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਯੂਨੀਫੋਕਲ ਅਤੇ ਮੋਨੋਕ੍ਰੋਮੈਟਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੂਖਮਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਚੀਨ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦੋਵਾਂ ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੋਸਫ਼ ਨਈ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ, ਸ਼ਾਰਪ ਪਾਵਰ "ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਵਰਤੋਂ" ਹੈ।

ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।66 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਈ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੀਮਤ ਉਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਨਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਡੋਕਲਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਚੀਨ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਨੇ ਕੁਝ ਛੋਟੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਚੀਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਸੁਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਦਰਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਨੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਚੀਨ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕੀਤਾ।

ਤੀਜਾ, ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਗਈ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਜੰਗ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਆਵਾਜ਼, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1962 ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ, ਸਿੱਕਮ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦੇਣਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ ਗਏ ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।67 ਇਹ ਚੀਨੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸਦੀ ਪਸੰਦ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਵਿਧੀ ਨੇ ਇੱਕ ਪੈਟਰਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨਯੋਗ ਬਣ ਗਿਆ। ਲਗਾਤਾਰ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਸੁਰ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ

Machine Translated by Google

ਸਰਕਾਰੀ ਬੁਲਾਰੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ-ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਜਮ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਧਮਕੀਆਂ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, 3 ਜੁਲਾਈ, 2017 ਨੂੰ, ਚੀਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ, ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਅਰੁਣ ਜੇਤਲੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਕਿ "2017 ਦਾ ਭਾਰਤ 1962 ਦੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ" ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਸਿਰਫ਼ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ: "ਜਿਵੇਂ 2017 ਵਿੱਚ ਚੀਨ 1962 ਦੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ"।68 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿੱਚ 4 ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਬਿਆਨ , ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਮਲਾਵਰ ਰੁਖ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। 1962 ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਸ ਧਮਕੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਸੀ।69 ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ "ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ" ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ "1962 ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ" ਸਹਿਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਖ਼ਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਚੀਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਆਏ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸਮੱਗਰੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਰਹੀ, ਲਗਭਗ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕੋ ਲਿਪੀ ਤੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਇਕਸੁਰਤਾ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਬੌਧਿਕ ਤਾਕਤ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਨੁਕਸਦਾਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਲੀਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਧਿਆਨੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸੀਮਤ ਯੋਗਤਾ ਸੀ।

CGTN 'ਤੇ ਹੋਈ ਚਰਚਾ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਡੋਕਲਾਮ ਵਿਖੇ ਸੜਕ ਨਿਰਮਾਣ ਬਾਰੇ ਚੀਨੀ ਅਗਾਊਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ, ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਚੀਨੀ ਪੈਨਲਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ।70 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉੱਚੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਦਲੀਲਾਂ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਹਰਸਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਪਦੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਸੁਣਨਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਅਰਥ ਰਹੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲਚਕਤਾ ਘੱਟ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੀਡੀਆ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਚੌਥਾ, ਚੀਨ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਰਣਨੀਤਕ ਨੇੜਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਡੋਕਲਾਮ ਰੁਕਾਵਟ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਬਿਆਨ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਭਾਰੀ ਚੁੱਕਣਾ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਚੀਨੀ ਵਿਰੋਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਡੋਕਲਾਮ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤੱਕ।

ਪੰਜਵਾਂ, ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਘਾਟ, ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਭਾਵੇਂ ਭੂਟਾਨ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਉੱਠਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਉਭਾਰ, ਭਾਰਤ ਲਈ ਚੀਨ ਨਾਲ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਏਗਾ ਜਿਸਨੂੰ ਕਦੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਨੋਟਸ

1. ਜੇ.ਪੀ. ਡਾਲਵੀ, ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਬਲੰਡਰ: ਦ ਕਰਟਨ ਰੇਜ਼ਰ ਟੂ ਦ ਸਿਨੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਵਾਰ ਆਫ 1962 (ਦੇਹਰਾਦੂਨ: ਨਟਰਾਜ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, 1997); ਐਸ.ਐਨ. ਪ੍ਰਸਾਦ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦ ਕੰਫਲਿਕਟ ਵਿਦ ਚਾਈਨਾ 1962, ਹਿਸਟਰੀ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਮਨਿਸਟਰੀ ਆਫ ਡਿਫੈਂਸ, 1992; ਜੌਨ ਡਬਲਯੂ. ਗਾਰਵਰ, ਪ੍ਰੋਟੈਕਟੇਡ ਕੰਟੈਸਟ: ਸਿਨੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਰਿਵਾਇਲਰੀ ਇਨ ਦ ਟਵੰਟੀਐਥ ਸੈਂਚੁਰੀ (ਸਿਆਟਲ: ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪ੍ਰੈਸ, 2001); ਨੇਵਿਲ ਮੈਕਸਵੈੱਲ, ਇੰਡੀਆਜ਼ ਚਾਈਨਾ ਵਾਰ (ਦੇਹਰਾਦੂਨ: ਨਟਰਾਜ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, 1997)।

2. ਮਨਜੀਤ ਪਰਦੇਸੀ, “1962 ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੀ ਭਾਰਤ ਨੀਤੀ, ਜਰਨਲ ਆਫ਼ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਭਾਗ 6, ਅੰਕ 4, ਪੰਨੇ 189-206, https://idsa.in/system/files/jds_6_4_ManjeetSPardesi.pdf, 12 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

3. ਨਹਿਰੂ ਵੱਲੋਂ 1954 ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੀਨ ਨੇ ਸਿੱਕਮ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।

4. ਵੇਖੋ ਜੌਨ ਡਬਲਯੂ. ਗਾਰਵਰ, ਚਾਈਨਾਜ਼ ਕੁਐਸਟ: ਦ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਦ ਫੌਰਨ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਆਫ਼ ਦ ਪੀਪਲਜ਼ ਰੀਪਬਲਿਕ ਆਫ਼ ਚਾਈਨਾ (ਨਿਊਯਾਰਕ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈਸ, 2016), ਪੰਨਾ 440 ਅਤੇ ਜੈਫ਼ ਐਮ. ਸਮਿਥ, ਕੋਲਡ ਪੀਸ: ਚਾਈਨਾ-ਇੰਡੀਆ ਰਿਵਾਇਲਰੀ ਇਨ ਦ ਟਵੰਟੀ-ਫਿਸਟ ਸੈਂਚੁਰੀ (ਪਲਾਈਮਾਊਥ: ਲੈਕਸਿੰਗਟਨ ਬੁੱਕਸ), ਪੰਨਾ 59।

5. ਜੈਫ ਐਮ. ਸਮਿਥ, ਕੋਲਡ ਪੀਸ: ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਚੀਨ-ਭਾਰਤ ਦੁਸ਼ਮਣੀ (ਪਲਾਈਮਾਊਥ: ਲੈਕਸਿੰਗਟਨ ਬੁੱਕਸ), ਪੰਨਾ 40।

6. ਭਾਰਤ ਨੇ 1967 ਅਤੇ 1986-87 ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਵੱਗਿਆ ਦੀਆਂ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ 1962 ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਵੱਡੀ ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ,

Machine Translated by Google

ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ, ਜਿਸ ਨੇ ਚੀਨ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।

7. ਕਲਾਉਡ ਅਰਪੀ, "1965 ਯੁੱਧ: ਚੀਨੀ ਬਲੱਫ," Rediff.com, 30 ਸਤੰਬਰ, 2005, http://www.rediff.com/news/2005/sep/30war.htm, 18 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

8. ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਵੀ.ਕੇ. ਸਿੰਘ, "ਨਾਥੁਲਾ 1967: ਦਿ ਰੀਅਲ ਸਟੋਰੀ," 4 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2013, http://veekay-militaryhistory.blogspot.in/2013/04/nathula-1967-real-story.html, 13 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

9. ਕਲਾਉਡ ਅਰਪੀ, "ਸਮਡੋਰੋਂਗ ਚੂ ਘਟਨਾ: ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ," ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਸਮੀਖਿਆ, 4 ਮਈ, 2013, http://www.indiandefencereview.com/the-sumdorong-chu-incident-a-strong-indian-stand/, 20 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

10. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, "ਸਮਡੋਰੋਂਗ ਚੂ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਸਬਕ," ਆਈਡੀਐਸਏ, 26 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2013, https://idsa.in/idsacomments/CurrentChineseincursionLessons fromSomdurongChuIncident_msingh_260413, 23 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

11. 23 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਆਈਡੀਐਸਏ ਵਿਖੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਬੀਐਸ ਮਲਿਕ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ।

12. ਜੈਸ਼੍ਰੀ ਸੇਨਗੁਪਤਾ, "ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਚੀਨ: ਵਿਸ਼ਵ ਵਪਾਰ ਸੰਗਠਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਪਾਸੇ," ORF, 1 ਅਗਸਤ, 2017, https://www.orfonline.org/research/india-china-on-the-same-side-at-the-wto/, 24 ਜਨਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

13. "ਚੀਨ ਦੀ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ," ਸਟੇਟ ਕੌਂਸਲ: ਚੀਨ ਦਾ ਲੋਕ ਗਣਰਾਜ, 27 ਮਈ, 2015, ਫਾਈਲ:/c:/Windows/SystemApps/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/Assets/WebNotes/WebNotes ਸਮੱਗਰੀ।htm?pic=1&fileid={e2ba4919-27d4-40bf-a676-d0260a0c8c8b}, 8 ਮਈ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

14. ਇਬਿਡ।

15. ਇਬਿਡ।

16. ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਰੁਮੇਲ ਦਹੀਆ, "ਸਰਹੱਦੀ ਰੁਕਾਵਟ: ਚੀਨ ਦੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ," IDSA, ਸਤੰਬਰ 29, 2014, https://idsa.in/idsacomments/ਬੋਰਰਸਟੈਂਡੋਫ_ਰਦਾਹੀਆ_290914, 18 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

17. ਸਈਅਦ ਅਕਬਰੂਦੀਨ, "ਸਰਕਾਰੀ ਬੁਲਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਮੀਡੀਆ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦੀ ਟ੍ਰਾਂਸਕ੍ਰਿਪਟ" "ਵਿਅਕਤੀ," 23 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2013, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, http://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/21576/Transcript+of+the+Media+Briefing++Official+Spokesperson++April+23+2013 ਦੁਆਰਾ, 19 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

18. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, "ਲਦਾਖ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਘੁਸਪੈਠ: ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ," ਜਰਨਲ ਆਫ਼ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਭਾਗ 7, ਨੰਬਰ 3, ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ 2013, ਪੰਨਾ 125।

19. ਸਈਅਦ ਅਕਬਰੂਦੀਨ, 2018।

20. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਨੋਟ 10, ਪੰਨਾ 126।

21. ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਹੁਆ ਚੁਨਯਿੰਗ ਦੀ 25 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2013 ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ, http://sc.china-embassy.org/eng/fyrth/t1035784.htm, 5 ਮਈ, 2013 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਚੀਨੀ ਘੁਸਪੈਠ

Machine Translated by Google

"ਲਦਾਖ ਵਿੱਚ: ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ," ਜਰਨਲ ਆਫ਼ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਭਾਗ 7, ਨੰਬਰ 3, ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ 2013, ਪੰਨਾ 135।

22. ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਰੁਮੇਲ ਦਹੀਆ, ਨੋਟ 16।

23. "ਚੀਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸ੍ਰੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਦੀ ਭਾਰਤ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੈਸ ਬਿਆਨ," 18 ਸਤੰਬਰ, 2014, http://www.mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/24014/ਪ੍ਰੈਸ+ਸਟੇਟਮੈਂਟ+ਬਾਏ+ਪ੍ਰਾਈਮ+ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ+ਸ੍ਰੀ+ਜਿਨਪਿੰਗ+ਦੀ+ਦੌਰਾਨ+ਮੰਤਰੀ+ਚੀਨ+ਤੋਂ+ਭਾਰਤ+ਸਤੰਬਰ+18+2014, 19 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

24. "ਭਾਰਤ ਸਰਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਭੜਕਾ ਰਿਹਾ' ਹੈ: ਚੀਨੀ ਮੀਡੀਆ," ਦ ਇਕਨਾਮਿਕ ਟਾਈਮਜ਼, 19 ਸਤੰਬਰ, 2014, https://economictimes.indiatimes.com/news/ਰਾਜਨੀਤੀ-ਅਤੇ-ਰਾਸ਼ਟਰ/ਭਾਰਤ-ਸਰਹੱਦਾਂ-'ਤੇ-ਘਟਨਾਵਾਂ-ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲਾ-ਚੀਨੀ-ਮੀਡੀਆ/articleshow/42898480.cms, 19 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

25. ਐਲਸਾ ਕਾਨੀਆ, "ਤਿੰਨ ਯੁੱਧਾਂ ਬਾਰੇ ਪੀਐਲਏ ਦੀ ਨਵੀਨਤਮ ਰਣਨੀਤਕ ਸੋਚ," ਚਾਈਨਾ ਬ੍ਰੀਫ, ਭਾਗ 16, ਅੰਕ 13, 22 ਅਗਸਤ, 2016, https://jamestown.org/program/the-plas-latest-strategic-thinking-on-the-three-warfares/, 3 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

26. ਪੀਟਰ ਮੈਟਿਸ, "ਚੀਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ," ਵਾਰ ਔਨ ਦ ਰੌਕਸ, 30 ਜਨਵਰੀ, 2018, https://warontherocks.com/2018/01/chinas-three-warfares-perspective/, 3 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹੀ 2003 ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੋਧੇ ਹੋਏ, "ਪੀਪਲਜ਼ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਆਰਮੀ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਾਰਜ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼" ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ।

27. ਇਬਿਡ।

28. ਇਬਿਡ।

29. ਲੂ ਕਾਂਗ, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਲੂ ਕਾਂਗ ਦੀ 29 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ," ਚੀਨ ਦੇ ਜਨਵਾਦੀ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 29 ਜੂਨ, 2017, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1474166.shtml, 4 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

30. ਗੇਂਗ ਸੁਆਂਗ, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਗੇਂਗ ਸੁਆਂਗ ਦੀ 3 ਜੁਲਾਈ, 2017 ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ," ਚੀਨ ਦੇ ਜਨਵਾਦੀ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 3 ਜੁਲਾਈ, 2017, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1475054.shtml, 4 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

31. 27 ਜੂਨ ਤੋਂ 27 ਅਗਸਤ, 2017 ਤੱਕ ਚੀਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਮੁਲਾਂਕਣ। "ਨਿਯਮਿਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ", ਚੀਨ ਦੇ ਜਨਵਾਦੀ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ, www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/ ਵੇਖੋ। s2510_665401/2511_665403/default_4.shtml, 5 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

32. ਲੂ ਕਾਂਗ, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਲੂ ਕਾਂਗ ਦੀ 30 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ," ਚੀਨ ਦੇ ਜਨਵਾਦੀ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 30 ਜੂਨ, 2017, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1474637.shtml, 4 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

33. ਹੁਆ ਚੁਨਯਿੰਗ, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਹੁਆ ਚੁਨਯਿੰਗ ਦੀ 28 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ," ਚੀਨ ਦੇ ਲੋਕ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 28 ਅਗਸਤ, 2017, http://www.fmprc.gov.cn/

mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1487932.shtml, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

34. "ਚੀਨੀ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲਾ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ," ਸਿਨਹੂਆਨੇਟ, 4 ਅਗਸਤ, 2018, http://eng.mod.gov.cn/news/2017-

08/04/content_4787763.htm, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

35. ਡੂਓ ਮੂ, "ਭਾਰਤ ਦੀ ਭੜਕਾਹਟ LAC 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਭੜਕਾਏਗੀ,"
ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼, 18 ਜੁਲਾਈ, 2017, http://www.globaltimes.cn/content/1056783।
shtml, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

36. "ਜੇ ਭਾਰਤ ਫੌਜਾਂ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੌਜੀ ਟਕਰਾਅ ਵਧਣਗੇ," ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼, 21 ਜੁਲਾਈ, 2017, http://www.globaltimes.cn/
content/1057440.shtml, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਰਤੀ ਗਈ। ਵੇਖੋ "ਭਾਰਤ ਨੂੰ 1962 ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਰਹੱਦੀ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਂਦਾ ਹੈ," ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼, 4 ਜੁਲਾਈ, 2017, http://www.globaltimes.cn/content/1054925.shtml, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਯਾਂਗ ਸ਼ੇਂਗ, "ਚੀਨ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ: ਮਾਹਰ," ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼, 16 ਅਗਸਤ, 2017, http://www.globaltimes.cn/content/1061696।

shtml, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਲੌਂਗ ਸ਼ਿਨਚੁਨ, "ਭਾਰਤ ਨੇ 1962 ਦੀ ਸਰਹੱਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਸਬਕ ਨਹੀ ਸਿੱਖਿਆ," ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼, 23 ਜੁਲਾਈ, 2017; ਅਤੇ http://www.
globaltimes.cn/content/1057632.shtml, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

37. ਇਬਿਡ।

38. ਇਬਿਡ।

39. ਲੂ ਕਾਂਗ, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਲੂ ਕਾਂਗ ਦੀ 28 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ," ਚੀਨ ਦੇ ਜਨਵਾਦੀ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 28 ਜੂਨ, 2017, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/

xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1473905.shtml, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

40. ਗੇਂਗ ਸੁਆਂਗ, ਨੋਟ 30।

41. "ਡੋਕਲਾਮ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਾਲੀਆ ਵਿਕਾਸ," ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ, 30 ਜੂਨ, 2017, http://mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/28572/Recent_

ਡੋਕਲਾਮ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

42. ਹੁਆ ਚੁਨਯਿੰਗ, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਹੁਆ ਚੁਨਯਿੰਗ ਦੀ 28 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ," ਚੀਨ ਦੇ ਲੋਕ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 28 ਅਗਸਤ, 2017, http://www.fmprc.gov.cn/

mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1487932.shtml, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

43. ਲੂ ਕਾਂਗ, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਲੂ ਕਾਂਗ ਦੀ 29 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ", ਚੀਨ ਦੇ ਲੋਕ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 29 ਜੂਨ, 2017, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/

xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1474166.shtml, 4 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

44. “ਡੋਕਲਾਮ ਡਿਸਐਂਗੇਜਮੈਂਟ ਸਮਝ 'ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ,” 28 ਅਗਸਤ, 2017, http://mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/28893/Press_Statement_on_Doklam_disengagement_understanding, 20 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ http://mea.gov.in/Uploads/PublicationDocs/28895_Doklam_new.pdf, 20 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

45. ਇੰਦਰਾਣੀ ਬਾਗਚੀ, “ਸੁਸ਼ਮਾ ਸਵਰਾਜ ਨੇ ਚੀਨ ਦੇ ਡੋਕਲਾਮ ਬਿਆਨ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ,” ਦ ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, 3 ਅਗਸਤ, 2017, https://timesofindia.indiatimes.com/india/sushma-swaraj-da-chini-doklam-biaan-khandan/articleshow/59904638.cms, 20 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

46. ਓਰੀਆਨਾ ਸਕਾਈਲਰ ਮਾਸਟਰੋ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ਨ ਤਾਰਾਪੋਰ, “ਚੀਨੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ: ਡੋਕਲਾਮ ਦਾ ਮਾਮਲਾ,” ਵਾਰ ਔਨ ਦ ਰੌਕਸ, 29 ਅਗਸਤ, 2017, https://warontherocks.com/2017/08/countering-chinese-coercion-the-case-of-doklam/, 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

47. “ਡੋਕਲਾਮ ਡਿਸਐਂਗੇਜਮੈਂਟ 'ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ”, ਭੂਟਾਨ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ , 29 ਅਗਸਤ, 2018, http://www.mfa.gov.bt/?p=4948, 20 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

48. ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੇਲਾਨੀ, "ਭਾਰਤ ਸਾਵਧਾਨ: ਚੀਨ ਡੋਕਲਾਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ," ਨਿੱਕੇਈ ਏਸ਼ੀਅਨ ਰਿਵਿਊ, 1 ਸਤੰਬਰ, 2017, https://asia.nikkei.com/Perspectives/Brahma-Chellaney/India-beware-China-may-take-revenge-at-Doklam, 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

49. “ਸਰਕਾਰੀ ਬੁਲਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਮੀਡੀਆ ਬ੍ਰੀਫਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਲਿਪੀ (4 ਅਗਸਤ, 2017),” ਮੀਡੀਆ ਸੈਂਟਰ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ, www.mea.gov.in/media-briefings.htm?dtl/28817/Transcript+of+Weekly+Media+Briefing+Official+Spokesperson+August+04+2017, 10 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

50. “ਦ ਬਾਰਡਰ: ਵਰਲਡ ਇਨਸਾਈਟ ਸਪੈਸ਼ਲ,” CGTN, 14 ਅਗਸਤ, 2017, https://www.youtube.com/watch?v=xSr0w6hD2Bg, 10 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 30:30 ਤੋਂ 33:00 ਤੱਕ ਦੇਖੋ।

51. ਰੋਰੀ ਮੈਡਕਾਲਫ, “ਡੋਕਲਾਮ: ਕੌਣ ਜਿੱਤਿਆ?” ਲੋਵੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, 31 ਅਗਸਤ, 2017, https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/doklam-who-won, 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਓਰੀਆਨਾ ਸਕਾਈਲਰ ਮਾਸਟਰੋ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ਨ ਤਾਰਾਪੋਰ, “ਚੀਨੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ: ਡੋਕਲਾਮ ਦਾ ਕੇਸ,” ਵਾਰ ਔਨ ਦ ਰੌਕਸ, 29 ਅਗਸਤ, 2017, https://warontherocks.com/2017/08/countering-chinese-coercion-the-case-of-doklam/, 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵੇਖੋ।

52. “ਡੋਕਲਾਮ ਸਟੈਂਡ-ਆਫ: ਪੈਂਟਾਗਨ ਚੀਨ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,” ਦ ਹਿੰਦੂ, 22 ਜੁਲਾਈ, 2017, http://www.thehindu.com/news/international/doklam-stand-off-pentagon-tells-china-india-to-engage-in-direct-dialogue/article19330977.ece, 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

53. “ਡੋਕਲਾਮ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜਾਪਾਨੀ ਰਾਜਦੂਤ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਨੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ,” ਦ ਹਿੰਦੂ, 18 ਅਗਸਤ, 2017, www.thehindu.com/news/international/japanese-envoy-support-to-india-on-doklam-riles-china/article19518776.ece, 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

54. ਅਤੁਲ ਅਨੇਜਾ, "ਡੋਕਲਾਮ ਸੰਕਟ ਦੱਖਣ ਅਤੇ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਗੂੰਜਦਾ ਹੈ," ਦ ਹਿੰਦੂ, 18 ਅਗਸਤ, 2017, http://www.thehindu.com/news/ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ/ਡੋਕਲਾਮ-ਸੰਕਟ-ਦੀਆਂ-ਦੱਖਣ-ਅਤੇ-ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬ-ਏਸ਼ੀਆ-ਵਿੱਚ-ਉੱਚੀ-ਗੂੰਜ/article19518534.ece, 10 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

55. ਆਰ.ਐਸ. ਕੱਲ੍ਹਾ, "ਦਿ ਮੈਕਮੋਹਨ ਲਾਈਨ: 100 ਸਾਲ ਬਾਅਦ," ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ, 3 ਜੁਲਾਈ, 2014, https://idsa.in/idsacomments/TheMcMahonLine_rskalha_030714, 11 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

56. "ਚੀਨ ਅਰੁਣਾਚਲ 'ਤੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੈਕਮੋਹਨ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ," ਫਸਟਪੋਸਟ, 25 ਮਈ, 2015, https://www.firstpost.com/india/china-reaffirms-claim-on-arunachal-says-mcmahon-line-illegal-2261712.html, 11 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

57. "ਚੀਨ-ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸੰਯੁਕਤ ਐਲਾਨਨਾਮੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਾਠ," http://www.gov.cn/english/2007-06/14/content_649468.htm, 12 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

58. ਲੂ ਕਾਂਗ, "ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਲੂ ਕਾਂਗ ਦੀ 30 ਜੂਨ, 2017 ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ", ਚੀਨ ਦੇ ਲੋਕ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰਾਲਾ, 30 ਜੂਨ, 2017, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/t1474637.shtml, 12 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

59. ਗੇਂਗ ਸੁਆਂਗ, ਨੋਟ 30।

60. ਸੁਤੀਰਥੋ ਪੈਟਰਾਨੋਬਿਸ, "ਪੱਤਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਸਿੱਕਮ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਚੀਨ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਯੁੱਗ ਦੀ ਸੰਧੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ," ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼, 4 ਜੁਲਾਈ, 2017, https://www.hindustantimes.com/world-news/nehru-s-1959-letters-prove-china-s-bluff-on-india-s-acceptance-of-sikkim-border/story-3pcPZxmYlHdilnxXSWv0yH.html, 12 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

61. ਜੁਆਨ ਪਾਬਲੋ ਕਾਰਡੇਨਲ, ਜੈਸੇਕ ਕੁਚਾਰਜ਼ਿਕ, ਗ੍ਰਿਗੋਰਿਜ ਮੇਸੇਜ਼ਨੀਕੋਵ ਅਤੇ ਗੈਬਰੀਏਲਾ ਪਲੇਸ਼ੋਵਾ, "ਸ਼ਾਰਪ ਪਾਵਰ: ਰਾਈਜ਼ਿੰਗ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ," ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਂਡੋਮੈਂਟ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ, https://www.ned.org/wp-content/uploads/2017/12/Sharp-Power-Rising-Authoritarian-Influence-Full-Report.pdf, 11 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨਾ 8।

62. "ਸ਼ੀ ਜਿਨਪਿੰਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੀਨ ਦਾ ਕੂਟਨੀਤੀ ਬਜਟ ਦੁੱਗਣਾ ਹੋ ਗਿਆ," ਫਾਈਨੈਂਸ਼ੀਅਲ ਟਾਈਮਜ਼, 6 ਮਾਰਚ, 2018, https://www.ft.com/content/2c750f94-2123-11e8-a895-1ba1f72c2c11, 11 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

63. ਇਬਿਡ।

64. ਇਬਿਡ।

65. ਇਬਿਡ।

66. ਜੋਸਫ਼ ਐਸ. ਨਾਈ ਜੂਨੀਅਰ, "ਸ਼ਾਰਪ ਪਾਵਰ ਕਿਵੇਂ ਸਾਫਟ ਪਾਵਰ ਨੂੰ ਥਰੈਟੇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ," ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਮਲੇ, 24 ਜਨਵਰੀ, 2018, https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-01-24/how-sharp-power-threatens-soft-power, 16 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

67. ਵੇਖੋ "ਚੀਨੀ ਮੀਡੀਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਜਿੰਗ ਸਿੱਕਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ," ਨੈਸ਼ਨਲ ਹੈਰਾਲਡ, 6 ਜੁਲਾਈ, 2017, https://www.nationalheraldindia.com/ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ/ਚੀਨੀ-ਮੀਡੀਆ-ਨੇ-ਭਾਰਤ ਨੂੰ-ਸਿੱਕਮ-ਤੇ-ਰੁਖ-ਬਦਲਣ-ਦੀ-ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ-

Machine Translated by Google

ਭੂਟਾਨ, 12 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ "ਜੇ ਅਸੀਂ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਜਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਚੀਨ ਦੁਬਾਰਾ ਧਮਕੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ," ਨਿਊਜ਼18, 9 ਅਗਸਤ, 2017, https://www.news18.com/news/india/what-if-we-enter-uttarakhand-kashmir-china-asks-india-1486417.html, 12 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

68. ਗੇਂਗ ਸੁਆਂਗ, ਨੋਟ 30.

69. "ਭਾਰਤ ਨੂੰ 1962 ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਰਹੱਦੀ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਂਦਾ ਹੈ," ਗਲੋਬਲ ਟਾਈਮਜ਼, 4 ਜੁਲਾਈ, 2017, http://www.globaltimes.cn/content/1054925.shtml, 6 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

70. "ਦ ਬਾਰਡਰ: ਵਰਲਡ ਇਨਸਾਈਟ ਸਪੈਸ਼ਲ," CGTN, 14 ਅਗਸਤ, 2017, https://www.youtube.com/watch?v=XSr0w6hD2Bg, 10 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 30:30 ਤੋਂ 33:00 ਤੱਕ ਦੇਖੋ।

Machine Translated by Google

7

ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਭਵਿੱਖ

ਟ੍ਰੈਜੈਕਟਰੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ

ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉਪਰ ਮਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਲੱਖਣ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲਈ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹੈ ਕਿ ਯੁੱਧ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਗਭਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਗਲਤ ਹੋਣ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਲਾਰੈਂਸ ਫ੍ਰੀਡਮੈਨ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ, ਦ ਫਿਊਚਰ ਆਫ਼ ਵਾਰ: ਏ ਹਿਸਟਰੀ, ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।" ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਇਤਿਹਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।"1 ਫ੍ਰੀਡਮੈਨ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ, ਰਣਨੀਤੀਕਾਰਾਂ, ਜਰਨੈਲਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਕੀਤਾ। ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਰਾਬਰਟ ਸਕੇਲਸ ਮਾਈਕਲ ਹਾਵਰਡ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਸਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸਨੂੰ "ਭਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ" ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ।

ਕਾਰਕ

ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਕਾਰਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਲਈ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਇੱਕ ਇਕਸਾਰ ਅਤੇ ਰੇਖਿਕ ਚਾਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੋ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਤਰਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਿਰਫ਼ ਅਤੀਤ ਹੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ,

Machine Translated by Google

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਲਈ, ਭਵਿੱਖ। ਦੂਜਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੋਗ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਪੈਰਾਡਾਈਮ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਸਹਿਜ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਧਿਰ ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਤਕਨੀਕੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਗਤੀ ਜੰਗ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਬਦਲਾਅ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਗੋਂ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਅਣਜਾਣ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਤਕਨੀਕੀ ਨਵੀਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਦਰ ਅਤੇ ਗਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਚੌਥਾ, ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਪੈਰਾਡਾਈਮ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯੁੱਧ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਭਵਿੱਖ ਨਾਲ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਪੁਰਾਣੇ ਯੁੱਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਈ ਸੀਮਤ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਿੱਚ। ਪੰਜਵਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਅਤੀਤ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਿਜ਼ਮ ਦੁਆਰਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਚਿੱਤਰ ਇੱਕ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਅਤੇ ਪਛਾਣਨਯੋਗ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਅਕਸਰ ਇਸਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵੱਲ ਦੇਖਣ ਦੇ ਅਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਛੇ, ਟਕਰਾਅ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਆਯਾਮੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸੋਚ ਅਕਸਰ ਇੱਕ-ਆਯਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕਵਚਨ ਆਯਾਮ ਵੀ ਇੱਕ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਪਰ ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਰੋਤ, ਆਰਥਿਕਤਾ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਮੰਥਨ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਇਹ ਉਹ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਮੈਪਿੰਗ ਲਈ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੱਤ, ਭਾਵੇਂ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਤੱਤ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ, ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਖਰੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Machine Translated by Google

ਜੰਗੀ ਲੜਾਈ 'ਤੇ। ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਚਰਿੱਤਰ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਕਾਰਕ ਹਨ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਇਹ ਕੁਝ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ?

ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਚਾਹੇ ਸਪਰਸ਼ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਅਕਸਰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾੜੇ ਨਤੀਜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਗਲਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਸਥਾਈ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੜਕ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਅਸਤ ਚੌਰਾਹੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਸਹੀ ਮੋੜ ਲੈਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਟੈਕਰ ਦੁਆਰਾ ਟੱਕਰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਵਿਕਲਪ ਇੱਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਤਜਰਬਾ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵੀ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਲੱਖਣ ਰਣਨੀਤਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਜੰਗੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੀਤ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।
ਇੱਕ ਸਮਝਦਾਰ ਹੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਭਵਿੱਖੀ ਯੋਜਨਾ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਉੱਕਰਿਆ ਨਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋਵੇ, ਨਵੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਕੋਰਸ ਚਾਰਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਰਸ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਿਕਾਸਵਾਦੀ ਜਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਹਰਣ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਫੌਜ ਦੇ "ਆਰਮੀ ਆਫਟਰ ਨੈਕਸਟ" ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸਕੇਲਸ ਆਪਣੇ

Machine Translated by Google

ਸੰਗਠਨਾਂ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਪਣੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਇੱਕ "ਸੁਰੂਆਤੀ ਤਾਲਾਬੰਦੀ" ਬਣਾਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਵਿਕਸਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦਾ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਚਾਲਨ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਤੀਜਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, "ਆਰਮੀ xxi", ਨੇ ਨੇੜਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸਿਰਫ ਮਾਰੂਥਲ ਦੇ ਤੂਫਾਨ ਯੁੱਗ ਵਰਗੇ ਪੁਰਾਣੇ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਰ ਨਾਲ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਵਿਚਾਰ, ਆਬਜੈਕਟਿਵ ਫੋਰਸ, "ਆਰਮੀ ਆਫਟਰ ਨੈਕਸਟ" ਅਤੇ "ਆਰਮੀ xxi" ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਹੱਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਲਾਈਟ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਮਸ਼ੀਨ ਗਨ ਨਾਲ ਮਾਊਂਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਟ੍ਰਾਈਕਰ ਅੱਠ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਦੀ ਸੁਰੂਆਤ ਹੋਈ। ਇਹ ਹੋਰ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ , ਸਹੀ ਤਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ।2 ਇਸਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਫਾਇਰਪਾਵਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ, ਤਿੰਨ ਤੱਤ ਜੋ ਲੜਾਈਆਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਨ।

ਇਸ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਭਾਰਤੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਨੇ 1975 ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖਮੁਖੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ। 3 ਇਸ ਯਤਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ, ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਕੇ.ਵੀ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰਾਓ (ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੈਨਾ ਮੁਖੀ) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰਜੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਫੌਜ ਦੇ ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇੱਕ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਲ 2000 ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ, ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੜਾਕੂ ਫੋਰਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨ ਅਤੇ ਪਛਾੜਨ ਲਈ ਚਾਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਫੌਜ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਸ਼ੀਨੀ ਫੌਜਾਂ, ਹਵਾਬਾਜ਼ੀ ਕੋਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੜਤਾਲ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੌਕੇ ਦੀ ਇੱਕ ਖਿੜਕੀ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਉਹ ਘਾਟਾ ਜੋ

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਹਮਲਾਵਰ ਫੋਰਸ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਆਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਫੌਜ ਦੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੀ ਜਿਸਨੇ ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਪੈਂਤੜੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ।

ਸਕੇਲਜ਼ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਲਈ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ 1971 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਿੱਤ ਅਤੇ 1974 ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਹਾਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਵੀਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮ-ਪੜਚੋਲ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।4

ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 1970 ਅਤੇ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦਾ ਇਹ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਤਾਲਾ, ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਬਣਿਆ ਰਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਟਕਰਾਅ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਚਾਰ ਤੱਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਦ ਦਾ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਜੰਗ

ਪਹਿਲਾਂ, ਟਕਰਾਵਾਂ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਰਾਜ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੜਾਕੂਆਂ ਵਜੋਂ ਗੈਰ-ਰਾਜੀ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੌਕਸੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯੁੱਧ ਜਾਂ, ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਟਕਰਾਅ ਲੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਸਿਸਟਮਿਕ ਪੀਸ, 2017 ਲਈ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਮਹਾਂਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਸ਼ੀਤ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਟਕਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹਨਾਂ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਮੀ ਆਈ। ਟਕਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ

ਇਸਲਾਮੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪਿੱਛਾ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ।5 ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਅਫਪਾਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਐਨ ਅੱਗੇ ਰਾਜ-ਦਰ-ਰਾਜ ਟਕਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਸ਼ਿਫਟ ਇਨ ਕੁੰਜੀ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ

ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਾਜ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਾਜੀ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਯੁੱਧ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੁੱਧ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਤਕਨੀਕੀ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਹਿੱਸੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।6 ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਵਿਕਲਪਾਂ 'ਤੇ ਘੱਟ ਜ਼ੋਰ, ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਵਾਧੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਜਿਊਰੀ ਇਸਦੀ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨ ਰਾਜ ਦੋਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਆਰਕੇਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।7

ਤਕਨਾਲੋਜੀ

ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਫੌਜੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਇੱਕ ਚਾਲਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਲਵਾਰ, ਧਨੁਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਰ, ਕੈਟਾਪਲਟ, ਰੱਥ, ਬਾਰੂਦ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼, ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰ, ਤੋਪਖਾਨਾ, ਟੈਂਕ, ਰਾਕੇਟ ਅਤੇ ਸੁੱਧਤਾ ਗਾਈਡਡ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਦੇ ਆਗਮਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਲੜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਯੁੱਧਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਵਾਦੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਬਦੀਲੀ ਦੇਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਚਾਲਕ ਵਜੋਂ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਗਤੀ ਦੀ ਦਰ ਵੀ ਹੈ, ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਢਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (AI), ਰੋਬੋਟਿਕਸ ਅਤੇ ਬਲਾਕਚੈਨ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ

Machine Translated by Google

ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜੰਗੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਭਵਿੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਉਸਦੀ ਨਿੱਜੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਭਵਿੱਖੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰੁਕਾਵਟ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਨੇ ਸੰਭਾਵੀ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। AI ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਧੁੰਦ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਸੰਭਵ ਤਰੀਕੇ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਦੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਤਵਾਦੀ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੇਤਰ ਹੈ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੋਬੋਟਿਕਸ ਅਤੇ AI ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦੀ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੌਰਾਨ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਜਾਨਲੇਵਾ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਅਸਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਸਟੈਂਡ-ਆਫ ਦੂਰੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦਾ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡਾਈਜ਼ਡ ਟਕਰਾਅ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ

ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਬਦੀਲੀ ਸ਼ਾਇਦ ਸੂਚਨਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਨੁਭਵਯੋਗ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਵਿਕਸਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ, ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ, ਭਰਤੀ ਕਰਨ, ਫੰਡ ਦੇਣ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਸਰਗਰਮ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡੋਕਲਾਮ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਚੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਗੈਰ-ਰਾਜੀ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ। ਦਾਏਸ਼ (ਜਿਸਨੂੰ ਇਸਲਾਮਿਕ ਸਟੇਟ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ, ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਰਾਜੀ ਅਦਾਕਾਰ ਆਪਣੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਫਾਇਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਦਾ ਉਭਾਰ ਅਤੇ ਫੈਲਾਅ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਨੇ ਉਸ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਜਿਸਨੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ।

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਭਵਿੱਖੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤਿਆਰੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਸਭ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸਰਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਖਤਰੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰਵਾਇਤੀ ਰਾਜ-ਦਰ-ਰਾਜ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਭਾਰਤ ਨੇ 1971 ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਖਰੀ ਵੱਡੀ ਰਵਾਇਤੀ ਜੰਗ ਲੜੀ। ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪੰਜਾਹਵੀ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਜੰਗ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਵਾਇਤੀ ਫੌਜੀ ਵਾਧੇ ਨੇ 1999 ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ। ਭਾਰਤ ਨੇ 1947 ਅਤੇ 1971 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਨਾਲ ਚਾਰ ਵੱਡੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਲੜੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ 24 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, 1971 ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਭਗ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ, ਕਾਰਗਿਲ ਉਸ ਵਧਦੀ ਪੌੜੀ ਦਾ ਸਿਖਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚੁਣੌਤੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਕਸਰ ਬਾਹਰੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ 1955 ਤੋਂ ਹੀ ਬਗਾਵਤਾਂ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਇਕਸਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ

ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਕਮੀ। ਵਾਧੂ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਟਕਰਾਅ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ

ਰਾਜ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ। ਇਹ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਕਸਲ ਖੇਤਰਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੱਕ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ, ਚੀਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਹਿੰਸਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੇ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਚੀਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਘੱਟ ਸੀ ਅਤੇ 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਮਾਮੂਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬਗਾਵਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੁਆਰਾ ਸਰਗਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਵੱਡੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਅਤੇ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਅਤੇ ਬਾਰੰਬਾਰਤਾ, ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਖਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਜੋ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ
ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਖਤਰਿਆਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਦੋ ਕਾਰਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਚੀਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ ਇੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਖਤਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ, ਦੂਜਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ

ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਹੁੰਦੇ ਚਰਿੱਤਰ 'ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਚੀਨ 1964 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਿਆ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰੀਖਣ 1974 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੋਵੇਂ 1998 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਣ ਗਏ। ਚੀਨ-ਭਾਰਤ ਯੁੱਧ ਚੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਰਜੇ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਖਰੀ ਵੱਡਾ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਯੁੱਧ 1974 ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ 1998 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਮਲ ਤਿੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰੀਕਰਨ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਰਵਾਇਤੀ ਟਕਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਤੀਬਰਤਾ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਮਰੀਕਾ, ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਰਗੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਵਾਂਗ, ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪੀ ਅਨੁਭਵ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭੜਕਾਹਟਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਾਰਗਿਲ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 1969 ਵਿੱਚ ਚੀਨ-ਸੋਵੀਅਤ ਝੜਪ, ਭਾਵੇਂ ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਸਮਾਨ ਪੱਧਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਫੌਜੀ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈਆਂ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਚੀਨ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ, ਇੱਕ ਸਥਾਪਿਤ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ।

ਮਾਓ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ਉੱਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ

Machine Translated by Google

ਘਰੇਲੂ ਮੁੱਦੇ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਘਰੇਲੂ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ, ਮਾਓ ਨੇ "ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਇਨਕਲਾਬ" ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਗੜਬੜ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਮੋੜ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਲਈ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਰਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਧੱਕਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਟਕਰਾਅ ਨੇ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਸੋਵੀਅਤ ਪੱਖੀ ਲਾਬੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਓ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸੋਵੀਅਤ ਪੱਖੀ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਪੱਖੀ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲੀ।8

ਬਾਹਰੀ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ, ਚੀਨ ਸੋਵੀਅਤ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਮੁਦਰਾ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਵਿਕਲਪ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।9

ਕਿਊਬਾ ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਈਲ ਸੰਕਟ ਅਕਤੂਬਰ 1962 ਵਿੱਚ 1949 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਸੋਵੀਅਤ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਤੋਂ 13 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ। ਕਿਊਬਾ ਵਿੱਚ ਹਮਲਾਵਰ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਲੱਭਣ ਦੇ ਖਰੁਸ਼ਚੇਵ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸਨੇ ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਦੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ। ਸੰਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਪਰਿਪੱਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧਾਂ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ, ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਦੀ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਇਸਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਰੀਕੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਗੰਭੀਰ ਨਤੀਜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਰਣਨੀਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਟਰਿੱਗਰ-ਖੁਸ਼ ਜਾਂ ਤਣਾਅਗ੍ਰਸਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੀਤ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਚੰਗੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਦੋਵੇਂ ਮਾਮਲੇ ਪਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਜਾਂ ਲਗਭਗ ਟਕਰਾਅ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਚੀਨ-ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਏ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਅਮਰੀਕਾ-ਸੋਵੀਅਤ ਟਕਰਾਅ ਨੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜੇਕਰ ਇਹ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ। ਦਾ ਮਾਮਲਾ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ-ਸੋਵੀਅਤ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ,

Machine Translated by Google

ਇਸਦਾ ਚੀਨ-ਸੋਵੀਅਤ ਝੜਪ ਨਾਲ ਨੇੜਲਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸਰਹੱਦੀ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ

ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਦੋਵੇਂ ਕਾਰਕ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਉਸਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਫੌਜ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਘਰੇਲੂ ਮੁੱਦਾ ਹੈ।

ਇਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਕਾਰ, ਹੋਂਦ ਲਈ ਤਰਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਫੋਰਸ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਤੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਘਟਦੇ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਕਥਿਤ ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਸਾਧਨ 'ਤੇ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਰੁਖੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਰਗਿਲ ਬਣਿਆ। ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਰਾਜ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਿਲੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਇੱਕ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਸਥਾਨਕ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੇਠਾਂ ਸੀ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਟਕਰਾਅ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮਾਈਕਲ ਹਾਰੋਵਿਟਜ਼ ਨਵੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਰਾਜ ਜੋ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੌਜੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ।10

ਚੀਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਹਮਲਾਵਰ ਚੀਨ ਨੇ 1964 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ 1998 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ। ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਤੋਂ 20 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਪ੍ਰੀਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕੀਤੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ 1969 ਦੇ ਚੀਨ ਤੋਂ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1999 ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਬਕ ਜੋ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

Machine Translated by Google

ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਪਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜੀ ਭੜਕਾਹਟਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਘਟਾਉਣ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਤਣਾਅ ਵਧਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਪਰਛਾਵਾਂ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਪੁਨਰ-ਕੈਲੀਬ੍ਰੇਸ਼ਨ

ਕੋਈ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਹੱਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਬਕ ਲਏ ਹੋਣਗੇ। ਹਕੀਕਤ ਵਿਰੋਧੀ ਰੁਝਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਟਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਆਪਣੇ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤੱਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਭੜਕਾਹਟਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸੁਚੇਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ।11 ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਹੈ ਜੋ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਰਣਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਭੜਕਾਹਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਰੂਪ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ੋਰ ਇੱਕ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਤੱਤਾਂ ਵੱਲ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਲਕੇ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਟਕਰਾਅ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਕਰਨ ਨੇ ਵੱਡੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੱਤ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ।
1999 ਦਾ ਕਾਰਗਿਲ ਟਕਰਾਅ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵੀ ਕਾਰਗਿਲ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਸੈਕਟਰ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਫੋਰਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਜੰਗ ਦੀ ਵਿਅਰਥਤਾ ਨੇ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਜਲਦੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਸੀਮਤ ਉਪਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਗਈ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੱਤੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥਾ ਅੰਤਰ ਸੀ।
ਮੌਜੂਦਾ ਚਾਲ

Machine Translated by Google

ਦੋਵਾਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਤਰ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਾਧੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ।

ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇੱਕ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਹਿੱਸੇ - ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਇੱਕ ਬਾਹਰੀ ਵਿਰੋਧੀ ਦੁਆਰਾ ਰੁੱਝੀਆਂ ਰਹਿਣ, ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਇੱਛਾਵਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਦੀ ਇੱਕ ਮਨਘੜਤ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਯੁੱਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ, ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ, ਰਾਜ ਫੰਡਿੰਗ ਅਤੇ ਦਾਨ ਅਤੇ ਦਾਨ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਸਮੇਤ ਕਈ ਸਰੋਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅੱਤਵਾਦੀ ਫੰਡਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।12 ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਿੱਸਾ ਉਹ ਗਤੀ ਅਤੇ ਦਾਇਰਾ ਰਿਹਾ ਜੋ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਤਬਾਹੀ ਅਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਵੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ ਆਈਐਸਆਈ ਅਤੇ ਆਈਐਸਪੀਆਰ ਵਰਗੀਆਂ ਰਾਜ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੇ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਇਸਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਾਮਬੰਦੀ, ਵਿਘਨ ਅਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਉਪਕਰਣ ਲਈ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਗਈ। ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਰਵਾਇਤੀ ਬਲਾਂ ਨੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਘੁਸਪੈਠ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਣ, ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਰੁੱਝੇ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਨਕਲੀ ਅਸਥਿਰਤਾ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਮਤਭੇਦਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲਾ ਵਿਕਲਪ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਸਥਾਈ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਸਦੀ ਰਣਨੀਤਕ ਚੋਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੀ ਚੀਨ ਦਾ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਰਣਨੀਤਕ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ? ਜਿਊਰੀ ਸ਼ਾਇਦ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਲਈ, ਚੀਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ

Machine Translated by Google

1967 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲੀ।

ਦੂਜਾ, ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਖੇਤਰ ਸਰਗਰਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਅੱਤਵਾਦ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਬਗਾਵਤ ਲਈ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮਸੂਦ ਅਜ਼ਹਰ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤੇ ਗਏ ਅੱਤਵਾਦ ਲਈ ਅਸਿੱਧੇ ਸਮਰਥਨ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਖਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਵਪਾਰ ਸਰਪਲੱਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਸਾਈਬਰ ਹਮਲਿਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਡੋਕਲਾਮ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਗਏ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫੌਜੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ, ਅਜੇ ਵੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਰਣਨੀਤਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਹੋਦ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸ਼ੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਫਿਰ ਤੋਂ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਹਿੱਸੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਉੱਤਮਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਤ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਚੀਨ ਰਾਜ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਰਾਏ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸੂਚਨਾ ਮੁਹਿੰਮ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਲੀਲਾਂ, ਕੂਟਨੀਤਕ ਚਾਲਬਾਜ਼ੀ, ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਸਾਈਬਰ ਹਮਲਾਵਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।13 ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ 'ਤੇ ਲਿਆਂਗ ਅਤੇ ਸ਼ਿਆਂਗਸੁਈ ਦੁਆਰਾ ਚੀਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਚੀਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਦ ਦੇ ਸੰਕਟ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ

ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਆਪਣੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਅਤੇ ਗਿਣੀਆਂ-ਮਿਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਮੁਕਾਬਲਾ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀ, ਆਰਥਿਕ, ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲਾਭ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤੀ ਹੈ।

ਇਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਹੇਠਲੇ ਇੱਕ-ਤਿਹਾਈ ਵਿੱਚ ਲੜੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰਲੇ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਹਿੱਸੇ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਰਵਾਇਤੀ ਯੁੱਧ ਜਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਯੁੱਧ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ।

Machine Translated by Google

ਜੰਗ, ਅਸੰਭਵ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਚੀਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਵੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਜੋਖਮ ਦੇ ਯੋਗ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਖੇਤਰੀ ਲਾਭ, ਜੰਗ ਛੇੜਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼, ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ, ਉਹ ਆਪਸੀ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ, ਰਵਾਇਤੀ ਰੋਕਥਾਮ ਜਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਚੀਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਣਨੀਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਪੇਖਿਕ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦਾ ਰਵਾਇਤੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ 'ਤੇ ਸੀਮਤ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਕੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵਧੇ ਹੋਏ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਭਰਤਾ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਇੱਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਜੋ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਪਹੁੰਚਾਂ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਦੇ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਦੌਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ 1947-48 ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ 1971 ਦੀ ਜੰਗ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਵੱਡੇ ਫੌਜੀ ਯਤਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਰਵਾਇਤੀ ਜੰਗ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੌਕਸੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਹ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਨਾਲ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਪੜਾਅ ਲਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਰਵਾਇਤੀ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਤੱਤ ਬਣ ਗਈ। ਜੇਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਹ ਵਿਰੋਧੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਸਹਿ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਵਿਕਲਪਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਣਨੀਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਚੀਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਰਣਨੀਤਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਚੀਨ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿੱਧੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਚੀਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੇਡ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। 1962 ਦੇ ਐਪੀਸੋਡ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਚੀਨ ਨੇ 1962 ਦੀ ਹਾਰ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਮੇਤ ਆਪਣੀ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਵਧਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅੰਤਰ ਦੀ ਇੱਕ ਅਸੁਭ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਦੇ ਹੋਏ ਵਰਤਿਆ ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਐਪੀਸੋਡਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਤੀਜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਾਇਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਇਸਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਮੰਡਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਹਿੰਦ ਮਹਾਸਾਗਰ ਖੇਤਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਅਤੇ LAC ਦੇ ਨਾਲ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਕੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਿਵਹਾਰ

ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕੀ ਹੈ? ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਵਹਾਰਕ ਰੁਝਾਨ ਰੇਖਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ ਕਦੇ ਨਾ ਲੜੀ ਜਾਵੇ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਾਰਜ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ, ਇੱਕ ਦਿਲਚਸਪ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰਚਨਾ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਿੰਨੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਹੈ, ਯੁੱਧ ਜਾਂ ਰਣਨੀਤਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਨੀਂਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਮਜ਼ ਪੀ. ਕਾਰਸੇ ਨੇ 1986 ਵਿੱਚ, ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ: ਖੇਡ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ । ਲੇਖਕ ਨੇ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕੀਤਾ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਖੇਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ, ਆਚਰਣ, ਸਮਾਪਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ। ਕਾਰਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਵੱਈਏ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਪੈਟਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ

Machine Translated by Google

ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਜੋ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਚਾਰ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਵਧਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਸਮੇਂ ਦੀ ਆਦਤ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਦੇ ਨਾਲ। ਜਿਵੇਂ ਯੁੱਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਇਕਸਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਇਕਸਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਖਿਡਾਰੀ ਇਸਨੂੰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕਾਰਸੇ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।14 ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਥੰਮ ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸੁਝਾਅ ਦੇਵੇਗਾ, ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਬੋਰਡਰੂਮ ਅਤੇ ਯੁੱਧ-ਕਮਰਿਆਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਕਾਰਕ ਦੁਆਰਾ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਹੈ।

ਕਾਰਸੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਖੇਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਖੇਡ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਵਿੱਚ, ਖਿਡਾਰੀ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਖੇਡਣ ਲਈ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਵੀ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸਥਾਨਿਕ, ਅਸਥਾਈ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਵਿੱਚ, ਖਿਡਾਰੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਾਂਗ, ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਦੌਰਾਨ ਇਸਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵਿਆਕਰਣ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੱਲਬਾਤ ਜਾਂ ਚਰਚਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੀਮਤ ਖੇਡਾਂ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੇਡੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਲਟ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਹੈਰਾਨੀ ਨੂੰ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਵਿੱਚ, ਖਿਡਾਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ "ਹੈਰਾਨੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ

Machine Translated by Google

"ਸਿੱਖਿਅਤ।" ਮੌਤ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਦਾ ਅੰਤ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਖਿਡਾਰੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਵੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਵਿੱਚ, ਮੌਤ ਖੇਡ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ।15

ਸਾਈਮਨ ਸਿਨੇਕ, ਇੱਕ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਨੇਤਾ, ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖੇਡ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਪੱਖਾਂ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਵਿੱਚ, ਖਿਡਾਰੀ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪਛਾਣਯੋਗ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਟੀਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖੇਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਾਂ ਦੇ ਖੇਡ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਟੀਮ ਜੋ ਖੇਡ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਊਟਸਕੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਊਟਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਆਊਟ-ਟਾਈਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਜੇਤੂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖੇਡੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਡ ਵਿੱਚ, ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਇਸਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਕੇ ਖੇਡਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਡ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖਿਡਾਰੀ ਦੂਜੇ ਸੀਮਤ ਖਿਡਾਰੀ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਖੇਡ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖਿਡਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਅਨੰਤ ਖਿਡਾਰੀ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਈਮਨ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੀਤ ਯੁੱਧ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਖੇਡ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਖਿਡਾਰੀ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਯੂਐਸਐਸਆਰ, ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਖਿਡਾਰੀ ਕੋਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਰੋਤ ਜਾਂ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਅਮਰੀਕਾ ਡਿਫਾਲਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਗਿਆ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖਿਡਾਰੀ ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖਿਡਾਰੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਸੰਗਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੀਮਤ ਖਿਡਾਰੀ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਖਿਡਾਰੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੀਮਤ ਖਿਡਾਰੀ, ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਖੇਡ ਦੇ ਨਿਯਮ ਕਦੇ ਵੀ ਸੀਮਤ ਖਿਡਾਰੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚੁਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਵੱਡੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗਲਤ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ।

Machine Translated by Google

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੀਮਤ ਖਿਡਾਰੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਠੋਸ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਜਿੱਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜਿੱਤ ਦੀ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਦੂਜੇ ਇਰਾਕ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਜਿੱਤ ਦੇ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਨਾਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਅਸਫਲ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਖਲਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਦਾਏਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਭਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਈਰਾਨ ਨੂੰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਮਿਲਿਆ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਹਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਾਈਮਨ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਪਾਰਕ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਖੇਡਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਜੋ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਸਕਣ, ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇਸਦੀ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਹੈ।

ਇਸਨੂੰ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼, ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ "ਕਿਉਂ" ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ, ਸੰਗਠਨ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਟੱਲ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਪਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਸੀਮਤ ਖਿਡਾਰੀ "ਕਿਵੇਂ" ਅਤੇ "ਕੀ" ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਠੋਸ ਅਤੇ ਮਾਪਣ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਜਾਂ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਆਉਟਪੁੱਟ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਰਣਨੀਤਕ ਸਪੇਸ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਤੱਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰਸੇ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੇਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਨੂੰ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਤੀਜੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਸਮਰਥਨ ਅਧਾਰ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ, ਠੋਸ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ ਨਤੀਜਿਆਂ ਲਈ ਬੇਸਬਰੇ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੇਤਾ ਸੀਮਤ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਖੇਡ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ ਦੀਆਂ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨਾ, ਅੰਦਰੂਨੀ

Machine Translated by Google

ਇੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦਰਸਾਉਦੇ ਹਨ, ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਲੈਂਡਮਾਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਜੋਂ ਮੰਨਣ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਇੱਕ ਆਮ ਨੁਕਸ ਜੋ ਕਾਰਸੇ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਕਸਰ ਬੇਸਬਰੇ ਪਹਾੜੀ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਲਾਹ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਸਿਖਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਸਿਖਰ ਅਤੇ ਸਿਖਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਇਸਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਈ ਸੀਮਤ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਉਪ-ਸੈਟਾਂ ਵਜੋਂ ਖੇਡਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਪਹੁੰਚ ਇਸਦੇ ਵੱਡੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸੀਮਤ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਪੱਛਮੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਸਰਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹਿ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹਨਾਂ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੰਤ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਸੰਕਲਪਿਕ ਸਹਿ-ਸਬੰਧ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਵੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ, ਸਿਰਫ ਤਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿਛਲੇ 70 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖੀ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ 1947-48, 1965, 1971 ਅਤੇ 1999 ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਹੱਦ ਤੱਕ ਚਾਰ ਜੰਗਾਂ ਲੜੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖਿਡਾਰੀ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇੱਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਇੱਛਾ ਸੀ, ਜੋ 1947 ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਆਪਣੇ ਨੁਕਸਦਾਰ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਬਕਾਇਆ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਜਿੱਤ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਯੁੱਧ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਰਣਨੀਤੀ 1988 ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਇੱਕ ਲੰਬੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦਲ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨੇੜੇ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਲਾਭ ਸੀ। ਇੱਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ, ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਖ ਧਿਆਨ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਪ-ਰਵਾਇਤੀ ਟਕਰਾਅ 'ਤੇ ਰਿਹਾ, ਜਿਸਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ, ਤਰਕਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

Machine Translated by Google

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਈ ਪਿਛਲੀਆਂ ਹਾਰਾਂ। ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਹੋਰ ਤੱਤ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਨਾਸ਼, ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਫੰਡਿੰਗ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ।16 ਜਿੱਤ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ, ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਮਾਮੂਲੀ ਸਾਬਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਯਤਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀਮਤ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੇਡਣ ਦੀ ਸੀਮਾ, ਇਸ ਰਣਨੀਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨੇਤਾ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣਾ ਭੁੱਲ ਗਏ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੌਤਿਕ ਖੇਤਰ ਅਨੰਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਟਕਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਰਹੇ। ਇਸ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇੱਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਭਵਿੱਖੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗਾ।

ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਜਨਮਜਾਤ ਨਿਰਾਸ਼ਾ, ਭਾਵੇਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇ, ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਜੇਤੂ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ, ਰੁੱਖਾਂ ਲਈ ਜੰਗਲ ਗੁਆਉਣ ਦੇ ਲੱਛਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਇੱਕ ਬਗਾਵਤ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਦਰੋਹੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਗਾਵਤ ਲਈ ਗਲਤ ਸਮਝਣ ਦੇ ਸਵੈ-ਹਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ, ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ-ਵਿਦਰੋਹੀ ਫੋਰਸ ਦੀ ਹਾਰ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜੋ ਅਨੰਤ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਬਾਲਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲਗਭਗ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦੁਆਰਾ ਭੜਕਾਏ ਗਏ ਪਰਛਾਵੇਂ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖੇਤਰ ਲਈ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੁਆਚੇ ਹੋਏ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਇੱਕ ਡੈੱਡਵੇਟ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ

Machine Translated by Google

ਅਸਲ ਜਿੱਤ ਲਈ ਜੋ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖਿਡਾਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਅੰਤ-ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕਾਂਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਕਸਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਡ੍ਰਾਈਵਿੰਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਇੱਕ ਭਵਿੱਖਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਖੋਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਰਿਹਾ। ਅਸਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਸਫਲਤਾ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਰੋਹਿਤ ਸਰਨ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਇੱਕ ਔਸਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਔਸਤ ਭਾਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਅਮੀਰ ਸੀ, ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਜਿਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਲਗਭਗ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਸੀ।"17

ਸਰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਦਮ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਦੀ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। "ਅੱਜ ਇੱਕ ਔਸਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਨਾਲੋਂ 15% ਘੱਟ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ 1985 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ 15% ਗਰੀਬ ਸਨ... ਔਸਤਨ, ਇੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਾਗਰਿਕ 24% ਘੱਟ ਊਰਜਾ ਦੀ ਖਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਹਿਲਾਂ 10% ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਸੀ), ਛੋਟਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼, ਜੋ ਕਿ 24 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਹਿੱਸਾ ਸੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਹੈ।"18

ਸ਼ਾਇਦ ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਤਿੱਖਾ ਹਮਲਾ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਰੀਫ ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਖਬਾਰ ਡਾਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। "ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਾਡੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"19 ਉਸਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ।

ਅੱਤਵਾਦ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਪ੍ਰਤੀ। "ਅੱਤਵਾਦੀ ਸੰਗਠਨ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਰਾਜੀ ਕਾਰਕੁਨ ਕਹੋ, ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ 150 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?

ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। ਅਸੀਂ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕਿਉ ਨਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ?" ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਅਸੀ ਸੱਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿਕਾਸ (ਜੀਡੀਪੀ ਵਿੱਚ) 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਨਹੀ ਹਾਂ।"20 ਸ਼ਰੀਫ ਸ਼ਾਇਦ ਸਹੀ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਹਾਰ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

ਮੈਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖਿਡਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦਿਓ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਲਈ, ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਲੀਫ਼ਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਵਿਚਾਰ ਰਹੀ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਟਕੀ ਸੀ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਦੇ ਵੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਹਰ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨੇਤਾ ਇੱਕ "ਖਿਤਾਬ" ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਜਿੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਭੜਕਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਨੇਤਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫੌਜੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ, ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਖੇਡ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਖੇਡਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਸ ਮਾਮੂਲੀ ਖਿਤਾਬ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ) ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਦੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਕਿ ਖੇਡ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਸਿਰਫ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕਰਕੇ। ਜੰਨਤ (ਸਵਰਗ) ਦਾ ਚਿਹਰਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਕਸਰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਮਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 72 ਕੁਆਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਵਰਗੀ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਿਕ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਭੋਲੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਆਸਾਨ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਵਿਗੜੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਗਲਤ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਹਾਦ ਇੱਕ ਆਮ ਸਾਧਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਝੂਠੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਅਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਿਹਾਦ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਸਾ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਦਰੂਨੀ ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ।21

ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਫੌਜੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਚੀਨ ਦਾ ਪਹੁੰਚ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਪੱਛਮੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਨੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਹੋਰ ਰਵਾਇਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

Machine Translated by Google

ਬੀਜਿੰਗ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿੱਚ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਚੀਨੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਤੋਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਹਾਲੀਆ ਕਿਤਾਬ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਵਾਰਫੇਅਰ: ਦ ਚੇਜਿੰਗ ਕਰੈਕਟਰ ਆਫ ਕਨਫਲਿਕਟ, ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।22 ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਬਾਰੇ ਅਧਿਆਇ ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ ਯੁੱਧ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਖੋਦਦਾ ਹੈ,23

ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਵਾਇਤੀ ਚੀਨੀ ਲਿਖਤਾਂ ਵੀ, ਜੋ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਹਨ।24 ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੇਈ ਕਿਊ, ਆਰਟ ਆਫ਼ ਵਾਰ, ਵੂ ਜ਼ੀ, ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਅਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਯੁੱਧ ਅਤੇ "ਤਿੰਨ ਯੁੱਧ" ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ "ਅਨਰਿਸਟ੍ਰੈਕਟਡ ਵਾਰਫੇਅਰ" ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਫੈਲਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਯੁੱਧ ਬਾਰੇ ਰਵਾਇਤੀ ਸੋਚ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਜੋ ਕਾਰਸੇ ਅਨੰਤ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

> ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਜੋ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀਮਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਅਸਲ ਅਰਥ, ਜਿਸਦਾ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਦੂਜੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ, ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵੇਂ ਸਾਧਨਾਂ (ਅਤਿਅੰਤ ਸਾਧਨਾਂ ਸਮੇਤ) ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ।25

ਲਿਆਂਗ ਅਤੇ ਸ਼ਿਆਂਗਸੁਈ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਸੀਮ ਲੜਾਈ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਲਈ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਖੇਡ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਧਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧੀ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਤਰਕ ਕਿ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਯੁੱਧ "ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਕੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ" ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਉਹ "ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਾਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੌਜ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕਤਾ" ਨੂੰ ਵੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।26 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਲੇਖਕ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਉਭਰ ਸਕਦਾ ਹੈ

Machine Translated by Google

ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਮਾਹਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ। ਇਹ ਕਾਰਸੇ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਚੋਣਵੇਂ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਸੂਚੀਬੱਧ ਫੌਜਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ।

ਡੋਕਲਾਮ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤੀ ਤਜਰਬਾ ਚੀਨੀ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਯੁੱਧ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਨੁਭਵਯੋਗ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਚੀਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਣਨੀਤਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ। ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ, ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਚੀਨੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਦੁਹਰਾਓ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਲੰਮਾ ਕੀਤਾ, ਰਣਨੀਤਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ।

ਨੋਟਸ

1. ਲਾਰੈਂਸ ਫ੍ਰੀਡਮੈਨ, "ਯੁੱਧ ਦਾ ਭਵਿੱਖ: ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸ," ਜਨਤਕ ਮਾਮਲੇ, ਨਵਾਂ ਯੌਰਕ, 2017, ਪੰਨੇ xviii-xix.
2. ਰਾਬਰਟ ਐੱਚ. ਸਕੇਲਸ, "ਵਾਰ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ," ਵਾਰ ਔਨ ਦ ਰੌਕਸ, 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018, https://warontherocks.com/2018/04/forecasting-the-future-of-warfare/, 26 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
3. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰਾਓ ਕਮੇਟੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਲਈ, ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ, ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਤੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਇਸਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰੋ: ਫੌਜੀ ਤਬਦੀਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਵਧਾਉਣਾ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਪੈਂਟਾਗਨ ਪ੍ਰੈਸ, 2016), ਪੰਨੇ 48-53 ਵੇਖੋ।
4. ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਕਈ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਦੇ ਹਨ। 1962 ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਉਦਾਹਰਣ ਅਤੇ ਵੀਅਤਨਾਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ।
5. ਮੋਂਟੀ ਜੀ. ਮਾਰਸ਼ਲ ਅਤੇ ਗੈਬਰੀਏਲਾ ਐਲਜ਼ਿੰਗਾ-ਮਾਰਸ਼ਲ, ਗਲੋਬਲ ਰਿਪੋਰਟ 2017: ਟਕਰਾਅ, ਸ਼ਾਸਨ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕਤਾ, ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਸਿਸਟਮਿਕ ਪੀਸ, ਵਿਯੇਨ੍ਨਾ, 27 ਅਗਸਤ, 2017, ਪੰਨੇ 25-27, http://www.systemicpeace.org/vlibrary/GlobalReport2017.pdf, 5 ਮਾਰਚ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
6. ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਮਜ਼ਾਰ, ਮਾਸਟਰਿੰਗ ਦ ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ: ਅੰਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਏ ਚੇਜਿੰਗ ਏਰਾ ਆਫ ਕਨਫਲਿਕਟ (ਕਾਰਲਿਸਲੇ, ਪੀਏ: ਸਟ੍ਰੈਟੇਜਿਕ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਆਰਮੀ ਵਾਰ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰੈਸ, 2015), ਪੰਨਾ 3 ਵੇਖੋ।
7. ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਾਈਸਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇ ਕੇਸ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਵਿਕਰਾਂਤ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ (ਸੰਪਾਦਕ), ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ: ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਚਰਿੱਤਰ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਪੈਂਟਾਗਨ ਪ੍ਰੈਸ, 2018)।

Machine Translated by Google

8. ਦਿਮਿਤਰੀ ਰਿਆਬੁਸ਼ਕਿਨ, 1969 ਦੇ ਸੋਵੀਅਤ-ਚੀਨੀ ਸਰਹੱਦੀ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵੇਖੋ , http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no16_2_ses/03_ryabushkin.pdf, 13 ਫਰਵਰੀ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨੇ 76-81.

9. ਇਬਿਡ।

10. ਮਾਈਕਲ ਹਾਰੋਵਿਟਜ਼, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਫੈਲਾਅ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਟਕਰਾਅ: ਕੀ ਅਨੁਭਵ ਮਾਇਨੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, https://www.belfercenter.org/sites/ਡਿਫਾਲਟ/ਫਾਈਲਾਂ/ਪੁਰਾਤਨ/ਫਾਈਲਾਂ/ਅੱਪਲੋਡ/ਹੋਰੋਵਿਟਜ਼_ਨਿਊਕਲੀਅਰ_ਦਾ_ਸਪ੍ਰੇਡ_Weapons.pdf, 13 ਫਰਵਰੀ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

11. ਐਸ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਸਵਾਮੀ, "ਥੀਏਟਰ ਕਮਾਂਡ ਇੱਕ ਬੇਲੋੜਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਉ ਹੈ," ਵੇਖੋ। ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ, 16 ਅਗਸਤ, 2018, https://indianexpress.com/article/ਰਾਏ/ਕਾਲਮ/ਕਿਉ-ਮਿਲਟਰੀ-ਥੀਏਟਰ-ਕਮਾਂਡ-ਇੱਕ-ਬੇਲੋੜਾ-ਵਿਚਾਰ ਹੈ-5308890/, 28 ਜਨਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

12. ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ: ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ ਕੇਸ ਅਧਿਐਨ, ਵਿਕਰਾਂਤ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ: ਜੰਗ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਚਰਿੱਤਰ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਪੈਂਟਾਗਨ ਪ੍ਰੈਸ, 2018), ਪੰਨੇ 37-61 ਵਿੱਚ ਵੇਖੋ।

13. ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਵੇਖੋ, ਵਿਕਰਾਂਤ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ: ਯੁੱਧ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਚਰਿੱਤਰ, ਪੈਂਟਾਗਨ ਪ੍ਰੈਸ, ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ, 2018। ਹੋਰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ, ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ: ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ ਕੇਸ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਨੇ 37-61 ਅਤੇ ਅਭੈ ਕੇ. ਸਿੰਘ, ਗੜਬੜ ਵਾਲੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਪੈਰੀਫੇਰੀ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ: ਚੀਨੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ ਟਕਰਾਅ, ਪੰਨੇ 141-72।

14. ਜੇਮਜ਼ ਪੀ. ਕਾਰਸੇ, ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ: ਖੇਡ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ (ਨਿਊਯਾਰਕ: ਦ ਫ੍ਰੀ ਪ੍ਰੈਸ, 1988) ਵੇਖੋ। ਕਾਰਸੇ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਉਸਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਤੋਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਭਾਸ਼ਣ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਦਲੀਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

15. ਇਬਿਡ।

16. ਇਸਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਲੇਖ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਸੀਮਤ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਸੀਮਾ। ਵੇਖੋ, ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ, "ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ: ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ ਕੇਸ ਅਧਿਐਨ," ਪੰਨਾ 37-61, ਵਿਕਰਾਂਤ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ (ਸੰਪਾਦਿਤ), ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ: ਜੰਗ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਕਿਰਦਾਰ (ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਪੈਂਟਾਗਨ ਪ੍ਰੈਸ, 2018) ਵਿੱਚ।

17. ਰੋਹਿਤ ਸਰਨ, “ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਹਾਰੀਆਂ ਪੰਜ ਜੰਗਾਂ: ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜੰਗ ਕਿਉ ਨਹੀ ਹਾਰਨ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ,” ਦ ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, 16 ਅਗਸਤ, 2018, https://epaper.timesgroup.com/Olive/ODN/TimesOfIndia/#, 16 ਅਗਸਤ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

18. ਇਬਿਡ।

19. ਸਿਰਿਲ ਅਲਮੇਡਾ, “ਨਵਾਜ਼ ਲਈ, ਇਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ,” ਡਾਨ, 12 ਮਈ, 2018, https://www.dawn.com/news/1407192/for-nawaz-its-not-over-till-its-over, 30 ਮਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

20. ਇਬਿਡ।

21. "ਜੇਹਾਦ: ਇਸਲਾਮ ਤੋਂ ਇੱਕ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੰਕਲਪ - ਜੇਹਾਦ ਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ," ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਇਸਲਾਮਿਕ ਸੁਪਰੀਮ ਕੌਂਸਲ, http://islamicsupremecouncil.org/understanding-islam/legal-rulings/5-jihad-a-misunderstood-concept-from-islam.html?start=9, 17 ਦਸੰਬਰ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

22. ਵਿਕਰਾਂਤ ਦੇਸ਼ਪਾਂਡੇ (ਐਡੀ.), ਨੋਟ 13।

23. ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਮਜ਼ਾਰ, ਨੋਟ 6 ਵੇਖੋ; ਹਾਲ ਬ੍ਰਾਂਡਸ, ਪੈਰਾਡੌਕਸ ਆਫ਼ ਦ ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ, ਐਫਪੀਆਰਆਈ, 5 ਫਰਵਰੀ, 2016, https://www.fpri.org/article/2016/02/paradoxes-gray-zone/, 13 ਜੂਨ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। "ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ ਟਕਰਾਅ 'ਤੇ ਰਿਪੋਰਟ," ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ, 3 ਜਨਵਰੀ, 2017, https://www.state.gov/documents/organization/266849.pdf, 13 ਜੂਨ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

24. ਅਭੈ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਨੋਟ 13, ਪੰਨੇ 141-67।

25. ਕਿਆਓ ਲਿਆਂਗ ਅਤੇ ਵਾਂਗ ਜ਼ਿਆਂਗਸੁਈ, ਅਨਰਿਸਟ੍ਰੈਕਟਡ ਵਾਰਫੇਅਰ (ਬੀਜਿੰਗ: ਪੀਐਲਏ ਲਿਟਰੇਚਰ ਐਂਡ ਆਰਟਸ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, ਫਰਵਰੀ 1999), ਪੰਨਾ 180।

26. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 206।

Machine Translated by Google

Machine Translated by Google

ਸਿੱਟਾ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਅਤੇ
ਆਈ

ਚੀਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਲਈ ਜੋ ਵਿਕਲਪ ਉਭਰਨਗੇ ਉਹ ਇਸਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕੂਟਨੀਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਤੱਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਕਲਪ, ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਅਮਲ ਅਤੇ ਫਾਲੋ-ਅੱਪ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਸਭ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓਂ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਕੂਟਨੀਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਪਹੁੰਚ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਿਟਲਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਜਦੋਂ ਕੂਟਨੀਤੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੰਗ ਸੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ" ਅਤੇ ਇਹ ਉਸਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ-ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡੋਕਲਾਮ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਸੀ, ਚੀਨੀ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਕੇ।

ਭਾਰਤੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੀ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਟਕਰਾਅ ਫੌਜੀ, ਕੂਟਨੀਤਕ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ

Machine Translated by Google

ਇੱਕ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਓ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਿਧੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ, ਕੂਟਨੀਤੀ, ਆਰਥਿਕ ਦਬਾਅ, ਵਿਨਾਸ਼, ਅੱਤਵਾਦ, ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਵਧੇਰੇ ਵੱਖਰੇ ਸਨ, ਚੱਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। "ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿਚਕਾਰ ਰੇਖਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਧੁੰਦਲੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।"1 ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਫੌਜੀ ਆਦਮੀ ਕੂਟਨੀਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਰਵਾਇਤੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਕਸੁਰ ਅਤੇ ਸਮਰੂਪ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਧੇਰੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਾਈਬਰ ਹਮਲਿਆਂ ਵਰਗੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਓਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਉੱਭਰਦੀ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ। ਇਹ ਸਭ ਹੋਰ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਰਵਾਇਤੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ "ਜੰਗ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਹੈ" ਦੁਆਰਾ ਘੱਟ ਅਤੇ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰਣਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿਣਗੇ।

ਹਾਲੀਆ ਅਤੀਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੰਚਾਂ 'ਤੇ ਦੁਵੱਲੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਝਿਜਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਅੱਤਵਾਦ, ਅੱਤਵਾਦ ਦੇ ਵਿੱਤ ਪੋਸ਼ਣ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧੀ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਜਾਣਾ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਅਗਲੇ ਕਦਮ ਲਈ ਚੀਨ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਵਧੇਰੇ ਠੋਸ ਦੰਡਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। FATF ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰੇ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।2

Machine Translated by Google

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਚੀਨ ਦੀ ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ ਟਕਰਾਅ ਰਣਨੀਤੀ ਜੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ।3 ਇਸਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਯੁੱਧ ਦੇ ਇੱਕ ਢੰਗ ਵਜੋਂ ਥ੍ਰੀ ਵਾਰਫੇਅਰਜ਼ ਦੇ ਰਸਮੀ ਉਪਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਉਪਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਰਣਨੀਤਕ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ। ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਸਾਗਰ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜੇਤੂ ਨੇ ਖੁਦ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਛੋਟੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਉੱਤੇ ਚੀਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇਹ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੀਨ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਟਾਪੂਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ।4 ਥ੍ਰੀ ਵਾਰਫੇਅਰਜ਼ ਰਣਨੀਤੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਤੱਤ ਦਾ ਕੂਟਨੀਤੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਇਹ ਤੱਤ ਚੀਨ ਦੀ ਫੌਜੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਓਨਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਜਿੰਨਾ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਸ਼ਲ ਵਿਧੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।5

ਜੇਕਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੂਟਨੀਤੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੰਗ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ? ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਐਚਐਸ ਪਨਾਗ ਦੁਆਰਾ ਯੁੱਧ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਕੁਝ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: "ਇਹ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਫੌਜੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਜੰਗ ਲੜ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨਾਲ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ।"6 ਪਨਾਗ ਨਾ ਸਿਰਫ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦੇ ਯੁੱਧ ਲਈ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਪਹੁੰਚ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਢਾਂਚਾਗਤ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਸੀਡੀਐਸ ਅਤੇ ਥੀਏਟਰ ਕਮਾਂਡਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਮੇਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੰਯੁਕਤਤਾ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ "ਜੰਗ ਦੀ ਧੁੰਦ" ਦੀ ਬਜਾਏ "ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਹੜ੍ਹ" ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਨਾਗ ਦੁਆਰਾ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਟੀਫਨ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਡੇਸਪ੍ਰਿੰਗ। ਉਹ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ, ਸੰਕਲਪਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਵ ਹੋਣ ਲਈ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"7

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕਜੁੱਟ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਤੀਤ ਦੇ ਉਲਟ, ਜਦੋਂ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਕਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਿਧੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਆਧੁਨਿਕ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਰੂਆਤ ਜਾਂ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਬੇਤੁਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਜੰਗ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਉੱਚ ਰੱਖਿਆ ਮਾਡਲ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਨਰੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ

ਲੇਖਕ ਨੂੰ ic-814 ਹਾਈਜੈਕਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ, 26/11 ਦੌਰਾਨ ਦੇਖੇ ਗਏ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਸੰਕਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀਆਂ ਹਾਲੀਆ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਉੱਚ ਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਾਡਲ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਧਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।8

ਜੰਗ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਕਿਰਦਾਰ sc ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਸਲ ਜਾਂ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। sc ਵਿਰੋਧੀ-ਕਥਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਢੁਕਵਾਂ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੀਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੁਆਰਾ sc ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਹਾਲੀਆ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅੰਤਮ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਦੱਖਣੀ ਚੀਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ-ਕਥਾ, ਡੋਕਲਾਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬੈਰਾਜ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਅਤੇ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਸਮੱਗਰੀ ਰਾਹੀਂ, sc ਨੇ ਰਣਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਲਿਆ ਹੈ।9

Machine Translated by Google

ਕਿਉਂਕਿ sc ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਗੁਪਤ ਯਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸਦੇ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਰੁਟੀਨ ਸੰਕਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਜੋ ਕਾਰਗਿਲ ਵਰਗੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਧਾਰਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਓਨੇ ਮਾਹਰ ਨਾ ਹੋਣ ਜੋ ਇੱਕ ਆਮ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰੁਟੀਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਚਾਨਕ ਸੰਕਟ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਉੱਭਰਦਾ, ਇਸ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੇ ਯਤਨ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆਬਾਦੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਚਲਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਆਪਕ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤੀਬਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਇੱਕ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਤਿੱਖੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੁਆਰਾ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸੰਭਵ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਗੈਲਵਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਕਸਰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਕਸਰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸਦੇ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਰਾਜ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੂਆਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 10 ਇਹ ਇੱਕ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਵਧੇਰੇ ਜਾਨਾਂ ਗੁਆਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ sc ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਚਲਨ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਅਕਸਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਾਂਗ, sc ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਬਾਰੇ ਓਨੀ ਹੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਯੁੱਧ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਢਾਂਚਿਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

ਯਾਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਖਾਸ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਨ: ਕੂਟਨੀਤੀ, ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ sc। ਯੁੱਧ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੇ, ਤਿੰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਯੁੱਧ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਜੰਗ ਲਈ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਤਿਆਰੀ, ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਅਸਲ ਚੁਣੌਤੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਦੁਬਿਧਾ ਨਾ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੈ ਕਿ

ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਦਯੋਗਿਕ ਯੁੱਗ ਦੇ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਸੂਚਨਾ ਯੁੱਗ ਦੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਵੱਲ ਤਬਦੀਲੀ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਤੀਬਰ ਬਹਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਸਹਿ-ਸਬੰਧ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਸਮਾਪਤੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਤਰੰਜ ਅਤੇ ਗੋ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਤਬਦੀਲੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੌਨ ਆਰਕਿਲਾ ਅਤੇ ਡੇਵਿਡ ਰੌਨਫੈਲਟ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ, ਇਨ ਐਥੀਨਾਜ਼ ਕੈਂਪ: ਪ੍ਰੈਪੀਅਰਿੰਗ ਫਾਰ ਕਨਫਲਿਕਟ ਇਨ ਦ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਏਜ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤੁਲਨਾ ਪੱਛਮ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ) ਵਿੱਚ ਜੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਵਜੋਂ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਤਰੰਜ ਅਤੇ ਗੋ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੂਚਨਾ ਯੁੱਗ ਨਾਲ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਇੱਕ ਖੇਡ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਪੂਰਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।11 ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਚੀਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵਧੇਰੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ਤਰੰਜ 64 ਵਰਗਾਂ 'ਤੇ ਖੇਡੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਖੇਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਰਾਜਾ, ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਪੱਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਟੁਕੜਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਹਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਣੀ, ਬਿਸ਼ਪ, ਨਾਈਟਸ, ਰੂਕਸ ਅਤੇ ਪੈਂਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਇਹ ਟੁਕੜੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਸਿਰਿਆਂ 'ਤੇ ਦੋ-ਦੋ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਚਾਲ-ਚਲਣ ਅਤੇ ਫਾਇਦੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਭਾਲ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦੇਸ਼ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਮਾਰਨ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਚੈਕਮੇਟ ਕਰਨਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

Machine Translated by Google

ਲੇਖਕ ਇਸਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਲੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਜੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੋ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੂਚਨਾ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ 19 ਗੁਣਾ 19 ਗਰਿੱਡ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ 361 ਇੰਟਰਸੈਕਸ਼ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਖੇਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੇ ਉਲਟ, ਖੇਡ ਇੱਕ ਸਾਫ਼ ਬੋਰਡ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਟੁਕੜੇ, ਚਿੱਟੇ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੌਰਾਹੇ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਰਵਾਇਤੀ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਕੋਈ ਖਾਸ ਦਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਟੁਕੜੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਟੁਕੜੇ ਲਈ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਲਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਘੇਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰਡ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦੇਸ਼ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੀ ਪਲੇਸਮੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਟੁਕੜੇ ਇੱਕ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਇਹ ਸੰਯੁਕਤ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਨੇੜਲੇ ਸਥਿਰ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੈੱਬ-ਵਰਗੇ ਲਿੰਕ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਹੈ।"12

ਇਹ ਖੇਡ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ, ਕਿਰਿਆ ਦੀ ਤਰਲਤਾ, ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਇੱਕ ਖਿਡਾਰੀ ਦੀ ਇਸ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸੂਚਨਾ ਯੁੱਗ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਲ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

ਇਸ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਸਬਕ ਹਨ ਜੋ ਟਕਰਾਵਾਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਤਰੰਜ ਦਾ ਸੀਮਤ ਖੇਡ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਵਧੇਰੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡ "ਗੋ" ਦੁਆਰਾ ਪਛਾੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨੋਟਸ

1. ਜੈਯੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦ, 21 ਜੂਨ, 2018 ਨੂੰ IDSA ਵਿਖੇ ਲੇਖਕ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ, ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ।

2. ਸ਼ਾਹਿਦ ਕਰੀਮ ਅਤੇ ਉਸਮਾਨ ਹਯਾਤ, "ਪਾਕਿਸਤਾਨ FATF ਦੀ ਗ੍ਰੇ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ: ਕੀ, ਕਿਉ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਿਉ?" ਡਾਨ, 6 ਜੁਲਾਈ, 2018, https://www.dawn.com/news/1418143, 6 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Machine Translated by Google

3. ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਵੇਖੋ, "ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ: ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਪੇਸ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ,"

csis, https://www.csis.org/features/competing-gray-zone, 6 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

4. ਓਯਾਂਗ ਯੂਜਿੰਗ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਸੀਮਾ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ, ਪੀਆਰਸੀ, "ਨਾਨਸ਼ਾ ਟਾਪੂਆਂ ਅਤੇ ਰੀਫਾਂ 'ਤੇ ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਉਸਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ," ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪੀਪਲਜ਼ ਰੀਪਬਲਿਕ ਆਫ਼ ਚਾਈਨਾ ਦਾ ਦੂਤਾਵਾਸ, 27 ਮਈ, 2015, http://ca.chineseembassy.org/eng/zt/cpot/t1267437.htm, 9 ਜੁਲਾਈ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

5. ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਮਜ਼ਾਰ, ਮਾਸਟਰਿੰਗ ਦ ਗ੍ਰੇ ਜ਼ੋਨ: ਅੰਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਏ ਚੇਂਜਿੰਗ ਏਰਾ ਆਫ ਕਨਫਲਿਕਟ (ਕਾਰਲਿਸਲੇ, ਪੀਏ: ਸਟ੍ਰੈਟੇਜਿਕ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਆਰਮੀ ਵਾਰ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰੈਸ, 2015)। ਲੇਖਕ ਚੀਨ ਅਤੇ ਰੂਸ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੂਟਨੀਤੀ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪੰਨੇ 81-96।

6. ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਐਚਐਸ ਪਨਾਗ, "ਫੌਜੀ ਮੁੱਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ ਹੈ,"
ਬਲੌਗ, ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ, 7 ਜਨਵਰੀ, 2018, https://blogs.timesofindia.indiatimes.com/shooting-straight/military-value-system-has-not-changed/, 21 ਜੂਨ, 2018।

7. ਸਟੀਫਨ ਐਮ. ਡੇਸਪ੍ਰਿੰਗ, "ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵੱਲ: ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੌਰਾਨ ਯੁੱਧ ਦਾ ਰੂਸੀ ਆਚਰਣ," ਨੇਵਲ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਸਕੂਲ, ਮੋਂਟੇਰੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ, https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/47931/15Dec_Dayspring_Stephen.pdf, 21 ਜੂਨ, 2018 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪੰਨਾ 38।
2015,

8. ਜੋਸੀ ਜੋਸਫ਼, "ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਚਾਓ," ਦ ਹਿੰਦੂ, 22 ਸਤੰਬਰ, 2016, https://www.thehindu.com/opinion/lead/Save-national-security-from-the-establishment/article13988956.ece, 6 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

9. ਚਯਾਨ ਕੁੰਡੂ, "ਤੱਥ ਜਾਂਚ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਕਲੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ," indiatoday.in, 1 ਅਕਤੂਬਰ, 2018, https://www.indiatoday.in/fact-check/story/fact-check-pakistan-uses-fake-images-to-target-india-1353133-2018-10-01, 6 ਫਰਵਰੀ, 2019 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

10. ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਤਬਾਹੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀ ਉਦਾਹਰਣ 1952 ਦਾ ਲੰਡਨ ਸਮੋਗ ਸੀ। ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ 4,000 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਖ਼ਤ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1956 ਦਾ ਸਾਫ਼ ਹਵਾ ਐਕਟ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

11. ਜੌਨ ਆਰਕਿਲਾ ਅਤੇ ਡੇਵਿਡ ਰੌਨਫੈਲਟ, ਐਥੀਨਾ ਦੇ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ: ਸੂਚਨਾ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਤਿਆਰੀ (ਸੈਂਟਾ ਮੋਨਿਕਾ: ਰੈਂਡ, 1997, ਪੰਨੇ 10-11।

12. ਇਬਿਦ., ਪੰਨਾ 11।

Machine Translated by Google

ਇੰਡੈਕਸ

ਅੱਜ ਤੱਕ 82 ਨਾਲ xv, 1,
4, 59, 65, 66, 151, 156 ਪ੍ਰਾਪਤੀ viii ਪ੍ਰਾਪਤ 70 ਦੇਸ਼ 159
ਪ੍ਰਾਪਤ 17, 18, 27, 59,
123-125, 131, 152, 203 ਐਕਿਲਜ਼
165 ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਕੰਮ vii
adgjh 86, 104-106
ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 17, 171 ਐਡਮਿਰਲ ਅਰੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 48, 76 ਐਡਮਿਰਲ
ਫਸੀਹੁਦੀਨ ਬੁਖਾਰੀ 60
ਐਡਮਿਰਲ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ
66 ਐਲ.ਕੇ. ਅਡਵਾਨੀ 28, 64, 70
ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ x, 44, 52, 100, 117,
130-132, 188 ਏਜੰਡਾ 6 ਏਜੰਟ 132 ਹਮਲਾਵਰਤਾ
3, 7, 33, 170 ਸਹਾਇਤਾ 3 ਉਦੇਸ਼ xi, 2, 51, 55, 124, 142
ਜਹਾਜ਼ 31, 130, 136 ਹਵਾਈ ਸ਼ਕਤੀ 18 ਅਮੀਨਾ ਜਿਲਾਨੀ 15, 37
ਐਥਨੀ ਸ਼ਿੰਨੀ 12 ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 66
ਦਲੀਲਾਂ xviii, 161, 174 ਅਰਜੁਨ ਰੇ 86 ਫੌਜਾਂ 62,
116, 156 ਫੌਜ-ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ 68 ਨਕਲੀ ਨਿਰਮਾਣ 122, 130 ਖੁਫੀਆ
188 ਤੋਪਖਾਨਾ 54, 188
ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼
152, 170 ਏਸ਼ੀਆ 6,
16, 22, 131, 170 ਏਸ਼ੀਆ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ 144, 157
ਅਟੈਚੀ
62, 101 ਆਇਤੁੱਲਾ 3 ਅਜਾਜ਼ ਅਮੀਰ 16 ਅਯੂਬ ਖਾਨ 43, 54

ਪਿਛੋਕੜ 5, 16, 24, 123, 157
ਬਾਲਾਕੋਟ 125, 129, 138-141 ਬੈਲਿਸਟਿਕ
ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ 5
ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ 72, 122, 190, 204
ਬਰਖਾ ਦੱਤ 98
ਬਟਾਲਿਕ 65, 94
ਬੀਜਿੰਗ 2, 23, 24, 206
ਬੇਲਗ੍ਰੇਡ 24 ਲਾਭ
46, 132, 202
ਭੂਟਾਨ 160, 162, 165-169, 172,
173
ਦੁਵੱਲੇ 26, 34, 44, 143, 156
ਬਲੇਅਰ ਹਾਊਸ xiv, 13, 33
ਬਲਿਟਜ਼ਕਰੀਗ 2, 173
ਬਾਰਡਰ 3, 43, 53, 71, 139, 151, 157, 160, 172,
173, 176
ਬ੍ਰਜੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਰਾ 21, 29, 66
ਬ੍ਰਿਕਸ 168
ਬ੍ਰਿਟੇਨ 162

ਖਲੀਫ਼ਾ 205
ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ 71, 100, 156 ਜਾਤ-ਅਧਾਰਤ 56
ਤਬਾਹਕੁੰਨ 215 ਬੰਦ 140
ਜੰਗਬੰਦੀ 10, 11, 32

ਸੀਜੀਟੀਐਨ 175

ਚਗਈ ਪਹਾੜੀਆਂ 16
ਚੁਣੌਤੀਆਂ xiv, xviii, 9, 44, 52, 73-75, 108, 145, 151, 176, 190,
193, 215
ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ 66, 69 ਬਦਲਾਅ 41, 151,
188
ਚੀਨ-ਭਾਰਤ 162
ਚਿੰਦੂ ਸ੍ਰੀਧਰਨ 93
ਚੀਨੀ 10, 23-26, 153, 159, 164, 171, 175, 206, 207, 211

ਚੋਰਬੈਟ ਦ 65
ਚੂ ਘਾਟੀ 153, 154 ਸਿਵਲ 6, 25
ਸਿਵਲ-ਮਿਲਟਰੀ
9, xii, 16, 63, 73

ਸੀਜੇਸੀਐਸਸੀ 43-45

ਕਲਿੰਟਨ 3, 12, 15, 21, 22, 61, 98 ਇਕਸਾਰ ix, 65,
72, 81, 214

Machine Translated by Google

ਸ਼ੀਤ ਯੁੱਧ 22, 192, 200 ਸਮੂਹਿਕ viii, 34,
48, 56, 61, 71, 99
ਕਰਨਲ ਅਸ਼ਰਫ਼ ਹੁਸੈਨ 62 ਲੜਾਈ vii, xv, 53, 94,
157, 165, 186 ਸੰਚਾਰ xv, 11, 84, 100, 129

ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ 161, 168
ਵਿਆਪਕ ਟੈਸਟ ਪਾਬੰਦੀ ਸੰਧੀ (ਸੀਟੀਬੀਟੀ)
3
ਕੌਂਡੋਲੀਜ਼ਾ ਰਾਈਸ 22 ਅਨੁਕੂਲ xiv, 2 ਸਾਜ਼ਿਸ਼
129 ਸੰਘਟਕ 85, 159, 188

ਸੰਵਿਧਾਨ xiii
18, 26 ਨੂੰ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕਰੋ
ਕੋਰ 7, 12, 58, 100, 186 ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ix,
106, 135, 196 ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ 6, 134, 139, 212

ਸੀਆਰਪੀਐਫ 129, 135, 141 ਸਾਈਬਰ ਹਮਲੇ 116, 196, 212 ਸਾਈਬਰ ਵਾਰਫੇਅਰ 106

ਡੇਸ਼ 189, 201
ਡੈਨੀਅਲ ਮੋਰੋ 3 ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ xiii,
29 ਸਾਡੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ
ਸਮਝਣਾ 21 ਨਿਰਣਾਇਕ xii, xv, 55, 115 ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ
26, 75, 161 ਸੀਮਾਬੱਧ 8, 30, 163, 166,
170, 172 ਲੋਕਤੰਤਰ 62, 204 ਡਿਜੀਟਲ
84, 107

ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ 88, 98 ਆਫ਼ਤ 42, 52,
123, 133 ਸਿਧਾਂਤ 49, 125

ਡੋਕਲਾਮ ਸੰਕਟ xvii, 160, 161, 211 ਘਰੇਲੂ ix, 43, 51, 85, 94,
144-146, 171, 193 ਦਬਦਬਾ 45, 170

ਆਰਥਿਕ 22, 46, 47, 102, 116, 144, 157, 198, 212 ਪ੍ਰਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ
41, 72, 81, 86, 87,
142, 158
ਅਹਿਸਾਨ ਉਲ ਹੱਕ 44 ਨਿਕਲਿਆ
x, 175 ਸੁਰਮਿੰਦਰਜੀ xv, 12, 52,
92 ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ 133 ਦੂਤ 179 ਭੂਚਾਲ ਕੇਦਰ 187 ਯੁੱਗ
16, 22, 170 ਐਸਕੇਲੇਟ 9,
19 ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ xi, 4,
99, 101, 144

ਸਬੂਤ 5, 97, 129, 140, 164, 197

ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ 81
ਫੇਸ-ਆਫ 154
ਅਸਫਲਤਾ ix, xii, xiv, xvii, 99, 101, 108, 124, 203

ਫਾਲਕਨ 174
ਫਸੀਹੁਦੀਨ ਬੁਖਾਰੀ 60
ਫਤਹਿ-ਏ-ਕਸ਼ਮੀਰ 55
FATF 143-145, 150, 212 ਫਾਈਨੈਂਸਿੰਗ 3, 145,
212 ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਲਤਾ 217 ਲੜਿਆ
3, 42, 53, 115, 119, 151, 184,
190, 202, 214 ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ 213 ਫੰਡਿੰਗ xvi, 134, 145, 195

ਜਨਰਲ ਮੁਸ਼ੱਰਫ viii , xiii , 90 ਭੂ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ 4 , 22 , 196 ,
199
ਜਾਰਜ ਫਰਨਾਂਡਿਸ 24, 65, 66 ਸਰਕਾਰ xii, 6, 16, 20,
22, 25, 28, 34, 54, 82, 85, 95, 96, 102, 153, 165, 171

ਹਾਫਿਜ਼ ਸਈਦ 134 ਇਤਿਹਾਸਕ
ਸੰਦਰਭ xi ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਿਯੰਤਰਣ 163
ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੂਤ 164

ਗਲਤ-ਕਲਪਨਾ 12 ਲੈਸ 31,
103 ਯੋਜਨਾਬੱਧ 13 ਤਿਆਰ 31
ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ xiii,
xvii, 2, 55, 196, 211
IMF 3 ਪ੍ਰਰਭਾਵ xiv, xv, 3, 13, 52, 94, 123, 144, 146, 155, 174,
193
ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ 129 ਅਯੋਗਤਾ xi, 52, 61, 203 ਅਯੋਗ 5, 89 ਭਾਰਤ vii, x–xiii,
xvii, 1-3, 16, 24, 25, 91, 117,
121-123, 130, 135, 143,
151, 156, 159, 162, 165, 169, 188,
190, 191, 193, 196, 198
ਭਾਰਤ-ਚੀਨ 157, 158 ਭਾਰਤ-ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਸ਼ਮੀਰ 165 ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ 21,
140 ਸੰਕਟ 140

ਜੰਗਾਂ 21 ਭਾਰਤ-
ਅਮਰੀਕਾ ਰਣਨੀਤਕ 21

Machine Translated by Google

ਭਾਰਤ-ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਸਬੰਧ 31 ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਯੁੱਧ vii,
30, 41, 98, 115, 153,
191
ਪ੍ਰਭਾਵ xii, 45, 50, 63, 170, 213 ਅਸਥਿਰਤਾ 56, 195 ਬਗਾਵਤ
67, 196, 203 ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ 41,
121, 152, 175 ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 4, 71, 123
ਇਰਾਕ 117, 201 ਇਸਲਾਮੀ 187, 189 ਇਸਲਾਮੀ
ਕੱਟੜਪੰਥੀ 187 ਇਸਲਾਮੀ ਰਾਜ 189 ਇਜ਼ਰਾਈਲ
30, 31

ਜੈਗੁਆਰ 31
ਜੈਸ਼-ਏ-ਮੁਹੰਮਦ 196
ਜੇਤਲੀ ਦਾ, ਅਰੁਣ 175
ਜਮਾਤ-ਏ-ਇਸਲਾਮੀ 15 ਜੇਮਸ ਕਾਰਸ
xvii ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ 65 ਜਸਵੰਤ
ਸਿੰਘ 10, 11, 25, 26, 32 ਜਾਵੇਦ ਹਸਨ 59,
62 ਜੇਹਾਦ 15, 205 ਜੇਹਾਦੀ 15, 144

ਕਾਬੁਲ 133, 134 ਕਸ਼ਮੀਰੀ
ਅੱਤਵਾਦੀ 18
ਕਸ਼ਮੀਰੀ 9, 15, 102, 128 ਕੈਜੀ ਹੀਰਆਤਸੂ 169 ਕੋਸੋਵੋ
ਸੰਕਟ 24 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਲ 65

ਲਾਹੌਰ ਸਮਝੌਤਾ 125 ਬੱਸ xiii ਘੋਸ਼ਣਾ 4, 28,
35 ਸੰਮੇਲਨ
35

ਲਾਰੈਂਸ ਫ੍ਰੀਡਮੈਨ 183 ਸਥਾਨ xi, xiii, xv, 5, 7, 8,
28-30, 33, 94, 96, 98, 101, 115, 135, 138, 194

ਮੇਡਲਿਨ ਅਲਬ੍ਰਾਈਟ 19 ਮਜੀਦ ਮਲਿਕ 9
ਮਲੀਹਾ ਲੋਧੀ 15 ਮਾਨੇਕਸ਼ਾ,
ਐਸਐਚਐਫਜੇ 57 ਮੈਨਪਾਵਰ 47,
74, 126 ਮਾਓ 191, 192 ਮਾਰਸ਼ਲ ਰੇਸ 57 ਮਸੂਦ
ਅਜ਼ਹਰ 196 ਮੈਕਮੋਹਨ ਲਾਈਨ 170 ਮਾਈਕਲ
ਕੈਰੀਅਰ33

ਮਾਈਕਲ ਹਾਰੋਵਿਟਜ਼ 193 ਮਾਈਕਲ ਰੁਗਲਮੈਨ
140 ਮਿਗ ਜਹਾਜ਼ 130 ਅੱਤਵਾਦੀ 18, 90, 102
ਫੌਜੀ-ਰਣਨੀਤਕ 83 ਪਹਾੜ 136,
145, 162 ਮਾਊਟ ਗਿਪਮੋਚੀ 162
ਮੁਜਾਹਿਦੀਨ xi, 7-9, 15, 52, 95, 101
ਮੁੰਬਈ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ 127

ਮੁਸਲਮਾਨ 122, 131, 214
ਮਿਆਂਮਾਰ 139, 170

ਭੋਲਾ 8, 22 ਨੱਕ ਬਰਾਊਨ
31 ਨਾਰਾਇਣ ਮੈਨਨ 65 ਨਰਿੰਦਰ
ਮੋਦੀ 20 ਬਿਰਤਾਂਤ 81, 117, 142, 215
ਨੱਥੂ ਲਾ 153 ਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ xvi ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ਼
11, 12, 14, 15, 20, 24, 26, 30, 55, 83, 204 ਨਕਸਲੀ
190 ਐਨਡੀਟੀਵੀ 82
ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ 5 ਨਹਿਰੂ 162,
163, 172, 173, 181 ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ 104 ਗੈਰ-ਫੌਜੀ 141, 151, 205 ਉੱਤਰ-
ਪੂਰਬ 100, 160, 180 ਪ੍ਰਮਾਣੂ
ਹਥਿਆਰਬੰਦ x, 1,
13, 115, 132

ਦੇਖਿਆ 62, 93, 141 ਚੱਲ ਰਹੇ ਟਕਰਾਅ
xvi, 194 ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ 13, 129, 136, 173
ਆਰਡਰ 5, 15, 66, 129 ਓਸਾਮਾ ਬਿਨ ਲਾਦੇਨ 132

ਪਾਕਿਸਤਾਨ viii–xv, xvi–xviii, 4–8, 10, 14, 15, 53, 60, 82, 83, 117, 119,
121, 134, 144–146, 190, 191, 1973 2–14।

ਸੰਸਦ 45, 56, 127, 135, 167 ਵੰਡ 52, 202 ਸ਼ਾਂਤੀ xiii, 5-7,
151, 158, 164 ਅਪਰਾਧੀ 212
ਪਰਵੇਜ਼ ਮੁਸ਼ੱਰਫ਼ 119

ਫਿਲੀਪੀਨਜ਼ 160, 169, 213 ਰਾਜਨੀਤੀ 84, 206,
212 ਪੁੰਛ ਅਤੇ ਉਰੀ 140 ਅਹੁਦੇ xiii, 4, 7,
155, 167 ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 2, 48
ਕਾਰਗਿਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ x, 48, 127, 135, 136

Machine Translated by Google

ਸਰਗਰਮ 86, 142, 151, 197 ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ 29,
134

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ 154 ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ
2, 54, 69, 137, 162, 174 ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ xiii, ix, 8, 14, 25, 33,
75, 83 ਦੁਹਰਾਇਆ 4, 66 ਰੱਦ ਕੀਤਾ xiv, 15, 32, 33, 52, 170, 173 ਰੱਦ
ਕੀਤਾ 22, 34, 139 ਨਿਰਭਰ
56, 146, 151 ਧਾਰਮਿਕ 56, 57 ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ 52, 55 ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ
43, 49, 88, 100 ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ xi, 42,
43, 84 ਬਰਕਰਾਰ 68, 83, 122,
196 ਨਿਯਮ 51, 57, 123,
134, 171

ਸਰਤਾਜ ਅਜ਼ੀਜ਼ 4, 10, 11, 13, 30, 59 ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ 194
ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ 145 ਦ੍ਰਿਸ਼ 16,
103, 197, 198 ਸੈਕਟਰ 54, 94,
152, 153, 155, 158, 194 ਸੁਰੱਖਿਆ x, xiv, 43,
45-47, 56, 75, 83, 106, 133, 157, 173, 190, 213

ਸਵੈ-ਨਿਰਣੇ 9 ਸਵੈ-ਲਾਗੂ 9, 14, 98,
135 ਵੱਖਵਾਦੀ 15, 161 ਸਮਝੌਤਾ 26, 61, 132, 158,
167 ਸ਼ਾਹਿਦ ਅਜ਼ੀਜ਼ 63 ਸ਼ਿਮਲਾ
ਸਮਝੌਤਾ 28 ਸ਼ਿਵਸ਼ੰਕਰ ਮੇਨਨ 137 ਸਿਆਚਿਨ 8, 72, 101 ਸ਼ਿਮਲਾ
ਸਮਝੌਤਾ 4, 59; ਇਹ ਵੀ ਵੇਖੋ
ਸ਼ਿਮਲਾ

ਸਮਝੌਤਾ ਸਾਈਮਨ
ਸਿਨੇਕ xvii, 200 ਸਿਨੋ-ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ 171 ਸਿਨੋ-
ਭਾਰਤੀ 25, 191 ਸਿਨੋ-ਸੋਵੀਅਤ
191-193 ਝੜਪ 151, 153, 159,
191, 193 ਸਿਪਾਹੀ vi, 9, 52, 56, 119,
184, 192 ਸੂਰੀਮੋਏ ਤਾਲੁਕਦਾਰ 140 ਸਟੈਂਡ-ਆਫ 139, 141, 157,
159-161, 163, 166, 168, 170, 173, 176 ਰਾਜ-ਨਿਯੰਤਰਿਤ 164,
175 ਰਣਨੀਤੀ 26, 33, 56, 73, 74, 107,
123, 127, 133, 151, 156, 157, 160, 161, 166, 169, 170, 197, 198,
203, 206, 213

ਸੰਘਰਸ਼ 122, 128, 146, 157 ਸੁਸ਼ਮਾ ਸਵਰਾਜ 167

ਤਾਲਿਬਾਨ 132-134 ਤਾਸ਼ਕੰਦ 43
ਖੇਤਰੀ xii, 32, 86, 107,
164, 167,
174
ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ 129 ਅੱਤਵਾਦੀ
ਫੰਡਿੰਗ 145, 195 ਅੱਤਵਾਦ x, xvi, 15, 100,
121, 123, 126- 129, 132, 135, 139, 140, 144, 193, 195, 196
ਅੱਤਵਾਦੀ 15, 129, 130, 138, 140, 141, 145, 189 ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ
128, 142 ਧਮਕੀ
x, 2, 22, 33, 43, 72, 74, 122, 134 ਧਮਕੀ 10, 92, 122, 159, 173
ਧਮਕੀਆਂ 16,
73, 189, 191 ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ 145 ਟੋਨੀ
ਕਲਿਫਟਨ 98 ਸੰਧੀ 3, 163, 173 ਤੁਰਕੀ 157

17, 85, 96 ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ
ਬੇਰੋਕ 206 ਉਥਲ-ਪੁਥਲ 61 ਯੂਐਸ-
ਸੋਵੀਅਤ 192

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ix, 63 ਵੀਟੋ 44,
68 ਪੀੜਤ 7, 13
ਉਲੰਘਣਾ 8, 11, 70,
166, 167 ਹਿੰਸਾ 190, 205

ਯੁੱਧ x, xvi, 100, 116, 160-162, 164, 165, 174, 196, 206, 211, 214
ਯੁੱਧ xii, 41, 74, 161, 189, 211, 213

ਜੰਗਾਂ xvi, 9, 21, 52, 115, 116, 128, 146, 183, 185, 188, 189, 197,
202, 211, 212, 214, 217 ਹਥਿਆਰ xi, 9, 29, 131 ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਮਿਲਾਮ
12, 19

Machine Translated by Google

ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ 20 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਰਣਨੀਤਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ, ਫੌਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ, ਅਕਾਦਮਿਕਾਂ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਲਈ ਅਜੇ ਵੀ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ, ਕਾਰਗਿਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ 'ਤੇ ਕੂਟਨੀਤੀ, ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਢਾਂਚੇ, ਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਮੌਜੂਦਾ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਲਪਿਕ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਓਪਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ ਪਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬਹਿਸ, ਹਵਾਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਕਾਰਗਿਲ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤੀ, ਯੁੱਧ ਦੀ ਉੱਚ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਕ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਦੇ ਸਮੇਂ ਲੋੜੀਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਵਾਂ ਲਈ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਖੇਡ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰਾਹੀਂ ਸੰਦਰਭਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ।

ਕਰਨਲ ਵਿਵੇਕ ਚੱਢਾ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ), ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਨਾਲਿਸਿਸ (IDSA) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਸਰਚ ਫੈਲੋ ਹਨ। 22 ਸਾਲ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਕਾਸ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ, ਉਹ 2011 ਵਿੱਚ IDSA ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, Even if Ain't Broke Yet, Do Fix It: Enhancing Effectiveness Through Military Change (2016); Lifeblood of Terrorism: Countering Terrorism Finance (2014); Low Intensity Conflicts in India: An Analysis (2005); Indo-US Relations: From Divergence to Convergence (2008); Company Commander in Low Intensity Conflicts (1997)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਏਸ਼ੀਅਨ ਸਟ੍ਰੈਟੇਜਿਕ ਰਿਵਿਊ ਦਾ ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਰਨਲ ਆਫ਼ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਇੱਕ YouTube ਚੈਨਲ ਚਲਾਉਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਡਿਫੈਂਸ ਐਂਡ ਸਿਕਿਓਰਿਟੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ISBN 978-93-89137-13-2
ਗਿਆਨ ਸੰਸਾਰ
ਕੇਡਬਲਯੂ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ
www.kwpub.com